

Vergaderjaar 1995–1996

24 651

Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, het Wetboek van Strafvordering en andere wetten in verband met de integratie van de kantongerechten en de arrondissementsrechtbanken (tweede fase herziening rechterlijke organisatie)

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING

INHOUDSOPGAVE

ALGEMEEN

1. Inleiding

- 1.1. Oogmerk, inhoud en opbouw van het wetsvoorstel
1.2. Opbouw van de memorie van toelichting
1.3. Voorbereiding van het wetsvoorstel

2. De herziening van de rechterlijke organisatie en de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken

- 2.1. Inleiding
2.2. Voordelen van de integratie
2.3. Randvoorwaarde voor de integratie: het behoud van de sterke kanten van de kantonrechtspraak
2.4. De verdere verbreiding van de voordelen van de kantonrechtspraak binnen de rechtbanken nieuwe stijl
2.5. De (rechts)positie van de overgaande kantonrechters
2.6. Het nevenlokatiebeleid
2.7. Burgerlijk procesrecht en strafprocesrecht
2.8. Fasering en invoering van de integratie

3. Personele, organisatorische en financiële gevolgen

- 3.1. Algemeen
3.2. Automatisering
3.3. Het nevenlokatiebeleid
3.4. De verhoging van de grens beneden welke partijen in persoon kunnen procederen
3.5. De wijzigingen van de appelrechtspraak
3.6. De wijziging van de bezoldigingsstructuur
3.7. Samenvattend overzicht financiële gevolgen

ARTIKELSGEWIJS

1. Rechterlijke organisatie

- 1.1. Algemeen
1.2. Artikelsgewijze toelichting

3	ARTIKEL I (Wet op de rechterlijke organisatie)	35
3	ARTIKEL III (Wet op de samenstelling van de burgerlijke gerechten)	41
3	ARTIKEL IV (Wet op de rechterlijke indeling)	41
4	ARTIKEL V (Wet van 16 september 1993, Stb. 615)	41
4	2. Burgerlijk procesrecht	41
2.1.	Algemeen	41
2.1.1.	Inleiding	41
2.1.2.	Voorbereiding	42
2.1.3.	Uitgangspunten	44
2.1.4.	Vernieuwingen	49
2.1.5.	Terminologie	54
2.2.	Artikelsgewijze toelichting	56
15	2.2.1. ARTIKEL I Eerste Boek	56
2.2.1.1.	Eerste Titel. Algemene bepalingen	56
19	Afdeling 1. Rechtsmacht van de Nederlandse rechter	57
19	Afdeling 2. Enkelvoudige en meervoudige kamers	79
21	Afdeling 3. Algemene voorschriften voor procedures	80
22	Afdeling 4. Wraking en verschoning van rechters	88
25	Afdeling 5. Het openbaar ministerie	89
27	Afdeling 6. Exploten	91
32	Afdeling 7. Inlichtingen over buitenlands recht	98
32	Afdeling 8. Herstel van verkeerd inleiden van een procedure	98
32	Afdeling 9. Slotbepaling	102
32	2.2.1.2. Tweede titel De dagvaardingsprocedure in eerste aanleg	102
32	Afdeling 1. Algemene bepalingen	102
32	Afdeling 2. Relatieve bevoegdheid	110
33	Afdeling 3. Dagvaarding	115
33	Afdeling 4. Verloop van het geding	122
34	Afdeling 5. Reconventie	128
34	Afdeling 6. Verstek	129
34	Afdeling 7. Verzet	131
35	Afdeling 8. Bewijs	133
35	§ 1. Algemene bepalingen van bewijsrecht	134
35	§ 2. Akten en vonnissen	134
35	§ 3. Openlegging van boeken, bescheiden en geschriften	134
35	§ 4. Getuigen	135
35	§ 5. Voorlopig getuigenverhoor	136

§ 6. Deskundigen	136
§ 7. Plaatsopneming en bezichtiging	138
§ 8. Voorlopig bericht of verhoor van deskundigen, voorlopige plaatsopneming en bezichtiging	138
Afdeling 9. Incidentele vorderingen	138
§ 1. Algemene bepalingen	139
§ 2. Vrijwaring	140
§ 3. Voeging en tussenkomst	140
§ 4. Verwijziging en voeging van zaken	141
§ 5. Voorlopige voorzieningen	141
§ 6. Zekerheidstelling voor proceskosten	142
Afdeling 10. Schorsing en hervatting	142
Afdeling 11. Het vonnis	144
§ 1. Algemeen	146
§ 2. Kosten	149
Afdeling 12. Royement	150
Afdeling 13. Het kort geding	153
2.2.1.3. Derde titel. De verzoekschriftprocedure in eerste aanleg	156
Afdeling 1. Algemene bepaling	157
Afdeling 2. Relatieve bevoegdheid	158
Afdeling 3. Oproeping	161
Afdeling 4. Verloop van de procedure	162
2.2.2. ARTIKEL II Overige wijzigingen van het Eerste Boek	167
2.2.3. ARTIKEL III Wijzigingen van het Tweede Boek	181
2.2.4. ARTIKEL IV Wijzigingen van het Derde Boek	182
2.2.5. ARTIKEL V Wijziging van het Vierde Boek	184
2.2.6. ARTIKEL VI Wijziging van de Algemene slotbepa- ling	185
3. Strafprocesrecht	185
3.1. Algemeen	185
3.2. Artikelsgewijze toelichting	187
ARTIKEL I (Wetboek van Strafvordering)	187
ARTIKEL II (Wetboek van Strafrecht)	
ARTIKEL III (Wet op de economische delicten)	190
4. Overgangs- en slotbepalingen	191
4.1. Algemeen	191
4.2. Artikelsgewijze toelichting	192
ARTIKEL I	192
ARTIKEL II	193
ARTIKEL III	193
ARTIKEL IV	194
ARTIKEL V	194
ARTIKEL VI	194
ARTIKEL VII	195
ARTIKEL VIII	195
ARTIKEL IX	196
ARTIKEL X	197
BIJLAGE	
Transponeringstabellen Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering	202

ALGEMEEN

1. Inleiding

1.1. Oogmerk, inhoud en opbouw van het wetsvoorstel

Dit wetsvoorstel bevat de wettelijke voorzieningen die nodig zijn voor het, als tweede fase van de herziening van de rechterlijke organisatie, tot stand brengen van de integratie van de kantongerechten en de arrondissementsrechtbanken (hierna: de rechtbanken) en daarmee voor het tot stand brengen van één geïntegreerd gerecht voor alle civielrechtelijke, strafrechtelijke en bestuursrechtelijke zaken in eerste aanleg: de rechtbank «nieuwe stijl».

Die voorzieningen zijn:

- het aanpassen van de institutionele en rechtspositionele wetgeving op het terrein van de rechterlijke organisatie met het oog op de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken;
- het aanpassen en tegelijkertijd ingrijpend wijzigen van het burgerlijk procesrecht, in het bijzonder ten aanzien van de procedures in eerste aanleg;
- het aanpassen van het strafprocesrecht, in het bijzonder ten aanzien van de procedures in eerste aanleg bij de enkelvoudige kamer;
- het opdragen aan de gerechtshoven (hierna: de hoven) van de appelrechtspraak die thans door de rechtbanken wordt uitgeoefend, onder verhoging van de appelgrenzen;
- het treffen van overgangsrechtelijke voorzieningen van zowel rechtspositionele als processuele aard.

Het wetsvoorstel is, ter bevordering van de inzichtelijkheid, verdeeld in vier thematisch bepaalde hoofdonderdelen:

1. Rechterlijke organisatie (Wet op de rechterlijke organisatie, Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, Wet op de samenstelling van de burgerlijke gerechten, Wet op de rechterlijke indeling, Wet van 16 september 1993, Stb. 515);
2. Burgerlijk procesrecht (Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering);
3. Strafprocesrecht (Wetboek van Strafvordering, Wetboek van Strafrecht, Wet op de economische delicten);
4. Overgangs- en slotbepalingen.

Elk van die hoofdonderdelen bestaat uit een aantal met Romeinse cijfers aangeduide artikelen.

Bij het redigeren van het wetsvoorstel is de stand van de wetgeving per 1 januari 1996 als uitgangspunt genomen. In het algemeen is nog geen rekening gehouden met in voorbereiding zijnde wetgeving, ook niet als deze naar verwachting eerder in werking zal kunnen treden dan het onderhavige wetsvoorstel. Waar dat wel is gebeurd, wordt daarvan in de toelichting uitdrukkelijk melding gemaakt. In de loop van het wetgevingsproces zal het wetsvoorstel vanzelfsprekend waar nodig worden geactualiseerd.

In dit wetsvoorstel zijn lang niet alle wetten opgenomen die in verband met de tweede fase van de herziening van de rechterlijke organisatie moeten worden gewijzigd. Het is bewust beperkt tot die wetten die wezenlijk zijn voor een goede beoordeling van de in het wetsvoorstel neergelegde beleidsvoornemens. Te gelegener tijd zal een afzonderlijke aanpassingswet in procedure worden gebracht waarin de – talrijke – overige wetten worden gewijzigd.

Ook op het niveau van de algemene maatregel van bestuur zijn vele aanpassingen nodig. In de eerste plaats zullen, ter vervanging van de huidige Reglementen I en II en het huidige Besluit nevenzittingsplaatsen, een nieuw Besluit rechterlijke organisatie en een nieuw Besluit nevenlokaties tot stand worden gebracht. In de tweede plaats zullen de nodige algemene maatregelen van bestuur moeten worden gewijzigd of ingetrokken. Daartoe zal te gelegener tijd één aanpassingsbesluit tot stand worden gebracht.

De aanpassingswet, het Besluit rechterlijke organisatie, het Besluit nevenlokaties en het aanpassingsbesluit zullen uiteraard tegelijk met het onderhavige wetsvoorstel in werking treden.

1.2. Opbouw van de memorie van toelichting

De memorie van toelichting bestaat uit een algemeen deel en de artikelsgewijze toelichting. Het algemeen deel omvat drie onderdelen. Na de inleiding (1.) wordt, in het perspectief van de herziening van de rechterlijke organisatie als geheel, ten gronde ingegaan op de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken (2.) en op de personele, organisatorische en financiële gevolgen daarvan (3.). De artikelsgewijze toelichting op de hoofdonderdelen 2. (Burgerlijk procesrecht) en 3. (Strafprocesrecht) vangt aan met enkele algemene beschouwingen over de in het burgerlijk procesrecht onderscheidenlijk het strafprocesrecht voorgestelde wijzigingen. Als bijlage bij de toelichting zijn enkele transponeringstabellen inzake het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering opgenomen.

1.3. Voorbereiding van het wetsvoorstel

Over de voorgenomen integratie van de kantongerechten en de rechtbanken heeft uitvoerig overleg plaatsgevonden en is uitvoerig geadviseerd en geconsulteerd.

Zoals bekend heeft mijn toenmalige ambtsvoorganger op 29 juni 1989, onder de titel «Naar een nieuwe structuur van de rechterlijke organisatie», een kabinetsstandpunt over het Eindrapport (deel I) van de Staatscommissie Herziening Rechterlijke Organisatie (hierna: de Staatscommissie) aan de Tweede Kamer gezonden, waarvan de integratie van de kantongerechten de rechtbanken een onderdeel was. Zowel over het rapport van de Staatscommissie als over een concept van het kabinetsstandpunt zijn indertijd adviezen uitgebracht door de rechtstreeks betrokken personen en instanties, waaronder de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (hierna: de NVvR), de vergadering van presidenten van de hoven, de vergadering van presidenten van de rechtbanken en de Kring van kantonrechters. Die adviezen zijn toen ter kennis van de Tweede Kamer gebracht.

Op 4 februari 1991 vond een gesprek plaats tussen mijn toenmalige ambtsvoorganger en het bestuur van de Kring van kantonrechters. Het bestuur heeft bij die gelegenheid kenbaar gemaakt dat de Kring van kantonrechters de voorgenomen integratie niet nodig en niet wenselijk acht. Het heeft toen geopperd, niet te kiezen voor integratie van de kantongerechten en de rechtbanken, maar voor – kort gezegd – het tot stand brengen van één kantongerecht per arrondissement. Mijn toenmalige ambtsvoorganger heeft kenbaar gemaakt dat aan een dergelijk stelsel zeker voordelen zijn verbonden in vergelijking met de bestaande situatie, maar dat op die wijze niet alle met een volledige integratie beoogde voordelen binnen bereik worden gebracht. Dit standpunt wordt door mij onderschreven.

Ter voorbereiding van het voorliggende wetsvoorstel zijn op 9 april 1992 adviezen gevraagd van de Adviesraad herziening rechterlijke organisatie (hierna: de Adviesraad), de vergadering van presidenten van de rechtbanken en de Kring van kantonrechters. De Adviesraad adviseerde op 6 november 1992, de vergadering van presidenten van de rechtbanken en de Kring van kantonrechters brachten op 16 november 1992 een gezamenlijk advies uit. De adviesaanvraag en de uitgebrachte adviezen zijn gepubliceerd in Tremas, 1993-2.

Het – belangwekkende en gedegen – advies van de Adviesraad bevat een positief oordeel over het voornemen om de kantongerechten en de rechtbanken te integreren. Het bevat voorts enkele wezenlijke aanbevelingen met betrekking tot de vormgeving van de integratie en de (rechts)positie van de overgaande kantonrechters. Het gezamenlijke advies van de vergadering van presidenten van de rechtbanken en de Kring van kantonrechters ligt vrijwel geheel in de lijn van het advies van de Adviesraad, met dien verstande dat de Kring van kantonrechters primair vasthoudt aan zijn eerdere standpunt. Beide adviezen zijn in hoge mate richtinggevend geweest bij de vaststelling van de uiteindelijke beleidsvoornemens.

Op 29 maart 1993 vond opnieuw een gesprek plaats tussen mijn toenmalige ambtsvoorganger en het bestuur van de Kring van kantonrechters. In dat gesprek zijn, gegeven het uitgangspunt van een volledige integratie, enkele concrete afspraken gemaakt over de vormgeving daarvan en de (rechts)positie van de overgaande kantonrechters. De belangrijkste afspraak betreft de – wettelijke vastlegging van de – instelling binnen de rechtbanken nieuwe stijl van een sector voor het behandelen en beslissen van civiele procedures waarin procureurstelling niet verplicht is en partijen dus in persoon kunnen procederen. Daarop wordt in onderdeel 2.3. van het algemeen deel van deze toelichting ten gronde ingegaan. Het bestuur heeft toen, ondanks de voorkeur ten principale voor geheel zelfstandige gerechten, de bereidheid uitgesproken om op de grondslag van de gemaakte concrete afspraken positief te blijven meedenken over de totstandbrenging van de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken.

In de periode daarna heeft op ambtelijk niveau periodiek informeel overleg plaatsgevonden met het bestuur van de Kring van kantonrechters, in aanwezigheid van vertegenwoordigers van de NVvR.

Bij brief van 10 mei 1993 heeft mijn toenmalige ambtsvoorganger, mede naar aanleiding van de ontvangen adviezen en de uitkomsten van het gesprek met het bestuur van de Kring van kantonrechters op 29 maart 1993, zijn standpunt over de hoofdlijnen van de vormgeving van de integratie aan de rechtstreeks betrokken personen en instanties kenbaar gemaakt. Deze brief is ter kennis gebracht van de Tweede Kamer.

Met de NVvR is intensief overleg gevoerd over de rechtspositionele aspecten. Dat overleg heeft geleid tot volledige overeenstemming over een pakket rechtspositionele voorzieningen, die – voor zover van wetgevende aard – in dit wetsvoorstel zijn opgenomen en die voor het overige in de toelichting worden gereleveerd. De resultaten van het overleg zijn op 22 juni 1993 neergelegd in een akkoord tussen de Minister van Justitie en de NVvR.

Vervolgens zijn de institutionele en de rechtspositionele onderdelen van het wetsvoorstel op de gebruikelijke wijze ambtelijk voorbereid.

Ter voorbereiding van de ingrijpende wijzigingen in het burgerlijk procesrecht in het kader van de tweede fase van de herziening van de

rechterlijke organisatie is een afzonderlijk voorbereidings- en adviestraject gevolgd. Daarop wordt in onderdeel 2.1.2. van de artikelsgewijze toelichting nader ingegaan.

Over de voorgestelde aanpassingen van het strafprocesrecht heeft op ambtelijk niveau informeel overleg plaatsgevonden met leden van de zittende magistratuur en het openbaar ministerie.

Het wetsvoorstel is op 17 november 1994 voorgelegd aan de Raad van State. De Raad heeft op 13 juni 1995 zijn advies uitgebracht. De Raad is in zijn advies van oordeel dat opdracht van de huidige kantonrechtspraak aan de rechtbanken nieuwe stijl belangrijke voordelen heeft. Hij oordeelt dan ook op zichzelf positief over de voorgenomen integratie. De Raad signaleert vervolgens echter enkele omstandigheden die naar zijn oordeel aan een succesvolle implementatie van de integratie op korte termijn in de weg zouden kunnen staan.

Ik ben van oordeel dat, hoewel op onderdelen kritische kanttekeningen bij het advies kunnen worden geplaatst, de Raad terecht heeft gewezen op de risico's die aan een onvoldoende zorgvuldige voorbereiding van de integratie verbonden zouden kunnen zijn. Het advies van de Raad heeft mij dan ook aanleiding gegeven mij nader te beraden over de wijze waarop en de tijdspanne waarbinnen de voorgenomen integratie haar beslag zou moeten krijgen. Daarbij heb ik uitdrukkelijk de door de Raad in zijn advies gedane suggesties ten aanzien van de aanpak van de integratie betrokken. In dat kader heb ik ook – in oktober en december 1995 – opnieuw grondig overleg gevoerd met het hoofdbestuur van de NVvR, de vergadering van presidenten van de rechtbanken en het bestuur van de Kring van kantonrechters. Dat overleg heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan mijn uiteindelijke standpuntbepaling omtrent de aanpak van de integratie. Die heb ik neergelegd in brieven aan de betrokkenen van 15 november 1995 en 23 januari 1996. Die brieven zijn bij de periodieke voortgangsrapportage over de herziening van de rechterlijke organisatie van 14 maart 1996 ter kennis van de Tweede Kamer gebracht.

In onderdeel 2.8. van het algemeen deel van deze toelichting ga ik ten gronde in op de fasering en de invoering van de integratie zoals die mij thans voor ogen staan. Op deze plaats vermeld ik alvast dat sprake zal zijn van een proces dat zich in drie stappen zal voltrekken:

- de – niet wettelijk te regelen – eerste stap, waarbij in elk arrondissement de facto één zogenoemde arrondissementale kantongerechtsorganisatie tot stand wordt gebracht (van 1 januari 1996 tot 1 juli 1997);
- de – in het onderhavige wetsvoorstel geregelde – stap van de bestuurlijke integratie, waarbij de rechtbank en de arrondissementale kantongerechtsorganisatie in het arrondissement bestuurlijk worden samengesmolten (per 1 juli 1997);
- de stap van de inhoudelijke integratie (vanaf 1 juli 1998).

Bij brief van 15 februari 1996 heeft het bestuur van de Kring van kantonrechters zijn uiteindelijke standpunt aan mij kenbaar gemaakt. In hoofdlijnen komt dit op het volgende neer. Het bestuur pleit allereerst voor het samensmelten van de verschillende kantongerechten in elk arrondissement tot één arrondissementale kantongerechtsorganisatie. Voor dat proces zouden enkele jaren moeten worden uitgetrokken. De arrondissementale kantongerechtsorganisatie zou vervolgens samen met de rechtbank in het arrondissement een bestuurlijke eenheid moeten vormen. Binnen die bestuurlijke eenheid zou een wettelijke taakopdracht voor de arrondissementale kantongerechtsorganisatie behouden moeten blijven en zou het hoger beroep bij de rechtbank in stand kunnen blijven. Het bestuur is geen voorstander van de inhoudelijke integratie. Het

bestuur spreekt opnieuw de bereidheid uit, onder handhaving van het zojuist weergegeven standpunt, mee te werken aan de totstandbrenging van de arrondissementale kantongerechtsorganisaties en te participeren in een gezamenlijk overleg met de presidenten van de rechtbanken en het Ministerie van Justitie.

2. De herziening van de rechterlijke organisatie en de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken

2.1. Inleiding

De voorgestelde integratie van de kantongerechten en de rechtbanken vormt zoals gezegd de tweede fase van de herziening van de rechterlijke organisatie.

Reeds in het kader van de parlementaire behandeling van het eerste wetsvoorstel in het kader van de herziening van de rechterlijke organisatie (wetsvoorstel 21 967) is, op basis van een analyse van de knelpunten in de toen bestaande structuur van de rechterlijke organisatie, een uitgebreide uiteenzetting gegeven van de doelstellingen van de herziening van de rechterlijke organisatie als geheel. Tevens zijn die – abstracte – doelstellingen in algemene zin geconcretiseerd en vervolgens per fase van de herziening van de rechterlijke organisatie verder uitgewerkt. Het toen ontwikkelde gedachtengoed behoort naar mijn oordeel, mede gelet op de destijds door de Staten-Generaal daarmee betuigde instemming, nog steeds richtinggevend te zijn.

De drie algemene, voor een deel ook met elkaar samenhangende, doelstellingen die met de herziening van de rechterlijke organisatie worden nagestreefd zijn:

- het scheppen van voorwaarden voor het verbeteren onderscheidenlijk het in stand houden van de juridische kwaliteit en het gehalte van de rechtspraak;
- het scheppen van voorwaarden voor het verbeteren van de cliënt-gerichtheid van de rechtspleging;
- het scheppen van evenwicht in de structuur van de rechterlijke organisatie.

Zij kunnen worden samengevat in de trefwoorden kwaliteit en doelmatigheid.

Met het oog op de juridische kwaliteit en het gehalte van de rechtspraak dienen ten eerste voorzieningen te worden getroffen gericht op de rechtseenheid, zowel binnen als tussen de rechtsgebieden (civiel recht, strafrecht en bestuursrecht). Daarbij gaat het onder meer om voorzieningen die het mogelijk maken dat rechtsvragen uiteindelijk, en telkens op het daarvoor meest geschikte niveau, eensluidend worden beantwoord (de zogenoemde verticale rechtseenheid) en, wat in de tweede fase van eminent belang is, om voorzieningen die de wederzijdse doordringing en beïnvloeding van de rechtsgebieden en de rechtsontwikkeling op dat stuk zoveel mogelijk bevorderen (de zogenoemde horizontale rechtseenheid). In het bijzonder op grond hiervan is aan de herziening van de rechterlijke organisatie, in het voetspoor van de Staatscommissie, het concept van de integratie ten grondslag gelegd.

Ten tweede dient de rechterlijke organisatie zodanig te worden ingericht dat, met inachtneming van de in het internationale en communautaire recht verankerde waarborgen, een adequaat stelsel van rechtsbescherming wordt geboden. Om die reden is gekozen voor een structuur van de rechterlijke organisatie waarin een in eerste instantie gegeven rechterlijk oordeel in hoger beroep kan worden getoetst, tenzij het gaat om zaken waarvan de aard, het gewicht of het belang dat niet recht-

vaardigt of om zaken waarin op zichzelf genomen rechtspraak in twee feitelijke instanties aangewezen zou zijn, maar sprake is van zo overwegende bezwaren, dat toch van het openstellen van hoger beroep moet worden afgezien.

Voor de cliëntgerichtheid van de rechtspleging zijn twee factoren van wezenlijk belang, te weten de toegankelijkheid van de rechterlijke organisatie en de snelheid waarmee rechterlijke (eind)uitspraken beschikbaar komen.

De toegankelijkheid van de rechterlijke organisatie wordt in hoofdzaak bepaald door een drietal factoren: een doorzichtige structuur van de rechterlijke organisatie, een goede geografische bereikbaarheid van met name de rechtspraak in eerste aanleg en een laagdrempelige toegang tot met name de rechtspraak in eerste aanleg. Ook aan de toegankelijkheid van de rechterlijke organisatie wordt in de tweede fase verder gestalte gegeven door het tot stand brengen van één type gerecht voor de civiele en de strafrechtspraak in eerste aanleg, een nevenlokatiebeleid dat onder meer is gericht op een zo groot mogelijk aantal categorieën zaken die buiten de hoofdplaats van de rechtbank nieuwe stijl worden behandeld, en uitbreiding van de categorieën zaken waarin zonder verplichte procesvertegenwoordiging kan worden geprocedeerd.

Rechterlijke beslissingen zijn het kernprodukt van de rechterlijke organisatie. Die beslissingen moeten niet alleen uit kwalitatief oogpunt goed zijn, zij moeten ook zo spoedig mogelijk beschikbaar komen. Voor de snelheid waarmee rechterlijke (eind)uitspraken beschikbaar komen, zijn in het bijzonder vereist een doeltreffende en doelmatige bedrijfsvoering van de gerechten, procesrecht dat is gericht op een soepele afwikkeling van procedures met zo kort mogelijke doorlooptijden, en voorts een mede daarop toegesneden stelsel van rechtsmiddelen. Ook hierop is de tweede fase gericht, onder andere door de modernisering van het burgerlijk procesrecht, het verbreiden van de sterke kanten van de kanton-rechtspraak naar de overige onderdelen van de rechtbank nieuwe stijl en de verdere stroomlijning van, in het bijzonder de civiele, procedures.

Het scheppen van evenwicht in de structuur van de rechterlijke organisatie ziet vooral op de na te streven proportionaliteit van de inzet van mensen en middelen ten opzichte van de aard, het gewicht en het belang van de individuele zaak. Mede gelet op de – soms forse – groei van het zaaksaanbod in de afgelopen jaren in vrijwel alle sectoren is, naast andere maatregelen, onverkort aandacht nodig voor een optimale inzet van mensen en middelen. Er zijn immers om verschillende redenen grenzen aan de uitbreiding van de rechterlijke macht, zowel in kwantitatieve als in kwalitatieve zin. De tweede fase kan ook hieraan een bijdrage leveren, onder andere door verschillende zaken als het vergroten van de mogelijkheden voor specialisatie, het op een breder terrein kunnen inzetten van ervaren rechters, de introductie van de mogelijkheid, waar nodig, van afdoening door een meervoudige kamer ook in de huidige kantonzaken en een – beperkte – verhoging van de appelgrenzen.

Voorts is hier van belang dat het streven naar een doelmatige inzet van mensen en middelen ook een van de uitgangspunten bij de vormgeving van het nevenlokatiebeleid is.

In de eerste fase van de herziening van de rechterlijke organisatie is de eerste stap gezet op de weg naar het tot stand brengen van één geïntegreerd gerecht van eerste aanleg voor – uiteindelijk – alle civiele rechtspraak, strafrechtspraak en bestuursrechtspraak. Aan alle rechtbanken zijn zogenoemde sectoren bestuursrecht toegevoegd, die zijn belast met de rechtspraak in eerste aanleg die voorheen door de raden van beroep/Ambtenarengerechten en bij de Raad van State werd verricht. In de tweede fase zal de tweede stap op deze weg worden gezet. Die leidt ertoe,

dat alle civiele en strafrechtspraak bij de rechtbanken nieuwe stijl zal zijn ondergebracht, evenals een van de nog ontbrekende stukken bestuursrechtspraak in eerste aanleg, te weten de rechtspraak op grond van de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften.

Hierna zal allereerst meer specifiek worden ingegaan op de voordelen die met de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken in elk geval worden nagestreefd (2.2.). Vervolgens wordt de randvoorwaarde geformuleerd waaraan moet zijn voldaan om de integratie met succes tot stand te kunnen brengen, te weten het behoud van de sterke kanten van de kantonrechtspraak (2.3.). Daarna wordt aandacht besteed aan de mogelijkheden om de sterke kanten van de kantonrechtspraak niet alleen te behouden maar deze binnen de rechtbanken nieuwe stijl ook verder te verbreiden (2.4.). Dan komen de voorzieningen die ten aanzien van de (rechts)positie van de overgaande kantonrechters worden getroffen aan de orde (2.5.) Vervolgens wordt het nevenlokatiebeleid behandeld (2.6.). Daarna wordt, voorafgaand aan hetgeen daarover in de onderdelen 2.1. en 3.1. van de artikelsgewijze toelichting is vermeld, in hoofdlijnen ingegaan op de voorgestelde wijzigingen in het burgerlijk procesrecht en het strafprocesrecht (2.7.). Ten slotte wordt uitgebreid aandacht besteed aan de fasering en de invoering van de integratie (2.8.).

2.2. Voordelen van de integratie

De integratie van de kantongerechten en de rechtbanken beoogt zoals gezegd primair het tot stand brengen van één geïntegreerd gerecht van eerste aanleg, de rechtbank nieuwe stijl. Daarmee wordt, als specifieke concretisering van de algemene doelstellingen van de herziening van de rechterlijke organisatie, het behalen van in elk geval de volgende voordelen nagestreefd:

1. het wegnemen van de nadelen die zijn verbonden aan het opdragen van de rechtsmacht in eerste aanleg aan twee verschillende categorieën gerechten;
2. het wegnemen van de nadelen die zijn verbonden aan het functioneren van de kantongerechten;
3. het geven van een kwaliteitsimpuls aan de rechtbanken nieuwe stijl;
4. het bij elkaar brengen van de civielrechtelijke rechtspraak in eerste aanleg inzake arbeidsverhoudingen en de bestuursrechtspraak in eerste aanleg inzake arbeidsverhoudingen (sociale-zekerheidszaken, ambtenaren pensioenzaken), alsmede van de bestuursrechtspraak in eerste aanleg op grond van de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften en de overige bestuursrechtspraak in eerste aanleg, als een volgende stap op de weg naar de personele en organisatorische integratie van alle civiele rechtspraak, strafrechtspraak en bestuursrechtspraak in eerste aanleg;
5. het vereenvoudigen van de beheersstructuur van de rechterlijke organisatie.

Kort gezegd: aan de integratie zijn naar mijn oordeel grote – inhoudelijke en kwalitatieve, maar ook bestuurlijke en beheersmatige – voordelen verbonden.

Ad 1

Op dit moment worden de civiele en de strafrechtspraak in eerste aanleg uitgeoefend door de (negentien) rechtbanken en de (61) kantongerechten. Deze tweedeling is slechts historisch verklaarbaar. De wens om de burger in eenvoudige civiele zaken van beperkt financieel belang lange en omslachtige reizen en onnodige kosten te besparen, leidde er destijds toe dat deze zaken werden opgedragen aan een alleen rechtsprekende

rechter, dicht bij de burger, die een eenvoudig procesrecht toepaste en ten overstaan van wie de burger zelf, zonder rechtskundige bijstand, mondeling zijn standpunt kon uiteenzetten. Die alleen rechtsprekende rechter was in de Staatsregeling van 1798 de «vrederechter». De Grondwet van 1815 introduceerde, in navolging van de Franse benaming, na het herstel van de soevereiniteit de benaming «kantonrechter». Die benaming is ook in 1827 neergelegd in de toenmalige Wet op de Zamenstelling der regterlijke macht en het beleid der Justitie, evenals overigens de term «arrondissementsrechtbank». Om vergelijkbare redenen werd destijds aan de kantonrechter ook de berechting van overtredingen – waaronder vele feiten die door een plaatselijke wetgever strafbaar waren gesteld – opgedragen. De zwaardere civiele zaken en de misdrijven werden opgedragen aan de rechtbank, die altijd in een meervoudige kamer oordeelde.

Aan deze tweedeling zijn enkele intrinsieke nadelen verbonden. Bovendien hebben zich enkele ontwikkelingen voorgedaan die ertoe leiden dat thans moet worden vastgesteld dat het niet langer zinvol is twee verschillende soorten gerechten van eerste aanleg naast elkaar te laten voortbestaan.

Verdeling van de rechtsmacht in eerste aanleg over twee verschillende soorten gerechten betekent dat twee verschillende rechterlijke instanties in eerste aanleg beslissingen geven over identieke algemene rechtsvragen. Een dergelijk stelsel bergt, zeker bij een aantal gerechten van 80, risico's in zich voor de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling, en daarmee voor de kwaliteit van het recht. Dat klemmt temeer, omdat ook de appelrechtsmacht is verdeeld over twee typen gerechten. De rechtbanken behandelen immers de kantongerechtsappellen en de (vijf) hoven de rechtbankappellen. Aldus is de rechtsmacht in hoger beroep verdeeld over maar liefst 24 gerechten, hetgeen vervolgens ook weer gevolgen heeft voor de «span of control» van de cassatierechter, de Hoge Raad. Een stelsel waarin negentien gerechten van eerste aanleg functioneren met daarboven vijf appelcolleges komt aan deze bezwaren tegemoet en verbetert bovendien sterk de voorwaarden voor onderlinge afstemming van rechterlijk beleid op dezelfde of verwante terreinen van het recht. Het leidt er bovendien toe, dat de rechtbanken zich volledig kunnen concentreren op de rechtspraak in eerste aanleg.

Zolang sprake is van heldere criteria voor de toekenning van rechtsmacht aan het ene of het andere type gerecht van eerste aanleg blijft de structuur van de rechterlijke organisatie nog enigszins doorzichtig. In civiele zaken is de wetgever er echter in nogal wat gevallen toe overgegaan rechtsmacht aan de kantonrechter op te dragen teneinde te bewerkstelligen dat in die zaken een laagdrempelige rechtsgang voor de burger beschikbaar kwam. Bekende voorbeelden zijn arbeidszaken en huurzaken. Daarbij ging het echter niet meer, in elk geval niet per definitie, om eenvoudige zaken van beperkt financieel belang, waardoor geen sprake was van een algemeen, aan een competentiegrens gerelateerd criterium voor de verdeling van rechtsmacht. Bovendien ontstonden er afgrenzingsproblemen doordat verwante zaken tot de bevoegdheid van de rechtbank bleven behoren. In strafzaken is de wetgever er in enkele gevallen toe overgegaan om de berechting van overtredingen niet aan de kantonrechter maar aan de rechtbank op te dragen. Denk aan de economische overtredingen en de overtredingen, bedoeld in artikel 56 van de Wet op de rechterlijke organisatie (hierna: Wet RO). Ook daardoor werd het criterium voor de competentieverdeling onhelder. Integratie van de kantongerechten en de rechtbanken leidt tot een doorzichtiger en – ook voor de burger – toegankelijker structuur van de rechterlijke organisatie, waarin alle civiele en strafrechtspraak in eerste aanleg bij één type gerecht

is ondergebracht en ook de appelrechtspraak aan één type gerecht kan worden toebedeeld. Zij leidt er bovendien toe, dat de wetgever op zuivere gronden een keuze kan maken voor het brengen van bepaalde soorten geschillen onder de procedure waarin wel of onder de procedure waarin geen sprake is van verplichte procesvertegenwoordiging.

Kenden de rechtbanken aanvankelijk alleen meervoudige rechtspraak, in de loop der jaren heeft de alleen rechtsprekende rechter belangrijk aan betekenis gewonnen. De politierechter en de economische politierechter zijn voorbeelden van oudere datum, evenals de kinderrechter. Sinds enkele jaren ligt in civiele zaken het primaat bij de enkelvoudige kamer (zie artikel 49, tweede lid, van de Wet RO). Sinds 1 januari 1994 geldt dat ook voor bestuursrechtelijke zaken (zie artikel 55c, tweede lid, van de Wet RO). Daarmee is een belangrijk onderscheidend criterium tussen rechtbank en kantonrecht weggefallen. Bovendien zijn, als gevolg van de verruiming van de rechtsmacht van de kantonrechter tot specifieke categorieën zaken ook boven de algemene competentiegrens, bij het kantonrecht met enige regelmaat zaken aan de orde die zich eigenlijk meer zouden lenen voor meervoudige afdoening maar daarvan toch bij voorbaat zijn uitgesloten. Ook hier geldt dat samenvoeging van beide typen gerechten van eerste aanleg een oplossing biedt. Zij bewerkstelligt dat in alle gevallen, afhankelijk van de merites van de zaak en onafhankelijk van het toepasselijke procesrecht, een zaak kan worden behandeld door een enkelvoudige of een meervoudige kamer.

In verband hiermee staat de constatering dat de – ervaren – kantonrechters nogal wat zaken afdoen die als eenvoudig en/of van beperkt belang kunnen worden gekwalificeerd, terwijl binnen de rechtbanken nogal wat zaken die als veel minder eenvoudig en/of van groter belang kunnen worden gekwalificeerd, worden afgedaan door veelal minder ervaren rechters. Vooral door de ontwikkeling naar meer unus-rechtspraak binnen de rechtbanken is deze paradoxale situatie in versterkte mate aan het licht getreden en is een situatie ontstaan waarin niet langer is verzekerd dat kwaliteit en capaciteit op de meest doelmatige wijze worden ingezet. Enigszins verwant hieraan is de constatering dat het persoonlijke contact met en de persoonlijke bejegening van de justitiabele aanvankelijk specifiek waren voor de kantonrechter en ook een bijzondere attitude vroegen. Ook dat onderscheid is echter vervaagd. Ten eerste doordat tegenwoordig ook in dagvaardingszaken bij de rechtbank partijen met enige regelmaat – ook – zelf verschijnen, bij voorbeeld bij de comparitie na antwoord. Ten tweede door de opkomst van de verzoekschrift-procedure met de vele contacten tussen rechter en justitiabele. Ten derde door de recente onderbrenging van de bestuursrechtspraak in eerste aanleg bij de rechtbanken, in welke geschillen veelal sprake is van in persoon procederende, althans – ook – zelf verschijnende partijen.

In procesrechtelijk opzicht zijn aan de hiervoor bedoelde tweedeling grote nadelen verbonden. In sommige zaken heeft de eisende onderscheidenlijk de verzoekende partij de keuze tussen een procedure voor de kantonrechter en een procedure voor de rechtbank of hangt het van toevallige omstandigheden af waar men een zaak moet aanbrengen. Soms kan men voor een bepaalde vordering kiezen voor de kantonrechter dan wel voor de rechtbank (bij voorbeeld een voorlopige voorziening bij de kantonrechter op grond van artikel 116 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering – hierna: Rv. – naast een kort geding voor de president op grond van artikel 289 Rv.). Soms ook moet men voor een primaire vordering bij de kantonrechter zijn en voor een subsidiaire vordering die hetzelfde feitencomplex betreft, bij de rechtbank. Ook het omgekeerde komt voor. Hetzelfde kan zich voordoen bij geschillen in conventie en in reconventie. Ook anderszins is sprake van competentie-

perikelen, bij voorbeeld bij vermeerdering van eis, bij cumulerende vorderingen of in beslagsituaties. Dit alles leidt in de praktijk tot lastige puzzels en soms tot onbevoegdverklaring en daarmee tot het verschuiven van zaken, vertraging en het onnodig maken van kosten. Het creëren van één gerecht van eerste aanleg biedt, ook bij handhaving van een stelsel waarin onderscheid wordt gemaakt tussen dagvaardingsprocedures en verzoekschriftprocedures en tussen zaken waarin wel en waarin geen sprake is van verplichte procureurstelling, mogelijkheden om door middel van zogenoemde herstelbepalingen of wisselbepalingen op een soepele manier een zaak weer in het juiste spoor te krijgen. Bovendien wordt het zo eenvoudiger om tot een logischer schikking te komen van zaken waarvoor wel en waarvoor geen sprake is van verplichte procureurstelling.

Meer in het algemeen kan worden vastgesteld dat het tot stand brengen van één gerecht van eerste aanleg leidt tot een aanmerkelijke vereenvoudiging van de – institutionele en processuele – regelgeving, zoals uit dit wetsvoorstel blijkt.

Ad 2

Voorts moet worden vastgesteld dat aan het functioneren van de kantongerechten als zodanig enkele nadelen zijn verbonden.

Ten eerste kan «levenslange» werkzaamheid als unus-rechter bezwaren oproepen als gevolg van het ontbreken van vormen van stelselmatige intercollegiale toetsing. De «macht» van de rechter ten opzichte van degenen over wie hij moet oordelen of wier rechtspositie hij vaststelt, kan aanzienlijk zijn. Het systeem kent diverse elementen ter begrenzing van die macht. Collegiaal overleg, hetzij in raadkamer hetzij anderszins, is een van de waarborgen voor het behoud van het evenwicht. In een gerecht dat alleen unus-rechtspraak kent, ontbreekt dat overleg in formele zin. Het kan natuurlijk wel op informele wijze, en zelfs stelselmatig geschieden, maar dat gebeurt in de praktijk lang niet overal. Door dit solitaire karakter van het ambt van kantonrechter groeit dan ook niet als vanzelfsprekend een «overlegcultuur», met een positieve uitstraling naar het functioneren van het gerecht als geheel en daarmee naar de kwaliteit van de rechtspraak.

Voor de kleinere en middelgrote kantongerechten geldt dat hun omvang te beperkt is om tot een evenwichtige, op de aanwezige rechtsprekende en ondersteunende capaciteit gerichte, werkverdeling te komen en om – binnen de aan de kantonrechter toegekende rechtsmacht – reële specialisatiemogelijkheden te bieden. Daardoor kunnen de kwaliteit en de kwantiteit onder druk komen te staan.

Ten slotte zijn met name de kleinere kantongerechten bijzonder kwetsbaar. Als een van de betrokken rechters niet goed functioneert of de verstandhouding tussen de rechters te wensen overlaat, ontstaat al gauw een moeilijk werkbaar situatie. Daarvoor zijn wel oplossingen mogelijk, maar deze zijn al spoedig zeer ingrijpend en zullen daardoor – en door het ontbreken van een zekere hiërarchische structuur – slechts in hoogst uitzonderlijke gevallen worden toegepast. Maar ook los van het voorgaande is sprake van risico's, bij voorbeeld in geval van ziekte.

De integratie van de kantongerechten en de rechtbanken biedt voor deze knelpunten een adequate oplossing.

Ad 3

Het samengaan van de kantongerechten en de rechtbanken vormt om een aantal redenen een belangrijke kwaliteitsimpuls voor de rechtbanken nieuwe stijl.

Aangezien – zoals hierna nog aan de orde komt – het aantal beschikbare promotiefuncties bij de rechtbanken structureel zal worden vermeerderd met een aantal dat gelijk is aan het aantal zittende kantonrechters op het tijdstip van de integratie, zullen – veel meer dan thans het geval is – in de toekomst ervaren rechtbankrechters die anders naar elders beschikbare promotiefuncties – met name bij de kantongerechten – zouden zijn vertrokken, voor de rechtbanken behouden blijven. Ook zullen – anders dan thans het geval is – buitenstaanders ook boven het niveau van rechter in de rechtbanken kunnen instromen. Van deze instroom van ervaren buitenstaanders mag een positief effect worden verwacht op het niveau van de rechtbank als geheel en op de attitude van degenen die binnen die organisatie werkzaam zijn. Dit alles is ook van belang voor de kwaliteit van de opleidingscapaciteit van de rechtbanken. Voorts komen de kennis en de ervaring – ook op specifieke terreinen als het arbeidsrecht – van de zittende kantonrechters voor de rechtbanken beschikbaar, hetgeen zeker in de aanvangsfase van de rechtbank nieuwe stijl een niet te onderschatten winstpunt is.

Verder mag worden verwacht dat de organisatiecultuur in positieve zin wordt beïnvloed door de confrontatie van de klassieke procescultuur van de rechtbanken en de procescultuur van de kantongerechten. De rechterlijke attitude primair gericht op praktische conflictoplossing op zo kort mogelijke termijn van de rechters die zich in het bijzonder tot de huidige kantonzaken aangetrokken voelen, kan een uitstraling hebben naar de andere sectoren van de rechtbank en door uitwisseling tussen de sectoren kan men leren van elkaars attitude en werkwijze. Wat dat betreft is het potentieel van groot belang dat nu ook binnen de rechtbanken een informele, laagdrempelige procesgang zonder verplichte procureurstelling wordt geïntroduceerd. Ook kunnen de voormalige kantonrechters naar verwachting een belangrijke bijdrage leveren in de (civiele) kort-gedingsector, bij voorbeeld in arbeids- en huurzaken.

De integratie biedt bovendien belangrijke mogelijkheden om de voordelen die aan de huidige kantonrechtspraak zijn verbonden, over te brengen naar de andere sectoren van de rechtbank nieuwe stijl. Daarop wordt in onderdeel 2.4. nader ingegaan.

Ad 4

De eerste fase van de herziening van de rechterlijke organisatie heeft zoals gezegd onder meer de integratie van de raden van beroep/ Ambtenarengerechten en de rechtbanken gebracht. Als gevolg daarvan is de bestuursrechtspraak in eerste aanleg in sociale-zekerheidszaken, ambtenarenzaken en pensioenzaken – ook wel aangeduid als bestuursrechtspraak inzake arbeidsverhoudingen – nu ondergebracht bij de rechtbanken. Bij de rechtbanken vindt ook een – klein – deel van de civiele rechtspraak inzake arbeidsverhoudingen plaats, maar het leeuwedeel daarvan is nu nog opgedragen aan de kantongerechten. Bij deze geschillen gaat het veelal om kwesties waarvoor weliswaar een ander processueel – en daarmee ook bewijsrechtelijk – regime geldt, maar die in feitelijk en materieelrechtelijk opzicht nauw aan elkaar verwant zijn en waarin de civielrechtelijke beslissing vaak ook bestuursrechtelijke gevolgen heeft en andersom. Het is daarom – juist bij deze zaken – voor de kwaliteit van het recht en de rechtspraak van belang dat zij worden behandeld binnen één en hetzelfde gerecht. Immers, de al vaak genoemde

wederzijdse doordringing van burgerlijk recht en bestuursrecht is hier wel heel pregnant, omdat zij niet alleen speelt op het niveau van algemene rechtsvragen maar juist ook op het niveau van specifieke rechtsvragen op dit rechtsgebied. Bovendien biedt deze opzet, ook al door de grote aantallen zaken waarom het gaat en dus het grote aantal rechters dat daarmee in aanraking komt, op termijn ruimte voor het verder naar elkaar toegroeien van burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht. Verder wijs ik op de mogelijkheid van gevoegde behandeling van een civielrechtelijke en een bestuursrechtelijke zaak en naar de mogelijkheid van verwijzing binnen hetzelfde gerecht indien een zaak in het verkeerde traject is aangebracht.

In dit verband is ook van belang dat de tendens zichtbaar is om op dit terrein rechtsverhoudingen om te bouwen van een bestuursrechtelijke naar een civielrechtelijke grondslag. Denk aan de – stapsgewijze – privatisering van de Ziektewet, de recente privatisering van de VUT-regeling voor ambtenaren en de ambtenarenpensioenen of de in het regeerakkoord opgenomen beleidsvoornemens inzake de invoering van een duaal verzekeringsstelsel (privaatrechtelijk dan wel publiekrechtelijk) in de AAW/WAO. Enigszins vergelijkbaar is het streven om de ambtenaren onder de «gewone» werknemersverzekeringen te brengen. Deze tendens vraagt om het bij elkaar brengen en houden van de civiele en de bestuursrechtelijke rechtspraak inzake arbeidsverhoudingen. De voorgestelde integratie maakt het mogelijk bij de toedeling van zaken binnen de rechtbank nieuwe stijl een specialisme op dit terrein te erkennen en verder te ontwikkelen. Daarmee zijn de kwaliteit en de doelmatigheid van de rechtspraak gediend.

Evenzeer is van belang dat de rechtspraak op grond van de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften uit het bestaande isolement wordt gehaald en wordt ondergebracht bij de algemene bestuursrechter in eerste aanleg, die in het bijzonder is toegerust voor het toepassen van de algemene regels van bestuursrecht en bestuursprocesrecht zoals neergelegd in de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb).

Ad 5

Sinds enkele jaren is sprake van een in intensiteit toenemend proces van decentralisering van het beheer van de rechterlijke organisatie. De verdeling van de door de begrotingswetgever aan de Minister van Justitie ten behoeve van de rechterlijke organisatie toegekende mensen en middelen geschiedt daarbij op het niveau van de arrondissementen, waarna binnen de arrondissementen de verdeling over de verschillende gerechtelijke diensten (waaronder in elk geval de rechtbank, de kantonrechten en thans – in afwachting van de scheiding van de budgetten voor de zittende magistratuur en het openbaar ministerie in het kader van de reorganisatie van het openbaar ministerie – ook nog het arrondissementsparket) plaatsvindt. Als gevolg – onder meer – hiervan is binnen de arrondissementen de figuur van het arrondissementsbestuur tot ontwikkeling gekomen. In het arrondissementsbestuur, dat bestaat uit de zogenoemde functionele autoriteiten – in elk geval de president van de rechtbank, de kantonrechters o.i.r. en thans nog de hoofdofficier van justitie – en de directeur gerechtelijke ondersteuning, wordt jaarlijks een arrondissementsplan opgesteld, op basis waarvan de toedeling van mensen en middelen aan het betrokken arrondissement plaatsvindt. Het arrondissementsbestuur beslist vervolgens over de verdeling van de toegekende mensen en middelen binnen het arrondissement. De besluitvorming in het arrondissementsbestuur geschiedt op basis van consensus tussen alle leden ervan. Als gevolg van de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken zal het hiervoor geschetste proces aanmerkelijk kunnen worden vereenvoudigd, vooral doordat het aantal

functionele autoriteiten afneemt. Daardoor nemen de bestuurlijke slagkracht en flexibiliteit van de arrondissementen toe. Dat is temeer van belang, nu naar het zich laat aanzien binnen enkele jaren de invloed op en de verantwoordelijkheid van de rechterlijke colleges zelf voor het beheer belangrijk zullen worden vergroot. Ik verwijs onder meer naar het rapport van de Werkgroep beheersstructuur rechterlijke organisatie (de werkgroep-Hoekstra), die daarover onlangs in het kader van het interdepartementaal beleidsonderzoek 1995 heeft geadviseerd (Tweede Kamer, 1995–1996, 24 559, nr. 1). Een beperkt aantal rechterlijke colleges is een van de voorwaarden voor het welslagen van dit beleid. De integratie van de kantongerechten en de rechtbanken levert daaraan een onmisbare bijdrage.

2.3. Randvoorwaarde voor de integratie: het behoud van de sterke kanten van de kantonrechtspraak

Realisering van de hiervoor genoemde doelstellingen van de integratie levert grote voordelen op, die op zichzelf ook op betrekkelijk eenvoudige wijze zijn te verwezenlijken. Aan de voorgenomen integratie dient echter een, zeer wezenlijke, randvoorwaarde te worden gesteld. Verzekerd moet namelijk zijn dat de sterke kanten van de kantonrechtspraak in de rechtbank nieuwe stijl onverkort overeind blijven. Anders gezegd: voorkomen moet worden dat als gevolg van de integratie nadelige effecten optreden die de voordelen ervan neutraliseren, zo niet overvleugelen. Indien aan deze randvoorwaarde niet zou zijn voldaan, zou de integratie contra-productief kunnen zijn. Deze randvoorwaarde heeft zowel een structureel als een incidenteel aspect. Immers, ook in de aanloopperiode moeten nadelige effecten als hiervoor bedoeld worden voorkomen.

De huidige kantonrechtspraak heeft, zoals alom wordt erkend, naast de hiervoor gereleveerde nadelen, een aantal sterke kanten. In de eerste plaats de hoge produktiviteit. De kantonrechters doen gemiddeld grote aantallen zaken binnen korte tijd af. Daardoor krijgt de burger relatief snel een beslissing, zijn er weinig of geen achterstanden en zijn de kosten per zaak relatief gering. In de tweede plaats de laagdrempeligheid van de kantonrechtspraak. De burger kan zonder verplichte procureurstelling procederen en de geografische bereikbaarheid is uitstekend.

Deze sterke kanten kunnen als volgt worden verklaard. De belangrijkste factor is het informele en op snelheid toegesneden procesrecht. Ook leidt de competentietoedeling aan de kantongerechten tot een vergaande vorm van specialisatie, met name ten aanzien van arbeids- en huurzaken en ten aanzien van de zogenoemde consumentenzaken (dat zijn zaken van doorgaans beperkt belang met een juridisch vrij eenvoudig of repeterend karakter). Voorts zijn de kantonrechters in de regel ervaren juristen, èn doordat de functie voor rechters uit de rechtbank als promotiefunctie geldt, èn doordat de functie aantrekkelijk blijkt voor buitenstaanders uit onder meer de advocatuur en het bedrijfsleven. Daarbij gaat het veelal om personen die de functie als een eindfunctie beschouwen, waardoor een zekere stabiliteit in de bezetting is verzekerd. Verder leert de praktijk dat kantonrechters zich veelal aangetrokken voelen tot een praktische aanpak en in staat zijn snel knopen door te hakken. Zij zijn daartoe ook, op grond van ervaring en specialisatie, in bijzondere mate geëquipeerd. Bovendien verdragen het financiële belang van de zaak èn de totale werklast zich veelal slecht met een zeer gedetailleerde, diepgaande behandeling. Hierdoor worden civiele zaken nogal eens op een «kort-geding-achtige» manier afgedaan: er wordt snel naar een resultaat toegewerkt, bewijsopdrachten worden zo enigszins mogelijk vermeden, de motivering is veelal sober. Ten slotte zijn de organisatie en de werkwijze van de kantongerechten van belang. Kantonrechters zijn in vergaande mate hun

eigen baas. Ze functioneren in een kleinschalige, niet-hiërarchische organisatie, zijn voor de toedeling van zaken niet afhankelijk van collega's en zijn ook verantwoordelijk voor de afdoening van hun eigen portie werk. Als er voorraden ontstaan, zijn dit voorraden voor de betrokken kantonrechter zelf. Ook heeft in de regel elke kantonrechter een eigen gerechtssecretaris, die onder andere is belast met het verrichten van administratief-voorbereidende en organisatorische werkzaamheden.

De Kring van kantonrechters heeft herhaalde malen de vrees geuit dat met de voorgenomen integratie de produktiviteit significant zal teruglopen en het eigen karakter van het huidige kantongerecht en het ambt van kantonrechter verloren zal gaan. De NVvR heeft in dat verband indertijd gepleit voor een geleidelijke overgang en een zekere gewenningsperiode.

Ten aanzien van het aspect van de produktiviteit valt het volgende op te merken. Het is op zichzelf juist dat – in absolute aantallen zaken uitgedrukt – de produktiviteit van de kantongerechten groter is dan die van de rechtbanken. Dat verschil kan als volgt worden verklaard.

De rechtbanken zijn de generale opleidingsinstituten van de rechterlijke macht. Niet alleen zijn er vele aspirant-rechters in opleiding (raio's, gerechtsauditeurs, buitenstaanders als rechter-plaatsvervanger), ook is de functie van rechter de algemene beginfunctie. Het is ook gebruikelijk dat zeker de minder ervaren rechters rouleren over de verschillende sectoren. In beginsel worden de zaken enkelvoudig afgedaan, maar de minder ervaren rechters zullen nog wel onder een zekere mate van toezicht werken. Daarnaast bestaat bij veel rechtbanken het systeem van de meelezende rechter: elke enkelvoudig afgedane zaak is – meer of minder marginaal – mede beoordeeld door een tweede rechter, die op de achtergrond blijft.

De rechtbankrechters – onder wie dus een relatief groot aantal met weinig ervaring – doen bovendien zaken af die gemiddeld genomen ingewikkelder zijn dan die van de kantongerechten. Ook daardoor duren procedures veelal langer.

Ook is het voor de rechtbanken geldende procesrecht op dit moment nog onvoldoende toegesneden op een snelle, zoveel mogelijk informele, afdoening van zaken, terwijl het fenomeen van de verplichte proces-vertegenwoordiging in veel gevallen evenmin leidt tot snel procederen. Daarbij past overigens de kanttekening dat in de afgelopen periode ook bij de rechtbanken en de rechtsbijstandverleners sprake is van een snel toenemende aandacht voor de doelmatigheid van de civiele procedures.

Voorts verschilt de werkwijze van de rechtbanken en de kantongerechten op onderdelen. Lang niet elke rechtbankrechter heeft zijn eigen, vaste portie zaken, waardoor veel minder sprake is van een afgebakende eigen verantwoordelijkheid van de individuele rechter. Ook heeft vrijwel geen rechtbankrechter een vaste gerechtssecretaris. Binnen de civiele sectoren worden secretarissen over het algemeen slechts ingeschakeld voor verstekzaken, bepaalde categorieën eenvoudige zaken op tegenspraak en de afdoening van verzoekschriften. In het algemeen kan worden gezegd dat de beperkte ondersteuning een ongunstige invloed heeft op de snelheid van werken. Mede om die reden zijn overigens recentelijk initiatieven ontplooid om het niveau van de ondersteuning – ook – in civiele zaken te verhogen. De eerste ervaringen met de invoering van stafjuristen en senior-gerechtssecretarissen zijn positief.

Een deel van de factoren die van invloed zijn op de produktiviteit van de rechtbanken is van immanente aard (het aspect van opleiding en ervaring en de gemiddeld genomen grotere ingewikkeldheid van de zaken), voor een ander deel gaat het om factoren die voor verandering vatbaar zijn (het processuele aspect en de organisatie, de werkwijze en de structuur van de ondersteuning).

Op de hiervoor gegeven analyse van de sterke kanten van de kantonrechtspraak en de – in absolute aantallen zaken uitgedrukte – mindere produktiviteit van de rechtbanken kan niet de stelling worden gebaseerd dat de voordelen van de kantonrechtspraak bij integratie van kantongerechten en rechtbanken verloren zouden gaan. Een dergelijke stellingname zou immers miskennen dat – relatief eenvoudige – maatregelen denkbaar zijn om het mogelijke nadelige effect van de verschillen tussen de kantongerechten en de rechtbanken te elimineren. Zij zou voorts miskennen dat evenzeer maatregelen denkbaar zijn om in te grijpen in de hiervoor bedoelde voor verandering vatbare factoren, waarop de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken bovendien een katalyserende invloed kan hebben.

Mede op basis van de waarschuwende geluiden uit de Kring van kantonrechters en mede op de grondslag van de, hiervoor gememo-reerde, uitgebrachte adviezen is in samenspraak met de betrokkenen een samenstel van maatregelen ontwikkeld die ertoe moeten leiden dat de produktiviteit van de huidige kantongerechten overeind blijft en het eigen karakter van het kantongerecht en het ambt van kantonrechter in stand blijft. Anders gezegd: maatregelen die erop zijn gericht dat de sterke kanten van de kantonrechtspraak binnen de rechtbank nieuwe stijl zowel in de aanloopperiode als structureel behouden blijven.

Om te beginnen is, onverlet de belangrijke modernisering van het burgerlijk procesrecht die in dit wetsvoorstel is neergelegd, niet gekozen voor een volledige processuele integratie van wat thans rechtbankzaken en kantonzaken zijn. Binnen het gemoderniseerde burgerlijk procesrecht is wat de dagvaardingsprocedure betreft uitdrukkelijk gekozen voor het handhaven van twee stromen, te weten één stroom van zaken waarin wel en één waarin geen sprake is van verplichte procureurstelling. Zoals hierna nog uitvoeriger aan de orde komt, is daarbij een logischer verdeling aangebracht en zal bovendien de grens boven welke procureurstelling verplicht is, worden verhoogd van f 5000 naar f 10 000.

Dit processuele onderscheid vindt in organisatorische zin zijn vertaling in de instelling van twee afzonderlijke civiele sectoren binnen de rechtbanken nieuwe stijl: één voor de behandeling van dagvaardings-procedures waarin procureurstelling verplicht is (verder: de eerste civiele sector) en één voor de behandeling van dagvaardingsprocedures waarin procureurstelling niet verplicht is (verder: de tweede civiele sector). Deze verdeling in sectoren – waaronder worden verstaan: organisatorische werkeenheden – is nodig om het aparte karakter van beide stromen de facto te kunnen bewaren en de organisatie daarop toe te snijden. Zij is als zodanig van wezenlijk belang voor het behoud van de sterke kanten van de huidige kantonrechtspraak.

In de Wet RO wordt, vooruitlopend op een meer omvattende aanpassing van wat wordt genoemd de bestuursstructuur van de gerechten, in algemene zin vastgelegd dat de rechtbanken – en overigens ook de hoven – voor het behandelen en beslissen van bepaalde soorten zaken sectoren kunnen vormen (zie de voorgestelde artikelen 54 en 74 van de Wet RO). Overeenkomstig de door mijn toenmalige ambtsvoorganger in het hiervoor gememoreerde gesprek van 29 maart 1993 aan het bestuur van de Kring van kantonrechters gedane toezegging is, in aansluiting daarop, in artikel VI van hoofdonderdeel 4. (Overgangs- en slotbepalingen) van het onderhavige wetsvoorstel voorgeschreven dat de rechtbanken in elk geval, en wel voor een periode van ten minste vijf jaar na de bestuurlijke integratie, een sector vormen voor de behandeling van dagvaardingsprocedures waarin procureurstelling niet verplicht is. Aldus wordt – voor zover dat nodig zou zijn – veilig gesteld dat een dergelijke sector inderdaad tot stand komt en worden procedurele complicaties

voorkomen. Ik verwacht overigens dat dit concept in de praktijk zo goed zal bevallen dat de nu voorgeschreven opzet na de periode van vijf jaar dusdanig stevig in de organisatie van de rechtbanken zal zijn verankerd, dat de rechtbanken ook nadien voor een dergelijke opzet zullen kiezen.

Door de hierna te vermelden taakgarantie voor de zittende kantonrechters zal de tweede civiele sector in de aanvang worden bezet door – in ieder geval – de zittende kantonrechters. Daardoor kan van meet af aan in de voorgestane opzet worden gewerkt. Voorts wordt ervan uitgegaan dat ook structureel de rechters die deze sector bezetten, in hoofdzaak ervaren rechters zullen zijn. Als eerste sectorvoorzitter zal in beginsel de hierna (zie onderdeel 2.8.) te bespreken coördinator van de arrondissementale kantongerechtsorganisatie fungeren. Ook daardoor, en door het feit dat de werkverdeling door de leden van de sector zelf wordt geregeld, wordt bewerkstelligd dat de sterke kanten van de bestaande werkwijzen van de kantongerechten onverkort kunnen worden gehandhaafd. Tevens wordt hierdoor de bestaande platte, niet-hiërarchische structuur, vrijwel volledig gehandhaafd, zodat aan de aantrekkelijkheid van de functie die thans de benaming kantonrechter draagt geen afbreuk wordt gedaan.

In dit verband merk ik, enigszins ter zijde, nog op dat het aspect van kleinschaligheid versus grootschaligheid overigens sterk dient te worden gerelativeerd. Rechtspraak is naar haar aard kleinschalig, in die zin dat de behandeling van een bepaalde zaak op strikt geïndividualiseerde basis plaatsvindt door een rechter die daarbij volkomen zelfstandig, zonder invloed van een hiërarchisch meerdere, te werk gaat. Het college waarvan de betrokkene deel uitmaakt kan klein of groot zijn, maar de totale omvang heeft niet per se een nadelige invloed op de wijze van werken van de individuele rechter. Een opdeling in kleine, min of meer zelfstandige, eenheden is immers goed mogelijk. De praktijk bij de rechtbanken laat daarvan ook tal van voorbeelden zien, terwijl de omvang van een groot kantongerecht als dat te Amsterdam (zestien kantonrechters) niet of nauwelijks geringer is dan die van de kleinste rechtbanken. De effecten van grootschaligheid doen zich dan ook veel meer gevoelen in de bestuursstructuur van de colleges dan in de concrete rechtsprekende taken van de leden van de colleges.

Een volgende maatregel heeft betrekking op de ondersteuning. Afgesproken is dat de thans bij de kantongerechten bestaande structuur van de ondersteuning in de tweede civiele sector in die zin wordt gehandhaafd, dat naast elke oud-kantonrechter die in die sector werkzaam zal zijn, een gerechtssecretaris aan de sector zal worden toegevoegd. Aldus worden voor de aanlooperperiode afdoende garanties gegeven en is er voldoende tijd om een definitieve, op de aard van de werkzaamheden in de tweede civiele sector toegesneden, ondersteuningsstructuur te ontwikkelen.

Bij dit alles is het uiteraard niet de bedoeling een soort «afgescheiden vermogen» binnen de rechtbank nieuwe stijl te creëren. Waar het om gaat, is dat aldus een goede uitgangspositie wordt geschapen voor het behoud van de sterke kanten van de kantonrechtspraak en een geleidelijke verankering van de organisatie en de werkwijzen van de rechtbank nieuwe stijl.

Evenzeer is van belang dat het aantal promotieplaatsen (dat zijn alle functies boven de basisfunctie van rechter respectievelijk raadsheer) bij de rechtbanken – en de hoven – zal worden uitgebreid met een aantal dat gelijk is aan het aantal formatieplaatsen voor kantonrechters op het moment van de integratie. Derhalve mag worden verwacht dat de aantrekkelijkheid van de huidige kantonrechtersfunctie, geconverteerd in de functie van vice-president in hoofdzaak werkzaam in de tweede civiele

sector, aantrekkelijk blijft voor die categorieën buitenstaanders waaraan de rechterlijke macht bij uitstek behoefte heeft.

De conclusie uit het voorgaande moet zijn, dat afdoende instrumenten beschikbaar zijn om aan de hiervoor geformuleerde randvoorwaarde te voldoen. Vanzelfsprekend zullen deze vervolgens ook op adequate wijze moeten worden ingezet en geëffectueerd. Onder andere daarop wordt in onderdeel 2.8. nader ingegaan.

2.4. De verdere verbreiding van de sterke kanten van de kantonrechtspraak binnen de rechtbanken nieuwe stijl

Complementair aan het vervullen van de randvoorwaarde dat de sterke kanten van de kantonrechtspraak in de nieuwe opzet behouden dienen te blijven, zal in het bijzonder aandacht moeten worden besteed aan het optimaal benutten van de mogelijkheden om die sterke kanten van de kantonrechtspraak binnen de rechtbanken nieuwe stijl ook verder te verbreiden. Daarmee kan tegelijkertijd verbetering worden gebracht in de hiervoor genoemde minder sterke kanten van de organisatie en de werkwijze bij de rechtbanken.

Dit proces zal zich langs vier hoofdlijnen voltrekken:

1. door de – hiervoor al genoemde – verhoging van de grens beneden welke in civiele zaken in persoon kan worden geprocedeerd;
2. door het uitbreiden van het aantal categorieën zaken die buiten de hoofdplaats van het arrondissement op een nevenlokatie kunnen worden behandeld;
3. door bij de modernisering van het burgerlijk procesrecht waar mogelijk aan te sluiten bij het huidige procesrecht voor de kantonrechtspraak;
4. door de goede elementen van de organisatie, de werkwijze en de structuur van de ondersteuning van de kantongerechten over te nemen.

Ad 1

Verhoging van de grens beneden welke in civiele zaken in persoon kan worden geprocedeerd van f 5000 tot f 10 000 leidt ertoe, zo blijkt uit een onlangs afgerond onderzoek van het WODC (Hoger beroep en de integratie, C. van der Werff m.m.v. B.J.W. Docter-Schamhardt, WODC-reeks Onderzoek en beleid, nr 143, Arnhem 1995), dat landelijk jaarlijks in naar schatting ongeveer 6600 extra zaken, waarvan er naar verwachting ongeveer 5200 resulteren in een eindvonnis, volgens de laagdrempelige, onder meer op een snelle afdoening gerichte, civiele procedure zonder verplichte procesvertegenwoordiging kan worden geprocedeerd. Dat betekent in de eerste plaats dat de voordelen van wat thans nog de kantongerechtsprocedure is, binnen het bereik van een belangrijk grotere groep justitiabelen zullen komen. Het betekent in de tweede plaats, dat het aantal formatieplaatsen dat door de rechtbanken in de tweede civiele sector moet worden ingezet, groter zal zijn dan het huidige aantal formatieplaatsen voor kantonrechters. Daardoor zullen uiteindelijk meer rechters binnen de rechtbanken in aanraking komen met de in de tweede civiele sector gehanteerde procedures en werkwijzen, waarvan zij – en dus ook de rechtbank als geheel – ook in de andere sectoren de vruchten zullen kunnen plukken.

De genoemde verhoging zal worden ingevoerd één jaar na de bestuurlijke integratie, derhalve per 1 juli 1998 (zie ook onderdeel 2.8.).

Ad 2

Zoals hierna in onderdeel 2.6. nog ten gronde aan de orde komt, gaat de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken gepaard met een herijking van het nevenlokatiebeleid. In dat kader is onder meer een vergroting voorzien van het aantal categorieën zaken die op de nevenlokaties van de rechtbanken nieuwe stijl worden behandeld. Daarbij zal uitgangspunt zijn, dat in alle – civiele, straf- en bestuursrechtelijke – zaken die door een enkelvoudige kamer of door de (fungerend) president van de rechtbank worden behandeld, op alle nevenlokaties van de rechtbank zittingen worden gehouden. Gekoppeld aan het feit dat tegelijkertijd wat de huidige rechtbankzaken betreft ook het aantal nevenlokaties zal worden vergroot, leidt dit beleid in zijn totaliteit (dat wil zeggen niettegenstaande het mogelijk niet meer gebruiken van enkele van de huidige kantongerechtsplaatsen) tot een betere geografische bereikbaarheid van de rechtspraak in eerste aanleg en daarmee tot een vergroting van de laagdrempeligheid ervan. Weliswaar is het op zichzelf niet ondenkbaar de zojuist geschetste vergroting van het aanbod van de rechtbanken – gedeeltelijk – ook te realiseren zonder de integratie, maar juist doordat het alleen de rechtbank zal zijn die, voor alle daarvoor in aanmerking komende procedures in eerste aanleg, beslist over de feitelijke benutting van de nevenlokaties, zal een veel doelmatiger en dus ruimer gebruik van de nevenlokaties kunnen worden gemaakt dan thans mogelijk is.

Ad 3

De integratie van de kantongerechten en de rechtbanken zal worden benut om te komen tot een ingrijpende wijziging van het burgerlijk procesrecht, in het bijzonder waar het de procedures in eerste aanleg betreft. In onderdeel 2.7. van het algemeen deel en in de onderdelen 2.1.1. en 2.1.3. van de artikelsgewijze toelichting wordt daarop uitgebreid ingegaan. Op deze plaats is van belang de vaststelling dat bij het ontwerpen van het nieuwe procesrecht uitdrukkelijk ernaar is gestreefd de voordelen van de bestaande kantongerechtsprocedure waar mogelijk ook in te brengen in de procedure voor zaken waarin met verplichte procesvertegenwoordiging wordt geprocedeerd. Ook daardoor zullen onderdelen van de sterke kanten van de kantonrechtspraak na de integratie een grotere verbreiding vinden dan thans.

In dit verband is van belang dat bij de implementatie van het nieuwe procesrecht in de rechtbank nieuwe stijl uitdrukkelijk ook aandacht zal worden besteed aan het overnemen van die onderdelen van de interne organisatie van de kantongerechten die in het bijzonder dienstbaar kunnen zijn aan het verder toespitsen van het procesmodel in civiele zaken op de vereisten van effectiviteit en efficiency.

Ad 4

Ten slotte zal er bij de implementatie van de integratie welbewust naar worden gestreefd de goede elementen van de organisatie, de werkwijze en de structuur van de ondersteuning van de kantongerechten over te nemen. De mede met het oog daarop ingestelde Werkgroep werkwijze rechtbank nieuwe stijl, samengesteld uit ambtenaren van het Ministerie van Justitie en personen afkomstig uit de rechterlijke organisatie, heeft daartoe in haar eindrapport van juli 1994 enkele aanbevelingen gedaan, die bij de verdere voorbereiding van de implementatie zullen worden betrokken. Het lijkt goed mogelijk zaken als de grote eigen verantwoordelijkheid van de huidige kantonrechters en het werken binnen relatief kleine, niet-hiërarchische eenheden ook buiten de tweede civiele sector ingang te doen vinden. De ervaringen binnen de sectoren bestuursrecht

van de rechtbanken wijzen eveneens in die richting. Wat de ondersteuning betreft zijn zoals gezegd, mede in het voetspoor van de ervaringen bij het opzetten van de sectoren bestuursrecht, al ontwikkelingen in gang gezet die ertoe hebben geleid en er verder toe zullen leiden dat ook in de huidige civiele sectoren van de rechtbanken de kwaliteit en de kwantiteit van de ondersteuning substantieel zullen toenemen.

Meer in het algemeen mag worden verwacht dat, zoals ook in de eerste fase is gebleken, het integratieproces een eigen dynamiek krijgt, waardoor het klimaat voor veranderingen belangrijk wordt bevorderd. Verwezen wordt mede naar onderdeel 2.8.

2.5. De (rechts)positie van de overgaande kantonrechters

Zowel uit een oogpunt van behoorlijkheid en zorgvuldigheid als met het oog op het welslagen van de integratie is het van wezenlijk belang dat adequate voorzieningen worden getroffen voor de (rechts)positie van de overgaande kantonrechters. Tot op zekere hoogte is daarbij sprake van een relatie met de maatregelen die worden voorgesteld om de sterke kanten van de kantonrechtspraak overeind te houden. Anders gezegd: aan de overgaande kantonrechters dient een in zowel rechtspositioneel als organisatorisch opzicht aanvaardbaar en herkenbaar kader te worden geboden om binnen de rechtbank nieuwe stijl werkzaam te kunnen zijn.

Hiervoor kwam al aan de orde dat op 22 juni 1993 een rechtspositie-akkoord is gesloten tussen de Minister van Justitie en de NVvR. Daarin is het rechtspositionele kader voor de integratie vastgelegd. Niet onvermeld mag blijven dat het akkoord ook de volledige instemming had en heeft van de Kring van kantonrechters. Wat het organisatorische kader betreft is vooral de – wettelijke vastlegging van de – tweede civiele sector van belang. Daarop is hiervoor al ingegaan. Door het samenstel van deze voorzieningen wordt, ook naar mijn oordeel, aan het hiervoor geformuleerde vereiste ruimschoots voldaan.

De hoofdlijnen van het rechtspositie-akkoord zijn de volgende.

De kantonrechters zullen op het tijdstip van de integratie van rechtswege worden benoemd tot vice-president van de desbetreffende rechtbank, uiteraard met behoud van hun benoemingsanciënniteit en hun bezoldigingsanciënniteit.

De overgaande kantonrechters krijgen een zogenoemde taakgarantie. Die houdt in dat aan hen, anders dan met hun instemming, geen andere categorieën werkzaamheden kunnen worden opgedragen dan die welke onmiddellijk voorafgaand aan de integratie tot de competentie van de kantonrechter behoorden. Ter vermijding van praktische problemen is afgesproken dat daartoe ook worden gerekend de civiele zaken waarin voorafgaand aan de integratie niet maar vanaf één jaar na dat tijdstip door partijen wel in persoon kan worden geprocedeerd. Bij de concrete verdeling van de werkzaamheden binnen de rechtbank zal wat de individuele oud-kantonrechters betreft worden gestreefd naar een zowel kwalitatief als kwantitatief ten minste gelijkwaardig takenpakket als vóór de integratie. Het gevolg van de, aldus gehanteerde, taakgarantie is dat elke oud-kantonrechter automatisch voor het overgrote deel van zijn tijd in de tweede civiele sector werkzaam zal kunnen zijn.

De taakgarantie is niet aan een termijn gebonden. Wel kan een individuele oud-kantonrechter daarvan uitdrukkelijk afstand doen.

Een ander belangrijk punt betreft het beschikbaar komen van extra plaatsen voor coördinerend vice-presidenten en het voorzitterschap van de tweede civiele sector.

Bij een aantal rechtbanken zal als gevolg van de instroom van de overgaande kantonrechters en de daarmee corresponderende toename van het aantal promotiefuncties structureel een extra promotieplaats voor een coördinerend vice-president (salariscategorie 7) beschikbaar komen. Aan die rechtbanken waarbij dat op grond van de vigerende normen niet het geval is, zal met ingang van het tijdstip van de integratie eveneens, en wel voor een periode van – ten minste – vijf jaar, een extra formatieplaats voor een coördinerend vice-president beschikbaar worden gesteld. Door het niet vervullen van de eerste vacature voor een coördinerend vice-president bij die rechtbanken na afloop van de termijn van vijf jaar, zal de formatie aan coördinerend vice-presidenten ook bij die rechtbanken weer op het structurele niveau komen.

De extra formatieplaatsen voor coördinerend vice-presidenten zijn in beginsel bestemd voor de coördinatoren van de arrondissementale kantongerechtsorganisaties. Deze coördinerend vice-presidenten zullen tevens de eerste voorzitters van de tweede civiele sectoren zijn. Zij nemen binnen de rechtbank nieuwe stijl uiteraard dezelfde positie in als de andere sectorvoorzitters. Dat betekent onder andere dat zij deel uitmaken van het dagelijks bestuur van de rechtbank.

Ten slotte wijs ik er op deze plaats nog op, dat voor de eerste vervulling van de extra formatieplaatsen die bij de hoven beschikbaar zullen komen door de overheveling van de huidige kantongerechtsappellen van de rechtbanken naar de hoven, bij voorkeur in aanmerking zullen komen kantonrechters en leden van de rechtbanken die voor een substantieel deel van hun taak waren of zijn belast met de behandeling van kantongerechtsappellen. Daarmee wordt recht gedaan aan de door betrokkenen opgebouwde expertise en komt tegelijkertijd de nodige deskundigheid (denk bijvoorbeeld aan arbeids- en huurzaken) voor de hoven beschikbaar.

Voor zover de uitvoering van het rechtspositie-akkoord wetgeving vergt, is deze opgenomen in hoofdonderdeel 4. (Overgangs- en slotbepalingen). In de toelichting bij de desbetreffende artikelen wordt waar nodig meer en detail op deze materie ingegaan.

2.6. Het nevenlokatiebeleid

De huidige kantonindeling bestaat, afgezien van enkele ondergeschikte wijzigingen van recente datum, thans ongeveer 60 jaar. Gegeven de in die periode veranderde maatschappelijke context, en meer in het bijzonder de sterk toegenomen mobiliteit, is een herijking van de vestigingsplaatsen van de huidige kantongerechten uit het oogpunt van een doelmatige inzet van de mensen en de middelen van de rechterlijke organisatie geboden. Ook moet worden vastgesteld dat een aantal van de huidige kantongerechten is gevestigd in plaatsen die sociaal-geografisch bezien thans minder voor de hand liggend zijn, terwijl tegelijkertijd in een enkele plaats die een duidelijke streekfunctie vervult, geen kantongerecht is gevestigd. Een dergelijke herijkingsoperatie zou ook zonder de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken moeten plaatsvinden. De beoogde integratie biedt echter bij uitstek een aangrijpingspunt voor een meer omvattende benadering in de vorm van een integraal nevenlokatiebeleid, nu de vormgeving daarvan kan plaatsvinden binnen de rechtbank nieuwe stijl als geïntegreerd gerecht van eerste aanleg.

Voor een goed begrip merk ik allereerst op, dat in het kader van het nevenlokatiebeleid wordt onderscheiden tussen nevenzittingsplaatsen en

nevenvestigingsplaatsen. Beide vallen onder het verzamelbegrip nevenlokatie. Met nevenzittingsplaats wordt bedoeld een lokatie waar de rechtbank, buiten de hoofdplaats van het arrondissement, uitsluitend zittingen houdt. Met nevenvestigingsplaats wordt bedoeld een lokatie waar de rechtbank, naast de hoofdplaats van het arrondissement, zogezegd een filiaal heeft, met een eigen, permanente bezetting. In een nevenvestiging worden niet alleen zittingen gehouden, maar wordt bijvoorbeeld ook de baliefunctie – als onderdeel van de publieksfunctie – verzorgd. Afhankelijk van de lokale omstandigheden zal in organisatorisch opzicht van meer of minder zelfstandigheid ten opzichte van de hoofdvestiging sprake zijn. De (personele) omvang van de nevenvestiging is in dat verband een belangrijk gegeven.

Als grondslag voor het nevenlokatiebeleid hanteer ik drie uitgangspunten. Die uitgangspunten zijn overwegend van materiële aard. Zij bieden naar mijn oordeel voldoende ruimte om recht te doen aan de uiteenlopende situaties in de verschillende arrondissementen en derhalve ook aan een verantwoorde afweging van de betrokken belangen. Bij de formulering van die uitgangspunten heb ik mij onder andere laten inspireren door het advies dat de Adviesraad op 28 april 1993 over het nevenlokatiebeleid heeft uitgebracht. Dat advies is indertijd ter kennis gebracht van de Tweede Kamer. Voorts heb ik mij laten leiden door hetgeen de Raad van State in zijn advies over het overhavige wetsvoorstel omtrent het nevenlokatiebeleid heeft opgemerkt.

Als eerste uitgangspunt geldt dat een goede geografische bereikbaarheid van de rechtspraak in eerste aanleg dient te zijn gewaarborgd, waarbij tevens sprake dient te zijn van een evenwichtige geografische spreiding van de nevenlokaties. Dit uitgangspunt vergt in de eerste plaats een zo groot mogelijk aantal categorieën zaken die op de nevenlokaties van de rechtbanken nieuwe stijl kunnen worden behandeld. Daarbij denk ik aan in beginsel alle – civiele, straf- en bestuursrechtelijke – zaken die door een enkelvoudige kamer of door de (fungerend) president van de rechtbank worden behandeld. In de tweede plaats dienen de nevenlokaties binnen een arrondissement zodanig te worden gekozen, dat sprake is van voor de justitiabelen aanvaardbare reistijden. Het is vrijwel ondoenlijk hiervoor een absolute norm te ontwikkelen. Daarvoor is het aantal variabelen (waaronder de geografische herkomst van het zaaks-aanbod) te groot. In de derde plaats dient rekening te worden gehouden met de streekfunctie van een nevenlokatie. Ook daarvoor geldt dat beoordeling daarvan sterk afhankelijk is van de lokale situatie.

Als tweede uitgangspunt geldt dat een doelmatige inzet van de mensen en de middelen van de rechterlijke organisatie moet worden nagestreefd. De met het in stand houden van een nevenlokatie noodzakelijkerwijs gemoeide kosten en – in geval van een nevenzittingsplaats – het extra tijdsbeslag op de leden van de zittende magistratuur, de leden van het openbaar ministerie en de juridische en administratieve ondersteuning moeten in een redelijke verhouding staan tot de daarmee overeenkomstig het eerste uitgangspunt te dienen doelen. Anders gezegd: er moet sprake zijn van een voldoende draagvlak voor het in stand houden van een nevenlokatie. Daarbij is tevens van belang dat het in stand houden van een nevenlokatie niet mag leiden tot het «uithollen» van de hoofdplaats, iets wat bij kleinere rechtbanken – zeker als het zaaksaanbod in de nevenlokaties in vergelijking met de huidige situatie belangrijk wordt vergroot – zeker niet denkbeeldig is. Ook is denkbaar dat twee van de huidige kantongerechtsplaatsen worden samengevoegd tot één nevenlokatie als voor beide plaatsen afzonderlijk een voldoende draagvlak zou ontbreken. Eveneens is denkbaar dat het maken van een keuze voor een bepaalde nevenlokatie als nevenvestigingsplaats in plaats van neven-

zittingsplaats ertoe leidt dat een van de (andere) huidige kantongerechtsplaatsen niet langer als nevenlokatie in stand wordt gehouden. Het is niet goed mogelijk om voor de toepassing van dit tweede uitgangspunt absolute normen op te stellen. Ook hier geldt dat veel afhangt van de concrete omstandigheden in het arrondissement.

Als derde uitgangspunt geldt dat het nevenlokatiebeleid waar mogelijk tevens dienstbaar dient te worden gemaakt aan de – ook door de Raad van State in zijn advies gesignaleerde – zogenoemde schaalgrootteproblematiek. Hoewel ik de tweede fase van de herziening van de rechterlijke organisatie niet wil belasten met een integrale aanpak van de schaalgrootteproblematiek, kan met name voor de grotere rechtbanken een volwaardige nevenvestigingsplaats als «overloop» een bijdrage leveren aan de problemen die aan een – te – grote omvang van de rechtbank in de hoofdplaats kunnen zijn verbonden. Toepassing van dit uitgangspunt kan ertoe leiden dat ook in een plaats waar dat op grond van het eerste uitgangspunt niet nodig zou zijn, een nevenlokatie wordt gevestigd.

Het voorgaande impliceert, dat niet zonder meer hoeft te worden vastgehouden aan het bestaande aantal kantongerechtsplaatsen. Voorts is het niet uitgesloten dat in een arrondissement een nevenlokatie wordt gevestigd in een andere plaats dan een van de huidige kantongerechtsplaatsen.

Een bijzondere situatie doet zich voor in de – zes – arrondissementen waarin twee politieregio's zijn gelegen. Het ligt in de rede dat in die arrondissementen in elk geval een nevenlokatie wordt gevestigd in de hoofdplaats van de politieregio waarin niet de hoofdplaats van het arrondissement is gelegen. De fungerend hoofdofficier van justitie kan daar – mede – zijn zetel hebben. Voorts kan daaraan het voordeel zijn verbonden dat de uit die politieregio afkomstige politie-ambtenaren als zij voor de rechtbank moeten getuigen, daarmee minder tijd kwijt zijn.

Ter verduidelijking enkele voorbeelden van mogelijke toepassingen van het voorgaande, waarbij telkens in het oog moet worden gehouden dat op de nevenlokaties nieuwe stijl meer soorten zaken zullen worden behandeld dan in de huidige kantongerechtsplaatsen.

Het arrondissement Breda bestaat uit de kantons Breda, Tilburg, Bergen op Zoom en Zevenbergen. Het arrondissement heeft, met het oog op de geografische bereikbaarheid en een evenwichtige geografische spreiding, enige tijd geleden al voorgesteld in het oosten van het arrondissement Tilburg te gebruiken als nevenvestigingsplaats en in het westen van het arrondissement in Roosendaal een nevenvestigingsplaats te openen, zulks in plaats van – het veel ongunstiger gelegen – Bergen op Zoom. Met het oog op het draagvlak van Roosendaal als nevenvestigingsplaats zou Zevenbergen dan niet als nevenlokatie worden gebruikt.

Het arrondissement Den Haag bestaat uit de kantons Den Haag, Delft, Leiden, Gouda en Alphen aan den Rijn. Denkbaar zou zijn om, als overloop voor de – te – grote rechtbank, Gouda – en wellicht ook Leiden (tevens hoofdplaats van de politieregio Hollands Midden) – te gebruiken als nevenvestigingsplaats. Met het oog op het draagvlak van Gouda zou dan Alphen aan den Rijn niet als nevenlokatie worden gebruikt. Delft zou, gelet op het uitgangspunt van de geografische bereikbaarheid en een evenwichtige geografische spreiding, wellicht niet als nevenlokatie behoeven te worden gebruikt.

Toepassing van de drie genoemde uitgangspunten is – zo blijkt ook uit de gegeven voorbeelden – maatwerk, waarbij de lokale omstandigheden essentieel zijn. Ik acht het daarom van groot belang dat door de arrondis-

sementen zelf voorstellen worden ontwikkeld ten aanzien van het nevenlokatiebeleid. Daarbij dient ook te worden ingegaan op de vraag of een nevenlokatie als nevenvestigingsplaats respectievelijk als nevenzittingsplaats wordt gebruikt. De voorstellen zullen door mij worden getoetst aan de uitgangspunten, alsmede aan het vereiste dat – landelijk gezien – sprake moet zijn van budgettaire neutraliteit.

Op korte termijn zal ik aan de presidenten van de rechtbanken en de coördinatoren van de arrondissementale kantongerechtsorganisaties, alsook aan de hoofdofficieren van justitie en de directeurs gerechtelijke ondersteuning, vragen een – eerste – voorstel in te dienen voor het nevenlokatiebeleid in het arrondissement.

Ik zal de Tweede Kamer – hetzij in het kader van de behandeling van dit wetsvoorstel, hetzij in de periodieke voortgangsrapportages over de herziening van de rechterlijke organisatie – op de hoogte houden van de ontwikkelingen terzake. Ik hecht eraan dat de Tweede Kamer zich op enigerlei wijze op voorhand kan uitspreken over de uiteindelijk in een algemene maatregel van bestuur – het in onderdeel 1.1. aangekondigde Besluit nevenlokaties – neer te leggen nevenlokaties en de categorieën zaken die daar kunnen worden behandeld. Zo nodig zal daartoe worden voorzien in een voorhangprocedure ten aanzien van het Besluit nevenlokaties.

Het Besluit nevenlokaties zal zoals gezegd in werking treden bij de bestuurlijke integratie. Waar nodig kan in beginsel worden gekozen voor een gefaseerde feitelijke invoering.

Het nevenlokatiebeleid zal na vier jaar – dat wil zeggen vier jaar na de bestuurlijke integratie – worden geëvalueerd. Daarbij zal worden gekeken naar de feitelijke ontwikkelingen in de diverse nevenlokaties en zullen de genoemde uitgangspunten en de toepassing daarvan opnieuw worden getoetst.

2.7. Burgerlijk procesrecht en strafprocesrecht

De integratie van de kantongerechten en de rechtbanken maakt het noodzakelijk het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering aan te passen aan de situatie dat alle rechtspraak in eerste aanleg in civiele zaken plaatsvindt door één gerecht, de rechtbank nieuwe stijl, en alle rechtspraak in hoger beroep door het hof. Alleen al deze «technische» aanpassingen leiden tot een grondige herziening. Maar zij blijft daartoe niet beperkt. De integratie van de kantongerechten en de rechtbanken wordt tevens benut om het burgerlijk procesrecht ook in andere opzichten te moderniseren en toegankelijker te maken. Daarbij worden enkele belangrijke innovaties voorgesteld.

Tegelijkertijd moet worden vastgesteld dat de beperkte beschikbare tijd, de wenselijkheid om de besluitvorming niet te belasten met controverse onderwerpen en de wenselijkheid om het feitelijke integratieproces niet meer dan noodzakelijk is te belasten met wijzigingen in het burgerlijk procesrecht uit anderen hoofde, ertoe dwingen in dezen beperkingen aan te brengen. Zo is niet gestreefd naar een fundamentele heroverweging van het civiele procesmodel en is – ook al omdat de uitkomsten van de evaluatie van het per 1 januari 1994 ingevoerde nieuwe bestuursprocesrecht uiteraard nog niet beschikbaar waren en zijn – slechts in beperkte mate gestalte gegeven aan het streven naar harmonisatie van burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht. Ook ten aanzien van de verplichte procesvertegenwoordiging worden in dit wetsvoorstel geen principiële keuzen gemaakt. Wel zal, zoals hiervoor al uitgebreid

aan de orde kwam, de grens beneden welke partijen in persoon kunnen procederen. worden verhoogd van f 5000 tot f 10 000, zulks vooral met het oog op de verdere verbreiding van de sterke kanten van de kanton-rechtspraak binnen de rechtbank nieuwe stijl.

Bij de herziening van het burgerlijk procesrecht is bewust het accent gelegd op de procedures in eerste aanleg en daarmee op het Eerste Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Vooral daarin doen zich immers de consequenties voor van de integratie. Ten aanzien van het hoger beroep wordt in dit wetsvoorstel in zekere zin pas op de plaats gemaakt. Thans is in voorbereiding een afzonderlijk wetsvoorstel waarin het appelprocesrecht zal worden gemoderniseerd. Gelet hierop worden nu geen wijzigingen voorgesteld met betrekking tot de unus-rechtspraak in appel. Wel wordt, gelet op het uitgangspunt dat uit een oogpunt van proportionaliteit de inzet van mensen en middelen evenredig moet zijn aan onder andere het gewicht en het belang van een zaak, en mede gelet op de voortgeschreden geldontwaarding, voorgesteld de appelgrens te verhogen van f 2500 tot f 5000. Als gevolg daarvan zullen, zo blijkt uit het hiervoor genoemde WODC-onderzoek, de hoven landelijk jaarlijks naar schatting ongeveer 400 appeltaken minder te behandelen krijgen dan thans de rechtbanken. In die gevallen waarin in de nieuwe opzet geen hoger beroep meer kan worden ingesteld, kan tegen het vonnis in eerste aanleg rechtstreeks beroep in cassatie worden ingesteld, overigens met de daaraan op grond van artikel 100 van de Wet RO verbonden beperkingen. De daaruit voortvloeiende vergroting van de werklast van de Hoge Raad zal naar verwachting uiterst beperkt zijn. De voorgestelde verhoging van de appelgrens is overigens gekoppeld aan de eveneens voorgestelde verhoging van de grens beneden welke partijen in persoon kunnen procederen van f 5000 tot f 10000. Zij zal derhalve per 1 juli 1998 worden ingevoerd (zie onderdeel 2.8.).

In de onderdelen 2.1.1. en 2.1.3. van de artikelsgewijze toelichting wordt op de wijzigingen in het burgerlijk procesrecht nader ingegaan.

Hoofdonderdeel 2. van het wetsvoorstel bevat de voorgestelde aanpassingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

De integratie van de kantongerechten en de rechtbanken maakt het evenzeer noodzakelijk het Wetboek van Strafvordering, het Wetboek van Strafrecht en de Wet op de economische delicten aan te passen aan de situatie dat alle rechtspraak in eerste aanleg in strafzaken plaatsvindt door de rechtbank en alle rechtspraak in hoger beroep door het hof. Die aanpassing heeft vooral betrekking op de procedures in de zaken die thans door de kantonrechter worden behandeld en bij de rechtbanken door de politierechter en de economische politierechter.

De belangrijkste wijzigingen betreffen de ingrijpende vereenvoudigingen van de competentiebepalingen en de introductie bij de rechtbanken van de enkelvoudige kamer voor de behandeling van strafzaken in eerste aanleg, zulks ter vervanging van de kantonrechter, de politierechter en ook de economische politierechter.

Ook hier geldt dat ten aanzien van het hoger beroep in zekere zin pas op de plaats wordt gemaakt. Ook worden hier, behalve ten aanzien van de economische delicten die als overtreding strafbaar zijn gesteld, geen wijzigingen aangebracht in de gevallen waarin unus-rechtspraak in hoger beroep mogelijk is. Wel wordt ook hier voorgesteld wijzigingen in de appelgrens te aan te brengen. Het wetsvoorstel bevat, uitsluitend ten aanzien van zaken die betrekking hebben op overtredingen, een verhoging van de appelgrens in commune strafzaken van f 50 tot f 250. Als gevolg daarvan zullen, zo blijkt eveneens uit het genoemde WODC-onderzoek, de

hoven landelijk jaarlijks naar schatting ongeveer 6600 appelzaken minder te behandelen krijgen dan thans de rechtbanken. Voorts overweeg ik, om redenen van harmonisatie, om de appelgrens in zaken betreffende economische delicten die als overtreding strafbaar zijn gesteld, te verlagen van f 500 tot eveneens f 250. Omdat op dit moment nog geen cijfers beschikbaar zijn om de effecten van deze maatregel voor de hoven goed te kunnen beoordelen, voorziet het wetsvoorstel hierin nog niet. Naar de mogelijke effecten wordt thans onderzoek verricht. Indien de uitkomsten van het onderzoek geen contra-indicaties opleveren, zal de genoemde maatregel bij nota van wijziging in het wetsvoorstel worden opgenomen.

Het wijzigen van de appelgrens in strafzaken heeft ook gevolgen voor de werklast van de Hoge Raad. In die gevallen waarin thans nog hoger beroep openstaat en straks niet meer (daarbij gaat het kort gezegd om vonnissen in eerste aanleg ter zake van commune overtredingen waarin een boete tussen f 51 en f 250 is opgelegd), kan tegen het vonnis in eerste aanleg rechtstreeks beroep in cassatie worden ingesteld, overigens met de daaraan op grond van artikel 101 van de Wet RO verbonden beperkingen. In die gevallen waarin thans geen hoger beroep openstaat en straks wellicht wel (daarbij zou het kort gezegd gaan om vonnissen in eerste aanleg ter zake van economische overtredingen waarin een boete tussen f 251 en f 500 is opgelegd), kan tegen het vonnis in eerste aanleg niet langer rechtstreeks beroep in cassatie worden ingesteld. Naar de precieze gevolgen van deze maatregelen voor de werklast van de Hoge Raad wordt thans eveneens onderzoek verricht. In dat verband zijn tevens de werkzaamheden van de onlangs ingestelde Commissie werkbelasting strafkamer Hoge Raad (de commissie-Haak) van belang. Deze commissie bereidt in opdracht van mij een advies voor inzake maatregelen om de werklast van de strafkamer van de Hoge Raad te verminderen. Het advies zal naar verwachting in het najaar van 1996 worden uitgebracht. De op basis van dat advies te treffen – legislatieve en mogelijke andere – voorzieningen zullen mede van belang zijn voor de beoordeling van de effecten van de hiervoor genoemde voorgenomen wijzigingen in de appelgrens in strafzaken. Gelet op die nauwe samenhang streef ik ernaar, de wetgeving die zal voortvloeien uit het advies van de commissie-Haak in werking te doen treden op hetzelfde tijdstip als althans niet later dan het tijdstip waarop het onderhavige wetsvoorstel in werking treedt.

In onderdeel 3. van de artikelsgewijze toelichting wordt hierop, en op de andere voorgestelde wijzigingen, nader ingegaan.

Hoofdonderdeel 3. van het wetsvoorstel bevat de voorgestelde aanpassingen in het Wetboek van Strafvordering, het Wetboek van Strafrecht en de Wet op de economische delicten.

2.8. Fasering en invoering van de integratie

In aansluiting op hetgeen reeds in onderdeel 1.3. is vermeld, ga ik in dit onderdeel ten gronde in op de fasering en de invoering van de integratie.

De kern van de zaak is naar mijn oordeel het geven van een overtuigend antwoord op de vraag op welke wijze kan worden voorzien in garanties voor het behoud van de waardevolle elementen van de kanton-rechtspraak, zonder daarmee evenwel de positieve effecten van de integratie (deels) teniet te doen of op de lange baan te schuiven. Voorts is van wezenlijk belang dat op korte termijn aan alle betrokkenen duidelijkheid wordt verschaft. Ik zie dan ook geen heil in het gedurende enige jaren uitstellen van de integratie. Daar komt nog bij dat het eind 1994/begin 1995 ingezette beleid om te komen tot een vergroting van de eigen verantwoordelijkheid van de rechterlijke macht voor het beheer en

het bestuur van de gerechten, een steeds belangrijker extra argument voor de integratie is geworden. Ook om die reden is het noodzakelijk de integratie op niet al te lange termijn in elk geval wat de daarmee gepaard gaande bestuurlijke constellatie betreft door te voeren. Wel acht ik het zoals gezegd, mede naar aanleiding van het advies van de Raad van State, gewenst om te kiezen voor een zekere aanpassing van de wijze waarop en de tijdspanne waarbinnen de tweede fase van de herziening van de rechterlijke organisatie haar beslag moet krijgen, zodat feitelijk toch sprake is van een zeker uitstel. Aan het voorgaande kan naar mijn oordeel als volgt op adequate wijze gestalte worden gegeven.

* Het is van belang – en ik volg wat dat betreft het advies van de Raad van State – dat, als eerste stap van het integratieproces, zo spoedig mogelijk in elk arrondissement de facto één arrondissementale kantongerechtsorganisatie tot stand wordt gebracht, onder de feitelijke leiding van een coördinator. Het tot stand brengen van één arrondissementale kantongerechtsorganisatie per arrondissement leidt tot een intensivering en formalisering van de onderlinge samenwerking tussen de kantonrechters. Daaraan zijn zowel voor de kantonrechters als – straks – voor de rechtbanken grote voordelen verbonden, omdat daardoor betere voorwaarden worden gecreëerd voor een succesvolle overgang naar de volgende stappen van het integratieproces. In aansluiting op hetgeen reeds op initiatief van het bestuur van de Kring van kantonrechters in gang is gezet, wordt daarom door mij bevorderd dat hiermee vanaf 1 januari 1996 in alle arrondissementen een begin wordt gemaakt.

In elk arrondissement wordt door mij een coördinator van de arrondissementale kantongerechtsorganisatie aangewezen. De taken van de coördinator zijn:

- het feitelijk tot stand brengen van één arrondissementale kantongerechtsorganisatie in het arrondissement;
- het vertegenwoordigen van de arrondissementale kantongerechtsorganisatie naar buiten;
- het meewerken aan de bestuurlijke samenwerking tussen de arrondissementale kantongerechtsorganisatie en de rechtbank in het arrondissement.

De aanwijzing van de coördinator geschiedt op voordracht van (de meerderheid van) de kantonrechters in het arrondissement, met instemming van de president van de rechtbank. In de meeste arrondissementen zijn de coördinatoren inmiddels aangewezen. Aan hen zal, op de voet van artikel 9b van het Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren, voor de duur van het coördinatorschap een toelage worden toegekend. In beginsel zullen de coördinatoren bij de bestuurlijke integratie per 1 juli 1997 worden benoemd tot coördinerend vice-president van de rechtbank, zo is met de NVvR overeengekomen.

Het tot stand brengen van de arrondissementale kantongerechtsorganisaties zal door het Ministerie van Justitie worden ondersteund en, ook budgettair, gefaciliteerd. Aan de coördinatoren zal worden gevraagd op korte termijn een plan van aanpak op te stellen. Voorts zal vanuit de arrondissementen periodiek aan mij worden gerapporteerd over de voortgang.

De periode waarin de vorming en de uitbouw van de arrondissementale kantongerechtsorganisaties plaatsvindt, zal lang genoeg moeten zijn om daaraan op reële wijze gestalte te kunnen geven. Tegelijkertijd geldt dat deze stap, gelet op het belang dat ik hecht aan een spoedige bestuurlijke integratie, niet langer moet duren dan noodzakelijk is. Mede gelet op de hierna te bespreken vormgeving van de bestuurlijke integratie acht ik een periode van anderhalf jaar, derhalve van 1 januari 1996 tot 1 juli 1997, geschikt.

Het feitelijk tot stand brengen van arrondissementale kantongerechtsorganisaties vergt geen wettelijke voorzieningen. Aldus wordt tevens onderstreept dat weliswaar voorbereidingen worden getroffen voor de – bestuurlijke – integratie, maar dat geen sprake is van het zetten van onomkeerbare stappen waardoor de medewetgever niet meer in vrijheid zou kunnen beslissen over het wetsvoorstel tweede fase herziening rechterlijke organisatie. In zoverre bevestig ik gaarne de door mijn toenmalige ambtsvoorganger aan de Tweede Kamer gedane toezegging dat – evenals in de eerste fase – bij de voorbereiding van de integratie in geen enkel opzicht stappen zullen worden gezet die de positie van de medewetgever zouden kunnen aantasten.

* De tweede stap van het integratieproces is het tot stand brengen per 1 juli 1997 van de bestuurlijke integratie, dat wil zeggen het samensmelten van de rechtbank en de arrondissementale kantongerechtsorganisatie in elk arrondissement, leidend tot de – formele – vorming van de rechtbank nieuwe stijl. Op het moment van de bestuurlijke integratie wordt de arrondissementale kantongerechtsorganisatie «going concern» opgenomen in de rechtbank, dat wil zeggen als een afzonderlijk samenwerkingsverband met behoud op dat moment van taken, formatie en juridische en administratieve ondersteuning. De voormalige coördinator van de arrondissementale kantongerechtsorganisatie, die zoals gezegd dan in beginsel wordt benoemd tot coördinerend vice-president van de rechtbank, is de vertegenwoordiger van het samenwerkingsverband in het dagelijks bestuur van de rechtbank (en tevens de voorzitter van de tweede civiele sector). Deze nieuwe bestuurlijke constellatie leidt derhalve nog niet tot andere wijzigingen. Ook de voorziene verhoging van de grens beneden welke partijen in persoon kunnen procederen van f 5000 tot f 10 000 (met de daaraan gekoppelde verhoging van de appelgrens van f 2500 tot f 5000) wordt op dat moment nog niet ingevoerd. In die zin kan worden gezegd dat de periode direct na de bestuurlijke integratie grotendeels een voortzetting van de oude situatie zal zijn. In die periode zal de aandacht derhalve vooral gericht kunnen worden op wederzijdse gewenning en het creëren van een goede bestuurlijke setting.

Het is denkbaar dat in een arrondissement, als alle betrokkenen daarmee instemmen, in de fase van het tot stand brengen van de arrondissementale kantongerechtsorganisatie al gedeeltelijk wordt vooruitgelopen op de bestuurlijke integratie. Zo zou kunnen worden afgesproken dat de coördinator in die fase reeds de facto participeert in het dagelijks bestuur van de rechtbank.

Anders dan het tot stand brengen van arrondissementale kantongerechtsorganisaties vergt de bestuurlijke integratie uiteraard wel wetgeving. Het onderhavige wetsvoorstel voorziet daarin.

* Vervolgens zal als derde stap van het integratieproces worden gewerkt aan de inhoudelijke integratie. Daarmee zal feitelijk een begin worden gemaakt één jaar na de bestuurlijke integratie, derhalve per 1 juli 1998. De daarbij te volgen werkwijze moet garanderen dat de waardevolle elementen van de kantonrechtspraak behouden blijven. Zodra het wetsvoorstel tweede fase herziening rechterlijke organisatie door de Tweede Kamer is aanvaard, zal aan de presidenten en de coördinatoren worden gevraagd gezamenlijk (een eerste opzet voor) een plan van aanpak voor de inhoudelijke integratie (dus vanaf 1 juli 1998) bij mij in te dienen. Het plan van aanpak moet aangeven op welke wijze en op welke momenten de verschillende categorieën zaken die onmiddellijk voorafgaand aan de bestuurlijke integratie door de kantongerechten werden behandeld, in de diverse sectoren van de rechtbank zullen worden ondergebracht. Een belangrijke impuls is de verhoging van de grens

beneden welke partijen in persoon kunnen procederen. Die verhoging zal per 1 juli 1998 worden ingevoerd. Dat betekent dat een grotere personele inzet nodig zal zijn voor de behandeling van civiele dagvaardingszaken zonder verplichte procesvertegenwoordiging. Die inzet zal voor een groot deel kunnen worden geleverd door de voormalige kantonrechters. Daardoor wordt het noodzakelijk verschuivingen aan te brengen. Zo zou men ervoor kiezen om op dat moment een of meer categorieën zaken (bij voorbeeld zaken op grond van de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften, strafzaken of familiezaken) over te hevelen naar de bestaande sectoren van de rechtbank. In de jaren daarna kunnen meer van dergelijke stappen worden gezet. Ondergrens is en blijft het in stand houden van een sector voor civiele dagvaardingszaken zonder verplichte procesvertegenwoordiging voor een periode van ten minste vijf jaar na de bestuurlijke integratie. Gedurende die periode blijft ook de juridische en administratieve ondersteuning van die sector in stand. Overigens ga ik er zonder meer van uit dat een dergelijke sector – waarin de kern van de huidige kantonrechtspraak wordt voorgezet – ook na die periode van vijf jaar gehandhaafd blijft, aangezien de daarin te behandelen zaken uit hun aard – en ook processueel – een afzonderlijke werkstroom vormen, die een eigen aanpak vergt zowel organisatorisch als qua personele bezetting. Het is dan ook geenszins aannemelijk dat de presidenten c.q. de dagelijkse besturen van de rechtbanken na afloop van de genoemde periode een dergelijke sector niet langer in stand zouden willen houden. Dat zou immers niet in het belang zijn van de rechtbank als geheel. Ook om die reden meen ik dat niet gevreesd hoeft te worden voor produktieverlies, noch op de korte noch op de lange termijn.

Het plan van aanpak wordt door mij getoetst. Bij de toetsing zal doorslaggevend zijn of inderdaad de genoemde waardevolle elementen van de kantonrechtspraak in de nieuwe opzet behouden blijven. Voorts zullen de arrondissementen periodiek aan mij rapporteren over de voortgang van de inhoudelijke integratie. Aldus wordt naar mijn oordeel de hiervoor bedoelde noodzakelijke garantie adequaat verwezenlijkt.

De inhoudelijke integratie vergt geen nadere wetgeving. De verhoging van de grens beneden welke partijen in persoon kunnen procederen, met de daaraan gekoppelde verhoging van de appelgrens in civiele zaken, is geregeld in artikel XIII van hoofdonderdeel 4. van het onderhavige wetsvoorstel.

Evenals dat in de eerste fase van de herziening van de rechterlijke organisatie het geval is geweest, zal ook in het kader van de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken bijzondere zorg worden besteed aan een zorgvuldige implementatie. Opnieuw zal daarbij worden voorzien in een optimale samenwerking tussen het Ministerie van Justitie en de betrokkenen binnen de rechterlijke organisatie. Daarenboven wordt van de arrondissementen zelf verwacht dat allen die rechtstreeks bij de integratie betrokken zijn – in het bijzonder de president en de overige leden van het dagelijks bestuur van de rechtbank, de kantonrechters en de directeuren gerechtelijke ondersteuning – gestalte geven aan hun eigen verantwoordelijkheid in dezen. Aan hen komt, zoals de Adviesraad in zijn advies over de integratie terecht opmerkt, een bijzondere verantwoordelijkheid toe, ook voor zover het gaat om het de facto effectueren van de in het rechtspositie-akkoord neergelegde afspraken. Gelet op de ervaringen in de eerste fase – ik verwijs wat dat betreft ook naar het bij de periodieke voortgangsrapportage over de herziening van de rechterlijke organisatie van 6 februari 1995 aan de Tweede Kamer aangeboden rapport van het eind 1994 afgesloten evaluatie-onderzoek inzake de eerste fase van de herziening van de rechterlijke organisatie (Geïntegreerde rechtbanken, P. Albers, W. Voermans, B.W.N. de Waard, IVA/Schoordijk Instituut, Tilburg

1995) – heb ik er alle vertrouwen in dat ook deze fase succesvol zal kunnen worden ingevoerd.

Het is primair aan de arrondissementen – daarbij ondersteund door het projectteam herziening rechterlijke organisatie van het Ministerie van Justitie – om binnen de op centraal niveau vastgestelde kaders aan de integratie gestalte te geven. Daarnaast is – per 1 maart 1996 – een zogeheten centraal beraad ingesteld waarin wordt overlegd over algemene aspecten die samenhangen met de invoering van de integratie. Dit centrale beraad bestaat uit drie presidenten van rechtbanken, drie kantonrechters en drie vertegenwoordigers van het Ministerie van Justitie.

Tot slot nog het volgende. Tijdens de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel voltooiing eerste fase herziening rechterlijke organisatie (wetsvoorstel 22 495) heeft de Tweede Kamer uitdrukkelijk aandacht gevraagd voor de relatie tussen de eerste en de tweede fase van de herziening. Daarbij ging het er vooral om, dat voorkomen moet worden dat de tweede fase wordt ingevoerd op een tijdstip dat de rechtbanken nog de handen vol hebben aan de verwerking van de eerste fase. Voorts is er in meer algemene zin op gewezen dat de integratie niet onder druk mag komen te staan doordat andere sectoren van de rechtbank – in het bijzonder de sectoren bestuursrecht – te kampen hebben met een stijging van het zaaksaanbod en oplopende doorlooptijden.

Tot mijn voldoening blijkt uit de beschikbare statistische gegevens, dat de instroom van het aantal sociale-zekerheidszaken in 1995 significant is teruggelopen. Voor een deel lijkt deze ontwikkeling het gevolg te zijn van de verplichte bezwaarschriftprocedure. De voorziene invoering daarvan per 1 januari 1997 ook in sociale-zekerheidszaken met een medische component zal deze tendens versterken. Voor een ander deel is de teruggelopen instroom het gevolg van de afschaffing van de zogenoemde bonus-malusregeling. Ook de uitstroom van het aantal sociale-zekerheidszaken is in 1995 belangrijk verbeterd. Voor een deel is dat het gevolg van de afdoening ineens van een groot aantal maluszaken nadat de Centrale Raad van Beroep in februari 1995 de staf had gebroken over de toepassing van de bonus-malusregeling. Voor een ander deel lijkt de verhoogde uitstroom het gevolg van het feit dat de sectoren bestuursrecht inmiddels de nodige ervaring hebben opgedaan met het nieuwe bestuursprocesrecht en dat meer personeel beschikbaar is gekomen. Zo was de feitelijke bezetting van de beschikbare formatieplaatsen voor rechtsgeleerd personeel aan het eind van het derde kwartaal van 1994 nog slechts 82%, terwijl deze thans 93% bedraagt. Voor de juridische en administratieve ondersteuning zijn deze cijfers 98%, respectievelijk 99%. Voorts is van belang dat het beschikbare personeel inmiddels ook beter is opgeleid dan in de aanloopperiode. Als gevolg van dit alles lopen ook de gemiddelde doorlooptijden en de werkvoorraden terug. In het functioneren van de sectoren bestuursrecht is derhalve thans geen beletsel gelegen om te komen tot een integratie van de kantongerechten en de rechtbanken langs de zojuist aangegeven weg.

Niettemin blijft gelden dat het veranderingsvermogen van de betrokken organisaties en degenen die daarbinnen werkzaam zijn, mede wordt bepaald door de werklast in de periode dat de verandering wordt doorgevoerd. Het definiëren van een aanvaardbare werkvoorraad en de bewaking daarvan is daarom van groot belang. Daarom zal periodiek worden beoordeeld hoe de ontwikkeling in het zaaksaanbod bij en de afdoening van zaken door de kantongerechten en de rechtbanken is. Ook de doorlooptijden acht ik in dat verband van belang. Ik meen dat aldus ook recht wordt gedaan aan de toezegging van mijn toenmalige ambtsvoorganger, dat het tempo en de fasering van de invoering van de tweede fase mede afhankelijk zullen worden gesteld van het antwoord op de

vraag of de rechtbanken de gevolgen van de eerste fase reeds afdoende hebben verwerkt en of zij ook anderszins gereed zijn voor de integratie.

3. Personele, organisatorische en financiële gevolgen

3.1. Algemeen

De integratie van de kantongerechten en de rechtbanken heeft een beperkt aantal personele, organisatorische en financiële gevolgen. Deze houden verband met de automatisering, het nevenlokatiebeleid, met de verhoging van de grens beneden welke partijen in persoon kunnen procederen, met de wijzigingen van de appelrechtspraak en met de wijziging van de bezoldigingsstructuur. In dit onderdeel van de memorie van toelichting wordt daarop per genoemd onderwerp nader ingegaan.

3.2. Automatisering

Wat de automatisering betreft is uitgangspunt dat het thans bij de rechtbanken gebruikte systeem voor civiele zaken wordt geïntegreerd met het ten behoeve van de kantongerechten ontwikkelde systeem (NKP). Daardoor komt een geïntegreerd systeem voor de eerste en de tweede civiele sector beschikbaar. Deze operatie brengt een eenmalige investering mee van 2,4 miljoen gulden in 1996.

3.3. Het nevenlokatiebeleid

In onderdeel 2.6. is ingegaan op het nevenlokatiebeleid. Dat beleid zal gevolgen hebben voor de huisvesting en derhalve ook voor de daaraan verbonden kosten.

Nadat duidelijk is geworden in welke plaatsen nevenlokaties zullen worden gerealiseerd, zal worden bezien welke huisvestingsconsequenties daaraan verbonden zijn, zowel voor de beoogde nevenvestigingsplaatsen als voor de beoogde nevenzittingsplaatsen. Zodra die duidelijkheid er is, zal het parlement ook over dit aspect van het nevenlokatiebeleid worden geïnformeerd. Deze aanpak is uit budgettair oogpunt aanvaardbaar, omdat uitgangspunt is dat eventuele bouwkundige aanpassingen van de huidige kantongerechtsgebouwen of het openen van nieuwe gebouwen die moeten dienen als nevenlokaties, zullen worden gefinancierd uit de opbrengsten van de verkoop van de kantongerechtsgebouwen in de plaatsen die niet als nevenlokatie zullen worden gebruikt. Op landelijk niveau betreft dit onderdeel van de tweede fase dus een budgettair neutrale operatie. Dat geldt ook voor de totale kosten in de exploitatiesfeer. Daarnaast kan sprake zijn van herschikking binnen de arrondissementen.

Wat de automatisering betreft geldt dat in elk geval de nevenvestigingsplaatsen zullen moeten worden aangesloten op het (geïntegreerde) computersysteem van de hoofdvestiging van de rechtbank. Gegeven de verwachting dat het aantal nevenvestigingsplaatsen beperkt zal zijn en gegeven het feit dat bij de meeste kantongerechten reeds NKP-apparatuur aanwezig is, zullen de exploitatielasten van het (geïntegreerde) systeem in de toekomst niet stijgen als gevolg van de integratie.

De integratie van de rechtbanken en de kantongerechten zal tot gevolg hebben dat het bij de kantongerechten werkzame personeel binnen de nieuwe organisatie zal gaan werken. In hoofdonderdeel 4. (Overgangs- en slotbepalingen) van dit wetsvoorstel wordt voorzien in een overgang van rechtswege naar de desbetreffende rechtbank. Gegeven het feit dat de integratie als zodanig uitsluitend leidt tot een verschuiving van de

werkzaamheden naar de arrondissementshoofdplaats of naar een lokatie die zal worden aangewezen als nevenvestiging, is slechts sprake van reis- en verhuiskosten. Omdat nog niet vaststaat welke nevenlokaties als nevenvestigingsplaats zullen worden aangewezen en derhalve evenmin welke de formatieve bezetting van de aan te wijzen nevenvestigingsplaatsen zal zijn, is een maximale variant berekend.

De kosten zijn het hoogste in het – theoretische – geval dat geen nevenvestigingsplaatsen zouden worden aangewezen. Alle medewerkers zouden dan worden tewerkgesteld in de arrondissementshoofdplaats, wat resulteert in een verschuiving van ongeveer 270 fte. Van dat aantal is voor slechts ongeveer 70 fte de reistijd tussen de oude en de nieuwe standplaats meer dan 30 minuten met het openbaar vervoer. Indien al deze 70 medewerkers zouden verhuizen, zou dat leiden tot verhuiskosten ten bedrage van maximaal 1 miljoen gulden eenmalig in 1997. De reiskosten voor de 200 medewerkers die niet verhuizen, belopen in deze variant ongeveer 0,5 miljoen gulden. Indien de regeling met betrekking tot de verhuisplicht zou worden toegepast (daarbij is uitgangspunt dat een reisduur tot één uur enkele-reisafstand geen bezwaar oplevert voor een goede functie vervulling), zouden zelfs in het geheel geen verhuiskosten optreden. De reiskosten nemen dan uiteraard wel enigszins toe.

3.4. De verhoging van de grens beneden welke partijen in persoon kunnen procederen

In dit wetsvoorstel wordt voorgesteld de grens beneden welke partijen in persoon kunnen procederen, te verhogen van f 5 000 tot f 10 000. Zoals gezegd blijkt uit het hiervoor genoemde WODC-onderzoek dat dit leidt tot een verschuiving van ongeveer 6 600 zaken, waarvan er ongeveer 5 200 in een eindvonnis zullen resulteren.

Uit het onderzoek is voorts gebleken dat zaken betreffende een geldvordering tussen f 5 000 en f 10 000 doorgaans relatief eenvoudige zaken zijn. Dit valt af te leiden uit het feit dat zaken uit deze categorie, vergeleken met de zaken over een hogere geldvordering, gemiddeld sneller worden afgedaan, vaker door een enkelvoudige kamer worden beslist, vaker een verstekzaak betreffen en bovendien dat daarin in minder gevallen een tussenvonnis is uitgesproken en bijzondere proceshandelingen zijn verricht. Tevens blijken er minder conclusies te zijn gewisseld. Gelet hierop kan worden aangenomen dat in elk geval geen sprake zal zijn van extra kosten als gevolg van de voorgestelde verhoging. Mede gegeven het feit dat hier sprake is van een verschuiving van taken, kan er derhalve van worden uitgegaan dat de voorgestelde verhoging (budgettair) neutraal uitwerkt voor de omvang van de formaties.

Tevens kan ervan worden uitgegaan dat de voorgestelde verhoging geen invloed zal hebben op de kosten van de gefinancierde rechtshulp, omdat voor de zaken tussen f 5 000 en f 10 000 dan weliswaar de verplichting om een procureur in te schakelen vervalt, maar niet het recht van de daarvoor in aanmerking komende burgers op toevoeging van een advocaat die als gemachtigde optreedt.

3.5. De wijzigingen van de appelrechtspraak

In onderdeel 2.7. is melding gemaakt van de in dit wetsvoorstel voorgestelde wijzigingen van de appelgrenzen in civiele zaken en in commune strafzaken. Daarbij is aangegeven dat daardoor het aantal civiele zaken in hoger beroep zal verminderen met ongeveer 400 en het aantal strafzaken in hoger beroep met ongeveer 6 600. Naar verwachting zal hierdoor uiteindelijk een personele besparing van ongeveer 14 fte (rechtsgeleerd en ondersteunend personeel dat thans bij de rechtbanken

werkzaam is) worden gerealiseerd. Daarmee correspondeert een bedrag van 1,2 miljoen gulden structureel. Hierbij is nog geen rekening gehouden met de effecten van een mogelijke verlaging van de appelpgrens ter zake van economische overtredingen en evenmin met de effecten van de beide voorgenomen wijzigingen van de appelpgrens in strafzaken voor de Hoge Raad. Zodra het in onderdeel 2.7. bedoelde onderzoek is afgerond, zal een integrale (her)berekening worden gemaakt.

Bij de integratie van de rechtbanken en de kantongerechten zullen de huidige kantongerechtsappellen waarin ook daarna hoger beroep mogelijk zal zijn, worden overgeheveld naar de hoven. Uit het hiervoor genoemde WODC-onderzoek blijkt dat wat de civiele zaken betreft de hoven naar verwachting per jaar 800 rolzaken en 600 rekestzaken extra te verwerken zullen krijgen naast de 3 500 rolzaken en de 3 000 rekestzaken waarin zij thans jaarlijks een eindbeslissing geven. Van de extra rolzaken heeft ruim 40% betrekking op arbeidsrecht en ongeveer 30% op huurrecht. Wat de strafzaken betreft zullen de hoven naar verwachting naast de huidige 11 000 einduitspraken in rechtbankappellen per jaar in nog eens 3 400 zaken een einduitspraak moeten doen. In circa de helft daarvan gaat het om overtredingen van de Wegenverkeerswet (1994) en de daarop berustende regelingen. Voorts heeft bijna 20% betrekking op een overtreding van de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen. In ruim 80% van deze strafzaken wordt het hoger beroep thans door een enkelvoudige kamer van de rechtbank afgedaan. Uiteraard daalt bij de rechtbanken het aantal te behandelen civiele en strafzaken met dezelfde aantallen. Dit betekent dat er in termen van formatieve consequenties sprake zal zijn van een verschuiving van de rechtbanken naar de hoven. Deze gevolgen zijn slechts globaal te schatten. In het kader van het rechtspositie-akkoord is als gezamenlijk uitgangspunt genomen dat ten laste van de formaties van de rechtbanken ongeveer 24 fte extra rechtsgeleerd personeel ontstaan bij de hoven. Inclusief ondersteunend personeel gaat het om een verschuiving van in totaal ongeveer 55 fte van de rechtbanken naar de hoven. Gegeven de betrekkelijke omvang van deze verschuiving en de mogelijkheden om die verschuiving op te vangen binnen de voorziene formatieve groei van de rechterlijke organisatie, en gegeven het feit dat een deel van de rechtbanken in de ressorts-hoofdplaatsen is gevestigd, zullen de benodigde flankerende middelen zeer beperkt zijn, naar verwachting ongeveer 0,15 miljoen gulden structureel. Daarnaast is door het verschil in bezoldigingsniveau tussen de rechtbanken en de hoven sprake van een zekere verhoging van de salariskosten, begroot op 0,96 miljoen gulden structureel. Deze cijfers zullen te gelegener tijd aan de hand van het actuele zaaksaanbod worden herberekend.

3.6. De wijziging van de bezoldigingsstructuur

Als gevolg van de integratie treden structurele meerkosten voor de bezoldiging van de voormalige kantonrechters op. Bij de integratie zullen afgezien van degenen die tot coördinerend vice-president worden benoemd – alle kantonrechters zoals gezegd worden benoemd tot vice-president van de rechtbank. Dit heeft gevolgen voor de inpassing van de kantonrechters in de bezoldigingsstructuur. Op jaarbasis zijn de meerkosten in 1997 ruim 0,9 miljoen gulden, in 1998 bijna 1,0 miljoen gulden en vanaf 1999 bijna 1,1 miljoen gulden.

3.7. Samenvattend overzicht financiële gevolgen

De financiële gevolgen kunnen als volgt worden samengevat:

	1996	1997	1998	1999 e.v.
automatisering				
– investering	2,40	–	–	–
nevenlokatiebeleid				
– flankerend beleid personeel	–	1,50	0,50	0,50
wijzigingen appelrechtspraak				
– verhoging appelgrenzen	–	-/-1,20	-/-1,20	-/-1,20
– flankerend beleid personeel	–	0,15	0,15	0,15
– salarissen	–	0,96	0,96	0,96
wijziging bezoldigings-structuur				
– salaris voormalige kanton-rechters	–	0,90	1,00	1,10
TOTAAL	2,40	2,31	1,41	1,51

ARTIKELSGEWIJS

1. Rechterlijke organisatie

1.1. Algemeen

In dit hoofdonderdeel van het wetsvoorstel worden de wetten op het terrein van de rechterlijke organisatie aangepast aan de integratie. Voor zover de voorgestelde wijzigingen uitsluitend daarop betrekking hebben – en dus van louter technische aard zijn – worden zij niet afzonderlijk toegelicht. Deze aanpassing leidt tot een aanmerkelijke vereenvoudiging van, in het bijzonder, de Wet RO en de Wet op de rechterlijke indeling.

Van de gelegenheid is gebruik gemaakt om met name de – soms wat archaïsche – Wet RO op een aantal punten te verbeteren. In de eerste plaats wordt op onderdelen de systematiek aangepast. In de tweede plaats worden enkele obsoleete dan wel overbodige bepalingen verwijderd. In de derde plaats wordt op een groot aantal plaatsen de redactie gemoderniseerd of anderszins verbeterd. Deze wijzigingen worden wel afzonderlijk toegelicht.

Vooruitlopend op een integraal «redesign» van de regelgeving op het gebied van de rechterlijke organisatie, hetgeen uiteindelijk moet leiden tot één Wet rechterlijke organisatie en één Besluit rechterlijke organisatie voor alle institutionele bepalingen, en één Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren en één Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren voor alle rechtspositionele bepalingen, wordt aldus de Wet RO in afwachting van de hiervoor bedoelde operatie weer aan de maat van de tijd gebracht.

1.2. Artikelsgewijze toelichting

ARTIKEL I (Wet op de rechterlijke organisatie)

Onderdeel D

Deze bepaling is gemoderniseerd.

Onderdeel H

Artikel 14, tweede lid, dient te vervallen voor zover het de bij een kantongerecht werkzame functionarissen betreft.

In het verlengde daarvan zijn de resterende thans in deze bepaling

opgenomen functionarissen, te weten de rechters-plaatsvervangers, overgeheveld naar het eerste lid, zodat – onder vernummering van het derde tot tweede lid – het huidige tweede lid kan vervallen.

Ter verbetering van de systematiek van artikel 14 worden ook de in het huidige derde lid vermelde raadsheren-plaatsvervangers overgeheveld naar het eerste lid, zodat die bepaling nu mede betrekking heeft op alle plaatsvervangende leden van de zittende magistratuur.

Voorts is de in het derde lid opgenomen bevoegdheid van de procureur-generaal bij de Hoge Raad opnieuw geredigeerd, waardoor wordt bewerkstelligd dat deze zich uitstrekt over alle andere leden van het openbaar ministerie bij de Hoge Raad.

Onderdeel L

Deze obsoleete bepaling wordt geschrapt.

Onderdelen P en Q (artikel 50)

Het huidige artikel 46 heeft geen reële betekenis en wordt daarom geschrapt.

In het eerste lid van het nieuw voorgestelde artikel 46 worden de vestigingsplaatsen van de rechtbanken – in alfabetische volgorde – vermeld, zoals sinds jaar en dag in artikel 60 voor de hoven geschiedt. Er is geen reden om voor de rechtbanken een ander stelsel te handhaven. Als gevolg hiervan wordt in de Wet op de rechterlijke indeling de vermelding van de vestigingsplaatsen (zetels) van de rechtbanken geschrapt.

In het tweede en het derde lid van het nieuw voorgestelde artikel 46 is de materiële inhoud van het huidige artikel 50 juncto artikel 34, tweede lid, overgenomen. Uit een oogpunt van wetssystematiek heeft het de voorkeur deze bepalingen direct na de regeling van de vestigingsplaatsen op te nemen.

Het derde lid is, wat de rechtbanken betreft, de delegatiegrondslag voor het Besluit nevenlokaties.

Onderdeel Q (artikel 49)

De artikelen over de vorming en bezetting van de verschillende kamers worden in de nieuwe opzet bij elkaar geplaatst in het nieuwe artikel 53. De inhoud van het huidige artikel 49, eerste lid, is – met een enkele aanpassing – daarnaar overgebracht. Verwezen wordt naar de toelichting bij onderdeel R.

De regeling van artikel 49, tweede lid is overgebracht naar het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

Als gevolg van de integratie is aan het derde lid geen behoefte meer.

Onderdelen R, W en Y (artikelen 57, 58a en 59)

In het nieuw voorgestelde artikel 53 zijn zoals gezegd de bestaande artikelen over de vorming en bezetting van de verschillende kamers bij elkaar geplaatst.

Het eerste lid voorziet in de instelling van enkelvoudige en meervoudige kamers voor burgerlijke zaken, strafzaken en bestuursrechtelijke zaken. Het is als zodanig – met een enkele aanpassing – de opvolger van de huidige artikelen 49, eerste lid, 57, eerste lid, en 55c, eerste lid. Ten aanzien van de meervoudige kamers wordt nu uitdrukkelijk bepaald dat een van de drie leden als voorzitter optreedt. De regeling van het huidige

tweede lid van artikel 57 is overgebracht naar het Wetboek van Strafvordering. Gelet op artikel 8:10, eerste lid, Awb is aan het huidige tweede lid van artikel 55c geen behoefte meer.

Het tweede lid vervangt het huidige artikel 58a.

Het derde lid komt in de plaats van het bestaande artikel 59.

Onderdeel S

Het nieuw voorgestelde artikel 54 voorziet in de mogelijkheid van het instellen van sectoren door de rechtbanken. Daarop is in algemene zin reeds ingegaan in onderdeel 2.3. van het algemeen deel van deze toelichting.

Op dit moment wordt – los van de herziening van de rechterlijke organisatie – gewerkt aan de vernieuwing van de bestuursstructuur van de gerechten, en wel in samenhang met de werkzaamheden in het kader van de herziening van de beheersstructuur. Naar het zich laat aanzien zal in dat verband de feitelijke ontwikkeling die ertoe heeft geleid dat binnen de rechtbanken en de hoven sectoren zijn ingesteld, worden geformaliseerd. Gelet op het feit dat is afgesproken dat de hiervoor bedoelde tweede civiele sector bij de rechtbanken – althans voor een periode van vijf jaar – wettelijk zal worden voorgeschreven, wordt thans voorgesteld – in zoverre vooruitlopend op een meer omvattende herziene wettelijke regeling van de bestuursstructuur – in de Wet RO alvast de mogelijkheid van het instellen van sectoren door de rechtbanken op te nemen. Artikel VI van hoofdonderdeel 4. (Overgangs- en slotbepalingen) van dit wetsvoorstel kan daarop dan voortbouwen wat die tweede civiele sector betreft.

Uit een oogpunt van parallelie wordt de mogelijkheid om sectoren in te stellen in het in onderdeel KK nieuw voorgestelde artikel 74 tegelijkertijd ook voor de hoven geopend.

Onderdelen T en U

Het nieuw voorgestelde artikel 55 bevat de competentiebepalingen voor de rechtbank in burgerlijke zaken.

Het eerste lid is de opvolger van de artikelen 53 en 55a. De redactie is, naast de aanpassing aan de integratie, gemoderniseerd. De – eenvoudige – regeling houdt in, dat de rechtbanken in eerste aanleg kennis nemen van alle burgerlijke zaken (dat wil zeggen dagvaardingsprocedures en verzoekschriftprocedures), tenzij in een bijzondere wettelijke bepaling anders is bepaald.

Het tweede lid treedt – met enkele redactionele modernisering – in de plaats van het huidige artikel 55, eerste lid. Dat bevat de van oudsher bestaande mogelijkheid voor partijen in burgerlijke zaken om overeen te komen dat het geding in eerste aanleg bij de rechtbank tevens in hoogste ressort zal worden gevoerd, dat wil zeggen dat – in afwijking van de hoofdregel – geen hoger beroep mogelijk zal zijn.

Het huidige artikel 55, tweede lid, is verplaatst naar het nieuw voorgestelde artikel 2.1.4, eerste lid, van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

Onderdeel V

De competentiebepaling voor de rechtbank in bestuursrechtelijke zaken

wordt nu geplaatst na de competentiebepalingen voor burgerlijke zaken en strafzaken.

Onderdeel X

Artikel 56 – van oudsher een ingewikkelde bepaling, goed voor een groot aantal tentamenvragen – wordt belangrijk vereenvoudigd. Dat is in de eerste plaats het gevolg van de integratie en in de tweede plaats van de – mede daardoor mogelijk geworden – schrapping in de Wet op de economische delicten van de afzonderlijke economische kamers, waarop in onderdeel 2.7. van het algemeen deel al werd ingegaan.

Het nieuw voorgestelde eerste lid bevat de algemene competentiebepaling voor de rechtbank in strafzaken. Zij houdt in, dat de rechtbanken in eerste aanleg kennis nemen van alle strafzaken (dat wil zeggen alle misdrijven en alle overtredingen), tenzij in een bijzondere wettelijke bepaling anders is bepaald.

Het huidige zesde lid wordt, als gevolg van het vervallen van het tweede tot en met het vijfde lid, vernummerd tot tweede lid.

Onderdeel AA

Nu de gerechtssecretarissen en de parketsecretarissen in institutionele of rechtspositionele zin geen bijzondere positie innemen binnen de rechterlijke organisatie, kan de vermelding van deze functionarissen in de Wet RO vervallen. Voor de afzonderlijke administratiefrechterlijke colleges waar eveneens gerechtssecretarissen werkzaam zijn, bestaat een dergelijke bepaling ook niet.

Onderdeel BB

Het opschrift van de Vierde Afdeling is op betere wijze in overeenstemming gebracht met hetgeen daarin wordt geregeld.

Onderdeel CC

Dit artikel is de pendant van het voor de rechtbanken nieuw voorgestelde artikel 46.

Het eerste lid bevat evenals thans de vermelding van de vestigingsplaatsen van de hoven.

De regeling van het huidige tweede lid is overgebracht naar de Wet op de rechterlijke indeling, waar zij op systematische gronden beter op haar plaats is.

De inhoud van het huidige derde lid is overgebracht naar het tweede lid.

Het nieuw voorgestelde derde lid bevat – voor alle soorten kamers van de hoven – een delegatiegrondslag voor het voorzien in nevenlokaties. De specifieke regeling voor de belastingkamers in artikel 71, vierde lid, kan daardoor vervallen.

Onderdeel DD

Deze bepaling heeft geen reële betekenis en wordt geschrapt.

Onderdelen EE en FF

De nieuw voorgestelde artikelen 65 tot en met 67 bevatten – ter vervanging van de huidige artikelen 65, 66, 68 en 69 – de systematisch verbeterde algemene competentieregeling voor de hoven.

Artikel 65 – een bundeling van de huidige artikelen 68 en 69 – legt vast dat de hoven in alle voor hoger beroep vatbare vonnissen en beschikkingen van de rechtbanken in civiele zaken en in strafzaken de bevoegde appelrechter zijn.

Artikel 66 is de – aan de integratie aangepaste en redactioneel verbeterde – opvolger van het huidige artikel 65.

Artikel 67 is de – redactioneel verbeterde – opvolger van het huidige artikel 66 betreffende de prorogatie. Artikel 331 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering wordt in overeenkomstige zin aangepast.

Het huidige artikel 67 is een doublure van de artikelen 6:241 en 6:242 van het Burgerlijk Wetboek. Het is derhalve overbodig en wordt daarom thans geschrapt.

Onderdeel GG

Aan het huidige eerste lid wordt, evenals bij de bepalingen over de meervoudige kamers van de rechtbanken, toegevoegd dat een van de drie leden van een meervoudige kamer als voorzitter optreedt.

De regeling van het huidige tweede lid is overgebracht naar het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

Onderdeel HH

De wijziging van het eerste lid komt overeen met de voorgestelde wijziging van het huidige eerste lid van artikel 70.

De schrapping van het vierde lid is reeds toegelicht bij onderdeel CC.

Onderdeel II

Deze bepaling wordt aangepast aan de desbetreffende wijziging in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

Onderdeel JJ

In artikel 73 worden enkele redactionele verbeteringen aangebracht. Bij de wijziging van het derde lid is rekening gehouden met de eerdere inwerkingtreding van wetsvoorstel 21 327.

Onderdeel KK

Het nieuw voorgestelde artikel 74 voorziet ook voor de hoven in de mogelijkheid van het instellen van sectoren. Het komt overigens overeen met het voor de rechtbanken nieuw voorgestelde artikel 54. Zie overigens de toelichting bij onderdeel S.

Onderdeel LL

Ook het opschrift van de Vijfde Afdeling is op betere wijze in overeenstemming gebracht met hetgeen daarin wordt geregeld.

Onderdeel MM

Het huidige artikel 83 heeft geen reële betekenis.

Het nieuw voorgestelde artikel 83 legt nu ook voor de Hoge Raad in de formele wet de vestigingsplaats vast.

Onderdeel NN

Dit artikel is aangepast aan de integratie en overigens redactioneel verbeterd.

Onderdeel OO

De huidige artikelen 89 tot en met 91 zijn obsoleet en kunnen vervallen. De competentieregelingen worden ook hierdoor belangrijk vereenvoudigd.

Onderdeel PP

Het eerste lid wordt redactioneel verbeterd.

Het derde lid wordt aangepast aan de wijziging van artikel 56.

Onderdeel QQ

Deze bepaling is aangepast aan de integratie en overigens redactioneel verbeterd.

Onderdeel RR

Deze bepaling is aangepast aan de desbetreffende wijziging in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en overigens redactioneel verbeterd.

Onderdeel SS

Dit artikel is overbodig en wordt thans geschrapt.

Onderdeel TT

De artikelen 100 en 101 zijn aangepast aan de integratie, onderling in redactionele zin geharmoniseerd en ook overigens redactioneel verbeterd. Inhoudelijk zijn geen wijzigingen aangebracht.

Onderdeel UU

Het eerste lid legt nu ook voor de Hoge Raad alle bepalingen omtrent de vorming en bezetting van de onderscheiden kamers in de formele wet vast. De materie is thans deels geregeld in artikel 78, eerste lid, van Reglement I en in artikel 102, derde lid, van de Wet RO. Als gevolg daarvan vervalt het huidige derde lid van dit artikel.

De materie van het huidige eerste en tweede lid is overgebracht naar het tweede en derde lid. Daarbij is de redactie onder meer in die zin verbeterd, dat beter tot uitdrukking wordt gebracht dat met een kamer wordt bedoeld een van de – op grond van het Reglement van Orde van de Hoge Raad der Nederlanden thans vier – meervoudige kamers van de

Hoge Raad. Uit de respectieve kamers worden samenstellingen (zetels) van vijf of drie leden gevormd voor het behandelen en beslissen van de zaken.

ARTIKEL III (Wet op de samenstelling van de burgerlijke gerechten)

Onderdeel A

Artikel 1 is overbodig en kan vervallen.

De in de artikelen 5a tot en met 5c vervatte regeling inzake de maximale aantallen rechters vervult geen wezenlijke functie meer en leidt in de praktijk noodzakelijkerwijs tot een voortdurende achterstand bij de actualisering van het op artikel 5a gebaseerde Besluit maximale aantallen rechters. Daarom wordt voorgesteld deze regeling thans te schrappen. Artikel 116, tweede lid, van de Grondwet verzet zich daartegen niet, nu de wet blijft bepalen uit welke categorieën functionarissen de onderscheiden tot de rechterlijke macht behorende gerechten zijn samengesteld.

Omdat bij de inwerkingtreding van deze wet aan het Besluit maximale aantallen rechters de delegatiegrondslag komt te ontvallen, vervalt dat besluit dan.

ARTIKEL IV (Wet op de rechterlijke indeling)

De Wet op de rechterlijke indeling wordt in haar geheel opnieuw vastgesteld. Door de integratie kan de huidige systematiek niet worden gehandhaafd. Gekozen is nu voor de volgende opzet. Afgezien van de citeertitel (artikel 11) bestaat de wet uit tien artikelen. In de oneven artikelen (1, 3, 5, 7 en 9) wordt telkens per hof aangegeven uit welke arrondissementen het rechtsgebied (het ressort) van het desbetreffende hof bestaat. In de even artikelen (2, 4, 6, 8 en 10) wordt vervolgens telkens ressortsgewijs per arrondissement aangegeven uit welke gemeenten het desbetreffende arrondissement bestaat. De ressorten en daarbinnen de arrondissementen en daarbinnen weer de gemeenten zijn telkens in alfabetische volgorde opgenomen.

ARTIKEL V (Wet van 16 september 1993, Stb. 515)

De bepalingen van de Wet van 16 september 1993, Stb. 515, betreffende de mogelijke instelling op termijn van een arrondissement Lelystad, worden gewijzigd onderscheidenlijk aangevuld in verband met de integratie en het feit dat de vestigingsplaatsen van de rechtbanken nu in de Wet RO worden vermeld.

2. Burgerlijk procesrecht

2.1. Algemeen

2.1.1. Inleiding

De integratie van de kantongerechten en de rechtbanken maakt het, zoals in onderdeel 2.7 van het algemeen deel al aan de orde kwam, noodzakelijk het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering grondig aan te passen, in het bijzonder wat de dagvaardingsprocedure in eerste aanleg betreft. De noodzakelijke aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering aan de integratie biedt tegelijkertijd een uitgelezen mogelijkheid om het burgerlijk procesrecht belangrijk te moderniseren en toegankelijker te maken. De systematiek en sommige onderdelen van de wettelijke regeling, evenals de spelling en het taalgebruik, dienen hoog

nodig aan de eisen van deze tijd te worden aangepast. Aan de rechtspraktijk en ook aan het onderwijs wordt daarmee een belangrijke dienst bewezen.

Zoals gezegd, dient de onderhavige herziening zich vooral te richten op en in beginsel beperkt te blijven tot de regeling van de rechtsgang in eerste aanleg in het Eerste Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Ook komt vooral in dit Eerste Boek nog veel «dor hout» voor, dat kan en moet worden gekapt. Het Eerste Boek is sinds 1838 nog nooit integraal herzien, hetgeen een steeds groter bezwaar wordt. Het Tweede Boek en de Vierde Titel van het Derde Boek zijn immers vrijwel geheel herzien bij de Invoeringswet Boeken 3–6 Nieuw B.W. (eerste gedeelte). Voorts is het Derde Boek ingrijpend gewijzigd door de herziening van het scheidingsprocesrecht¹ en door de herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht.² Het Vierde Boek (Arbitrage) dateert van 1986.³ Daarin zullen, evenals in het Tweede en Derde Boek, in hoofdzaak slechts de verwijzingen moeten worden aangepast.

In het verlengde van het voorgaande is met het aanbrengen van wijzigingen in de regeling van de rechtsmiddelen terughoudendheid betracht. Zoals in de op 29 april 1994 door mijn toenmalige ambtsvoorganger aan de Tweede Kamer aangeboden discussienota over de derde fase van de herziening van de rechterlijke organisatie⁴ is vermeld, zal aan de regeling van de rechtsmiddelen in het civiele recht – in samenhang met het strafrecht en het bestuursrecht – in een later stadium ten principale aandacht worden besteed. Daarbij gaat het zowel om het stelsel van rechtsmiddelen als om het toe te passen procesrecht. De wijziging van de regeling van de rechtsmiddelen in het Eerste Boek is aldus beperkt gebleven tot hetgeen thans noodzakelijk of zonder meer reeds mogelijk was. Zo zijn wel de regelingen van het verzet en van het rekest civiel herzien en is de regeling van de revisie afgeschaft. De regeling van de cassatie was reeds herzien in 1963⁵. Met betrekking tot de overige rechtsmiddelen (hoger beroep en derdenverzet) is, behoudens de in onderdeel 2.7 van het algemeen deel genoemde verhoging van de appelgrens van f 2 500 tot f 5 000, in hoofdzaak voorzien in enkele technische aanpassingen.

Concluderend kan worden gesteld dat bij deze gelegenheid de algemene bepalingen en de rechtsgang in eerste aanleg grondig worden herzien, en dat met betrekking tot de rechtsmiddelen weliswaar geen systematische herziening heeft plaatsgevonden, maar toch enkele niet onbelangrijke wijzigingsvoorstellen worden gedaan. Op de aan de herziening ten grondslag liggende uitgangspunten wordt hierna in onderdeel 2.1.3 ingegaan.

2.1.2. Voorbereiding

Bij de voorbereiding van dit omvangrijke voorstel tot herziening van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering is dankbaar gebruik gemaakt van de inbreng van deskundigen uit praktijk en wetenschap, van de adviezen van adviesorganen en van publikaties over het aanstonds te noemen voorontwerp van wet en over het functioneren van de huidige regelingen.

Op deze plaats verdient bijzondere vermelding de bij de totstandkoming van dit voorstel gehanteerde werkwijze.

Het thans ingediende voorstel is gebaseerd op een in april 1993 gepubliceerd voorontwerp van wet (verder aangeduid met Voorontwerp).

Een klankbordgroep onder voorzitterschap van de oud-president van de Hoge Raad, mr. Ras, heeft de departementale ambtenaren bij de voorbereiding van het voorontwerp actief en intensief ter zijde gestaan. Ook zijn bijeenkomsten gehouden met personen uit de praktijk (kantonrechters, rechters van rechtbanken en advocaten), die op persoonlijke titel met het

departement en de klankbordgroep van gedachten hebben gewisseld over verschillende onderwerpen die van belang waren bij het opzetten van een nieuwe regeling voor met name de dagvaardingsprocedure voor het geïntegreerde gerecht van eerste aanleg, zoals het functioneren van de rolbehandeling en de werking in de praktijk van de comparitie na antwoord.

Ook is intensief overlegd met de Adviescommissie voor het Burgerlijk Procesrecht (verder aangeduid met Adviescommissie BPR) onder voorzitterschap van mr. Van Boeschoten, in het najaar van 1994 opgevolgd door mr. Huydecoper. Hierbij dient te worden opgemerkt dat dit overleg met de Adviescommissie BPR ook na de publikatie van het Voorontwerp is voortgezet, hetgeen heeft geleid tot verdere aanpassingen van het Voorontwerp.

Ten slotte zijn de Afdelingen betreffende de rechtsmacht van de Nederlandse rechter en de relatieve bevoegdheid opgesteld in samenspraak met een apart daarvoor ingestelde subcommissie van de Staatscommissie voor het Internationaal Privaatrecht (verder aangeduid met subcommissie), eveneens onder voorzitterschap van mr. Van Boeschoten.

In de subcommissie hadden ook enkele leden van de Adviescommissie BPR zitting.

Al deze externe deskundigen ben ik zeer dankbaar voor hun inzet en voor de extra inspanning die moest worden geleverd gezien het korte tijdsbestek. Zonder hun hulp zou het niet mogelijk zijn geweest het onderhavige project ter hand te nemen en uit te werken.

Het thans voorliggende voorstel is, zoals hierboven reeds werd aangegeven, gebaseerd op het Voorontwerp. Een aantal instanties bracht hierover op verzoek van mijn toenmalige ambtsvoorganger advies uit. Het betreft (in alfabetische volgorde): de Koninklijke Vereniging van Gerechtsdeurwaarders (verder aangeduid met KVG), de Nederlandse Orde van Advocaten (verder aangeduid met de Orde), de Nederlandse Organisatie van Rechtsbijstand Assuradeuren (verder aangeduid met NORA) en de NVvR.

De ontvangen adviezen, alsmede de beschouwingen en de commentaren in de rechtsgeleerde en andere literatuur⁶, zijn bij de voorbereiding van het voorstel zorgvuldig in beschouwing genomen. Op een groot aantal plaatsen hebben deze adviezen en commentaren tot een wijziging van standpunt of anderszins tot aanpassing van het Voorontwerp geleid. Zo is bij voorbeeld de ontkenning van gerechtelijke verrichtingen, het desaveu, (Afdeling 9, paragraaf 7, van de Tweede Titel in het Voorontwerp)⁷ geschrapt en is de voorgestelde regeling van het incassogeding (Afdeling 15 van de Tweede Titel in het Voorontwerp) komen te vervallen. En zo hebben met betrekking tot de huidige (nieuwe) kantongerechtsprocedure deze commentaren en adviezen ertoe geleid, dat met name gelet op de grote praktische bezwaren de huidige mogelijkheid om stukken ter griffie in te dienen (artikel 105 Rv.) niet is overgenomen (zie de toelichting op artikel 2.1.7) en dat de huidige mogelijkheid om per formulier te dagvaarden is vervallen. Ook hebben de adviezen geleid tot het opnemen van nieuwe bepalingen in het wetsvoorstel.

Ten slotte verdient nog opmerking dat bij het ontwerpen van het wetsvoorstel de opzet van en de ervaringen met verschillende buitenlandse rechtsstelsels, met name de recentelijk gehercodeerde procedureregelingen in Frankrijk (Nouveau Code de Procédure Civile, verder aangeduid met NCPC), België (het Gerechtelijk Wetboek, verder aangeduid met Ger. Wetb.) en Duitsland (Zivilprozessordnung, verder aangeduid met ZPO), bij de gedachtenvorming zijn betrokken. Zo is bij voorbeeld Afdeling 3 van de Eerste Titel (Algemene voorschriften voor

procedures) mede geïnspireerd door de Franse NCPC, die een aantal zogenaamde «principes directeurs» kent, en hebben de procedure-regelingen inzake de mogelijkheid tot verbetering en aanvulling van vonnissen en beschikkingen van Duitsland, Frankrijk en België tot voorbeeld gediend voor de artikelen 1.3.12 en 1.3.13.

Ook is, waar mogelijk, acht geslagen op het eind 1993 verschenen eindrapport van een commissie onder voorzitterschap van de Gentse hoogleraar Storme, bevattende een voorstel voor een Europese richtlijn met betrekking tot een aantal onderwerpen van burgerlijk procesrecht.⁸

2.1.3. Uitgangspunten

Met de voorgestelde wijzigingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering wordt, zoals gezegd, getracht binnen de beperkingen die tijdschema en beleidsdoelstellingen van de tweede fase van de herziening van de rechterlijke organisatie stellen, het burgerlijk procesrecht belangrijk te moderniseren en toegankelijker te maken. Daarmee is overigens geenszins gezegd dat met hetgeen thans wordt voorgesteld, wordt gepretendeerd het burgerlijk procesrecht voor een lange reeks van jaren te fixeren. Veeleer kan worden gesteld dat de onderhavige aanpassingen een volgende stap zijn in het continue proces van aanpassing van ook het burgerlijk procesrecht aan de eisen van de tijd. De talrijke, grotere en kleinere, innovaties die in dit voorstel in het burgerlijk procesrecht worden aangebracht, getuigen daarbij van mijn principiële bereidheid om de eisen die de maatschappij en de rechtspraktijk stellen open tegemoet te treden.

Bij de onderhavige aanpassing van het Eerste Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering hebben daarbij de volgende gedachten als uitgangspunt gediend:

2.1.3.1. Vereenvoudiging van procesrecht

Er is consequent naar gestreefd, het procesrecht waar mogelijk verder te vereenvoudigen. Met het oog daarop is voor de dagvaardings-procedure een opzet gekozen die voor de verzoekschriftprocedure reeds bestond, te weten één algemene regeling, en niet meer, zoals thans nog, verschillende regelingen voor «kleine» zaken en voor overige zaken. Het spreekt voor zich dat daarbij de bevindingen met betrekking tot de (op 30 december 1991 in werking getreden) nieuwe kantongerechtsprocedure in de overwegingen zijn betrokken.⁹

Verder zijn nodeloze verschillen tussen de diverse onderdelen van het procesrecht opgeheven. Zo heeft een harmonisering van allerlei termijnen, in het bijzonder dagvaardingstermijnen en termijnen voor het aanwenden van rechtsmiddelen, plaatsgevonden. Verwezen kan hier worden naar paragraaf 2.1.4.7, alsmede naar de toelichting op Afdeling 2.3 (Dagvaarding) en op artikel 2.7.1.

Ook mag hier niet onvermeld blijven dat de verschillen tussen de diverse tussenvonnissen, een bekend wespennest, zijn geminimaliseerd. Wederom in navolging van de algemene regeling van de verzoekschrift-procedure (artikel 429n Rv, in dit wetsvoorstel artikel 358) spreekt het wetsvoorstel thans van «tussenvonnissen».

In dit verband kan ook worden gewezen op het afschaffen van als overbodig beschouwde proceshandelingen of -stukken, zoals de conclusie van eis; zie de toelichting op artikel 2.4.4.

2.1.3.2. Verdere deformalisering

Het burgerlijk procesrecht is verder gedeformaliseerd. Deze term, die inhoudt dat fouten minder gauw of helemaal niet meer worden bestraft, is in zwang gekomen in de jaren tachtig. Zij werd en wordt vooral in verband

gebracht met de in die jaren sterk uitgebreide mogelijkheid om in geval van een nietige dagvaarding een herstelexploot uit te brengen of om dergelijke nietigheden op andere wijze ter zijde te stellen of te relativiseren. Die lijn is doorgetrokken. De bestaande bepalingen zijn nog iets aangescherpt (vergelijk bij voorbeeld het nieuwe artikel 2.3.10 met het huidige artikel 93, tweede lid, Rv); voorts is de mogelijkheid om een herstelexploot uit te brengen nu uitgebreid tot alle exploten en is zij dus niet meer beperkt tot het exploot van dagvaarding (zie artikel 1.6.20 en de toelichting op dit artikel); in de wet is nu tevens duidelijk vastgelegd dat in geval van een fout bij het dagvaarden de aanhangigheid van de zaak in beginsel behouden blijft (artikel 2.4.1).

Wellicht van nog groter belang is de introductie van een nieuw soort, nog verder gaande deformatisering: een verkeerde start van de procedure leidt niet meer tot niet-ontvankelijkheid, maar de rechter moet eenvoudigweg «het wissel omzetten» waarna, eventueel na herstel van de fout of aanvulling dan wel wijziging van stellingen, op de correcte wijze kan worden voortgeprocedeerd. De hier bedoelde herstelbepalingen of «wissel-bepalingen» vindt men in de artikelen 1.8.1 tot en met 1.8.3, 2.3.12, 2.3.13 en 3.4.4. De artikelen 1.8.1, 2.3.12, 2.3.13 en 3.4.4 gaan over de situatie dat een dagvaardingsprocedure ten onrechte wordt begonnen met een verzoekschrift, of omgekeerd een verzoekschriftprocedure wordt aangevangen met een dagvaarding, en voorts over het geval dat een van partijen of beide partijen verzuimen procureur te stellen dan wel dat ten onrechte procureur is gesteld. De artikelen 1.8.2 en 1.8.3 zien op de situatie dat ten onrechte een beroep op de burgerlijke rechter wordt gedaan, terwijl op de voet van de Algemene wet bestuursrecht bezwaar kon worden gemaakt, administratief beroep kon worden ingesteld of beroep bij een administratieve rechter kon worden ingesteld. Hierop wordt uitvoerig teruggekomen in paragraaf 2.1.4.5 en in de toelichting op deze artikelen.

Ook noem ik in dit verband de mogelijkheid dat kleine fouten in vonnissen, arresten en beschikkingen kunnen worden gecorrigeerd (artikel 1.3.12) en de mogelijkheid van aanvulling van vonnissen, arresten en beschikkingen (artikel 1.3.13).

Ten slotte kan als bijdrage aan verdere deformatisering worden beschouwd de erkenning van de schriftelijke rol (zie daarover nader in paragraaf 2.1.4.6).

2.1.3.3. Terugdringen van de lijdelijkheid van de rechter

De lijdelijkheid van de burgerlijke rechter ten aanzien van de voortgang van de procedure, voor zover daarvan nog sprake was of is, is verder teruggedrongen. Ik wijs hier slechts op twee belangrijke bepalingen in Afdeling 1.3, die algemene voorschriften voor procedures bevat: de artikelen 1.3.2, eerste lid, en 1.3.4, betreffende de verplichting van de rechter om steeds te waken tegen onnodige vertraging van de procedure, respectievelijk betreffende de bevoegdheid van de rechter om in alle soorten civiele procedures en in elk stadium van die procedures partijen te bevelen stellingen toe te lichten en bescheiden over te leggen.

2.1.3.4. Streven naar efficiency

In brede kring binnen de rechterlijke macht, de advocatuur en alle andere betrokkenen bestaat consensus over de behoefte aan en de noodzaak van een snellere en efficiëntere rechtsgang in civiele zaken.¹⁰ Tegenwoordig dienen óók civiele procedures op de eerste plaats vlot te verlopen, willen zij aan de maatschappelijke eisen van de tijd en aan de eisen van een goede rechtspraak¹¹ voldoen. Procedures dienen, onder handhaving van het gewenste kwaliteitsniveau, een voor alle gebruikers

acceptabele duur te hebben. Voorwaarde daarvoor is wel dat alle participanten bijdragen tot het vlot verlopen van een procedure.

De rechterlijke macht kan tot een vlot verloop van de procedure bijdragen door zich zodanig op te stellen dat een snel verloop van de procedure alsmede het op korte termijn verkrijgen van een beslissing mogelijk zijn. De NVvR kan – en wil – daaraan een bijdrage leveren door haar leden gericht te stimuleren en door te participeren in projecten die in het bijzonder op het bevorderen van effectieve en efficiënte procedures zijn gericht.

De advocatuur, en ook de andere professionele rechtsbijstandverleners, kunnen tot een sneller verloop van procedures bijdragen door te bevorderen dat (binnen dan wel buiten procedures) aan conflicten zo snel mogelijk een einde komt en dat alleen als het nodig is, een beroep op de rechter wordt gedaan.¹²

Vermelding verdient hier dat op 5 juli 1995 een Gemengde Commissie van de Orde en de NVvR haar eindrapport, inhoudende voorstellen om te komen tot meer efficiency in civiele procedures, heeft uitgebracht. De voornaamste van deze voorstellen zijn bij een aantal rechtbanken te experimenteren met een gescheiden rol voor kleine zaken met strakke termijnen (het zogenoemde versneld regime) en in alle zaken de dagvaarding zodanig te doen inrichten dat daardoor het werkelijke geschil zo vroeg mogelijk in de procedure zichtbaar wordt gemaakt.

Ook de wetgever dient bij te dragen tot de gewenste efficiency van civiele procedures. De in de paragrafen 2.1.3.1, 2.1.3.2 en 2.1.3.3 aangegeven uitgangspunten (vereenvoudiging van procesrecht, verdere deformalisering en terugdringen van de lijdelijkheid van de rechter) en de vele uitwerkingen daarvan in dit wetsvoorstel, in het bijzonder in Afdeling 2.4, vormen daartoe enkele bouwstenen.

Daarnaast is voor een effectieve en efficiënte procesvoering de interne, waaronder de administratieve, organisatie van de gerechten van eminent belang. Met het oog daarop wordt ten departemente vanaf november 1994 door het projectteam Doelmatigheid civiele procedures gewerkt aan het verder toespitsen van het procesmodel in civiele zaken op de vereisten van doelmatigheid. Mede in verband met de tweede fase van de herziening van de rechterlijke organisatie hebben binnen het project de procedures in eerste aanleg prioriteit. Intussen is het projectteam betrokken bij de hierboven bedoelde experimenten naar aanleiding van het eindrapport van de Gemengde Commissie. Indien blijkt dat het burgerlijk procesrecht naar aanleiding van een en ander verdergaande aanpassingen behoeft dan thans worden voorgesteld, zal daarin in een later stadium worden voorzien.

2.1.3.5. Handhaving van laagdrempeligheid

Het belangrijkste voordeel van de huidige kantongerechtsprocedure, te weten de laagdrempeligheid, onder meer als gevolg van het ontbreken van verplichte procesvertegenwoordiging, blijft behouden en wordt verder uitgebouwd, ondanks de hierboven in paragraaf 2.1.3.1 vermelde samenvoeging tot één procedure. In sommige gevallen konden elementen van de huidige kantongerechtsprocedure worden uitgebreid tot alle overige zaken: zie bij voorbeeld artikel 1.3.4 met betrekking tot de bevoegdheid van de rechter om «aanwijzingen» te geven, en artikel 2.2.3 betreffende het zogenaamde «forum consumentis». Omdat in dit wetsvoorstel niet meer kan worden gesproken van «kantongerechts-zaken», moest voor die zaken een nieuw aanknopingspunt worden geïntroduceerd. Het wetsvoorstel spreekt in dat verband nu van «zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen». Dit onderscheid is uitgewerkt in de artikelen 2.1.2 en volgende. Het aantal artikelen waarin dit onderscheid wordt gemaakt, is overigens zo beperkt mogelijk gehouden, omdat het onderscheid op zichzelf afbreuk doet aan de

nagestreefde eenvoud (zie over de kwestie van de verplichte procesvertegenwoordiging ook paragraaf 2.1.3.7).

Waar in dit wetsvoorstel onderscheid moest worden gemaakt tussen zaken waarin partijen wel respectievelijk niet in persoon kunnen procederen, is steeds het eerste vooropgesteld, aangezien zowel nu als straks de bedoelde zaken «waarin partijen in persoon kunnen procederen», de grote meerderheid vormen van de civiele zaken in eerste aanleg. Er is naar gestreefd aan dat gegeven zo veel mogelijk recht te doen.

2.1.3.6. Meer accent op verzoekschriftprocedure

In dit wetsvoorstel is de verzoekschriftprocedure meer geaccentueerd en verder uitgebouwd. De aparte plaats van deze procedure naast de dagvaardingsprocedure vloeit voort uit het feit dat er globaal twee soorten civiele zaken zijn te onderscheiden, aan te duiden als zaken waarin partijen wel respectievelijk waarin zij niet de rechtsgevolgen kunnen bepalen.

Bij de Wet van 16 mei 1969 houdende algemene regeling van de rechtspleging in zaken die met een verzoekschrift worden ingeleid (Stb. 200) is voor verzoekschriftprocedures de Twaalfde Titel van het Eerste Boek ingevoegd, bevattende een algemene regeling.

Het is van groot belang dat de wetgever consequent is bij het trekken van de grens tussen de zaken die volgens de ene dan wel volgens de andere regeling dienen te worden gevoerd. Die grens is in het verleden niet altijd even scherp geweest, hetgeen niet zelden tot verwarring en fouten heeft geleid. In de afgelopen jaren heeft de wetgever ernaar gestreefd, in dit opzicht meer duidelijkheid te scheppen. Zo zijn de procedures betreffende huurzaken door de Wet van 31 januari 1991 tot wijziging van de civiele kantongerechtsprocedure (Stb. 50) dagvaardingsprocedures geworden en zijn andersom alle scheidingsprocedures verzoekschriftprocedures geworden door de eerder genoemde Wet van 1 juli 1992 tot herziening van het scheidingsprocesrecht. Zie verder de ook reeds eerder genoemde Wet van 7 juli 1994 tot herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht, waarin ook in de enkele gevallen waar dat voordien nog niet het geval was familie-rechtelijke zaken verzoekschriftprocedures zijn geworden. Die lijn wil ik aanhouden en verder doortrekken, zonder daarbij al te rigide te werk te gaan. Zo heeft het advies van de Orde¹³ alsnog tot het inzicht geleid dat het inderdaad minder wenselijk is de procedure tot ontbinding van een arbeidsovereenkomst ex artikel 7A:1639w BW om te zetten van een verzoekschriftprocedure in een dagvaardingsprocedure.

2.1.3.7. Geen ingrijpende wijziging van procesvertegenwoordiging

In het kader van de integratie van de rechtbanken en de kantongerechten dient terughoudendheid te worden betracht met het ter discussie stellen van zaken die op zichzelf los staan van die integratie. In het kabinetsstandpunt over het Eindrapport van de Staatscommissie Herziening Rechterlijke Organisatie (deel I), getiteld «Naar een nieuwe structuur van de rechterlijke organisatie»¹⁴, heeft mijn toenmalige ambtsvoorganger verklaard dat bij de huidige integratie-operatie en de onderhavige daaruit voortvloeiende herziening van het burgerlijk procesrecht, op het terrein van de verplichte procesvertegenwoordiging geen ingrijpende wijzigingen zullen worden voorgesteld. Ik onderschrijf die benadering; ook ik ben van mening dat de integratie van rechtbanken en kantongerechten niet de gelegenheid is om de regeling van de verplichte procesvertegenwoordiging ten principale ter discussie te stellen. Wel acht ik het, mede gezien de voortgeschreden geldontwaarding sinds de laatste verhoging van de competentiegrens van de kantonrechter, die van 1983 dateert¹⁵, gerechtvaardigd dat de grens tussen zaken

met en zonder verplichte procesvertegenwoordiging zal worden verhoogd van f 5 000 naar f 10 000. Daardoor wordt tevens een bijdrage geleverd aan het vergroten van het toepassingsgebied van de huidige kantongerechtsprocedure.

Het voorgaande neemt niet weg dat, in een stelsel waarin wat het procesrecht betreft een zeker onderscheid wordt gemaakt tussen zaken waarin partijen wel en zaken waarin zij niet in persoon kunnen procederen, de regeling van de verplichte procesvertegenwoordiging in beginsel bepalend is voor het antwoord op de vraag welk processueel regime van toepassing is, en daarmee ook voor de behandeling in de ene of de andere sector van de rechtbank nieuwe stijl. Daarmee is het verband tussen de regeling van de verplichte procesvertegenwoordiging en de – beoogde – organisatie en werkwijze van de rechtbank nieuwe stijl gegeven. In dit verband is van belang dat de in het kader van het project Marktwerking, Deregulering en Wetgevingkwaliteit ingestelde werkgroep Domeinmonopolie advocatuur, onder voorzitterschap van prof. mr. M.J. Cohen, onlangs haar rapport heeft uitgebracht. Zoals in het op 11 juli 1995 aan de Tweede Kamer toegezonden kabinetsstandpunt is vermeld, heeft het kabinet besloten de aanbevelingen van de werkgroep over te nemen. Een van die aanbevelingen is, te komen tot een herijking van de verplichte procesvertegenwoordiging. De daartoe in te stellen werkgroep zal bij het doen van voorstellen terzake in het bijzonder ook rekening houden met het hiervoor bedoelde aspect. Het is, in lijn met het voorgaande, de bedoeling dat de hieruit voortvloeiende wetswijzigingen een van dit wetsvoorstel gescheiden traject volgen.

De werkgroep Domeinmonopolie advocatuur heeft ook voorgesteld de bepalingen over de procureur in te trekken. Deze overwegend technische operatie zal zo mogelijk bij nota van wijziging in het onderhavige wetsvoorstel worden geïncorporeerd.

2.1.3.8. Harmonisering van procesrecht

Over harmonisering van procesrecht wordt tegenwoordig terecht veel gesproken. Ik ben met velen van mening dat binnen het procesrecht (en ook elders in de regelgeving) onnodige verschillen zoveel als mogelijk dienen te worden vermeden. Dit is welhaast al een gemeenplaats.

Harmonisering van procesrecht wordt ook in dit wetsvoorstel nagestreefd, en wel op verschillende niveaus. Zij vindt bij voorbeeld plaats binnen de thans gewijzigde regeling van de dagvaardingsprocedure door meer eenheid en systeem te brengen in het stelsel van de termijnen van dagvaarding (zie paragraaf 2.1.4.7, de artikelen 2.3.3 tot en met 2.3.6 en de toelichting op deze artikelen) en voor het instellen van rechtsmiddelen (zie de artikelen 2.7.1, 339, tweede lid, 358, 426, 806 en 820). Voorts worden onnodige verschillen tussen de dagvaardingsprocedure enerzijds en de verzoekschriftprocedure anderzijds opgeheven. Een voorbeeld daarvan is de nieuwe parallelle opzet van de beide desbetreffende Titels (in dit wetsvoorstel de Tweede en de Derde Titel van het Eerste Boek). Verder is op verschillende plaatsen, waarvan er hierboven al enkele werden genoemd, bij de regeling van de verzoekschriftprocedure de regeling van de dagvaardingsprocedure overgenomen. Ook het omgekeerde komt wel voor. Aldus levert dit wetsvoorstel – met handhaving van het onderscheid tussen dagvaardingsprocedure en verzoekschriftprocedure – een belangrijke bijdrage aan de interne harmonisering van het burgerlijke procesrecht.

Op een ander niveau ligt de afstemming tussen burgerlijk procesrecht, bestuursprocesrecht en strafprocesrecht. Mijn toenmalige ambtsvoorganger heeft daaraan recentelijk enkele beschouwingen gewijd,¹⁶ die ik gaarne onderschrijf. Ook met het nastreven van verdergaande

harmonisering van het burgerlijk procesrecht en het bestuursprocesrecht moest in dit wetsvoorstel de nodige terughoudendheid in acht worden genomen. Bij het opstellen van het thans in hoofdstuk 8 van de Awb neergelegde uniforme bestuursprocesrecht heeft waar mogelijk reeds afstemming met het burgerlijk procesrecht – en het strafprocesrecht plaatsgevonden.

Daarbij kan worden gedacht aan het opnemen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, het Wetboek van Strafvordering en hoofdstuk 8 van de Awb van vrijwel gelijklopende regelingen inzake de wraking en de verschoning, de herstelbepalingen van artikel 96a Rv en artikel 8:71 Awb en de verwijzingen in hoofdstuk 8 van de Awb naar onderdelen van het – formele – civiele bewijsrecht. Bij die gelegenheid is uitgesproken dat in het kader van het onderhavige wetsvoorstel zal worden gezien of verdere stappen kunnen worden gezet. Op een beperkt aantal onderdelen is dat inderdaad reeds thans mogelijk gebleken. Ik verwijs naar de vrijwel gelijklopende regelingen inzake het optreden van gemachtigden (in dit wetsvoorstel artikel 2.1.5; vergelijk artikel 8:24 Awb), de vrijwel eenvormige regelingen omtrent de enkelvoudige en meervoudige kamers (in dit wetsvoorstel de artikelen 1.2.1 tot en met 1.2.3; vergelijk artikel 8:10 Awb, artikel 39 van de Wet op de Raad van State en artikel 21 Beroepswet) en naar het uitdrukken van termijnen tot drie maanden in het Eerste Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in weken (zie paragraaf 2.1.4.7). Van principiële belang is de (onder meer in de toelichting op het Voorontwerp)¹⁷ toegezegde opname in het burgerlijk procesrecht en het bestuursprocesrecht van een werkelijke verwijzingsregeling in geval een zaak niet verwijtbaar bij de bestuursrechter onderscheidenlijk de civiele rechter wordt aangebracht (zie artikel 1.8.3 van dit wetsvoorstel; in de aanpassingswet zal een spiegelbeeldige bepaling in hoofdstuk 8 van de Awb worden opgenomen). Maar ook op talrijke andere punten is gestreefd naar harmonisering van begrippen en systematiek. De mogelijkheden tot verdergaande harmonisatie in deze meer technische zin zijn nog niet uitgeput. Van een verdergaande harmonisering zal echter pas sprake kunnen zijn als meer inzicht is verkregen in het praktische functioneren van het nieuwe bestuursprocesrecht. Mede op basis van de uitkomsten van de evaluatie van het nieuwe bestuursprocesrecht, die naar verwachting per 1 september 1996 beschikbaar zullen zijn, zal worden bepaald in hoeverre het burgerlijk procesrecht en het bestuursprocesrecht verder op elkaar kunnen worden afgestemd.

2.1.4. Vernieuwingen

Hieronder volgt een opsomming van de belangrijkste vernieuwingen die het wetsvoorstel met zich meebrengt.

2.1.4.1. Verbetering van de systematiek

De systematiek van het Eerste Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering is verbeterd door de indeling van met name de nieuwe Eerste, Tweede en Derde Titel. Na «Algemene Bepalingen» (Eerste Titel) volgen «De dagvaardingsprocedure in eerste aanleg» (Tweede Titel) en «De verzoekschriftprocedure in eerste aanleg» (Derde Titel). Deze Tweede en Derde Titel zijn zoveel mogelijk parallel opgebouwd. Dit impliceert onder meer dat de bepalingen over het hoger beroep van beschikkingen zijn overgebracht naar de Zevende Titel over het hoger beroep.

De huidige Vierde Titel (Van rechtspleging inzake beperking van de aansprakelijkheid van scheepseigenaren) zal naar verwachting bij de invoering van dit wetsvoorstel zijn vervallen; de bepalingen van deze Titel worden bij een afzonderlijk, thans bij de Tweede Kamer aanhangig wetsvoorstel¹⁸ overgebracht naar het Derde Boek.

De huidige Vijfde, Achtste en Twaalfde Titel, over respectievelijk het openbaar ministerie, revisie en de verzoekschriftprocedure, komen in dit wetsvoorstel te vervallen. Aan het openbaar ministerie is een Afdeling in de nieuwe Eerste Titel gewijd (Afdeling 1.5), het rechtsmiddel revisie is afgeschaft en de verzoekschriftprocedure is, voor zover het de eerste aanleg betreft, opgenomen in de nieuwe Derde Titel en voor zover het het hoger beroep betreft, in een nieuwe Vierde Afdeling van de Zevende Titel.

Aldus resteren de Zesde, Zevende, Negende, Tiende en Elfde Titel. Daarvan bevat de Zesde Titel de bepalingen over prorogatie van rechtspraak aan het gerechtshof en de overige Titels de diverse rechtsmiddelen: hoger beroep, verzet door derden, herroeping (het huidige rekest civiel; zie hierover paragraaf 2.1.4.12) en cassatie. Zoals vermeld, is in het wetsvoorstel het hoger beroep tegen beschikkingen in de Titel over hoger beroep ondergebracht, zodat de Titels over hoger beroep, herroeping en cassatie op dit punt op dezelfde wijze zijn opgebouwd. Zie de inhoudsopgave van het Eerste Boek.

2.1.4.2. Algemene wettelijke regels voor de rechtsmacht van de Nederlandse rechter

Naar huidig recht wordt de rechtsmacht van de Nederlandse rechter beheerst door verdragen¹⁹ en enkele verspreide wettelijke bepalingen (de artikelen 814 en 429c, vijftiende lid, Rv) en daarbuiten door het adagium «distributie bepaalt attributie». Deze benadering is verouderd en achterhaald; zie de toelichting op Afdeling 1.1.

De nieuwe Eerste Afdeling van de Eerste Titel bevat een algemene regeling voor de internationale rechtsmacht van de Nederlandse rechter welke is losgekoppeld van de bepalingen ter zake van de relatieve bevoegdheid. Deze laatste bepalingen vindt men voor de dagvaardingsprocedure in Afdeling 2.2 en voor de verzoekschriftprocedure in Afdeling 3.2.

2.1.4.3. Algemene voorschriften voor procedures

Een aantal bepalingen met een algemeen, soms meer principieel karakter, die voor alle civiele procedures gelden, is samengebracht in een nieuwe Derde Afdeling van de Eerste Titel. Grotendeels komen zij in het huidige Wetboek reeds voor, soms echter met een beperktere strekking, en zijn zij bij deze gelegenheid veralgemeend. Dit geldt voor het recht op hoor en wederhoor (artikel 1.3.1; vergelijk het huidige artikel 45, eerste lid, Rv), het waken van de rechter tegen onnodige vertraging van de procedure (artikel 1.3.2, eerste lid; vergelijk het huidige artikel 143, tweede lid, Rv), het bevel stellingen toe te lichten dan wel bescheiden over te leggen (artikel 1.3.4; vergelijk de huidige artikelen 19a, eerste lid, en 110 Rv), het beslissen over niet minder en niet meer dan gevraagd is (artikelen 1.3.5 en 1.3.6; vergelijk het huidige artikel 382, onder 2°, onder 3° en onder 4°, Rv), het ambtshalve aanvullen van de rechtsgronden (artikel 1.3.7; vergelijk het huidige artikel 48 Rv) en het recht op inzage en afschrift van vonnissen en beschikkingen (artikel 1.3.10, tweede lid; vergelijk de huidige artikelen 429l en 838 Rv).

Andere bepalingen van deze Afdeling betreffen de openbaarheid van de zitting (artikel 1.3.9, eerste lid) en het optreden van de rechter bij ordeverstoring op de zitting (artikel 1.3.9, tweede lid). Deze bepalingen staan weliswaar reeds in algemene zin in het huidige Wetboek (zie respectievelijk de artikelen 18, 429g, 20 en 22 tot en met 28 Rv), doch het dient de overzichtelijkheid ze thans bij elkaar in de hiertoe bestemde Afdeling 1.3 te plaatsen.

De overige bepalingen van deze Afdeling zijn nieuw of stonden reeds elders in het Voorontwerp. Deze bepalingen betreffen het tegenover elkaar verplicht zijn van partijen onredelijke vertraging van de procedure te

voorkomen (artikel 1.3.2, tweede lid), de verplichting van partijen de voor hun stellingen relevante feiten volledig en naar waarheid aan te voeren (artikel 1.3.3), het beginsel van de openbaarheid van de uitspraak, (artikel 1.3.10, eerste lid), het beginsel van de motiveringsplicht (artikel 1.3.11) en het verbeteren en aanvullen van vonnissen, arresten en beschikkingen (artikel 1.3.12 en 1.3.13²⁰).

Nieuw in deze Afdeling zijn ook artikel 1.3.8, betreffende de verplichting van de rechter recht te spreken, waarmee de huidige artikelen 844 tot en met 852 Rv konden vervallen, en artikel 1.3.14 betreffende de openings-tijden van de griffie ten behoeve van het indienen van stukken.

2.1.4.4. Algemene regeling voor de betekening van exploten

Het huidige Wetboek kent geen algemene regeling voor de betekening van exploten. De huidige Eerste Afdeling van de Eerste Titel van het Wetboek bevat – ondanks haar opschrift – voornamelijk bepalingen die strikt genomen alleen op dagvaardingsexploten betrekking hebben. In de praktijk wordt aan laatstgenoemde bepalingen mede betekenis ontleend ten aanzien van andere exploten. Het wetsvoorstel brengt hierin verandering door in een nieuwe Zesde Afdeling van de Eerste Titel algemene regels te geven met betrekking tot betekening, nietigheid en herstel van nietigheid van exploten. Daarnaast bevat Afdeling 2.3 speciale bepalingen voor dagvaardingsexploten.

2.1.4.5. Wissels bij verkeerde procesinleiding

Naar huidig recht volgt op de verkeerde keuze van het procesinleidende stuk (verzoekschrift in plaats van dagvaarding of omgekeerd) niet-ontvankelijk-verklaring; op het bij de verkeerde rechter (kantonrechter in plaats van rechtbank of omgekeerd) aanhangig maken van een zaak volgt in de regel onbevoegdverklaring en verwijzing.

Door de integratie van kantongerechten en rechtbanken wordt het laatstgenoemde probleem teruggebracht tot het kiezen van de verkeerde procesgang bij de rechtbank nieuwe stijl, doordat verzuimd wordt procureur te stellen dan wel ten onrechte procureur wordt gesteld. Onbevoegdverklaring en verwijzing zijn dan niet aan de orde, maar ook niet-ontvankelijkheid lijkt niet de aangewezen oplossing. De integratie biedt een uitgelezen mogelijkheid om aan deze improductieve euvelen een eind te maken. Zie ook reeds hierboven paragraaf 2.1.3.2.

Voor alle genoemde wijzen van «een verkeerde start maken» biedt het wetsvoorstel soepele mogelijkheden tot herstel van gemaakte fouten, waarbij de aanhangigheid van de zaak behouden blijft; zie de artikelen 1.8.1, 2.3.12, 2.3.13 en 3.4.4 en de toelichting op deze artikelen.

Tevens zijn bepalingen opgenomen voor herstel van een andere wijze van «het verkeerd starten» van een procedure, te weten die situatie waarin ten onrechte een beroep op de burgerlijke rechter wordt gedaan, terwijl bezwaar kon worden gemaakt, administratief beroep kon worden ingesteld of beroep bij een administratieve rechter kon worden ingesteld. Ook hier biedt de wet een soepele mogelijkheid tot herstel van de gemaakte fout, waarbij de aanhangigheid van de zaak behouden blijft; zie artikel 1.8.2, dat voortbouwt op artikel 96a Rv, en het geheel nieuwe artikel 1.8.3 en de toelichting op deze artikelen.

2.1.4.6. Erkenning van de schriftelijke rol

De rechtspraktijk blijkt de huidige bepalingen over de rolbehandeling, met name de artikelen 137 tot en met 142 Rv, te zijn ontgroeid. Bij diverse rechtbanken worden thans geen rolzittingen meer gehouden en vindt de rolbehandeling geheel schriftelijk plaats.²¹ Het wetsvoorstel komt aan

deze praktijk tegemoet door aan zowel de «gewone» of «klassieke» rolzitting als de schriftelijke afhandeling van de rol ruimte te bieden. Hiertoe wordt het begrip «roldatum» geïntroduceerd. Men zie met name artikel 2.1.7. Een en ander laat onverlet de mogelijkheid van een (centrale) rolrechter bij een rechtbank. Dit behoort tot de interne organisatie (regeling) van de rechtbanken.

2.1.4.7. Harmonisering van termijnen

Hierboven is al aangestipt dat een harmonisering van de dagvaardings-termijnen en van de termijnen voor het instellen van rechtsmiddelen heeft plaatsgevonden.

Voor dagvaarding zullen nog slechts drie verschillende termijnen gelden: van acht dagen, vier weken of drie maanden; zie de Derde Afdeling van de Tweede Titel.

Harmonisering van de termijnen voor het instellen van rechtsmiddelen heeft plaatsgevonden door de algemene termijnen voor hoger beroep en cassatieberoep tegen beschikkingen te verlengen en gelijk te trekken met die voor hoger beroep en cassatieberoep tegen vonnissen, te weten telkens drie maanden. Zie de voorgestelde artikelen 358, tweede lid, 426, eerste lid, 806, eerste lid, en 820, eerste lid, Rv.

Voor gevallen waarin voor het instellen van een rechtsmiddel een kortere termijn wenselijk is, is deze gesteld op vier weken. Dit geldt voor het verzet tegen verstekvonnissen in het algemeen en voor het hoger beroep tegen vonnissen op tegenspraak gewezen in kort geding en tegen vonnissen betreffende voorlopige voorzieningen (zie respectievelijk de artikelen 2.7.1, tweede lid, eerste volzin, en 339, tweede lid). In laatstgenoemd geval is de cassatietermijn dientengevolge op acht weken gesteld (zie artikel 402, tweede lid, Rv). De verzettermijn wordt overigens verdubbeld tot acht weken in gevallen waarin de gedaagde op het in artikel 2.7.1, tweede lid, tweede volzin, aangegeven moment in het buitenland woonachtig was.

Tegelijkertijd heeft harmonisering van de termijnen met het bestuursprocesrecht plaatsgevonden door in het Eerste Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering de termijnen tot drie maanden in weken uit te drukken. Zie de artikelen 2.1.11, 2.4.2, tweede lid, 2.8.22, eerste lid, eerste en tweede volzin, 3.3.5, 3.3.6 en 845. Uitzondering hierop vormt de dagvaardingstermijn van acht dagen in de artikelen 2.3.3, tweede lid, en 2.3.4, derde lid. Verkorting van deze termijn tot één week zou teveel en ongewenste problemen oproepen voor de rechtspraktijk.

De harmonisering van de termijnen met het bestuursprocesrecht heeft (nog) niet plaatsgevonden in het Tweede en het Derde Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, aangezien dit nader dient te worden gezien bij de herziening van de rechtsmiddelen en bij een eventuele herziening op termijn van het executierecht. Met betrekking tot de regeling van de arbitrage in het Vierde Boek is niet tot harmonisering overgegaan, omdat deze regeling dusdanig specifiek is en zo beïnvloed wordt door internationale regelingen, dat ingrepen op dit punt te ver zouden voeren en niet zouden passen binnen het bestek van dit wetsvoorstel.

2.1.4.8. Niet door de rechter benoemde deskundigen

Het wetsvoorstel introduceert een nieuwe bewijsrechtelijke figuur: de niet door de rechter benoemde deskundige. In de huidige rechtspraktijk kunnen deze door partijen zelf ingeschakelde deskundigen slechts door middel van schriftelijke verklaringen tot de bewijslevering bijdragen. Het voorgestelde artikel 2.8.51 opent de mogelijkheid deze deskundigen ook ter terechtzitting te doen horen. Voor het arbitrale geding bestaat deze mogelijkheid overigens reeds krachtens de artikelen 1039, derde lid, en

1042, vijfde lid, Rv. Ook in het bestuursprocesrecht is dit een bekende figuur; zie artikel 8:60, vierde lid, Awb.

2.1.4.9. Een volwassen verzoekschriftprocedure

De huidige artikelen 429a tot en met 429r Rv geven een vrij rudimentaire algemene regeling van de verzoekschriftprocedure. In het wetsvoorstel is deze regeling uitgebrewd en gecompleteerd tot een «volwassen» procedure, die voor wat betreft de eerste aanleg gelijkwaardig mag worden geacht aan de regeling van de dagvaardingsprocedure. Zie met name artikel 3.2.8 en Afdeling 3.4. Mede om deze reden is zij in het Wetboek naar voren gehaald en als Derde Titel (De verzoekschriftprocedure in eerste aanleg) onmiddellijk achter de Tweede Titel (De dagvaardingsprocedure in eerste aanleg) geplaatst. Beide Titels zijn zoveel mogelijk op parallelle wijze opgebouwd.

2.1.4.10. Algemene toepasselijkheid van de regeling van de verzoekschriftprocedure

Zoals in artikel 3.1.1 is aangegeven, zal de Derde Titel van toepassing zijn op alle verzoekschriftprocedures, tenzij uit de wet het tegendeel voortvloeit. Er vindt dus een omkering plaats in vergelijking met het huidige systeem, waarin de regeling van de artikelen 429a tot en met 429r Rv telkens bij wet op een of meer bepaalde verzoekschriftprocedures van toepassing wordt verklaard. In de rechtspraak was reeds een tendens waarneembaar naar een meer algemene toepasselijkverklaring van de bepalingen van de artikelen 429 tot en met 429r Rv. Deze lijn wordt in het wetsvoorstel doorgetrokken. Zie de toelichting op artikel 3.1.1.

2.1.4.11. Verbetering en aanvulling van vonnissen en beschikkingen

De artikelen 1060 en 1061 Rv bieden reeds de mogelijkheid tot verbetering en aanvulling van arbitrale vonnissen. Het wetsvoorstel introduceert deze mogelijkheid nu ook – in ruimere zin – voor vonnissen, arresten en beschikkingen (artikelen 1.3.12 en 1.3.13).

2.1.4.12. Rekest civiel wordt herroeping

Het rechtsmiddel rekest civiel is in het wetsvoorstel omgebouwd tot een nieuw rechtsmiddel herroeping; zie de voorgestelde artikelen 382 tot en met 391 Rv. Voornaamste wijzigingen in vergelijking met het rekest civiel zijn:

- beperking van de gronden voor herroeping tot bedrog in het geding gepleegd, het achterhouden van stukken van beslissende aard en valsheid van stukken waarop het vonnis berust;
- herroeping kan slechts worden gevorderd van een vonnis dat in kracht van gewijsde is gegaan;
- gegrondbevinding van de vordering tot herroeping leidt niet meer direct tot vernietiging van het betreffende vonnis en een vervolgpprocedure over de oorspronkelijke zaak, maar tot gehele of gedeeltelijke heropening van het geding, gedurende welke de executie in zoverre is geschorst;
- van het voortgezet debat in het heropende geding hangt af of het aangevochten vonnis wordt herroepen waarbij tevens opnieuw wordt beslist in de zaak ten principale, of niet;
- herroeping is op overeenkomstige wijze ook mogelijk van beschikkingen, tenzij de aard van de beschikking zich daartegen verzet.

De vervanging van rekest civiel door herroeping is eveneens uitgewerkt ten aanzien van arbitrale vonnissen; zie de voorgestelde wijzigingen in de Vijfde Afdeling van de Eerste Titel van het Vierde Boek.

2.1.4.13. Regeling inzake royement

De regelingen van afstand van instantie²² en van verval van instantie zijn, mede op aanbeveling van de NVvR²³, komen te vervallen en vervangen door een nieuwe regeling inzake het royement, zoals vervat in de Twaalfde Afdeling van de Tweede Titel. De aanzet van mr. H. Stein²⁴ heeft hiertoe als basis gediend. Zie hierover uitgebreid de toelichting op deze Afdeling.

2.1.5. In het wetsvoorstel gebezigde terminologie

Ter voorkoming van misverstanden wordt hier de achterliggende reden van het gebruik dan wel de betekenis van bepaalde in het wetsvoorstel gebruikte termen verklaard.

2.1.5.1. Rechter/rechtbank

De Eerste Titel bevat algemene bepalingen, geldend voor alle procedures; de Tweede en Derde Titel bevatten daarentegen bepalingen met betrekking tot de dagvaardings- respectievelijk verzoekschriftprocedure in eerste aanleg. Om deze reden wordt in de Eerste Titel zoveel mogelijk in het algemeen gesproken van «de rechter» en in de Tweede en Derde Titel van «de rechtbank». Uitzondering is bij voorbeeld wanneer in de Tweede of Derde Titel specifiek de persoon van de rechter zelf is bedoeld, zoals bij de ondertekening van een proces-verbaal (zie bij voorbeeld artikel 2.1.13, derde lid).

2.1.5.2. Exploten doen/deurwaarder/gerechtsdeurwaarder

Naar aanleiding van het advies van de KVG²⁵ om de uitdrukking «exploot doen» in de wet op te nemen en het begrip «betekenen» te laten voortbestaan in de zin van artikel 430, derde lid, Rv is (zowel de spelling als) de terminologie inzake exploten aangepast, evenals het gebruik van de begrippen deurwaarder en gerechtsdeurwaarder.

De uitdrukking «exploot doen» wil zeggen: het betekenen van het desbetreffende document en het laten van afschrift.

De term «gerechtsdeurwaarder» wordt gebruikt op die plaatsen in de wet waar verduidelijkt moet worden dat de deurwaarder ter plaatse bevoegd is en als zodanige functionaris optreedt. Daar kan bij voorbeeld niet een belastingdeurwaarder optreden die als gemachtigde op grond van een andere wet handelt (zie de artikelen 1.6.1, eerste lid, 1.6.17, eerste lid, 2.1.5 en 2.1.6, eerste lid). Waar dat duidelijk is, wordt verder van «deurwaarder» gesproken (zie artikel 1.6.1, tweede lid, onder c).

Op deze wijze wordt vastgehouden aan het vereiste van de bevoegdheid van de deurwaarder, zoals nu opgenomen in het huidige artikel 1 Rv. De sanctie van absolute nietigheid ter zake, welke de rechter verplicht is in alle daarvoor in aanmerking komende gevallen uit te spreken op grond van het huidige artikel 95 Rv, is overigens opgenomen in artikel 3, vijfde lid, van het wetsvoorstel inzake de Gerechtsdeurwaarderswet.²⁶

2.1.5.3. Zaak/procedure/geding

Er is naar gestreefd deze termen consequent te gebruiken in de volgende betekenis.

- zaak: kwestie waarover partijen procederen dan wel gaan procederen.

- procedure: wijze waarop de zaak aan de rechter wordt voorgelegd en ten overstaan van hem wordt behandeld. Dit omvat zowel de dagvaardings- als de verzoekschriftprocedure.
- geding: procedure over een geschil tussen partijen. Het betreft steeds een dagvaardingsprocedure. Om die reden komt de term binnen de voorgestelde Titels alleen voor in de Tweede Titel.

2.1.5.4. Partijen

Waar dit begrip in de Eerste Titel wordt gebruikt, moet het ruim worden uitgelegd. Behalve eiser en gedaagde – en eventuele derden-partijen – in de dagvaardingsprocedure, zijn daaronder eveneens begrepen verzoeker en belanghebbenden in de verzoekschriftprocedure.

2.1.5.5. Eiser/gedaagde/verzoeker/belanghebbende/partij

Deze begrippen omvatten in beginsel tevens diens gemachtigde of procureur.

2.1.5.6. In de procedure of het geding verschijnen/ter terechtzitting verschijnen/in persoon kunnen procederen

In de dagvaardingsprocedure is reeds naar huidig recht in veel gevallen een fysieke verschijning van partijen voor de rechter niet meer aan de orde. In de huidige kantongerechtsprocedure is de conclusie van eis afgeschaft, terwijl schriftelijk voor antwoord kan worden geconcludeerd en schriftelijk wordt gere- en gedupliceerd. Bij de rechtbanken maakt een schriftelijke rolbehandeling het verschijnen van (de procureurs van) partijen overbodig. Deze schriftelijke rolbehandeling wordt in het wetsvoorstel gelegaliseerd (zie paragraaf 2.1.4.6.). Daar komt nog bij dat de conclusie van eis en het verstek tegen de eiser over de hele linie in het wetsvoorstel worden afgeschaft.

Om deze redenen is het minder juist om in de dagvaardingsprocedure de term «verschijnen» te gebruiken in de zin van zich stellen als partij. Ten aanzien van de eiser komt voor deze term niets in de plaats; de eiser heeft zich door te dagvaarden en de zaak te laten inschrijven immers als partij gesteld en «is» daarmee reeds in het geding. Voor wat betreft de gedaagde – en eventuele derden-partijen – wordt in het wetsvoorstel de term «in het geding verschijnen» gebruikt. Deze omvat ook het indienen van een schriftelijke conclusie ter griffie. Aldus is binnen de dagvaardingsprocedure de uitdrukking «verschijnen ter terechtzitting» ten aanzien van partijen gereserveerd voor de gevallen waarin een daadwerkelijke, fysieke verschijning voor de rechter ter terechtzitting de bedoeling is: ter gelegenheid van een comparitie, in kort geding, als partij-getuige bij een getuigenverhoor.

Een zelfde terminologie wordt in de verzoekschriftprocedure gehanteerd. Voor het zich stellen van belanghebbenden wordt de term «in de procedure verschijnen» gebruikt. Het fysiek verschijnen van zowel verzoeker als belanghebbenden bij de mondelinge behandeling wordt «verschijnen ter terechtzitting» genoemd.

Indien overigens de uitdrukking «verschijnen ter terechtzitting» meerdere keren in één lid zou moeten worden gebruikt, en indien dit ook duidelijk uit de context blijkt, wordt alleen de eerste keer van verschijnen ter terechtzitting gesproken en de tweede en eventueel volgende keren van «verschijnen» of «aldaar verschenen» (zie bij voorbeeld artikel 2.1.12, tweede lid, artikel 2.11.4, tweede lid en artikel 3.4.2, derde lid).

De uitdrukking «in persoon kunnen procederen» wordt gebruikt voor de situatie waarin men kan kiezen tussen zelf dan wel bij gemachtigde procederen.

2.1.5.7. Roldatum/terechtzing

De wettelijke erkenning van de schriftelijke afhandeling van de rol maakt invoering van een daarop toegesneden term noodzakelijk. De nieuwe term «roldatum» is enerzijds ruimer, anderzijds beperkter dan de term «terechtzing». De roldatum is de dag waarop een zaak op de rol staat voor het nemen van een conclusie of akte; het is tevens de dag waarop met betrekking tot die proceshandelingen uitstel kan worden gevraagd. Het begrip roldatum laat open of dat schriftelijk dan wel op een gewone of klassieke rolzitting gebeurt en omvat aldus mede het begrip terechtzing voor zover het een rolzitting betreft.

Daarnaast zijn er terechtzingen waarop geen rolhandelingen worden verricht, maar bij voorbeeld een comparitie van partijen, een getuigenverhoor dan wel een mondelinge behandeling (in kort geding of verzoekschriftprocedure) plaatsvindt. In die zin is het begrip terechtzing uiteraard ruimer dan het begrip roldatum.

Ter zake van de rolbehandeling in een dagvaardingsprocedure wordt in het wetsvoorstel de term «roldatum» gehanteerd als overkoepelend begrip, en wordt de term «terechtzing» gereserveerd voor de gevallen waarin een rolzitting plaatsvindt.

2.1.5.8. Proceshandeling

Nieuw in de wet is de term proceshandeling (zie de artikelen 2.1.15, 2.10.1, derde lid, en 2.12.2, derde lid). Hiermee wordt bedoeld het nemen van conclusies of akten of het verrichten van andere handelingen in het kader van de procedure.

2.1.5.9. Uitspraak/vonnis

Nieuw in het wetsvoorstel is het onderscheid tussen de uitspraak en het vonnis. Onder uitspraak wordt verstaan het openbaar maken van de rechterlijke beslissing. Die openbaarmaking bepaalt het moment waarop de beslissing haar werking verkrijgt en waarop de termijnen voor hoger beroep of cassatie aanvangen. Het vonnis is de schriftelijke neerslag en uitwerking van de beslissing die aan de eisen van artikel 2.11.2 voldoet, met dien verstande dat de formele gevolgen die de wet aan een vonnis verbindt, pas intreden op het moment van de uitspraak. Zonder schriftelijk stuk is er eventueel wel al een uitspraak, maar nog geen vonnis.

2.2. Artikelsgewijze toelichting

ARTIKEL I

EERSTE BOEK

DE WIJZE VAN PROCEDEREN VOOR DE RECHTBANKEN, DE HOVEN EN DE HOGE RAAD

EERSTE TITEL

ALGEMENE BEPALINGEN

Evenals het huidige Wetboek bevat de Eerste Titel van het Eerste Boek, die hierbij opnieuw wordt vastgesteld, «algemene bepalingen». Een belangrijk verschil in systematiek is echter dat bij het vaststellen van de inhoud en bij het redigeren van deze nieuwe Eerste Titel uitdrukkelijk rekening is gehouden met het feit dat deze Titel ook in volle omvang van

toepassing is op de rechtspleging in verzoekschriftprocedures, zoals opnieuw vastgesteld in de Derde Titel van dit Eerste Boek.

Daarnaast gelden deze algemene bepalingen, evenals die van de huidige Eerste Titel, niet alleen voor de rechtsgang in eerste aanleg, maar ook voor die na het aanwenden van een rechtsmiddel (hoger beroep, cassatie, enzovoort), dit laatste ook weer zowel wanneer het gaat om dagvaardingsprocedures als om verzoekschriftprocedures.

EERSTE AFDELING

Rechtsmacht van de Nederlandse rechter

Deze Afdeling behandelt de vraag of en in hoeverre aan een Nederlandse rechter de macht (de bevoegdheid) toekomt om zaken met een internationaal karakter of van buitenlandse oorsprong te berechten. Die macht of bevoegdheid wordt meestal aangeduid met «rechtsmacht» of «internationale bevoegdheid»²⁷. In de tekst van het wetsvoorstel wordt de term «rechtsmacht» gebezigd.

Met «internationaal» wordt niet bedoeld op zaken afkomstig van andere delen of zich afspelend tussen verschillende delen van het Koninkrijk. De onderhavige regeling heeft met andere woorden geen betrekking op interregionale betrekkingen of zaken.

Redenen voor aparte regeling van de rechtsmacht van de Nederlandse rechter

Vooropgesteld moet worden dat deze materie tegenwoordig in de eerste plaats wordt beheerst door verdragen waarbij Nederland is aangesloten. In het bijzonder heb ik daarbij het oog op Titel II van het gewijzigde²⁸ op 27 september 1968 te Brussel tot stand gekomen Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (Trb. 1969, 101; verder aangeduid met Verdrag van Brussel, EEX of EEX-verdrag), alsmede door Titel II van het daaraan grotendeels gelijke Verdrag van Lugano²⁹, gesloten tussen de EG-lid-staten en de lid-staten van de Europese Vrijhandels Associatie (verder aangeduid met Verdrag van Lugano, EVEX of EVEX-verdrag). Bij het Verdrag van Brussel³⁰ zijn de twaalf lid-staten van de EG, thans de Europese Unie, aangesloten; bij het Verdrag van Lugano waren medio 1995 13 Europese Staten³¹ aangesloten. Zij regelen (onder meer) de internationale bevoegdheid (oftewel de rechtsmacht; meestal zal deze term hieronder worden gehanteerd) in burgerlijke en handelszaken, met uitzondering van de zaken bedoeld in artikel 1, tweede lid, van deze twee Verdragen (onder meer zaken betreffende de staat van natuurlijke personen, huwelijksgoederenrecht, erfrecht, faillissement, arbitrage).

Daarnaast zijn voor de rechtsmacht van de Nederlandse rechter op bijzondere gebieden nog enkele multilaterale of bilaterale verdragen van belang, zoals voor wegvervoer artikel 31 van het op 19 mei 1956 te Genève tot stand gekomen Verdrag betreffende de overeenkomst tot internationaal vervoer van goederen over de weg (Trb. 1957, 84; verder aangeduid met CMR) en voor personen- en familierecht het op 28 maart 1925 te Brussel tussen Nederland en België tot stand gekomen Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen (Stb. 1929, 405).

Voor zover echter geen verdragen gelden, is elke staat in beginsel vrij de rechtsmacht van zijn rechters in privaatrechtelijke zaken zelfstandig en naar eigen inzicht vast te stellen. In Nederland bestond tot op heden geen afzonderlijke algemene regeling voor deze rechtsmacht, maar is op dat terrein in de rechtspraak vanaf het begin van deze eeuw³² het

uitgangspunt ontwikkeld dat de rechtsmacht voortvloeit uit de interne regels van relatieve bevoegdheid. Hierdoor was en is er nog steeds sprake van een koppeling van «attributie van rechtsmacht» aan «distributie van interne bevoegdheid»: indien en voor zover een Nederlandse rechter op grond van bijvoorbeeld de huidige artikelen 98 en 126 Rv relatief bevoegd is, komt hem ook rechtsmacht toe. Vandaar het in dit verband gangbare adagium «distributie bepaalt attributie». Daarnaast golden en gelden op enkele specifieke gebieden expliciete wettelijke regels met betrekking tot de rechtsmacht. Voorbeelden daarvan zijn het huidige artikel 429c, vijftiende lid, Rv (forum-non-conveniens-regel bij verzoekschrift-procedures) en het huidige artikel 814 Rv (rechtsmacht in scheidings-zaken).

Naar mijn mening is de regel «distributie bepaalt attributie» op dit terrein verouderd en achterhaald. Verouderd is zij omdat deze regel is ontwikkeld in de rechtspraak in een periode waarin de rechtsmacht nog geen frequent probleem was en daarvoor dan ook nog geen wettelijke bepalingen bestonden. Bij gebreke van expliciete wettelijke bepalingen moest de rechtspraak voor de rechtsmacht noodgedwongen op impliciete wijze aansluiting zoeken bij de wel bestaande regels voor de relatieve bevoegdheid. Die ontwikkeling is ook in veel andere landen (bijvoorbeeld in Duitsland en in Frankrijk, waar de bedoelde regel nog steeds geldt) te zien geweest. De gevonden oplossing was begrijpelijk gezien de toenmalige stand van de wetgeving. De dwingendheid van de distributie-is-attributie-regel was al sterk gerelativeerd in de rechtspraak, met name in de hieronder bij artikel 1.1.7 nader te noemen arresten *Piscator* en *Harvest Trader*³³. En nu een belangrijk gedeelte van het burgerlijk procesrecht opnieuw wordt gecodificeerd, zou het weinig bevredigend zijn, en is er ook geen goede reden, om een systeem in stand te laten dat uit de nood was geboren en waarvan de voornaamste bestaansredenen het ontbreken van een duidelijke wettelijke regeling was.

Achterhaald is die regel voorts omdat zij volgens moderne inzichten logica ontbeert. Het is, ook indien we afzien van toepasselijke verdragen, niet per se zo dat uit interne regels van relatieve bevoegdheid zonder meer de internationale bevoegdheid voortvloeit, kan voortvloeien of moet voortvloeien. In het moderne, gecompliceerde internationale rechts-verkeer is die gedachte te simpel en dus misleidend. Het wordt steeds duidelijker dat voor interne en internationale bevoegdheid veelal verschillende gezichtspunten gelden en ook moeten gelden. Het gaat deels om verschillende vragen. In een betrekkelijk klein land als Nederland dat bovendien goede communicatiemogelijkheden heeft, maakt het bij voorbeeld meestal niet meer veel uit of de rechtbank in Groningen dan wel die in Rotterdam bevoegd is. De consequentie hiervan is dat de verderop in het onderhavige wetsvoorstel opgenomen regelingen voor de intern-Nederlandse relatieve bevoegdheid (men zie de Afdelingen 2.2 en 3.2) in het algemeen soepeler, korter en minder stringent kunnen zijn dan voorheen.

Daarentegen is voor een regeling van de rechtsmacht onder meer van belang dat het soms zeer bezwaarlijk kan zijn om in het buitenland te moeten procederen in verband met kosten, afstand, taalproblemen, onbekendheid met materieel recht en procesrecht ter plaatse enzovoort. Voorts is hier van belang dat een rechtsmachtgrond die in internationaal verband als «exorbitant» wordt beschouwd, problemen kan opleveren bij erkenning of tenuitvoerlegging van de uitspraak in een ander land. Verder is het hier, met het oog op rechtseenheid en rechtszekerheid, gewenst om aansluiting te zoeken bij internationale ontwikkelingen zoals daaraan bij voorbeeld vorm is gegeven in de hierboven genoemde verdragen van Brussel en Lugano.

Hoewel het van belang blijft dat ook de interne regels voor relatieve bevoegdheid aansluiten op die voor de rechtsmacht, blijkt een algehele koppeling zoals in het oude systeem gold, thans te knellend te zijn.

Ontkoppeling biedt de noodzakelijke ruimte om met het eigene van de twee dimensies (de nationale respectievelijk de internationale dimensie) op afdoende wijze rekening te houden. Het gaat hier om een onvermijdelijke consequentie van de gewijzigde verhouding, zowel in kwantitatief als in kwalitatief opzicht, tussen nationaal en internationaal rechtsverkeer. Zoals gezegd kan het interne relatieve bevoegdheidsrecht in het algemeen eenvoudig zijn en naar zich laat aanzien in de toekomst ook blijven. Voor de bepalingen betreffende de rechtsmacht geldt dat in mindere mate en zal ook in de toekomst verdere afstemming op internationale ontwikkelingen, waarop Nederland maar zeer ten dele invloed heeft, nodig zijn.

Hier zij er reeds op gewezen dat de aloude regel «distributie bepaalt attributie» wel als sluitsteen gehandhaafd blijft in artikel 1.1.9. Zie voor de redenen daarvan de toelichting op dat artikel.

Naar mijn mening maken deze ontwikkelingen en inzichten het wenselijk om, overigens in het voetspoor van landen als Italië, Polen, Portugal, Québec, Spanje, Tsjechië en Zwitserland, een aparte regeling voor de rechtsmacht te ontwikkelen. Ook in de aan het Voorontwerp gewijde adviezen en literatuur werd deze gedachte algemeen met instemming begroet.

Zoals al opgemerkt zal deze regeling slechts van belang zijn voor zaken waarop de rechtsmachtbepalingen van de Verdragen van Brussel en Lugano of een ander verdrag niet van toepassing zijn. In de eerste plaats gaat het dus om rechtsbetrekkingen waarop bij voorbeeld de bevoegdheidsregeling van het EEX/EVEX niet van toepassing is omdat de verweerder niet woont op het grondgebied van een verdragsluitende staat (vergelijk de artikelen 2 tot en met 4 EEX/EVEX). Maar daarnaast gaat het, binnen de kring van de EEX- en EVEX-staten, om de zaken waarop de bedoelde verdragen, gezien de belangrijke beperking van hun materieel toepassingsgebied in artikel 1 van de Verdragen van Brussel en Lugano, zelf niet van toepassing zijn.

Opzet van de voorgestelde Afdeling

In de voorgestelde bepalingen is acht geslagen op de genoemde verdragen en op buitenlandse regelingen, alsmede op Nederlandse opvattingen en rechtspraak. Bij elkaar leveren deze bouwstenen een systeem op dat aansluit bij internationale ontwikkelingen en in zijn uitwerking niet fundamenteel afwijkt van wat voorheen in Nederland gold. Zo is deels ook sprake van codificatie van Nederlandse rechtspraak. De bepalingen die nu nog geen geldend recht zijn, zijn doorgaans in hun essentie ontleend aan het Verdrag van Brussel/het Verdrag van Lugano. Bij dit laatste is telkens nagegaan of invoering van die regels en invoering in die vorm wel zinvol is voor de onderhavige Nederlandse regeling: die regeling moet niet zonder goede reden moeilijker worden gemaakt dan het huidige stelsel. Er kunnen overwegingen zijn (en voorbeelden daarvan worden hieronder genoemd) om een bepaalde voorziening die in de genoemde verdragen is opgenomen, in de Nederlandse regeling achterwege te laten of eenvoudiger op te zetten. Ook moest worden verdisconteerd dat het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering een andere functie heeft dan deze verdragen. Onder deze verdragen is er sprake van een intern-regionale relatieve bevoegdheidsregeling, en dus soms ook van ontzegging van de rechtsmacht van de rechters van de betrokken staten. De Nederlandse bepalingen hoeven zich niet met ontzegging van rechtsmacht bezig te houden, behalve in het geval van de forumkeuze voor een buitenlandse rechter (vergelijk artikel 1.1.7, tweede lid, en de toelichting daarop).

Al met al kan worden gesteld dat de hoofdlijnen van deze Afdeling overeenstemmen met de hoofdlijnen van Titel II van de beide genoemde verdragen. Ook is in grote lijnen dezelfde volgorde, en dus tevens

dezelfde systematiek aangehouden als in die verdragen. Wel is de nationale regeling ten aanzien van de verlening van rechtsmacht in het algemeen iets ruimer uitgevallen, hetgeen door de genoemde verdragen ook geenszins wordt verboden. De nationale wetgever moet in dit opzicht niet te zuinig zijn: wanneer de verdragen niet van toepassing zijn, dan moet in Nederland in beginsel een titel kunnen worden verkregen.

In aansluiting op deze verdragen is de Afdeling over de rechtsmacht in grote lijnen als volgt opgebouwd.

Voor de rechtsmacht worden achtereenvolgens objectieve en subjectieve gronden aangevoerd.

Vooropgesteld worden de objectieve gronden, achtereenvolgens gelegen in omstandigheden betreffende de procespartijen en het onderwerp van geschil. Bij de omstandigheden betreffende procespartijen gaat het in de eerste plaats om hun woonplaats. De woonplaats van de gedaagde, het forum rei, wordt internationaal algemeen aanvaard als de eerste en natuurlijke grond voor rechtsmacht. Naast dit «natuurlijk forum» is in het bijzonder in verzoekschriftprocedures de woonplaats van de verzoeker het primaire, eveneens internationaal aanvaarde, aanknopingspunt.

De gronden gelegen in het onderwerp van geschil betreffen de ligging van goederen, de plaats van een openbaar register, de plaats van een litigieuze (rechts)handeling of de plaats waar een gevraagde maatregel moet worden uitgevoerd.

Naast deze objectieve gronden wordt tegenwoordig als «subjectieve» grond voor rechtsmacht in beginsel aanvaard dat partijen bevoegd zijn door een gezamenlijke keuze zelf de internationaal bevoegde rechter aan te wijzen (forumkeuzebevoegdheid).

Ten slotte volgen enige bijzondere bepalingen die deels uitzonderingen, deels aanvullingen bevatten op deze algemene regels betreffende de rechtsmacht.

Bij de afzonderlijke bepalingen zal voor zover nodig nader op de herkomst en de achtergronden worden ingegaan.

Plaatsing in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

Het lijkt mij juist om de nieuwe regeling voor de rechtsmacht op te nemen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Zij hoort daarin het beste thuis, gezien de verwevenheid met het burgerlijk procesrecht, zoals het interne relatieve bevoegdheidsrecht van de Afdelingen 2.2 en 3.2, en het beslag- en executierecht, geregeld in het Tweede en Derde Boek van dit Wetboek. De regelingen van Afdeling 1.1 enerzijds en de Afdelingen 2.2 en 3.2 anderzijds zijn in wezen complementair. Om praktische overwegingen verdient het aanbeveling, zaken die nauw verweven zijn in het zelfde wetboek te plaatsen. Internationale bevoegdheid blijft, ook wanneer zij wordt losgekoppeld van de relatieve bevoegdheid, primair een rechtsvorderingskwestie. Zie bij voorbeeld ook de artikelen 767 e.v. Rv over vreemdelingenbeslag, en de artikelen 635 en 637 Rv over bevoegdheid in zaken van verkeersmiddelen en vervoer. Er zijn voorts parallellen met de regeling van de arbitrage in het Vierde Boek, welke regeling hier en daar ook als model is gebruikt.

Op de verwevenheid met het burgerlijk procesrecht duidt verder bij voorbeeld het al in de artikelen 1.1.2 en 1.1.3 gemaakte onderscheid tussen «zaken die bij dagvaarding moeten worden ingeleid» en «zaken die met een verzoekschrift moeten worden ingeleid», dat als een rode draad door het hele ontwerp loopt.

Hier komt bij dat een andere geschikte plaats voor de regeling van de rechtsmacht op dit moment niet voorhanden is: de op stapel staande codificatie van het internationaal privaatrecht heeft niet op dezelfde

termijn als het onderhavige project tot de indiening van een daarop betrekking hebbend wetsontwerp geleid.

De consequentie van deze keuze is onder meer dat de bedoelde codificatie van het internationaal privaatrecht straks niet de rechtsmacht (en de daarmee weer nauw samenhangende regeling van de erkenning en tenuitvoerlegging) zal omvatten, maar dus vooral het conflictenrecht zal betreffen. De plaatsing van de rechtsmachtregeling, los van het conflictenrecht, in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, is internationaal gezien niet een unicum. Voorbeelden vindt men in Peru, Polen en Portugal.

Kokkini-Iatridou en Boele-Woelki³⁴ wijzen erop dat in vele landen de rechtsmacht in IPR-codificaties is opgenomen. Zij noemen Zwitserland, Québec, Roemenië, Tsjechië, Hongarije, Joegoslavië, Turkije en Italië (IPR-project). In dit verband moet dan wel worden bedacht dat Zwitserland geen federaal wetboek van burgerlijke rechtsvordering heeft, zodat een andere optie daar niet bestond. Ook zijn er landen met IPR-codificaties waarin een regeling van de rechtsmacht ontbreekt (bij voorbeeld Duitsland en Oostenrijk). Hoe dit alles zij, verschillende oplossingen zijn hier denkbaar en verdedigbaar. Veel hangt hier onder meer af van de toevallig in het desbetreffende land aanwezige omstandigheden op het terrein van de stand van de wetgeving. Ik acht het dan ook aanvaardbaar dat dergelijke omstandigheden, zoals het feit dat wij in Nederland nu een vernieuwing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering nastreven waarbij regeling van de rechtsmacht niet buiten beschouwing kon blijven, voor de plaatsing de doorslag geven.³⁵

De plaatsing van de regeling in de nieuwe Eerste Titel van het Eerste Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering impliceert dat zij in beginsel zowel voor dagvaardingsprocedures als voor verzoekschriftprocedures geldt. Voor de rechtsmacht is dat onderscheid, zoals hieronder zal blijken, niet zonder belang, maar ook weer niet van dien aard dat afzonderlijke regeling voor die twee soorten procedures noodzakelijk of wenselijk is. Daar waar wel onderscheid moet worden gemaakt, kon dat beter in het artikel zelf worden aangegeven. Dat is gedaan door waar nodig te spreken van «zaken die bij dagvaarding moeten worden ingeleid» (zie hierover ook de toelichting op artikel 1.1.2) of «zaken die bij verzoekschrift moeten worden ingeleid». Wanneer in dit opzicht in de tekst van het wetsartikel niets is vermeld, geldt het artikel voor beide soorten procedures.

Daarnaast komt men in de artikelen 1.1.7 en 1.1.8 het begrip «rechtsbetrekking die ter vrije bepaling van partijen staat» tegen. Zie ook de huidige artikelen 176, eerste lid, 180, 184, tweede lid, en 1020, derde lid, Rv. Dat begrip slaat op een verwante, maar toch iets andere afbakening: een verzoekschriftprocedure betreft niet per se (maar wel vaak) rechtsbetrekkingen die niet ter vrije bepaling van partijen staan, en omgekeerd betreft niet iedere dagvaardingsprocedure uitsluitend rechtsbetrekkingen die ter vrije bepaling van partijen staan. Wel zijn de begrippen verzoekschriftprocedure en rechtsbetrekkingen die niet ter vrije bepaling van partijen staan enerzijds, en dagvaardingsprocedure en rechtsbetrekkingen die ter vrije bepaling van partijen staan anderzijds, door recente wetwijzigingen dichter tot elkaar gebracht. Zo zijn scheidingsprocedures sinds 1993 verzoekschriftprocedures, en zijn huurzaken sinds 1992 dagvaardingsprocedures.

De thans opgestelde afzonderlijke Afdeling met bepalingen voor de rechtsmacht is, zoals hierboven reeds bleek, niet uitputtend. Ook elders in de wet, zowel binnen als buiten het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, komt men voor de rechtsmacht relevante bepalingen tegen, zoals de hierboven al genoemde artikelen 635, 637 en 767 Rv. Het leek niet doenlijk en ook niet noodzakelijk om volledigheid na te streven. Wel is ernaar gestreefd om alle rechtsmachtbepalingen met een meer algemeen karakter in deze Afdeling op te nemen.

Immunititeit

Een opmerking over immunititeit van staten is hier op haar plaats. Volkenrechtelijk zijn nationale gerechten soms niet bevoegd ten aanzien van rechtsvorderingen tegen een vreemde staat, diens ambtsdragers en staatsdiensten. Op dit terrein gelden verdragen³⁶ en ongeschreven volkenrecht, zoals ook in de rechtspraak van nationale rechters, bij voorbeeld onze Hoge Raad, ontwikkeld. Aangezien immunititeit voortvloeit uit het volkenrecht, zoals dit vooral in verdragen en in de rechtspraak wordt ontwikkeld, is regeling van deze materie in een nationale regeling met betrekking tot de rechtsmacht van de rechter zoals de onderhavige, minder wenselijk. Wel blijkt het inmiddels nodig te zijn ter regeling van de consequenties van de bedoelde immunititeit in de wet (nadere) regels te geven. In dat verband kan worden gewezen op het op 5 april 1993 door de toenmalige Staatssecretaris van Justitie bij de Tweede Kamer ingediende wetsvoorstel tot wijziging van de Gerechtsdeurwaarderswet ter nadere regeling van de gevolgen van ambtshandelingen van gerechtsdeurwaarders die in strijd zijn met de volkenrechtelijke verplichtingen van de Staat, en naar de memorie van toelichting bij dat wetsvoorstel.³⁷

Artikel 1.1.1

Artikel 1.1.1 heeft vooral de functie van waarschuwing. Zijn inhoud spreekt strikt genomen vanzelf; verwezen kan hier ook worden naar artikel 94 van de Grondwet. Toch meen ik dat misverstanden kunnen worden vermeden wanneer uitdrukkelijk voorop wordt gesteld dat de bepalingen van deze Afdeling slechts gelden voor zover er geen verdragen van toepassing zijn. De waarschuwingfunctie van de onderhavige bepaling is des te belangrijker, nu in feite in de overgrote meerderheid van de zaken op het terrein van het vermogensrecht waarin de Nederlandse rechter met vragen van rechtsmacht te maken heeft, niet de onderhavige Afdeling, maar een van de hierboven genoemde verdragen (vooral: het Verdrag van Brussel of het Verdrag van Lugano) van toepassing zal zijn. Naar mijn mening dient die stand van zaken ook in de wettekst zelf niet geheel te worden genegeerd.

Een soortgelijke waarschuwing vindt men artikel 1 van de Zwitserse Federale Wet op het internationaal privaatrecht van 1987 (verder aangeduid met de Zwitserse Federale Wet).

Artikel 1.1.2

Het in artikel 1.1.2 vastgelegde beginsel vormt het uitgangspunt voor de thans voorgestelde regeling voor de rechtsmacht. Het verweerderschap geldt alom als de hoeksteen van de regeling van de rechtsmacht, zoals ook blijkt uit artikel 2 EEX/EVEX. Het betreft hier de codificatie van een beginsel dat ook in Nederland steeds heeft gegolden en dat werd afgeleid uit artikel 126, eerste lid, Rv.

Evenals laatstgenoemd artikel heeft de onderhavige bepaling slechts betrekking op dagvaardingsprocedures in de zin van de Tweede Titel. Daarom wordt in dit artikel en ook elders in deze Afdeling gesproken van gedaagde, en niet van het in internationaal verband gebruikelijke begrip verweerder. Van belang is hierbij dat het hier gebezigde begrip «zaken die bij dagvaarding moeten worden ingeleid» blijkt artikel 2.1.1, tweede lid, een iets ruimere strekking heeft dan men op grond van het woordgebruik zou menen: het gaat bij voorbeeld ook om renvooiprocedures of om zaken die op andere wijze worden ingeleid, zonder dat zij vallen onder het begrip verzoekschriftprocedure, zoals omschreven in artikel 3.1.1. Preciezer gezegd zijn de zaken die in artikel 1.1.2 worden bedoeld, de zaken waarop blijkens artikel 2.1.1, eerste lid, de Tweede Titel van toepassing is. Die zaken betreffen vrijwel steeds rechtsbetrekkingen die ter

vrije bepaling van partijen staan, doorgaans van vermogensrechtelijke aard. In dergelijke zaken werd en wordt, wanneer het gaat om de rechtsmacht, overal ter wereld het verweerdersdomicilie vooropgesteld, omdat de verweerder, als degene die tot de procedure niet het initiatief heeft genomen, maar door de eiser wordt «overvallen», bij de vraag voor welke rechter of in welk land een procedure moet plaatsvinden, in beginsel geacht wordt meer aanspraak op bescherming te hebben dan de eiser. Argumenten daarvoor zijn dat het geenszins zeker is dat de eiser gelijk zal krijgen, en dat de eiser zich doorgaans voldoende op zijn actie heeft kunnen voorbereiden, maar een gedaagde in mindere mate omdat hij voor zijn verweer met een termijn wordt geconfronteerd. Bovendien moet ook de tenuitvoerlegging doorgaans in het land van de gedaagde plaatsvinden. Hieronder in de toelichting op artikel 1.1.3 zal verder worden ingegaan op het feit dat men hier stuit op een verschil tussen dagvaardings- en verzoekschriftprocedures.

Het begrip woonplaats hier en elders in deze Afdeling is de woonplaats naar Nederlands recht, zoals gedefinieerd in artikel 1:10 BW. Hieruit volgt dat de primaire rechtsmachtgrond «woonplaats» soms ook de plaats van iemands werkelijk verblijf kan zijn, namelijk wanneer deze persoon noch in Nederland, noch buiten Nederland, en dus nergens, een woonstede heeft. Dat feit is de rechtvaardiging dat dan, en alleen dan, het werkelijk verblijf als een afdoende basis voor rechtsmacht wordt beschouwd. Zou men dat niet doen, dan zou er in deze gevallen soms, namelijk als de werkelijke verblijfplaats in Nederland niet tevens kan worden beschouwd als gewone verblijfplaats, waarover hieronder nader, in Nederland geen rechtsmacht zijn, maar daarbuiten waarschijnlijk ook niet, hetgeen niet aanvaardbaar is. Bij personen die nergens een woonstede hebben maar die wel (tijdelijk) in Nederland verblijven, moet het niet nodig zijn om na te gaan of de verblijfplaats tevens kan worden beschouwd als «gewone» verblijfplaats. Dit laatste zou voor deze gevallen een ongewenste beperking inhouden.

Ik wijs erop dat de toepasselijkheid van artikel 1:10 BW, waarvan thans blijkens het bovenstaande wordt uitgegaan, in combinatie met de opname in artikel 1.1.2 van de gewone verblijfplaats als alternatief aanknopingspunt voor de rechtsmacht, een afwijking inhoudt van het huidige artikel 126, tweede lid, Rv, voor zover dit artikel, naar thans wordt aangenomen, ook voor rechtsmacht geldt. Door de woorden «in Nederland» die in dat lid zijn opgenomen, zou strikt genomen rechtsmacht thans ook moeten worden aangenomen in geval van een gedaagde die bij voorbeeld in Amerika zijn woonstede heeft, maar tijdelijk in Nederland verblijft, zonder dat dat verblijf kan worden aangemerkt als gewone verblijfplaats. Die consequentie acht ik ongewenst, om de volgende redenen. In het begrip «gewone verblijfplaats» zit, meer dan bij het werkelijk verblijf, het element van een zekere duur, ook al kan bij voorbaat vaststaan dat die duur van beperkte omvang zal zijn. Voor de rechtsmacht is het enkele «werkelijke» verblijf van een verweerder, met uitzondering van het in de vorige alinea beschreven bijzondere geval van iemand die nergens ter wereld een woonstede heeft, een te smalle basis die in andere landen geredelijk als exorbitant kan worden beschouwd, met het daaruit voortvloeiende risico van problemen bij erkenning en tenuitvoerlegging. Hier stuiten we op een voorbeeld van de hierboven in de inleiding tot deze Afdeling bedoelde situatie dat er reden is, onderscheid te maken tussen de regeling voor de rechtsmacht en de regelingen voor de interne relatieve bevoegdheid: in laatstbedoelde regelingen is het werkelijk verblijf als subsidiair aanknopingspunt gehandhaafd, ook in de situatie dat iemand buiten Nederland woonplaats heeft (zie artikel 2.2.1, tweede lid, en artikel 3.2.1.). Dat hangt samen met de omstandigheid dat bij de relatieve bevoegdheid binnen Nederland aan deze subsidiaire bevoegdheid behoefte bestaat, terwijl zij doorgaans niet tot grote problemen voor de gedaagde leidt. Bovendien speelt het probleem van de

exorbitante bevoegdheidsgrond, waarop ik zoëven wees, in deze interne situaties uiteraard geen rol.

De term «gewone verblijfplaats» treft men bij voorbeeld ook aan in de Verdragen van Brussel en Lugano (artikel 5, onderdeel 2) en in artikel 1 van het Haagse Kinderbeschermingsverdrag van 1961.³⁸ Voorts vindt men haar in het recente Zwitserse recht (artikelen 2 en 20 van de Zwitserse Federale Wet). Het gaat dus om een internationaal bekend begrip dat ook hier in die bekende, in het internationaal privaatrecht gehanteerde zin van maatschappelijke woonplaats («résidence habituelle») dient te worden gehanteerd.³⁹ Zoals steeds gaat het hierbij in grote mate om een waardering van de feiten van het geval. De Zwitserse Federale Wet (artikel 20, eerste lid, onderdeel b) verstaat hieronder: verblijf voor bepaalde tijd, zelfs indien die tijd van de aanvang af beperkt is.

Ik acht het denkbaar dat iemand in Nederland zijn gewone verblijfplaats kan hebben, maar geen woonplaats. Niet alleen kan zich dat voordoen wanneer sprake is van een afhankelijke woonplaats; uit de omstandigheden kan blijken dat iemand elders zijn woonplaats heeft, en daarnaast voor een zodanige periode en onder zodanige omstandigheden in Nederland verblijft, dat niet slechts van «werkelijk verblijf», maar ook van een «gewone verblijfplaats» hier te lande sprake is.

De versterking van het aanknopingspunt «werkelijk verblijf» tot «gewone verblijfplaats» wordt ook voorgesteld voor verzoekschriftprocedures (vergelijk artikel 1.1.3, onderdeel a, en de toelichting hierop). Zoals hieronder zal worden betoogd, is dit een van de redenen (naast andere redenen, waarover hieronder nader) waarom in deze procedures naar mijn mening een aparte forum-non-conveniens-bepaling (vergelijk het huidige artikel 429c, vijftiende lid, Rv) achterwege dient te blijven.

Uit een en ander volgt dat het forum actoris van het huidige artikel 126, derde lid, Rv niet meer terugkeert. Dit algemeen als «exorbitant» aangemerkte forum (zie ook artikel 3 EEX/EVEX) wordt nu afgeschaft.

Artikel 1.1.3

Dit artikel heeft uitsluitend betrekking op de zaken waarop de Derde Titel van toepassing is. Artikel 1.1.3 geeft voor die zaken als basis voor de rechtsmacht een regeling die in enkele opzichten essentieel afwijkt van artikel 1.1.2.

In de eerste plaats wordt in onderdeel a, met gelijke rang, als aanknopingspunt genoemd de woonplaats of gewone verblijfplaats van de verzoeker of van een van de verzoekers, en van een van de in het verzoekschrift genoemde belanghebbenden.

Het eerste aanknopingspunt (woonplaats of gewone verblijfplaats van de verzoeker of van een van de verzoekers) stemt overeen met hetgeen thans voor de rechtsmacht voortvloeit uit artikel 429c, eerste lid, Rv, met dien verstande dat subsidiair niet van «werkelijk verblijf», maar van «gewone verblijfplaats» wordt gesproken (voor welk onderscheid hier mag worden volstaan met een verwijzing naar hetgeen hierover bij artikel 1.1.2 wordt opgemerkt). Dit aan de verzoeker gekoppelde aanknopingspunt voor de rechtsmacht moet in verzoekschriftprocedures het primaire aanknopingspunt zijn, omdat de persoon van de verzoeker in deze zaken het meeste houvast biedt. In verzoekschriftprocedures, die veelal op het personen- en familierecht betrekking hebben, is de verzoeker degene om wiens belangen het doorgaans in de eerste plaats gaat en in wiens woon- of gewone verblijfplaats de maatregelen die in de procedure worden gevraagd, niet zelden moeten worden uitgevoerd. Zelfs is het denkbaar dat in een verzoekschriftprocedure er naast de verzoeker geen andere belanghebbenden zijn. Om al die redenen is ook de kans dat in de zaken waarop de Derde Titel van toepassing is (vooral zaken op het terrein van het personen- en familierecht) de woonplaats van de verzoeker als

aanknopingspunt voor rechtsmacht in andere landen als exorbitant zal worden beschouwd, te verwaarlozen.

Anderzijds is er ook geen goede reden om, indien er naast de verzoeker wel andere belanghebbenden zijn, hun woonplaats of gewone verblijfplaats als relevant aanknopingspunt niet gelijk te stellen met de woon- of gewone verblijfplaats van de verzoeker. Subsidiariteit is hier nodig noch wenselijk, omdat niet valt in te zien waarom in deze procedures in beginsel de woon- of gewone verblijfplaats van deze belanghebbenden, als zij er zijn, voor de rechtsmacht niet even relevant zou zijn als de woon- of gewone verblijfplaats van de verzoeker. Meestal is de belanghebbende tevens feitelijk de verweerder, al wordt hij in de wet (of in de procedure) niet als verweerder aangeduid.

In dit verband is de term «belanghebbende» en niet de term verweerder gebezigd, omdat alleen de eerstbedoelde term nu eenmaal in de regeling van de verzoekschriftprocedure, zowel thans als ook in de Derde Titel van het onderhavige wetsvoorstel, wordt gehanteerd. De term verweerder zal men in die Titel tevergeefs zoeken. Zij zou hier dus verwarring wekken.

Onderdeel b is een praktische bepaling die slechts beoogt discussies over rechtsmacht te voorkomen wanneer in verband met een in Nederland te voeren of aanhangige dagvaardingsprocedure een verzoek aan een Nederlandse rechter moet worden gedaan, bij voorbeeld tot het leggen van conservatoir beslag in een procedure betreffende een in Nederland gelegen onroerende zaak (vergelijk artikel 1.1.5, onder e), terwijl partijen in Nederland geen woon- of gewone verblijfplaats hebben.

De aanknopingspunten zoals deze thans in de onderdelen a en b zijn geformuleerd, tezamen met die welke elders in deze Afdeling (in het bijzonder in artikel 1.1.5) zijn opgenomen en hieronder nog ter sprake komen, zijn dermate substantieel dat, zoals aan het slot van de toelichting op artikel 1.1.2 al werd opgemerkt, er naar mijn mening geen behoefte meer is aan een aparte, algemene, forum-non-conveniens-bepaling voor verzoekschriftprocedures. Dit is een belangrijke wijziging ten opzichte van de regeling van het huidige artikel 429c, vijftiende lid, Rv, die enige nadere toelichting vergt. Naar aanleiding van het Voorontwerp zijn over deze wijziging kritische opmerkingen gemaakt door Kokkini-Iatridou en Boele-Woelki⁴⁰, Vlas⁴¹ en Koppenol-Laforce.⁴²

Het systeem van het huidige artikel 429c Rv gaat uit van de aanwezigheid van rechtsmacht. In beginsel is er, indachtig het adagium «distributie bepaalt attributie», altijd rechtsmacht, immers artikel 429c, veertiende lid, Rv bepaalt dat de rechter te 's-Gravenhage bevoegd is indien de vorige leden van het artikel geen bevoegde rechter in Nederland aanwijzen. In die situatie is een forum-non-conveniens-bepaling onmisbaar. Met name de bevoegdheidsgrond van het geciteerde veertiende lid zou immers exorbitant zijn indien zij onverkort ook rechtsmacht zou opleveren in situaties waarin er onvoldoende of geen aanknopingspunt met de rechtssfeer van Nederland is.

In de nu voorgestelde regeling wordt met dit systeem gebroken. Het uitgangspunt is nu niet meer dat er in beginsel steeds rechtsmacht bestaat. Er moeten concrete aanknopingspunten zijn zoals in de voorgestelde Afdeling (in het bijzonder in de artikelen 1.1.3, onder a en b, en 1.1.5) geformuleerd. Weliswaar kent artikel 3.2.7 nog steeds een restbevoegdheid toe aan de rechtbank te 's-Gravenhage, maar men vergis zich niet: deze laatste bepaling heeft nog uitsluitend betekenis voor de interne relatieve bevoegdheid. Dit blijkt uit de «schakelbepaling» van artikel 1.1.9, welk artikel de bepalingen betreffende de relatieve bevoegdheid, vervat in de Tweede Afdeling van de Tweede Titel en de Tweede Afdeling van de Derde Titel uitdrukkelijk ontdoet van een mogelijke tweede, op het vestigen van rechtsmacht gerichte dimensie.

Het voordeel van het thans voorgestelde systeem is dat dit de rechtspraktijk meer houvast verschaft. De wet biedt nu een limitatieve

opsomming van de aanknopingspunten voor de rechtsmacht, die wordt aangevuld door een algemene vangnetbepaling in artikel 1.1.3, onder c, waarop ik hieronder inga. Men weet beter waar men aan toe is. Voor dagvaardingsprocedures gold het systeem van een limitatieve opsomming nu reeds en bestond derhalve ook geen forum-non-conveniens-bepaling. Ook het Verdrag van Brussel en het Verdrag van Lugano kennen geen forum-non-conveniens-bepaling, terwijl deze verdragen eveneens kunnen gelden voor verzoekschriftprocedures (bij voorbeeld alimentatiezaken). Niet goed valt in te zien waarom in dit opzicht een principieel onderscheid tussen dagvaardings- en verzoekschriftprocedures gehandhaafd zou moeten blijven. Voor de inzichtelijkheid en de praktische hanteerbaarheid van het systeem verdient het de voorkeur, onnodige verschillen als hier bedoeld te vermijden. Ook in ons omringende landen bestaat geen algemene forum-non-conveniens-bepaling.

De thans verschaftte duidelijkheid is mogelijk geworden door de splitsing tussen rechtsmacht en relatieve bevoegdheid. Immers daardoor werd het mogelijk, aan een bepaling als het huidige artikel 429c, veertiende lid, Rv uitsluitend een interne dimensie toe te kennen.

Een gevolg waarop, wellicht ten overvloede, moet worden gewezen, is dat het onder het nieuwe systeem niet meer mogelijk is dat een rechter die de aanwezigheid van een concreet aanknopingspunt (bij voorbeeld de verzoeker of een belanghebbende woont in Nederland) constateert, toch rechtsmacht afwijst, zoals thans nog mogelijk is onder de werking van artikel 429c, vijftiende lid, Rv. Ik acht dit niet bezwaarlijk. Na de rechtsmacht-toets komt nog de toetsing aan het beginsel «point d'intérêt, point d'action». Bovendien kan een verzoek met betrekking tot minderjarigen volgens Nederlands recht onder meer worden afgewezen omdat het gevraagde niet in het belang van het kind is. Indien een in Nederland wonende verzoeker bij voorbeeld van de Nederlandse rechter een beslissing vraagt met betrekking tot een kind dat zich in Japan bevindt, zal de discussie daarover moeten plaatsvinden in het materieelrechtelijke vlak. Het materiële recht hoeft niet per se Nederlands recht te zijn. Men kan het ook zo formuleren: de rechtsmacht is de kapstok waaraan een positieve of negatieve – beslissing kan worden opgehangen. Vooral in familie-rechtelijke zaken heeft de rechter vaak een meer discretionaire bevoegdheid. Een enigszins vergelijkbare discretionaire bevoegdheid om al dan niet een beslissing te geven bestaat bij voorbeeld indien in kort geding een voorlopige voorziening wordt gevraagd, waarover het hieronder nog te bespreken artikel 1.1.12 handelt.

Wel kan zich nog de omgekeerde situatie voordoen: ondanks het ontbreken van de bedoelde, in de wet geëxpliciteerde aanknopingspunten, kan het gebeuren dat er toch andere aanknopingspunten zijn op grond waarvan een Nederlandse rechter rechtsmacht moet kunnen aannemen. Daarin voorziet onderdeel c. Van geval tot geval zal de rechter moeten beslissen of de hier bedoelde aanknopingspunten, ook internationaal gezien, voldoende substantieel zijn. Voorbeelden: de Nederlandse rechter dient in beginsel rechtsmacht te hebben ten aanzien van de staat van Nederlanders; ook moeten in het buitenland wonende Nederlanders in Nederland wijziging kunnen krijgen van een eerdere uitspraak van een Nederlandse rechter over levensonderhoud en dergelijke. Voorts zijn er, bij voorbeeld in het jeugdrecht, zaken waarin de rechtbank ambtshalve een beschikking kan geven. Er is dan niet altijd een verzoekschrift en dus ook niet altijd een verzoeker, hoewel de regeling van de Derde Titel, blijkens het eerste lid van artikel 3.1.1, wel van toepassing is. Ook in deze zaken moet de rechter rechtsmacht kunnen aannemen, bij voorbeeld indien een Nederlandse rechter eerder een ondertoezichtstelling had uitgesproken.

In het adjectief «voldoende» zit een zekere afwegingsruimte. Het blijft noodgedwongen een wat vage omschrijving.

Artikel 1.1.4

Artikel 1.1.4 is vrijwel identiek aan artikel 814, eerste lid, Rv, zoals dit door de herziening van het scheidingsprocesrecht opnieuw is vastgesteld. Alleen de zinsneden «en daarmee verband houdende verzoeken tot het treffen van een voorlopige voorziening of een nevenvoorziening» en «alsmede met betrekking tot de geldigheid en nietigheid van huwelijken» zijn toegevoegd, ter verduidelijking of om de regeling vollediger te maken, waarbij ik opmerk dat de eerste zinsnede, voor zover zij op voorlopige voorzieningen ziet, reeds thans geldend recht weergeeft (vergelijk artikel 821, vijfde lid, Rv). Ik wijs er nog op dat met betrekking tot levensonderhoud, ook voor minderjarigen, het Verdrag van Brussel en het Verdrag van Lugano van toepassing kunnen zijn en dat met betrekking tot gezagsvoorzieningen voor minderjarigen het Haagse Kinderbeschermingsverdrag van 1961 een rol kan spelen.

Anders dan in artikel 814 Rv is in artikel 1.1.4 het woord «uitsluitend» opgenomen, om tot uitdrukking te brengen dat men in scheidingszaken niet in andere gevallen dan voorzien bij artikel 1.1.4 bij de Nederlandse rechter terecht kan. Dus ook de vangnetbepaling van artikel 1.1.3, onder c, wordt door artikel 1.1.4 opzij gezet. Men denke aan het geval van niet-Nederlanders die bij voorbeeld vermogen of kinderen in Nederland hebben. Een dergelijke omstandigheid is voor het scheppen van rechtsmacht in scheidingszaken niet voldoende.

Het feit dat dit woord in het huidige artikel 814 Rv niet voorkomt, betekent niet dat de betekenis van die bepaling is veranderd. Ook artikel 814 Rv behelst een volledige regeling van de rechtsmacht in scheidingszaken. De context van dat artikel vergde met het oog daarop, anders dan het voorgestelde artikel 1.1.4, niet de opname van het woord «uitsluitend».

Artikel 1.1.5

Aan de hierboven besproken objectieve gronden voor rechtsmacht die met de persoon van partijen verband houden, voegt het onderhavige artikel een aantal gronden toe die verband houden met de zaak. De in de aanhef gebezigde uitdrukking «voorts» brengt mee dat het telkens gaat om extra gronden van rechtsmacht: een aanlegger kan zich op deze gronden baseren als aan de voorwaarden die de artikelen 1.1.2 en 1.1.3 stellen, niet is voldaan.

De genoemde gronden zijn ontleend aan het bestaande Nederlandse recht en aan het Verdrag van Brussel en het Verdrag van Lugano. Waar zij zijn ontleend aan deze verdragen, is de tekst daarvan in beginsel letterlijk overgenomen. Op die wijze kan naar mijn mening het beste worden aangegeven niet alleen dat deze tekst het model was, maar ook dat de naar aanleiding daarvan ontstane rechtspraak, met name die van het Hof van Justitie, ook voor de Nederlandse rechter die straks deze nieuwe bepalingen moet uitleggen, een bron van inspiratie kan zijn. Om die reden is ervan afgezien, te trachten latere rechtspraak in de formulering van deze bepalingen te verwerken. Ook in de laatste versies van het EEX-verdrag en in het Verdrag van Lugano heeft men daarvan doorgaans afgezien. Deze latere rechtspraak kan altijd weer veranderen of nog verder evolueren. Men zou het risico lopen dat de formulering steeds opnieuw moet worden aangepast.

Zekerheidshalve wijs ik erop dat vragen van uitleg van de hier besproken bepalingen, ook indien zij identiek zijn aan de parallelle bepalingen van het EEX-verdrag, niet kunnen leiden tot het stellen van prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie. Het zijn en blijven uitsluitend bepalingen van Nederlands recht.

Overigens bedenke men dat de rechtsmachtgronden van artikel 5 EEX/EVEX een iets andere functie hebben dan die van de Nederlandse

zusterbepaling artikel 1.1.5: de eerstgenoemde bepaling biedt de aanlegger, naast de grond van artikel 2 EEX/EVEX, een alternatief, dat wil zeggen een keuze tussen de ene of de andere EEX/EVEX-rechter, terwijl de Nederlandse bepaling uiteraard niet een dergelijk alternatief kan bieden. Als de Nederlandse rechter bij voorbeeld op grond van artikel 1.1.2 al rechtsmacht heeft, dan voegt artikel 1.1.5 daaraan niets meer toe. Het gaat hier, zoals al gezegd, alleen om extra gronden.

In artikel 1.1.5 komt men enkele van de in artikel 5 EEX/EVEX genoemde bevoegdheidsgronden niet tegen.

Onderdeel 2 van laatstbedoeld artikel 5 (levensonderhoud) valt reeds onder het hierboven besproken artikel 1.1.3.

Aan onderdeel 4 (rechtsmacht voor de schadevergoedings- of teruggavevordering in geval van een strafbaar feit) bestaat naast het hieronder te bespreken onderdeel d naar mijn mening onvoldoende behoefte. Het zou moeten gaan om een niet in Nederland woonachtige dader die in Nederland terecht staat voor (mede) buiten Nederland gepleegde strafbare feiten, zelfs om feiten die, wil de regeling enig praktisch nut hebben, ook niet zijn gepleegd in een staat die is aangesloten bij het EEX-verdrag of het EVEX-verdrag, omdat in dat geval die verdragen reeds in rechtsmacht voorzien. De regeling zoals recentelijk opgenomen in de artikelen 51a en volgende Wetboek van Strafvordering heeft het oog op eenvoudige zaken. Het is nauwelijks voorstelbaar dat het in de beschreven situatie, die op zich reeds als zeldzaam zou moeten worden aangemerkt, nog om een eenvoudige zaak zou gaan, zonder dat het slachtoffer er om praktische redenen beter aan doet om de dader aan te spreken voor zijn eigen rechter. Bovendien kan worden verdedigd dat artikel 51a Sv, in samenhang met de artikelen 3 tot en met 7 Wetboek van Strafrecht, kan worden uitgelegd als een bijzondere rechtsmachtregeling ten aanzien van de vordering van de beledigde partij, voor zover nodig in aanvulling op de onderhavige Afdeling. Artikel 1.1.9 wijst uitdrukkelijk op het bestaan van dergelijke bijzondere bepalingen; men zie ook de toelichting op dat artikel.

Ook aan de onderdelen 5 en 6 (filiaal en trust) van artikel 5 EEX/EVEX bestaat voor een Nederlandse regeling naar mijn mening onvoldoende behoefte. Voor wat de trust betreft, kwam daar nog bij dat een goede formulering bijzonder moeilijk te vinden bleek te zijn, daar de formulering van onderdeel 6 van artikel 5 EEX/EVEX uitgaat van de plaats van vestiging van de trust. Vestiging van een trust in Nederland, zo al denkbaar, is een nogal theoretische aangelegenheid, mede gelet op artikel 13 van het Haagse Trustverdrag.⁴⁴ De bepaling zou naast genoemd onderdeel 6 van artikel 5 EEX/EVEX vrijwel zeker iedere praktische betekenis ontberen. Nog minder aantrekkelijk leek het, voor Nederland een andere, van bedoeld onderdeel 6 afwijkende redactie voor te stellen waaruit voor de trustee een soort forum actoris zou voortvloeien.⁴⁵

Ten slotte onderdeel 7 (hulp en berging): daarvoor geldt in Nederland reeds de aparte regeling in artikel 637 Rv, die in een eenvoudiger redactie op die plaats gehandhaafd blijft.

Artikel 5 EEX/EVEX geeft tegelijk ook een regel voor de interne relatieve bevoegdheid. Ook de Zwitserse Federale Wet volgt dat systeem (hetgeen logisch is, nu, zoals hierboven reeds werd aangestipt, aldaar een federaal wetboek van burgerlijke rechtsvordering ontbreekt). Het onderhavige artikel 1.1.5 doet dat niet, gezien de opzet volgens welke de rechtsmacht wordt gescheiden van deze interne relatieve bevoegdheid. Voor de relatieve bevoegdheid in Nederland moet men te rade gaan bij Afdeling 2.2 of Afdeling 3.2. Voor de gevallen die in artikel 1.1.5 zijn geregeld, bestaat in laatstgenoemde Afdelingen een afzonderlijke regeling voor de relatieve bevoegdheid. Alleen voor onderdeel a van artikel 1.1.5 geldt dat niet. Dan geldt de vangnetbepaling van artikel 2.2.11. In eerste instantie

komt men dan terecht bij de woonplaats van de eiser; ontbreekt een dergelijke woonplaats, dan wordt de rechtbank te 's-Gravenhage bevoegd.

In onderdeel a vindt men de grond genoemd in artikel 5, onderdeel 1, tot punt-komma, EEX/EVEX: de plaats van uitvoering van een contractuele verbintenis. Ook al heeft de toepassing van dit artikel 5, onderdeel 1, in de praktijk, zoals bekend, wel tot interpretatieproblemen en tot veel rechtspraak geleid, het gaat hier om een rechtsmachtgrond die zo wijd verbreid is en ook in zo ruime mate aanvaard wordt, dat zij in de Nederlandse regeling niet meer mag ontbreken. Aan deze rechtsmachtgrond bestaat te meer behoefte nu, zoals reeds vermeld, wordt voorgesteld om de woonplaats van de eiser (vergelijk het huidige artikel 126, derde lid, Rv) als rechtsmachtgrond te laten vervallen.

Of de litigieuze verbintenis inderdaad in Nederland is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd, hangt af van de overeenkomst, maar volgens welk recht moet een en ander worden beoordeeld? C.A. Joustra⁴⁶ bepleit terecht dat de *lex causae* wordt gevolgd. Is Nederlands recht van toepassing, dan is onder meer artikel 6:116 BW van belang.

De aparte vermelding in onderdeel b van individuele arbeidsovereenkomsten (indien de arbeid gewoonlijk in Nederland wordt verricht) is, als concretisering van onderdeel a, geïnspireerd door artikel 5, onderdeel 1, vanaf punt-komma, EEX/EVEX. Die bepaling was overigens al voorafgegaan door een uitspraak in die zin van het Hof van Justitie in de zaak *Ivenel/Schwab*.⁴⁷ Aan de meer uitgewerkte versie van genoemd artikel 5, onderdeel 1, waarbij overigens weer een verschil bestaat tussen de nieuwste tekst van het Verdrag van Brussel en die van het Verdrag van Lugano, bestaat voor de onderhavige Nederlandse bepaling geen behoefte, omdat het hierin niet gaat om een keuze tussen rechters in verschillende landen (zie hierboven de inleiding bij het onderhavige artikel). Wanneer een werknemer niet alleen in Nederland gewoonlijk zijn arbeid verricht, is er, in de filosofie van de voorgestelde Nederlandse bepaling, al voldoende grond om aan de Nederlandse rechter rechtsmacht toe te kennen. Deze lijn strookt ook met het uitgangspunt dat de Nederlandse wetgever met het toekennen van rechtsmacht niet te terughoudend moet zijn. Men vergelijk ook het huidige artikel 98, tweede lid, Rv.

Met betrekking tot de betekenis van het bijwoord «gewoonlijk» moge worden verwezen naar een oud arrest van de Hoge Raad⁴⁸, waarin in een soortgelijke context «gewoonlijk» werd uitgelegd als «hoofdzakelijk».

De vermelding van het bijvoeglijk naamwoord «individuele» dient ertoe, CAO's van de werking van deze bepaling uit te sluiten. Het zou niet wenselijk zijn wanneer aan een Nederlandse rechter rechtsmacht zou toekomen ten aanzien van buitenlandse CAO's (let wel: die situatie moet worden onderscheiden van die waarin het gaat om een individuele arbeidsovereenkomst waarop een buitenlandse CAO van toepassing is; die omstandigheid doet op zichzelf aan eventuele rechtsmacht van de Nederlandse rechter geen afbreuk). Er is in dit opzicht verschil met de parallelle bepaling van interne relatieve bevoegdheid van artikel 2.2.2. Onder een buitenlandse CAO versta ik een CAO die gesloten is voor buiten Nederland gesitueerde arbeidsverhoudingen. Overigens zal de Nederlandse rechter te dien aanzien rechtsmacht kunnen hebben indien dat uit een van de meer algemene gronden van rechtsmacht voortvloeit; men denke aan het geval waarin een Nederlands bedrijf een van de partijen is bij een CAO voor het personeel van haar Poolse vestiging.

In onderdeel b is ook de agentuurovereenkomst genoemd; dit is een afwijking van artikel 5, onderdeel 1, EEX/EVEX. Wel wordt de agentuurovereenkomst genoemd in het huidige artikel 98, tweede lid, Rv. Het leek mij niet wenselijk, in de situatie dat onder Nederlands recht⁴⁹ hier thans een rechtsmachtgrond wordt geboden, verandering te brengen.

Voor onderdeel c vergelijk men het parallelle artikel 2.2.3 en het huidige artikel 98, derde lid, Rv. Voor een beoordeling van de hier

voorgestelde regeling is voorts van belang het hieronder nog te bespreken artikel 1.1.7, derde en vierde lid. Onderdeel c is iets beperkter van opzet dan het derde lid van artikel 98 Rv, voor zover dit de rechtsmacht betreft. Naar geldend Nederlands recht bestaat niet alleen voor de relatieve bevoegdheid, maar ook voor de rechtsmacht reeds een forum consumentis. Nu echter deze twee aspecten worden gesplitst, komt het mij voor dat enige beperking wenselijk is, zulks om de regeling meer in overeenstemming te brengen met de regeling van de artikelen 13 tot en met 15 EEX/EVEX, die een aantal beperkingen kennen. Men zie ook artikel 120, eerste lid, onder b, van de Zwitserse Federale Wet. Enige beperking is voorts wenselijk om zoveel mogelijk te voorkomen dat een in Nederland op deze grond verkregen vonnis in het buitenland als exorbitant zal worden aangemerkt. Op dit gevaar wordt terecht gewezen door Joustra.⁵⁰ De beperking schuilt in de toevoeging dat de voor de sluiting van de overeenkomst noodzakelijke handelingen in Nederland moeten zijn verricht. Dat die sluiting ook in Nederland voorafgegaan zou moeten zijn door een bijzonder aanbod of reclame (vergelijk artikel 13 EEX/EVEX) leek mij echter voor een Nederlandse bepaling een iets te ver gaande beperking.

Voor onderdeel d (onrechtmatige daad: indien het schadebrengende feit zich in Nederland heeft voorgedaan) vergelijkte men de gelijkkluidende formulering in artikel 5, onderdeel 3, EEX/EVEX. Er is, om hierboven al genoemde redenen, van afgezien, het vermaarde arrest van het Hof van Justitie in de Kalimijnenzaak⁵¹ in de formulering van deze wetsbepaling te verwerken. Daarvan is bij de laatste aanpassing van het Verdrag van Brussel en bij het redigeren van het Verdrag van Lugano bewust eveneens afgezien. De rechtspraak kan zich verder of in andere zin ontwikkelen (bij voorbeeld met betrekking tot de bekende vraag of onder de bewoording van artikel 5, onderdeel 3, EEX/EVEX ook dreigende schade valt). De Nederlandse rechter dient zelf te kunnen beslissen of hij de uitleg van het Hof van Justitie wil volgen. Het ligt echter voor de hand dat de uitleg van het Hof daarbij een belangrijk richtsnoer zal zijn.

Met betrekking tot onderdeel e (in Nederland gelegen onroerende zaken) kan worden verwezen naar artikel 16, onderdeel 1, onder a, EEX/EVEX, naar de huidige artikelen 98, eerste lid, en 126, achtste lid, Rv. Het spreekt vanzelf dat de exclusiviteit van artikel 16, onderdeel 1, onder a, EEX/EVEX niet in aanmerking komt voor opname in deze Nederlandse bepaling, daar de Nederlandse wetgever wel kan regelen dat aan de Nederlandse rechter rechtsmacht toekomt, maar niet dat die rechtsmacht exclusief is. Dat laatste zou immers betekenen dat aan een buitenlandse rechter die rechtsmacht niet toekomt, en daarover kan de Nederlandse wetgever niet beslissen.

Men kan tegenwerpen dat onderdeel e overbodig is, daar in de hier bedoelde gevallen artikel 16, onderdeel 1, onder a, EEX/EVEX altijd van toepassing is. In beginsel is dat juist, maar de onderhavige regeling heeft ook enigszins de functie van gebruikscatalogus. Het kan tot verwarring leiden wanneer niets gezegd zou worden over onroerende zaken. Bovendien maakt artikel 16, onderdeel 1, onder b, EEX/EVEX een, zij het zeer beperkte, uitzondering voor vakantiehuisjes en dergelijke. De Nederlandse zusterbepaling, zoals hier voorgesteld, doet dat niet, daar voor een Nederlandse regeling van de rechtsmacht aan dergelijke beperkingen geen behoefte bestaat. Ook kan de beperkte reikwijdte van artikel 1 EEX/EVEX, waardoor onder meer erfrechtelijke en huwelijksvermogensrechtelijke geschillen zijn uitgesloten, tot verschillen leiden. Er zijn dus wel enkele verschillen die van belang kunnen zijn voor gevallen dat, mede onder eventuele toekomstige rechtspraak, het EEX-verdrag en het EVEX-verdrag geen rechtsmacht toekennen aan de Nederlandse rechter.

Onderdeel f (in Nederland opengevallen nalatenschappen) correspondeert met het huidige artikel 126, twaalfde lid, Rv. In het EEX-verdrag en

het EVEX-verdrag treft men uiteraard, in verband met de uitsluiting van erfrecht in artikel 1, geen soortgelijke bepaling aan.

Voor onderdeel g (zaken betreffende vennootschappen en rechtspersonen) vergelijk men artikel 16, onderdeel 2, EEX/EVEX en het huidige artikel 126, elfde lid, Rv. Er is een van de verdragen enigszins afwijkende formulering gekozen, omdat het voor de Nederlandse regeling beter leek iets meer aansluiting te zoeken bij het Nederlandse vennootschaps- en rechtspersonenrecht. De formulering van artikel 16 is voor een bepaling van Nederlands recht (die uiteraard alleen geldt wanneer de verdragen niet van toepassing zijn) te beperkt. Het feit dat besluiten van (organen van) rechtspersonen ook rechtsgevolgen kunnen hebben is in de tekst van de verdragen niet verdisconteerd; evenmin is aldaar verdisconteerd dat er ook rechtsmacht dient te zijn met betrekking tot geschillen over rechten en verplichtingen van leden en vennoten, ook indien het geschil niet de geldigheid van de vennootschap of rechtspersoon of van haar besluiten betreft.

Omtrent de vraag of dit onderdeel g overbodig is, kunnen soortgelijke opmerkingen worden gemaakt als hierboven bij onderdeel e. Om soortgelijke redenen als daar genoemd ben ik voor opname in de wet.

Voor onderdeel h ten slotte vergelijk men de overeenkomstige bepaling van het huidige artikel 126, dertiende lid, Rv. De bepaling is nodig omdat zij rechtsmacht regelt met betrekking tot nauw met een faillissement samenhangende of daaruit voortvloeiende procedures, zoals een faillissementspauliana of een vordering van de curator tot nakoming van een overeenkomst, indien verweerders in het buitenland wonen. Het ligt overigens niet in de bedoeling artikel 2 van de Faillissementswet thans te wijzigen, zodat, mede door de schakelbepaling van artikel 1.1.9, voor de uitspraak van het faillissement zelf de Nederlandse rechter uiteraard zijn rechtsmacht behoudt.

Artikel 1.1.6

Voor het eerste lid van artikel 1.1.6, voorgesteld om redenen van doelmatigheid en proceseconomie, vergelijk men het huidige artikel 126, zevende lid, Rv, alsmede artikel 6, onderdeel 1, EEX/EVEX. Artikel 1.1.6 is echter beperkter geredigeerd (zie het slot), omdat rechtsmacht op de grond dat ook andere verweerders in het geding betrokken zijn, exorbitant zou zijn indien er tussen de vorderingen tegen de verschillende verweerders geen verband is. In de voorgestelde tekst is in dit opzicht rechtspraak van het Hof van Justitie verwerkt⁵², zodat van een afwijking van artikel 6, onderdeel 1, EEX geen sprake is. Voorts valt uit rechtspraak van de Hoge Raad⁵³ af te leiden dat het hier bedoelde verband aanwezig wordt geacht wanneer «redenen van doelmatigheid een gezamenlijke behandeling wettigen». Die formulering is nu ook in de wet opgenomen.

Het eerste lid is beperkt tot dagvaardingsprocedures, omdat voor verzoekschriftprocedures rechtsmacht ten aanzien van andere belanghebbenden reeds voortvloeit uit het bepaalde in artikel 1.1.3, onder a (een van de in het verzoekschrift genoemde belanghebbenden).

Het tweede lid, bevattende het «forum connexitatis», is ontleend aan artikel 6, onder 2 en 3, EEX/EVEX. Zie ook het huidige artikel 126, veertiende lid, Rv. Het gaat om een logische, eveneens uit proces-economische overwegingen voortvloeiende uitbreiding van de bepalingen van deze Afdeling tot de bedoelde verwante vorderingen (reconventie, vrijwaring, voeging en tussenkomst). Van belang is ook hier dat er voldoende samenhang moet zijn met de oorspronkelijke vordering. Men vergelijk ook het slot van artikel 6, onderdeel 2, EEX/EVEX, dat met andere bewoordingen dezelfde gedachte vertolkt.

Artikel 1.1.7

De vraag of en in hoeverre door middel van uitdrukkelijke forumkeuze de rechtsmacht van de Nederlandse rechter kan worden gevestigd of uitgesloten, is nog niet eerder in de Nederlandse wetgeving aan de orde geweest. Zie echter wel artikel 17 EEX/EVEX. Tevens kan hier worden verwezen naar de bekende, recente arresten van de Hoge Raad van 1 februari 1985, NJ 1985, 698 (Piscator), en van 28 oktober 1988, NJ 1989, 765 (Harvest Trader), die in de nu voorgestelde bepaling worden gecodificeerd. De formule van het eerstgenoemde arrest bevatte ten aanzien van de geldigheid van forumkeuzeclausules een reserve die aan het slot van het eerste lid letterlijk is opgenomen; zie ook in dezelfde zin het slot van artikel 1.1.8, onder a. Uit de gebezigde formulering «tenzij daarvoor geen redelijk belang aanwezig is» blijkt dat de rechter eventueel ook ambtshalve op deze grond kan beslissen dat geen rechtsmacht bestaat. Er is hier dus een verschil met arbitrage. Als voorbeelden van wat onder «redelijk belang» kan worden verstaan, kunnen worden genoemd: neutraliteit, deskundigheid met betrekking tot de lex fori of het onderwerp van het geschil, tegengaan van forumshopping (rechtszekerheid).⁵⁴

Zoals uit het eerste en het tweede lid blijkt, kan een geldige forumkeuze alleen worden gedaan wanneer de rechtsbetrekking naar aanleiding waarvan het geschil is ontstaan, ter vrije bepaling van partijen staat. Men vergelijk ook artikel 1020, derde lid, Rv waaraan de zelfde gedachte ten grondslag ligt. Verband kan worden gelegd met het grondwettelijk recht (artikel 17 van de Grondwet) op rechtspraak door de bevoegde overheidsrechter. Van die rechter kan men niet tegen zijn wil worden afgehouden. Mèt zijn wil dus wel, maar dan moet het wel zaken of rechten betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan. Het gaat hierbij doorgaans om zaken van vermogensrechtelijke aard. Voor wat het familierecht betreft kan worden gedacht aan levensonderhoud en aan huwelijksvermogensrechtelijke zaken.⁵⁵ In deze twee leden staat voorts: «met betrekking tot een bepaalde rechtsbetrekking». Men zie ook artikel 17, eerste lid, EEX/EVEX. Het adjectief «bepaalde» drukt uit dat het hier gaat om een geldigheidsvereiste: een algemene forumkeuze is niet toegestaan. De reden hiervan is bescherming van partijen tegen afstand van hun natuurlijk forum voor een onbepaald aantal van alle soorten zaken.⁵⁶ In hoeverre kaderovereenkomsten of raamovereenkomsten wel zijn toegestaan is een vraag van uitleg. Indien het Hof van Justitie zich over die vraag zal uitspreken, zal de Nederlandse rechter dit Hof wellicht volgen, ook in niet-EEX/EVEX-gevallen.

Zie omtrent de vraag volgens welk recht de materieelrechtelijke geldigheid van het forumkeuzebeding beoordeeld moet worden hieronder de toelichting op het vijfde lid.

Het tweede lid vormt het spiegelbeeld van het eerste lid. Dit is het geval berecht in de zaak Harvest Trader. Ook dit behoeft regeling, daar de liberale bepaling van het eerste lid moeilijk te rijmen zou zijn met het niet aanvaarden van een partijkeuze voor een vreemde rechter. De tekst impliceert dat indien de forumkeuze geen exclusieve bevoegdheid aan de buitenlandse rechter verleent, de Nederlandse rechter rechtsmacht behoudt. Of een forumkeuze al dan niet exclusief is, is een vraag van uitleg voor de rechter.

Met betrekking tot het derde en vierde lid moge worden verwezen naar de artikelen 17, vierde en vijfde lid, en 15, onderdeel 1, EEX/EVEX. Evenals daar wordt voorzien in een uitzondering op de bevoegdheid tot forumkeuze, in het belang van personen van wie pleegt te worden aangenomen dat zij deze bescherming behoeven, in het bijzonder werknemers en consumenten. De uitzonderingen hebben betrekking op de situatie dat de Nederlandse rechter weliswaar rechtsmacht zou hebben (in het bijzonder op grond van het bepaalde in artikel 1.1.2, 1.1.3 of 1.1.5), maar de forumkeuze inhoudt dat uitsluitend een vreemde rechter bevoegd is. Met

betrekking tot werknemers is in het voorgestelde vierde lid artikel 17, vijfde lid, van het gewijzigde Verdrag van Brussel (dus de versie-San Sebastian) gevolgd en niet de parallelle bepaling in het Verdrag van Lugano, die tot stand is gekomen voordat het Hof van Justitie arrest wees in de zaak Six Constructions/Humbert.⁵⁷ Dit arrest heeft in het gewijzigd Verdrag van Brussel tot een iets andere formulering geleid.⁵⁸ Het had mijn voorkeur de formulering zo nauw mogelijk te laten aansluiten bij deze meest recente ontwikkeling.

Wellicht ten overvloede wordt erop gewezen dat het in dit derde en vierde lid bepaalde niet afdoet aan de bevoegdheid van de werknemer respectievelijk van de consument om zich tot de bij de overeenkomst aangewezen rechter van een vreemde staat te wenden.

De agentuurovereenkomst is in deze leden, anders dan in artikel 1.1.5, onderdeel b, niet opgenomen. Enerzijds acht ik het, zoals gezegd, gewenst dat voor agentuurzaken in het in laatstbedoeld artikel bedoelde geval rechtsmacht toekomt aan de Nederlandse rechter; anderzijds brengt het karakter van de agentuurovereenkomst naar mijn mening niet mee dat er in het geval van de handelsagent behoefte is aan de verdergaande bescherming van dit derde en vierde lid. Het gaat hier vaak om (grote) bedrijven waarvan in het algemeen niet kan worden gesteld dat deze tegenover de principaal een dermate zwakke positie innemen dat er behoefte zou zijn aan inperking van het recht tot forumkeuze.

Het vijfde lid stelt als bewijsvoorschrift (niet: geldigheidseis!) de eis van geschrift (dat wil zeggen dat het ook kan gaan om een telegram, een telex of een telefax), met een relativering in geval van algemene voorwaarden, die is ontleend aan artikel 1021 Rv inzake een arbitraal beding. Die relativering heeft bij voorbeeld betrekking op het geval dat het beding voorkomt in een orderbevestiging.⁵⁹ Aansluiting bij het duidelijke artikel 1021 Rv verdient de voorkeur boven het ingewikkelde artikel 17, eerste lid, gewijzigd EEX/EVEX. Dit artikel 17, eerste lid, was een compromis na gecompliceerde onderhandelingen waarbij ook soortgelijke bepalingen in andere verdragen een rol speelden. De nuances van die bepaling zijn voor de (toch al niet zeer talrijke) gevallen waarin die verdragen niet gelden, niet voldoende belangrijk en roepen weer nieuwe vragen op die de rechter zou moeten beantwoorden. Ook in bovengenoemde rechtspraak van de Hoge Raad worden dergelijke eisen niet gesteld.

Duidelijkheidshalve wordt erop gewezen dat dit vijfde lid evenmin als andere leden van artikel 1.1.7 de kwestie van de materieelrechtelijke geldigheid van het forumkeuze-beding aanroert. Die kwestie moet worden bezien in het licht van het materiële recht dat op de overeenkomst en, indien daarvoor een van de hoofdovereenkomst afwijkend regime geldt (zie het zesde lid), op dit beding van toepassing is. De vaststelling van dat recht moet geschieden op grond van de het geval beheersende regels van internationaal privaatrecht.⁶⁰ Er zij in dit verband, ter zijde, op gewezen dat de vraag welk recht op een overeenkomst tot forumkeuze toepasselijk is, ook door artikel 17 EEX/EVEX niet wordt beantwoord en tevens van de werking van het EEG-Verbintenissenverdrag⁶¹ is uitgesloten.

In het zesde lid vindt men een zelfde bepaling als in artikel 1053 Rv voor de arbitrage betreffende de zogenaamde «separabiliteit». Aan deze praktische regeling, die voorkomt dat een forumkeuzeclausule in het zog van een van de aanvang af nietige of van een ter vernietiging voorliggende overeenkomst wordt meegesleurd, waardoor de rechter ook die clausule niet meer op zijn geldigheid zou kunnen toetsen, bestaat ook hier behoefte. Zie ook artikel 2.2.10, vierde lid.

Artikel 1.1.8

Voor onderdeel a van deze bepaling vergelijk men artikel 18 EEX/EVEX. Ook voor het nationale rechtsmachtrecht is de «stilzwijgende forumkeuze» een belangrijke en onmisbare aanvulling op de uitdrukkelijke forumkeuze.

De bepaling vindt haar oorsprong in het Nederlands-Duitse Executieverdrag.⁶² Het is een bepaling ten behoeve van de verweerder, die gedwongen wordt te verschijnen om een verstekveroordeling te voorkomen. Zijn verschijning in het geding mag dan niet worden opgevat als bereidheid, zich aan de rechtsmacht te onderwerpen.

Terecht hebben Kokkini-Iatridou en Boele-Woelki⁶³ erop gewezen dat het woord «uitsluitend» in artikel 18 EEX/EVEX geen betekenis meer heeft; er mag immers toch altijd verweer ten principale worden gevoerd. Daarom is in de voorgestelde tekst achter «uitsluitend» toegevoegd: of mede. Voldoende is dat men in dagvaardingszaken op grond van artikel 1.1.10 ook in dit geval het verweer dat er geen rechtsmacht is vóór alle weren ten gronde moet voeren. De genoemde verdragen kennen een dergelijke bepaling niet, daar zij zich niet kunnen inlaten met zulke details van het nationale procesrecht van de lid-staten.

Met betrekking tot de slotformule van onderdeel a «tenzij ... geen redelijk belang aanwezig is» wordt verwezen naar de toelichting op artikel 1.1.7, eerste lid. Deze woorden zijn ontleend aan het aldaar genoemde arrest van de Hoge Raad. Er is geen goede reden om in de onderhavige, aan de uitdrukkelijke forumkeuze verwante situatie een dergelijk voorbehoud niet ook in de wetstekst op te nemen. Is er geen redelijk belang, dan is er geen rechtsmacht en zal de rechter zich, desnoods ambtshalve, op die grond onbevoegd moeten verklaren.

Uiteraard kan de redelijk-belang-eis niet worden gesteld wanneer artikel 18 EEX/EVEX van toepassing is, daar dit artikel een dergelijke eis niet kent. Dat geldt weliswaar ook voor artikel 17 EEX/EVEX, maar verdedigd wordt⁶⁴ dat artikel 18 ook werking heeft in het commune bevoegdheidsrecht daar artikel 18, anders dan artikel 17, geen woonplaats-eis stelt. Wat daarvan zij, omwille van de parallelle en ook omdat er zaken zijn die buiten het materiële toepassingsgebied van het EEX/EVEX vallen, meen ik dat de redelijk-belang-eis ook in het onderhavige artikel 1.1.8, onder a, moet worden gesteld.

Dit onderdeel a van artikel 1.1.8 biedt tevens de gelegenheid in te gaan op de vraag in hoeverre de bepalingen van de onderhavige Afdeling ambtshalve moeten worden toegepast. Uit de gekozen opzet en bewoordingen («De Nederlandse rechter heeft rechtsmacht indien...») volgt dat de Nederlandse rechter, evenals thans wordt aangenomen, ambtshalve moet onderzoeken of hem rechtsmacht toekomt. Alleen voor zaken betreffende rechtsbetrekkingen die ter vrije bepaling van partijen staan, geldt daarbij echter de belangrijke bijzonderheid dat hij, blijkens het hier besproken onderdeel a van artikel 1.1.8, verplicht is aan te nemen dat hem (ingevolge stilzwijgende forumkeuze) rechtsmacht toekomt wanneer een gedaagde in het geding verschijnt zonder zich tijdig (zie ook artikel 1.1.10) op het ontbreken van rechtsmacht te beroepen, of, in het geval van een verzoekschriftprocedure, wanneer een belanghebbende in de procedure verschijnt zonder zich op het ontbreken van rechtsmacht te beroepen. Tevens vloeit hieruit voort dat in alle andere gevallen, dat wil zeggen in zaken betreffende rechtsbetrekkingen die niet ter vrije bepaling van partijen staan, ongeacht of het daarbij gaat om verzoekschriftprocedures of om dagvaardingsprocedures, alsmede wanneer de gedaagde verstek laat gaan in een dagvaardingsprocedure betreffende rechtsbetrekkingen die wél ter vrije bepaling van partijen staan, er ambtshalve toetsing dient plaats te vinden. Wel moet hierbij nog worden bedacht dat in laatstbedoelde categorie van verstekzaken de rechter, in verband met het bepaalde in het huidige artikel 176 Rv (in dit wetsvoorstel artikel 2.8.1), niet ambtshalve de feiten hoeft te onderzoeken die de eiser ter onderbouwing van de rechtsmacht van de Nederlandse rechter heeft gesteld. Met andere woorden: in dit geval betreft de toetsing de vraag of, uitgaande van de stellingen van de eisende partij, inderdaad rechtsmacht aanwezig is.

De onderdelen b en c behelzen te zamen het zogenaamde «forum necessitatis»: men moet zich in de daar genoemde gevallen steeds tot een Nederlandse rechter kunnen wenden, omdat anders op onaanvaardbare wijze de mogelijkheid tot het verkrijgen van een titel zou worden beperkt.⁶⁵ Verheul⁶⁶ stelt dat een staat de toegang tot zijn gerechten behoort te openen voor allen die nergens anders een forum kunnen vinden, of slechts in een land waar zulks voor hen zeer bezwaarlijk is. Men vergelijk ook artikel 3 van de Zwitserse Federale Wet. Aan deze aanvullende regels bestaat temeer behoefte nu, zoals al eerder opgemerkt, het forum actoris (het oude artikel 126, derde lid, Rv) voor de rechtsmacht komt te vervallen. Door de opname van het forum necessitatis, als voorgesteld, wordt een onmisbaar tegenwicht aangebracht ten opzichte van de vrij strakke hoofdregels van de artikelen 1.1.2, 1.1.3 en 1.1.5.

Onderdeel b is het forum necessitatis in zijn zuiverste vorm. Dat de desbetreffende partij geen toegang heeft tot de rechter in de voor haar zaak relevante jurisdicties, acht ik niet onder alle omstandigheden doorslaggevend. Het is denkbaar dat het voeren van een gerechtelijke procedure elders feitelijk onmogelijk blijkt, hoewel men op zichzelf wel toegang heeft tot de rechter aldaar. Gedacht kan worden aan gevallen van oorlog of natuurrampen die een volstreekte onmogelijkheid opleveren om de vereiste communicatie met het desbetreffende land tot stand te brengen, hoewel het rechterlijke apparaat aldaar nog wel functioneert en men, eenmaal ter plaatse, op zichzelf wel toegang tot de rechter zou hebben in termen van bevoegdheid en ontvankelijkheid.

Onderdeel c is een iets afgezwakte vorm van het forum necessitatis. De grens is niet scherp. Over de vraag of iets onmogelijk is, kan verschil van inzicht bestaan. Ook aan de afgezwakte variant bestaat behoefte. Gedacht moet weer worden aan gevallen van oorlog of natuurrampen, of wanneer om andere redenen te voorzien is dat voor het verkrijgen van een vonnis in andere landen een inspanning zou moeten worden geleverd die niet kan worden gevergd. De formulering in onderdeel c dient restrictief te worden opgevat, gezien ook de gebezigde bewoording («onaanvaardbaar» en «vergen»). De omstandigheden moeten door de aanlegger worden gesteld en, in geval van betwisting, bewezen. De formulering is noodzakelijkerwijs wat vaag. Het gaat steeds om een beoordeling van de omstandigheden van het geval. Voor een grote onderneming kan het anders liggen dan bij voorbeeld voor een particulier persoon. Bovendien is het niet de bedoeling dat hiermee langs een omweg een (verkapte) forum actoris wordt geschapen.

Er zij op gewezen dat het bij de in onderdeel c bedoelde grond wel zo moet zijn dat de zaak voldoende met de rechtssfeer van Nederland verbonden is. Bij onderdeel b, het zuivere forum necessitatis, ontbreekt deze voorwaarde, omdat er dan echt geen alternatief is. Men kan iemand niet de toegang tot een rechter algeheel ontfeggen; dat zou waarschijnlijk ook op gespannen voet staan met artikel 6 EVRM. Bij de zwakkere vorm wordt deze aanvullende voorwaarde, zoals gezegd, wel gesteld. Wanneer het niet geheel en al onmogelijk is om elders te procederen, maar men de voorkeur geeft aan de Nederlandse rechter, mag een aanvullende voorwaarde als deze, door de rechter in te vullen, worden gesteld.

Men houde het onderscheid tussen dit onderdeel c, dat alleen voor dagvaardingsprocedures geldt, en het hierboven besproken, alleen voor verzoekschriftprocedures geldende onderdeel c van artikel 1.1.3 in het oog. In artikel 1.1.3 betreft het een afbakeningsbepaling inzake de rechtsmacht van de Nederlandse rechter, die hem, in verzoekschriftprocedures, toestaat, in een concrete situatie rechtsmacht aan te nemen omdat daartoe concrete aanknopingspunten bestaan, ook al worden die in de wet niet expliciet genoemd. Dit is nodig omdat het niet doenlijk is, in de wet een complete opsomming te geven van de relevante aanknopingspunten in de hier bedoelde zaken. Aan deze aanvullende bepaling bestaat in het nieuwe systeem behoefte; tot nu toe kan men zich altijd nog

baseren op het huidige artikel 429c, veertiende lid. Zoals gezegd vervalt die voorziening.

Daarentegen is de strekking van artikel 1.1.8, onderdeel c, een veel beperktere: er is een buitenlandse rechter die waarschijnlijk rechtsmacht heeft, maar om de aldaar bedoelde redenen kan van de aanlegger niet worden gevergd dat hij de zaak aldaar aanbrengt. Dan mag hij zich tot de Nederlandse rechter wenden, mits de zaak voldoende met de rechtssfeer van Nederland verbonden is. Met andere woorden: artikel 1.1.3, onderdeel c, is bevoegdheid-scheppend, terwijl artikel 1.1.8, onderdeel c, een uitzonderingsbepaling is. Dit verschil in context kan maken dat aan het begrip «voldoende verbonden», dat in beide bepalingen voorkomt, een verschillende uitleg wordt gegeven. Ook Verheul⁶⁷ stelt als voorwaarde voor het forum necessitatis het bestaan van een zekere band met Nederland.

De reikwijdte van artikel 1.1.8, onderdeel c, is beperkt tot dagvaardings-procedures om verwarring te vermijden. Het is namelijk moeilijk voorstelbaar dat deze bepaling, naast artikel 1.1.3, onderdeel c, in verzoekschriftprocedures een rol zou kunnen spelen.

Artikel 1.1.9

In de inleiding tot de toelichting op deze Afdeling is uiteengezet waarom de regel «distributie bepaalt attributie» in dit wetsvoorstel niet is gehandhaafd als algemene grondslag voor de wettelijke regeling van de rechtsmacht. Wel bestaan er echter redenen om dit beginsel te blijven hanteren als een soort sluitsteen, om te voorkomen dat er gevallen zijn waarin aan de Nederlandse rechter geen rechtsmacht toekomt, hoewel er aanknopingspunten zijn die een dergelijke rechtsmacht wel gewenst maken. In en ook buiten het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering worden specifieke regelingen gegeven voor relatieve bevoegdheid (zie bij voorbeeld de Eerste Titel van het Derde Boek van dit Wetboek en Boek 8 BW, beide betrekking hebbend op verkeersmiddelen en vervoer). Het zou te ver voeren wanneer de onderhavige Afdeling ook voor al die bijzondere gevallen uitdrukkelijk in rechtsmacht zou voorzien. Daarom wordt de onderhavige bepaling voorgesteld, waaruit voortvloeit dat specifieke regelingen voor relatieve bevoegdheid die zich buiten de Tweede Afdeling van de Tweede en van de Derde Titel bevinden, een dubbele functie kunnen behouden, voor zover door de bepalingen van de onderhavige Eerste Afdeling van de Eerste Titel niet in rechtsmacht is voorzien en voorzover uit de specifieke bepaling zelf niet voortvloeit dat zij alleen op interne relatieve bevoegdheid betrekking heeft. Het voorgestelde artikel 1.1.9 fungeert als vangnet. Een restregel als hier voorgesteld is ook opgenomen in een Italiaans voorontwerp van wet betreffende de rechtsmacht.⁶⁸

Vlas⁶⁹ vraagt zich af of deze bepaling noodzakelijk is naast de hierboven besproken artikelen 1.1.3, onderdeel c, en 1.1.8, onderdeel c. Die vraag beantwoord ik bevestigend. Laatstbedoelde bepalingen hebben betrekking op aanknopingspunten die, vanwege hun diversiteit en hun afhankelijkheid van de omstandigheden van het geval, niet in de wet kunnen worden genoemd. Hier gaat het er echter om erop de wijzen dat er nog meer wettelijke bepalingen zijn die (mede) de rechtsmacht van de Nederlandse rechter betreffen.

De Tweede Afdeling van de Tweede en van de Derde Titel zijn hier uitdrukkelijk uitgezonderd, omdat daarin bepalingen voorkomen die, indien daaraan ook rechtsmacht zou worden ontleend, tot exorbitante rechtsmacht zouden leiden. In het bijzonder geldt dat voor artikel 2.2.1, tweede lid, artikel 2.2.11 en artikel 3.2.7. De Nederlandse rechter zou dan immers altijd rechtsmacht hebben. Dat kan niet de bedoeling zijn. Die drie artikelen moeten daarom uitsluitend een tot de intern-Nederlandse relatieve bevoegdheid beperkte dimensie hebben.

Maar ook de andere bepalingen van deze Afdelingen vallen onder de uitzondering, omdat zij nu zijn opgesteld om uitsluitend als bepalingen van interne relatieve bevoegdheid te gelden. Relevantie voor de rechtsmacht is voor deze bepalingen niet meer nodig. Voor de rechtsmacht bestaan in de onderhavige Afdeling parallelle, maar soms, om allerlei redenen, iets anders geformuleerde bepalingen. Gelding naast elkaar als rechtsmachtbepaling van twee verschillende bepalingen zou tot verwarring en misverstanden kunnen leiden.

Artikel 767 Rv (forum arresti) is apart genoemd omdat dit waarschijnlijk buiten deze Afdeling de belangrijkste rechtsmachtbepaling is. Extra aandacht hiervoor komt de gebruikswaarde van deze Afdeling, naar ik hoop, ten goede.

Artikel 1.1.10

Hetzelfde als in artikel 1.1.10 gold krachtens het huidige artikel 154, tweede lid, Rv. Deze praktische regeling kan niet worden gemist. Men vergelijk ook artikel 2.2.12 en voor arbitrage artikel 1052, tweede lid, Rv. In navolging van HR 3 november 1972, NJ 1973, 45, wordt geen afzonderlijke incidentele conclusie vereist.

Zie voor de vraag wat de consequenties zijn wanneer de gedaagde verstek laat gaan of het hier bedoelde verweer niet tijdig voert, hierboven de toelichting op artikel 1.1.8, onder a.

Artikel 1.1.11

Het geval dat er in een ander land reeds een procedure loopt (litispendingie) is een internationaal aanvaarde uitzondering op de hierboven besproken rechtsmachtgronden. Men vergelijk de dienovereenkomstige bepalingen in artikel 21 EEX/EVEX, welk artikel overigens strikter is geformuleerd voor zover eruit voortvloeit dat de rechter moet aanhouden, terwijl artikel 1.1.11 slechts spreekt van «kan» aanhouden. Dit verschil vloeit voort uit het feit dat via de twee genoemde verdragen als het ware een gesloten stelsel van intern-regionale relatieve bevoegdheid is ingevoerd (voor de hele Europese Unie respectievelijk voor het gebied van de EU- en EVA-landen). Zie voorts artikel 9 van de Zwitserse Federale Wet. Vooral aan laatstgenoemde bepaling is de hier voorgestelde ontleend. Er zijn slechts enkele verschillen. Zo komt het element dat de uitspraak ook «in voorkomend geval» voor tenuitvoerlegging in Nederland vatbaar blijkt, in de Zwitserse tekst niet voor, omdat in Zwitserland erkenning en exequatur op elkaar aansluiten. In Nederland is het systeem iets anders: alleen wanneer (op grond van een toepasselijk verdrag) de tenuitvoerlegging van een buitenlands vonnis wordt verlangd, kan (en moet) een exequatur worden gevraagd. Het artikel slaat dus, anders dan Kokkini-Iatridou en Boele-Woelki⁷⁰ blijkbaar menen, ook op de situatie dat er een verdrag bestaat op grond waarvan tenuitvoerlegging in Nederland in beginsel mogelijk is, behalve uiteraard voor zover dat verdrag, zoals artikel 21 EEX/EVEX, zelf in een (afwijkende) litispendingie-regeling voorziet.

Blijkens de tweede volzin is onbevoegdheid niet het onmiddellijke gevolg van de litispendingie, maar, pas als het geschil inderdaad door de vreemde rechter beslist blijkt te kunnen worden, het sluitstuk. Dat is in overeenstemming met artikel 21 EEX/EVEX.

De laatste volzin is opgenomen omdat in dagvaardingsprocedures de exceptie van litispendingie niet ambtshalve moet worden toegepast. Vergelijk ook het hierboven in de toelichting op artikel 1.1.8, onder a, opgemerkte over ambtshalve toetsing door de rechter.

Het tijdstip waarop een geschil geacht wordt aanhangig te zijn, moet

voor een Nederlandse procedure worden bepaald naar Nederlands recht en voor een buitenlandse procedure naar het recht van de desbetreffende staat.⁷¹

Artikel 1.1.12

Men vergelijk artikel 24 EEX/EVEX. Zie ook artikel 10 van de Zwitserse Federale Wet. De formulering «voorlopige maatregelen» beoogt mede tot uitdrukking te brengen dat het kort geding onder de bepaling valt, waarbij overigens aantekening verdient dat het nog steeds niet zeker is of het kort geding in alle gevallen een «voorlopige maatregel» oplevert in de zin van artikel 24 EEX/EVEX.

De bepaling bevat geen territoriale begrenzing tot Nederland. In gevallen van mededinging, intellectuele eigendom, milieuvervuiling, merkinbreuk en dergelijke is het onvermijdelijk dat soms maatregelen worden getroffen die ook gevolgen in het buitenland hebben.

De formulering wijkt af van die van artikel 24 EEX/EVEX. Duidelijker wordt in de formulering tot uitdrukking gebracht dat hier geen afzonderlijke rechtsmachtbepaling wordt gegeven voor bewarende of voorlopige maatregelen, maar dat het slechts de bedoeling is het verweer dat er met betrekking tot de zaak ten principale geen rechtsmacht is, uit te sluiten. De vraag of voor deze maatregelen rechtsmacht bestaat, dient eveneens volgens de bepalingen van de onderhavige Afdeling te worden gezien. Er zal een voldoende relevant aanknopingspunt met Nederland moeten zijn. Het bewarende of voorlopige karakter kan maken dat in dit opzicht verschil bestaat met de zaak ten principale. Zo is in een kort geding ook met betrekking tot het bestaan van de bedoelde aanknopingspunten slechts een voorlopig oordeel mogelijk. Dat leidt in het algemeen tot een iets lichtere toets. Dat betekent geenszins dat ook de gevraagde maatregel gemakkelijker kan worden gegeven. Ik verwijs hier naar mijn betoog hierboven bij artikel 1.1.3 over het vervallen van het forum-non-conveniens, waar ik ook verwees naar de onderhavige bepaling. Evenals daar is het hier goed denkbaar dat er wel rechtsmacht is, maar dat het verzoek of de vordering vervolgens wordt afgewezen wegens gebrek aan belang of om welke andere reden dan ook.

Ook hier kan de vraag worden opgeworpen in hoeverre de Nederlandse bepaling, naast het parallelle artikel in het Verdrag van Brussel/Verdrag van Lugano, werking kan hebben. Artikel 24 EEX/EVEX stelt geen woonplaats-vereiste, zodat, mede in verband met artikel 4 EEX/EVEX, wederom kan worden betoogd dat artikel 24 ook werking heeft in het commune bevoegdheidsrecht. In ieder geval echter behoudt artikel 1.1.12 zijn betekenis voor gevallen die niet tot het materiële toepassingsgebied van het Verdrag van Brussel/Verdrag van Lugano behoren.

Artikel 1.1.13

Van belang is hier het op 29 april 1958 te Genève tot stand gekomen Verdrag inzake het continentale plateau (Trb. 1959, 126)⁷², dat aan de kuststaat souvereine rechten toekent voor de exploratie en exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van het continentaal plat en tevens om daartoe aldaar installaties op te richten. Het verdrag bepaalt dat deze installaties onderworpen zijn aan de rechtsmacht van de kuststaat. Hieruit vloeit voort dat de Nederlandse wetgever bevoegd is om, voor zover het de internationale bevoegdheid van de Nederlandse rechter betreft, het grondgebied van Nederland zodanig te definiëren dat ook het Nederlandse gedeelte van het continentaal plat daaronder begrepen is.

De zich thans voordoende gelegenheid wordt benut om lacunes in dit opzicht op te vullen en alle onzekerheid te voorkomen. Daartoe wordt thans een algemene bepaling voorgesteld die, voor gevallen die niet onder de werking van het Verdrag van Brussel of het Verdrag van Lugano

vallen, buiten twijfel stelt dat in situaties die in territoriaal opzicht verband houden met het continentaal plat, aan de Nederlandse rechter rechtsmacht toekomt. De bepaling is een iets aangepaste, vereenvoudigde versie van een voorstel te deze zaak dat was opgenomen in een advies dat door de Staatscommissie voor het Internationaal Privaatrecht op 10 december 1990 is uitgebracht aan de Staatssecretaris van Justitie naar aanleiding van de motie-Vreugdenhil.⁷³ Dit advies is, tezamen met andere stukken, bij brief van 28 oktober 1991 door de Minister van Buitenlandse Zaken toegezonden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer. De destijds door de regering getrokken conclusie dat hier «voorshands» van wetgeving diende te worden afgezien, is achterhaald, nu een geheel nieuwe regeling voor de rechtsmacht op stapel staat, in het kader waarvan de voorgestelde, betreffende eenvoudige aanvulling kan plaatsvinden. In dat kader zou het achterwege laten van deze aanvulling opvallen en in de rechtspraktijk vragen kunnen oproepen die beter kunnen worden voorkomen.

TWEDE AFDELING

Enkelvoudige en meervoudige kamers

In deze Afdeling heeft om de overzichtelijkheid te bevorderen een herschikking en samenvoeging van bestaande bepalingen plaatsgevonden, zonder dat inhoudelijke wijzigingen worden voorgesteld. De bepalingen over de vraag of enkelvoudige dan wel meervoudige kamers civiele zaken kunnen of moeten behandelen, staan thans verspreid in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, apart voor dagvaardingsprocedures en voor verzoekschriftprocedures, als ook in de Wet op de Rechterlijke Organisatie (verder aangeduid met RO). Men zie de huidige artikelen 288a, eerste en tweede lid, 288b, 344a, 429f en 429g Rv, alsmede artikel 102 RO. Al deze artikelen zijn nog recentelijk herzien dan wel ingevoerd, namelijk in de Wet van 21 mei 1986 houdende invoering van enkelvoudige kamers bij de Hoge Raad en van de mogelijkheid dat dit college beslist in een beperkte samenstelling van drie raadsheren (Stb. 285) (dit betrof artikel 102 RO), en in de Wet van 28 april 1988 tot verruiming van de mogelijkheid van behandeling door enkelvoudige kamers (Stb. 204) (dit betrof de overige genoemde artikelen).

Een aparte regeling gold en geldt naast het bepaalde in deze Afdeling voor de enkelvoudige rolbehandeling van dagvaardingsprocedures in alle instanties. Ook die enkelvoudige rolbehandeling is in de genoemde wetten, alsmede in de Wet van 25 januari 1984 houdende enige vereenvoudigingen op het gebied van het personen- en familierecht en het burgerlijk procesrecht (Stb. 19) nog aan de orde geweest. Men zie daarover de gehandhaafde artikelen 344 en 408a Rv, alsmede artikel 2.3.2, tweede lid, in het onderhavige wetsvoorstel. Van opname ook van die bepalingen in de onderhavige Afdeling is afgezien, omdat de regeling van de bedoelde enkelvoudige rolbehandeling beter op haar plaats is in aansluiting op bepalingen over de rolprocedure zelf. Het gaat daar om bepalingen met een overwegend technisch karakter die, ook omdat zij geen betekenis hebben voor verzoekschriftprocedures waarin immers geen rolbehandeling voorkomt, in deze Titel met algemene bepalingen niet op hun plaats zouden zijn.

Het derde lid van het huidige artikel 288a Rv is overigens komen te vervallen, aangezien het een interne regel bevat.

Artikel 1.2.1

Men vergelijkte de hiermee zakelijk overeenstemmende huidige artikelen 288a, eerste en tweede lid, en 429f, tweede lid, Rv, alsmede, met betrekking tot het voorgestelde vierde lid, de huidige artikelen 192, derde lid, 226, derde lid, en 429f, derde lid, Rv.

Het voorstel van de Orde⁷⁴ om het huidige artikel 212 Rv in meer algemene bewoordingen op te nemen in artikel 1.2.1 is niet overgenomen, omdat een dergelijke algemene regel in het bewijsrecht hoort. Zie artikel 2.8.7.

De alternatieve tekst van de NVvR⁷⁵ voor het tweede lid van artikel 1.2.1 is niet overgenomen, aangezien deze een te subjectieve maatstaf («er de voorkeur aan geeft») bevat.

De tekst van de tweede volzin van het derde lid van artikel 1.2.1 is op advies van de NVvR⁷⁶ aangepast en verduidelijkt.

Artikel 1.2.2

Men vergelijkte de hiermee zakelijk overeenstemmende huidige artikelen 344a en 429q, eerste lid, Rv. In het kader van dit wetsvoorstel worden geen voorstellen gedaan omtrent wijziging van de bestaande regelingen van de unus in appel.

Artikel 1.2.3

Men vergelijkte het hiermee zakelijk overeenstemmende huidige artikel 102, eerste en tweede lid, RO.

DERDE AFDELING

Algemene voorschriften met betrekking tot procedures

In deze Afdeling is een aantal bepalingen ondergebracht met een algemeen, soms meer principieel karakter, die voor alle civiele procedures gelden. Hun opname in deze aparte Afdeling, tamelijk voor in het Wetboek, onderstreept hun algemene betekenis en werd mede ingegeven door het feit dat sommige van deze bepalingen met elkaar samenhangen. De overzichtelijkheid is met deze samenvoeging gediend.

Enkele van de algemene bepalingen die in deze Afdeling zijn opgenomen zijn mede geïnspireerd door buitenlandse codificaties, met name de Franse NCPC en de Duitse ZPO, zonder dat deze Afdeling overigens de vooraanstaande plaats en het uitputtende karakter heeft gekregen van het desbetreffende hoofdstuk van het Franse Wetboek.⁷⁷ Mede naar aanleiding van het advies van de NVvR⁷⁸, die dit dringend aanbeval, meen ik evenwel dat opname van dergelijke algemene bepalingen in deze Afdeling in iets ruimere mate dient te geschieden dan in het Voorontwerp was voorgesteld.

Artikel 1.3.1

Het eerste artikel van deze Afdeling verdient die plaats omdat het hier bedoelde recht op rechterlijk gehoor wel wordt beschouwd als het meest fundamentele beginsel van (burgerlijk) procesrecht. Het gaat hier om het uitgangspunt dat ieder die procedeert de kans moet krijgen zich behoorlijk te verdedigen. Ook valt eronder dat partijen elkaar over en weer in de gelegenheid moeten stellen hun standpunten naar voren te brengen en zich over elkaars standpunten en over in de procedure gebrachte bescheiden uit te laten. Men spreekt ook wel over het verdedigingsbeginsel of over het gelijkheidsbeginsel.

Als zodanig is dit beginsel thans niet in de wet neergelegd. Wel vindt men een aanzet in het huidige artikel 45, eerste lid, Rv. In de rechtspraak van de Hoge Raad is echter aangenomen dat het om een algemeen, ongeschreven beginsel gaat.⁷⁹ Zie ook de artikelen 14 tot en met 16 NCPC.

Het gaat om een beginsel dat zo essentieel is dat het naar mijn mening in het Wetboek niet mag ontbreken. Wel was opname van een voorbehoud nodig: er zijn gevallen waarin de wet op goede gronden anders bepaalt. Het bekendste voorbeeld daarvan is het verzoek tot het leggen van conservatoir beslag (artikel 700 Rv), op welk verzoek de president «na summier onderzoek» beslist en meestal zonder de tegenpartij te hebben gehoord. Deze heeft echter wel het recht om achteraf tegen de beslissing op te komen (zie artikel 705 Rv).

Artikel 1.3.2

Het uitgangspunt dat de rechter, eventueel ook als dit zou ingaan tegen het gevoel van partijen, moet voorkomen dat de procedure onredelijk wordt vertraagd, vindt men voor rolprocedures reeds in het huidige artikel 143, tweede lid, Rv. Het geldt echter in niet mindere mate voor verzoekschriftprocedures, reden waarom hiervoor een algemene bepaling is geformuleerd. Men vergelijk in dit verband ook artikel 3 NCPC en artikel 6 EVRM (recht op behandeling van de zaak «binnen een redelijke termijn»). De onderhavige bepaling heeft niet de strekking een Nederlandse versie te zijn van dit artikel 6 EVRM. Dat zou niet te rijmen zijn met de status van die verdragsbepaling. Het onderhavige artikel is in feite een weergave van een beginsel dat, zoals gezegd, reeds te vinden is in het huidige artikel 143, tweede lid, Rv. Door de plaats in de onderhavige afdeling krijgt het beginsel algemenere betekenis en krijgt het ook meer accent. De civiele procedure, vooral de dagvaardingsprocedure, kent partijen tot op zekere hoogte het recht toe, zelf het proces tempo te bepalen. Maar dit ontslaat de rechter niet van de verplichting ervoor te waken dat geen onredelijke vertragingen ontstaan.

De zinsnede «en treft zo nodig op verzoek van een partij of ambtshalve maatregelen» is opgenomen op advies van de NVvR.⁸⁰ Met maatregelen zijn bedoeld de gebruikelijke stappen die de rechter ook nu al kan nemen ter bespoediging van de procedure: termijnen stellen, peremptoir stellen, verval van het recht om te concluderen, het weigeren van aktes die in feite verkapte conclusies zijn en dergelijke.

Niet alleen de rechter, ook partijen zijn verplicht onredelijke vertraging te voorkomen. Het tweede lid stelt dit uitdrukkelijk. Daarmee wordt nu in de wet verankerd dat ook partijen tegenover elkaar verantwoordelijk zijn voor een voortvarend procesverloop en van hen dus een redelijke bijdrage daaraan kan worden gevergd, onder toezicht van de rechter. Deze samenwerkingsplicht vloeide reeds voort uit ongeschreven beginselen van goede procesorde, of wellicht ook rechtstreeks uit artikel 6 EVRM. Men zie ook artikel 282 ZPO.⁸¹

Wanneer partijen om hen moverende redenen de procedure wensen te bevriezen, brengt de gezamenlijke verantwoordelijkheid van partijen en rechter voor de duur van de procedure, zoals voortvloeiend uit artikel 6 EVRM, mee dat de rechter met een gemotiveerd verzoek daartoe in de regel wel, maar niet onder alle omstandigheden zal mogen instemmen. Onder omstandigheden zal de rechter nader dienen te informeren naar de aard van de redenen voor de bevriezing en zal hij, als de redenen hem niet overtuigen, uiteindelijk dienen in te grijpen.

Artikel 1.3.3

Voor artikel 1.3.3 kan eveneens naar het Duitse wetboek worden verwezen, te weten artikel 138 ZPO.⁸² Zie ook de artikelen 6 en 11 NCPC en artikel 178 van de Oostenrijkse ZPO. Zoals ook reeds uit het vorige

artikel bleek, gaat het in deze Afdeling niet alleen om rechten, maar ook om verplichtingen van partijen. Er is een taakverdeling tussen partijen enerzijds en ook tussen hen onderling, en de rechter anderzijds. Die taakverdeling is de rode draad in heel deze Afdeling. Zij bevat een aantal elementen die typisch zijn voor het civiele proces. Traditioneel komt daarin aan partijen de taak toe, de feitelijke inhoud en omvang van de zaak aan te geven. Daartoe moeten zij feiten aanvoeren.

Ik acht het van belang dat in dit verband nu duidelijk wordt gemaakt, dat het ook in een civiele procedure niet aangaat dat partijen relevante feiten bewust achterhouden of onjuist weergeven.⁸³ Het gaat er hier dus slechts om, de bewuste leugen uit te bannen, daar deze in een modern procesrecht niet aanvaardbaar is. De taak tot het aanvoeren van feiten wordt daartoe aangevuld met twee vereisten: dit moet volledig en naar waarheid gebeuren. Het laatste element vindt men het duidelijkst verwoord in de aangehaalde Duitse bepaling, maar ligt ook besloten in artikel 11 NCPC.

Het voorgestelde artikel 1.3.3 is ingebed tussen andere bepalingen die beginselen van procesrecht bevatten en moet in die context en tegen die achtergrond worden uitgelegd. Zo doet artikel 1.3.3 geen afbreuk aan het beginsel van autonomie van partijen zoals neergelegd in het voorgestelde artikel 1.3.6 (waarover hieronder nader). Tenzij uit de wet anders voortvloeit, zijn het partijen die de aard en de omvang van het geschil bepalen waarover de rechter dient te beslissen. Omdat zij in dat kader ook de feitelijke begrenzing van het geschil aangeven, zijn zij in beginsel niet verplicht om feiten aan te voeren die buiten dat kader vallen. Maar vraagt men eenmaal op grond van een bepaalde feitenconstellatie aan de rechter een beslissing over een geschil, dan gaat het niet aan om de rechter de beslissing te bemoeilijken of zelfs onmogelijk te maken, door hem benodigde gegevens, die wel binnen het bedoelde kader vallen, te onthouden.

Het is voorts van belang acht te slaan op het verband tussen de artikelen 1.3.3 en 1.3.4. Ingevolge laatstgenoemd artikel kan de rechter aan partijen bevelen stellingen toe te lichten of bescheiden over te leggen. Artikel 1.3.3, in samenhang met artikel 1.3.6, geeft aan hoe ver de rechter hierbij kan gaan. De in artikel 1.3.3 bedoelde verplichting correspondeert met het op artikel 1.3.4 gebaseerde rechterlijke bevel. Maar de in artikel 1.3.3 bedoelde verplichting is breder. Niet alleen als de rechter daarom vraagt, maar ook uit zichzelf dienen partijen ernaar toe te werken dat uiteindelijk alle voor de beslissing van belang zijnde feiten boven tafel komen, overigens voor zover er geen gewichtige redenen zijn om feiten niet aan te voeren; vergelijk in dit verband ook de toelichting op artikel 1.3.4.

Ook buiten het geval waarin de rechter een op artikel 1.3.4 gebaseerd bevel geeft, zal de sanctie op niet-naleving van de verplichting van artikel 1.3.3 zijn dat de rechter daarmee rekening houdt wanneer hij zijn beslissing geeft. Om die reden is dit uitdrukkelijk in artikel 1.3.3 bepaald, op dezelfde wijze als in artikel 1.3.4.

Een andere vraag is natuurlijk wannéer de in artikel 1.3.3. bedoelde gegevens moeten worden verstrekt. Daarover gaat deze bepaling niet. Er staat niet dat partijen alle relevante informatie bij voorbeeld al aanstonds in het eerste processtuk dienen op te nemen. In beginsel kan gedurende de gehele procedure (nadere) informatie worden verstrekt. Tal van bepalingen hebben daarop betrekking. Over de timing van de informatieverstrekking bespeurt men overigens thans wel een wijziging van opvattingen. Steeds meer wordt bepleit dat dit in een zo vroeg mogelijk stadium gebeurt, waarbij ook een belangrijke functie wordt vervuld door de comparitie na antwoord (het huidige artikel 141a Rv, in dit wetsvoorstel artikel 2.4.7).

Artikel 1.3.4

Artikel 1.3.4 is ontleend aan het huidige artikel 110 Rv, dat is ingevoerd bij de de Wet van 31 januari 1991 tot wijziging van de civiele kantongerechtsprocedure (Stb. 50). Ook vindt men deze formulering sedert de Wet van 25 oktober 1989 tot regeling van persoonlijke verschijning van partijen (Stb. 483) in het eerste lid van artikel 19a Rv, dat handelt over de inlichtingencomparitie. Op beide plaatsen heeft de bepaling echter de aangegeven beperkte strekking. Naar mijn mening is een algemene bepaling hier aangewezen. Er is geen goede grond voor de opvatting dat de hier bedoelde bevoegdheid van de rechter om handelend op te treden in andere gevallen niet of in mindere mate zou gelden. Bij de thans beoogde harmonisering van het civiele procesrecht lag het dan ook voor de hand, dit beginsel te veralgemenen. Het artikel slaat nu onder meer ook op de situatie bij een pleidooi, in verband waarmee het tweede lid van artikel 2.4.10 van het Voorontwerp kon vervallen. Partijen weten niet altijd welke stukken moeten worden overgelegd. De rechter kan in deze enige sturing geven.⁸⁴ Men zie ook hier artikel 11 NCPC.

Het artikel noemt als sanctie dat de rechter, zoals op vele plaatsen in dit wetsvoorstel wordt gezegd, «de gevolgtrekking kan maken die hij geraden acht», dat wil zeggen dat hij aan de weigering bij voorbeeld de consequentie verbindt dat een stelling van de desbetreffende partij niet als juist wordt aanvaard. Zowel de NVvR als de Orde⁸⁵ achten opname in de wet van deze sanctie gewenst. Voorts is denkbaar dat de rechter, onder omstandigheden, het bevel waartoe hij hier bevoegd is, op vordering van een partij, bij voorbeeld in een kort geding, versterkt met een dwangsom.

Naar aanleiding van de vraag van de Raad van State⁸⁶ hoe het rechterlijk bevel tot overlegging van bescheiden, zoals opgenomen in artikel 1.3.4, zich verhoudt tot het belang van een partij dat vertrouwelijke informatie niet in de openbaarheid komt, is alsnog in dit artikel een zin opgenomen die uitdrukkelijk de mogelijkheid van een weigering geeft in geval van gewichtige redenen. Deze formulering treft men ook aan in artikel 8:29 Awb. Een partij die om de door de Raad genoemde reden het bevel niet of slechts ten dele wil nakomen, kan zulks gemotiveerd ter kennis van de rechter brengen. De rechter kan dan met deze omstandigheid rekening houden. Is de weigering naar zijn mening niet op haar plaats, dan zal hij daaraan de gevolgtrekking kunnen verbinden die hij geraden acht. Is zij wel op haar plaats, dan zal bij voorbeeld van oplegging van een dwangsom, een mogelijkheid waarop in de tweede alinea van de toelichting op dit artikel wordt gezinspeeld, geen sprake kunnen zijn. Een en ander geldt ook voor de situatie dat het gaat om vertrouwelijke medische informatie. Wel moet in dit verband worden bedacht dat dergelijke informatie niet zelden beslissend kan zijn voor de afloop van de procedure. Een partij die haar stellingen moet bewijzen, loopt het risico dat zij de procedure verliest, wanneer zij verzuimt dit bewijs door middel van deze informatie, of anderszins, te leveren. Het feit dat de desbetreffende informatie eventueel vertrouwelijk is, kan daaraan niet afdoen. Wel kan die vertrouwelijkheid voor de rechter aanleiding zijn, behandeling met gesloten deuren of slechts met toelating van bepaalde personen te bevelen; men zie artikel 1.3.9, eerste lid, onder c.

Het onderhavige bevel van de rechter levert in beginsel een appellabel tussenvonnissen op. Dat neemt naar mijn mening niet weg dat de rechter, indien hij daaraan de voorkeur geeft, zich in deze gevallen ook per brief tot partijen kan wenden met het verzoek in kwestie, uiteraard onder gehoudenheid om de wederpartij een afschrift van de desbetreffende brief te zenden. Ook de NVvR⁸⁷ acht dit mogelijk in haar advies, mede met het oog op harmonisatie ten opzichte van het bestuursprocesrecht. Naar mijn mening staat de bepaling, zoals voorgesteld, aan deze uitleg niet in de weg.

Het woord «stellingen» in dit artikel dient ruim te worden opgevat. Het

kan ook gaan om een toelichting bij een stelling of bij voorbeeld om een in appel naar voren gebrachte grief.

Artikel 1.3.5

Dat partijen recht hebben op een beslissing op alle onderdelen van hun vordering of verzoek, wordt aangenomen maar staat nergens in algemene zin in de huidige wet. Men zie wel het huidige artikel 382 Rv; zie voorts artikel 5 NCPC.⁸⁸

Er is een verband tussen dit artikel en artikel 1.3.13. Laatstgenoemde bepaling geeft een praktische methode voor de wijze waarop een inbreuk op artikel 1.3.5 kan worden hersteld.

Artikel 1.3.6

Artikel 1.3.6 bindt de rechter aan de grondslag van het verzoek, de vordering of het verweer (of een combinatie van verzoek en verweer of vordering en verweer), zoals door partijen aangevoerd. Deze grondslag moet door partijen zijn gesteld en vormt tevens de grondslag voor het onderzoek en de beslissing van de zaak door de rechter. De rechter mag deze grondslag niet aanvullen met feiten en omstandigheden, die de andere partij heeft gesteld in haar verweer of die hem ter comparitie, uit getuigenverhoor of deskundigenbericht gebleken zijn, tenzij deze feiten en omstandigheden alsnog aan de vordering of het verweer ten grondslag zijn gelegd. Hij moet, ook bij het aanvullen van rechtsgronden, waarover het hieronder te bespreken artikel 1.3.7 handelt, blijven binnen de grenzen van de rechtsstrijd. Zo mag hij bij voorbeeld niet meer toewijzen dan is gevraagd. Evenmin mag hij zich, in beginsel, baseren op andere feiten en omstandigheden dan die welke de partijen aan hun vordering ten grondslag hebben gelegd. Zie in dit verband ook het slot van het reeds geciteerde artikel 5 NCPC.⁸⁹

De staving van de grondslag mag de rechter wèl uit zodanige feiten en omstandigheden en uit de feitelijke gevolgtrekking die hij daaruit maakt, afleiden. Daarover gaat het huidige artikel 176, eerste lid, Rv, in dit wetsvoorstel artikel 2.8.1, eerste lid.

Artikel 1.3.7

Zoals in de toelichting op artikel 1.3.6 is aangegeven, mag de rechter in beginsel de grondslag van het verzoek, de vordering of het verweer niet aanvullen. De rechter mag, ja zelfs moet, wel de rechtsgronden aanvullen, dat wil zeggen dat hij zijn vonnis moet baseren op rechtsregels ook wanneer partijen die niet zelf hebben genoemd of indien zij de verkeerde rechtsregels hebben genoemd. Dit aloude beginsel staat thans in artikel 48 Rv. Op de nu voorgestelde plaats en binnen de nieuwe context van de eraan voorafgaande, maar hiermee samenhangende artikelen 1.3.5 en 1.3.6, krijgt deze regel meer accent en reliëf.

Artikel 1.3.8

Dit artikel komt in de plaats van de obsoleete Tweede Afdeling van de Zevende Titel van het Derde Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, bevattende de artikelen 844 tot en met 852. Deze Afdeling, die het opschrift heeft: Van regtsweigeren, komt door het onderhavige wetsvoorstel te vervallen. De artikelen 844 en volgende zijn in het verleden vrijwel nooit toegepast, en in de keren dat dit wel gebeurde met weinig succes.⁹⁰ Dat ligt ongetwijfeld mede aan de ingewikkeldheid van de bedoelde bepalingen. Naar mijn mening kunnen deze komen te vervallen en kan men volstaan met handhaving in de wet van het beginsel, zoals voorgesteld. Aan een aparte procedure is geen

behoefte naast artikel 14a R.O. en naast de algemene mogelijkheid om de Staat aan te spreken tot schadevergoeding, zoals onder meer voortvloeiend uit de hierboven genoemde uitspraak van het EHRM in de Capuano-zaak (noot bij paragraaf 2.1.3.4).

Men lette op het verschil tussen dit artikel en artikel 1.3.5. In laatstgenoemde bepaling ligt het accent op de eis dat de beslissing van de rechter alle geschilpunten betreft, en gaat het niet om de verplichting om te beslissen als zodanig.

Artikel 1.3.9

In het eerste lid van artikel 1.3.9 vindt men een samenvoeging van de huidige artikelen 18, eerste lid, en 429g, eerste lid, Rv. Men vergelijk ook artikel 6 EVRM, waaraan in het bijzonder artikel 429g, eerste lid, Rv bij de wijziging van dat artikel door de Wet van 10 maart 1984 houdende inwerkingstelling van de algemene regeling van de verzoekschriftprocedure voor het vierde en het vijfde Boek van het Burgerlijk Wetboek (Stb. 97) ook tekstueel was ontleend.

Op advies van de Orde⁹¹ is toegevoegd de zinsnede «of slechts met toelating van bepaalde personen».

Voor het overige is de formulering in redactioneel opzicht zo veel mogelijk afgestemd op het parallelle artikel 8:62 Awb.

Het huidige tweede lid van artikel 18 Rv komt te vervallen, omdat ervan wordt uitgegaan dat op het tijdstip van invoering van het onderhavige wetsvoorstel alle in dat lid bedoelde procedures verzoekschriftprocedures geworden zullen zijn. De rol van dat artikellid wordt op het moment van die omzetting voor die procedures overgenomen door artikel 429g, tweede lid, Rv, welk lid op zijn beurt in het onderhavige wetsvoorstel wordt verplaatst naar artikel 803 Rv en het nieuwe laatste lid van artikel 818 Rv. De reden van laatstbedoelde verplaatsing is, dat artikel 429g, tweede lid, Rv uitsluitend over personen- en familierechtelijke zaken handelt.

Het tweede lid van artikel 1.3.9 is het restant van de huidige, «antieke» artikelen 23 tot en met 28 Rv. Ook de artikelen 20 en 22 Rv hebben deels betrekking op de orde tijdens de terechtzitting en worden in zoverre ook door dit nieuwe artikel 1.3.9, tweede lid, opgevolgd; zie echter over het recht van partijen om hun eigen zaak te bepleiten ook artikel 2.4.10, tweede lid. Reden voor plaatsing in dit artikel is, dat het hier gaat om een beperking van het in het eerste lid neergelegde beginsel dat iedereen de terechtzitting mag bijwonen. Daarentegen lijkt het mij niet nodig om, zoals de Orde voorstelt⁹², hier een verband te leggen met het recht op hoor en wederhoor. Dat recht is in artikel 1.3.1 reeds neergelegd. Het spreekt vanzelf dat de rechter bij de toepassing van artikel 1.3.9 het recht op hoor en wederhoor zoveel mogelijk moet eerbiedigen.

Artikel 1.3.10

Het eerste lid van artikel 1.3.10 is, mede ter inleiding van het tweede lid, niet meer dan een woordelijke herhaling van artikel 121, tweede volzin, van de Grondwet. Daar deze Afdeling ook enigszins de functie dient te hebben van een gebruikscatalogus, is deze herhaling van een zo belangrijk beginsel naar mijn mening niet misplaatst. Ook de Orde⁹³ pleit voor opname in de wet. De ook thans voorkomende vermelding van dit beginsel op diverse andere plaatsen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (zie artikel 62, onder 2, Rv en artikel 429k, tweede lid, Rv) kan nu verder achterwege blijven.

Een belangrijk aspect van de openbaarheid is ook de beschikbaarheid van het vonnis, het arrest of de beschikking. Er is behoefte aan een algemene bepaling over het recht op inzage en afschriften van vonnissen, arresten en beschikkingen. Dat recht kan worden beschouwd als een

concretisering van het hierboven besproken beginsel van de openbaarheid van de uitspraak, maar zonder de in het tweede lid voorgestelde uitdrukkelijke vermelding kunnen hier onduidelijkheden rijzen. Men vergelijk ook het onduidelijke artikel 838 Rv, waaruit een dergelijk recht al pleegt te worden afgeleid. Laatstgenoemd artikel moet overigens (voorlopig) gehandhaafd blijven, omdat dit een ruimere strekking heeft dan de in dit tweede lid bedoelde vonnissen, arresten en beschikkingen.

Duidelijkheidshalve zij erop gewezen dat het recht op inzage en afschrift betrekking heeft op het hele vonnis enzovoort, en niet slechts op het dictum. De in dit verband door de Orde⁹³ geuite beperktere opvatting lijkt mij niet in overeenstemming met het hier neergelegde beginsel van openbaarheid. Dit heeft betrekking op het hele vonnis, dus met inbegrip van de overwegingen.

Een andere kwestie is de terbeschikkingstelling van het vonnis of de beschikking aan de direct betrokkenen: partijen, de verzoeker, belanghebbenden. Daarover handelen de artikelen 2.11.3 en 3.4.13, derde lid. Uit laatstbedoelde bepalingen blijkt onder meer dat in die gevallen, in afwijking van de hoofdregel in artikel 1.3.10, tweede lid, door de griffie voor de verstrekking van een afschrift geen kosten in rekening mogen worden gebracht.

Artikel 1.3.11

Ook het in artikel 1.3.11 vermelde beginsel van de motiveringsplicht betreft een dermate essentieel beginsel dat vermelding in deze Afdeling, ook al betreft het ook hier weer deels een herhaling van de desbetreffende grondwettelijke bepaling (artikel 121), niet achterwege mag blijven. De Grondwet spreekt alleen van vonnissen (waaronder ook arresten kunnen worden gerekend), maar het beginsel geldt even goed voor beschikkingen. Zie ook het huidige artikel 429k, derde lid, Rv en in dit wetsvoorstel artikel 2.11.2, eerste lid, onder e, j° artikel 3.4.10, eerste lid. Uit deze laatste artikelen en het onderhavige artikel blijkt onder meer dat de uitzondering van de motiveringsplicht voor tussenbeschikkingen, welke kan worden afgeleid uit artikel 429k, derde lid, Rv, niet is gehandhaafd. Naar mijn mening is er geen goede grond, in dit opzicht verschil te maken tussen tussenvonnissen en tussenbeschikkingen.

Artikel 1.3.12

De in artikel 1.3.12 gegeven mogelijkheid tot verbetering van vonnissen, arresten of beschikkingen die een voor ieder kenbare, eenvoudig te herstellen vergissing inhouden, is ontleend aan het advies van de Adviescommissie voor het burgerlijk procesrecht van 1992 inzake het rekest civiel. Het ontbreken van die mogelijkheid dwingt partijen nu tot het instellen van hoger beroep of beroep in cassatie, waar het voor de hand ligt dat de rechter die de vergissing begaan heeft, haar herstellen kan. Die mogelijkheid is thans in artikel 1060 Rv voorzien voor arbitrale vonnissen. Ook in het recht van de ons omringende landen is die mogelijkheid aanvaard. Zie artikel 462 NCPC, artikel 794 Ger. Wetb. en artikel 319 ZPO.

Door de plaatsing in de onderhavige Afdeling⁹⁵ geldt de mogelijkheid van verbetering ook voor uitspraken nadat een rechtsmiddel is ingesteld.

De verbetering kan door een partij worden verzocht; in dat geval is de rechter, indien hij constateert dat inderdaad van een fout als in dit artikel bedoeld sprake is, verplicht het verzoek in te willigen. Overeenkomstig een aanbeveling van de Raad van State⁹⁶ is het artikel in dit opzicht in overeenstemming gebracht met het arrest van de Hoge Raad van 29 april 1994, NJ 1994, 497, waarin werd beslist dat de rechter in beginsel niet de vrijheid heeft, een verzoek tot verbetering van een kennelijke en voor eenvoudig herstel vatbare verschrijving af te wijzen.

Ook kan een rechter die na de uitspraak ontdekt dat in het vonnis, het arrest of de beschikking een kennelijke fout is geslopen, ambtshalve tot verbetering overgaan. Wel is bepaald dat hij, voordat hij dit doet, partijen de gelegenheid moet geven zich over de verzochte of ambtshalve door hem voorgenomen verbetering uit te laten.

Met de woorden «op verzoek van een partij» is niet bedoeld dat het verzoek bij verzoekschrift moet worden gedaan, noch dat de regels van de verzoekschriftprocedure van toepassing zijn. Het verzoek kan worden gedaan bij brief aan de rechter die het vonnis of het arrest heeft gewezen dan wel de beschikking heeft gegeven, maar ook op andere wijze, bij voorbeeld per telefoon. Ook kan, in dagvaardingsprocedures, de partij die belang heeft bij verbetering de zaak weer op de rol doen plaatsen en bij akte de verbetering verzoeken. De rechter die ambtshalve het vonnis of het arrest wil verbeteren, behoeft de zaak niet naar de rol te verwijzen om partijen te horen. Hij kan ook op andere wijze partijen in de gelegenheid stellen zich over de verbetering uit te laten.

De verbetering is niet mogelijk indien de vergissing berust op een materieel verkeerde beoordeling van een geschilpunt, maar uitsluitend indien sprake is van een kennelijke vergissing, zoals bij reken- of schrijffouten. Het artikel geeft door de woorden «of andere fout die zich voor eenvoudig herstel leent» een iets ruimere mogelijkheid tot verbetering dan artikel 1060 Rv voor de verbetering van een arbitraal vonnis. Men vergelijk artikel 462 NCPC dat verbetering toelaat van «erreurs et omissions matérielles» en artikel 319 ZPO dat spreekt van «Schreibfehler, Rechenfehler und ähnliche offenbare Unrichtigkeiten». In artikel 794 Ger. Wetb. is de mogelijkheid van verbetering beperkt tot «verschrijvingen en misrekeningen». Het is niet mogelijk precies aan te geven in welke gevallen sprake is van een fout die zich voor eenvoudig herstel leent. In Frankrijk en Duitsland wordt vooral gewezen op gevallen waarin het dictum niet aansluit op de overwegingen in het vonnis. Men denke bij voorbeeld aan het geval dat alle verweren van gedaagde tegen een vordering onjuist zijn bevonden en niettemin in het dictum de vordering wordt afgewezen in plaats van toegewezen. Criterium is of voor partijen en derden direct duidelijk is, dat van een vergissing sprake is.⁹⁷

De rechter die het vonnis of arrest heeft gewezen dan wel de beschikking heeft gegeven, is ook de rechter die bevoegd is tot verbetering. Is de zaak inmiddels in beroep bij een hogere rechter aanhangig, dan ligt het voor de hand dat de rechter van eerste aanleg terughoudend zal zijn met het aanbrengen van verbeteringen. Een bepaling dat verbetering dan niet meer mogelijk is, is echter in haar algemeenheid onwenselijk.

De verbetering is ook nog mogelijk, indien het vonnis, het arrest of de beschikking in kracht van gewijsde is gegaan. Om die reden is bepaald, dat de verbetering te allen tijde kan plaats hebben.

Blijkens het tweede lid moet de verbetering op de minuut worden gesteld en in het openbaar worden uitgesproken. Door de verbetering verliest een grosse die de fout bevat haar kracht. Om te voorkomen dat een reeds uitgegeven grosse met de fout naast de verbeterde versie in omloop blijft, is het wenselijk dat de uitgifte van een grosse van de verbeterde versie geschiedt tegen inlevering van de grosse van de versie die de fout bevat. Een voorwaarde voor de uitgifte van de nieuwe grosse kan dit echter niet zijn, omdat de partij die belang heeft bij de nieuwe grosse niet altijd zal beschikken over de grosse van het vonnis, het arrest of de beschikking dat of die de fout bevat.

Blijkens het vierde lid zijn rechtsmiddelen tegen de verbetering of weigering daarvan niet toegelaten. Voorkomen moet worden dat de vraag of verbetering mogelijk en wenselijk is, inzet wordt van een afzonderlijke procedure.

Indien het vonnis, het arrest of de beschikking wordt verbeterd voordat het of zij in kracht van gewijsde is gegaan, rijst de vraag of dat invloed

moet hebben op de termijn voor het instellen van hoger beroep. Het komt niet wenselijk voor te bepalen, dat een nieuwe beroepstermijn begint te lopen op de dag waarop de verbetering is uitgesproken, nu beide partijen met de mogelijkheid van de verbetering rekening hebben moeten houden. Verbetering vindt immers alleen plaats bij kennelijke fouten.

Artikel 1.3.13

In aansluiting op artikel 1.3.12 is in het wetsvoorstel een bepaling opgenomen die erin voorziet dat de rechter zijn vonnis, arrest of beschikking kan aanvullen indien hij heeft verzuimd over een bepaald onderdeel van het gevorderde of verzochte te beslissen. Deze mogelijkheid is reeds geldend recht sedert de uitspraak van de Hoge Raad van 10 juni 1994, NJ 1994, 654. Nu in artikel 1.3.12 de mogelijkheid van verbetering in de wet wordt opgenomen, geef ik er de voorkeur aan ook deze mogelijkheid van aanvulling te codificeren, zoals dit overigens ook is gebeurd in Duitsland (artikel 321 ZPO) en in Frankrijk (artikel 463 NCPC). Zie ook met betrekking tot arbitrale vonnissen artikel 1061 Rv.

Er is een belangrijk verschil tussen de artikelen 1.3.12 en 1.3.13: aanvulling kan alleen op verzoek van partijen geschieden, en dus niet ambtshalve. Het zou naar mijn mening een te grote inbreuk op de rechtszekerheid zijn, wanneer de rechter, nog wel zonder enige beperking in tijd, zijn vonnis, beschikking of arrest nog ambtshalve zou kunnen aanvullen met bij voorbeeld een kostenveroordeling. Aldus ook de reeds genoemde artikelen 321 ZPO en 463 NCPC.

Wel is in dit artikel, evenals in artikel 1.3.12, opgenomen dat de rechter, in geval van een verzoek van partijen dat aan de criteria voldoet, in beginsel verplicht is dit verzoek in te willigen. Ook voor het overige lopen de beide regelingen parallel. Men zie derhalve ook de toelichting op artikel 1.3.12.

Op het verband met artikel 1.3.5 werd in de toelichting op dat artikel reeds gewezen.

Artikel 1.3.14

Het verdient aanbeveling dat er één landelijke regeling komt voor de openingstijden van de civiele griffies van de gerechten. Argumenten hiervoor zijn rechtszekerheid en rechtsgelijkheid. Volgens de hier voorgestelde bepaling kan men overal in Nederland zijn stukken indienen ter griffie op werkdagen tussen 9.00 uur en 17.00 uur.

De bepaling moet zo worden uitgelegd dat ook indiening per fax alleen gedurende de openingstijden kan plaatsvinden. Dit is in overeenstemming met recente rechtspraak van de Hoge Raad.⁹⁸ Het zou tot praktische problemen kunnen leiden wanneer indiening per fax ook gedurende de sluitingstijden zou kunnen geschieden, zoals het opraken van faxpapierrollen, de vaststelling van de datum van indiening en dergelijke.

VIERDE AFDELING

Wraking en verschoning van rechters

In Afdeling 8.1.4 Awb (artikelen 8:15 tot en met 8:20) zijn gelijklopende bepalingen opgenomen. Korthedshalve moge hier worden verwezen naar de toelichting op deze bepalingen.⁹⁹

Artikel 1.4.1

De Orde heeft op verschillende plaatsen in haar advies¹⁰⁰ aangegeven de voorkeur te geven aan het gebruik van de term «onverwijld» in plaats van de in het Voorontwerp gehanteerde term «zo spoedig mogelijk». Laatstgenoemde term is echter in het onderhavige wetsvoorstel gehandhaafd, omdat deze term ook «onverwijld» inhoudt.

Artikel 1.4.2

In elke stand van de procedure (tot het moment waarop een beslissing is gegeven) kan een verzoek tot wraking worden gedaan, dus ook nog na afloop van de behandeling. Het is namelijk zeer wel mogelijk dat dan pas feiten of omstandigheden blijken waardoor de rechterlijke onpartijdigheid schade zou kunnen lijden.

Artikel 1.4.4

Op het verzoek tot wraking wordt beslist door een meervoudige kamer, waarin bovendien de betrokken rechter geen zitting heeft. Ook al lijkt een meervoudige kamer niet altijd nodig, toch is deze regel essentieel. Alleen op die wijze namelijk kan ter zake een beslissing worden verkregen die voor alle betrokkenen, althans uit procedureel oogpunt, geen twijfels oproept en die, zoals de NVvR¹⁰¹ terecht stelt, vertrouwen in zal boezemen.

VIJFDE AFDELING

Het openbaar ministerie

In deze Afdeling vindt men een herziene versie van de huidige Vijfde Titel van het Eerste Boek (artikelen 322 tot en met 328 Rv). Bij deze herziening is gebruik gemaakt van een advies van 1974 van de Subcommissie Burgerlijke Rechtsvordering, alsmede van commentaren uit het openbaar ministerie die naar aanleiding van dat advies zijn uitgebracht.

Ook hier geldt dat de bestaande regeling in grote lijnen is gehandhaafd, maar dat in de wetstekst enkele verduidelijkingen en vereenvoudigingen worden voorgesteld. Evenals thans wordt onderscheid gemaakt tussen de situatie dat het openbaar ministerie als partij optreedt (artikel 1.5.2) en de situatie dat het openbaar ministerie niet als partij optreedt, maar wordt gehoord (artikel 1.5.3). Artikel 1.5.1 bevat enkele inleidende voorzieningen die op beide situaties betrekking hebben.

Artikel 1.5.1

Artikel 1.5.1 is een samenvoeging van de huidige artikelen 322 en 325 Rv. De in het eerste lid genoemde bevoegdheden staan los van elkaar: ook wanneer het openbaar ministerie geen gebruik maakt van zijn bevoegdheid om op een terechtzitting tegenwoordig te zijn, kan het op een zaak betrekking hebbende bescheiden inzien, en omgekeerd.

Heeft het eerste lid betrekking op de situatie dat het openbaar ministerie er behoefte aan heeft zich te informeren, in het tweede lid gaat het om het omgekeerde geval waarin in een civiele procedure behoefte bestaat aan bescheiden waarover het openbaar ministerie beschikt. Men denke aan een proces-verbaal van een aanrijding. Het verzoek dergelijke bescheiden in het geding te brengen, kan uitgaan van partijen of van de rechter. In dit artikel wordt verduidelijkt dat overlegging niet ambtshalve, maar slechts op verzoek dient te geschieden, en tevens dat het openbaar ministerie ook

kan weigeren. In dit laatste geval zal wel een steekhoudende motivering moeten worden gegeven.¹⁰²

Artikel 1.5.2

Over de door artikel 1.5.2 bestreken materie (welke procesregels gelden wanneer het openbaar ministerie als partij optreedt in een civiele procedure?) handelde het hierboven genoemde advies van de Subcommissie Burgerlijke Rechtsvordering van de Staatscommissie voor de Burgerlijke Wetgeving. Veel van dit advies is overgenomen. Het probleem met de huidige regeling van artikel 323 Rv is dat dit artikel te kort is; hoewel het openbaar ministerie niet zelden optreedt als partij (vooral in zaken van personen- en familierecht en betreffende rechtspersonen), geeft de wet op een aantal in de rechtspraktijk gerezen vragen geen antwoord. Het onderhavige artikel beoogt daarin te voorzien.

Het eerste lid bevat een belangrijke hoofdregel die simpelweg inhoudt dat voor het openbaar ministerie in de hier bedoelde situatie in beginsel het gewone procesrecht geldt. Aan een uitzonderingspositie voor het openbaar ministerie bestaat hier geen behoefte. Het artikel volgt hier in grote lijnen het advies van de Subcommissie. Het huidige artikel 429a Rv gaat nog van een iets andere gedachte uit, voorzover dit aangeeft dat ook in verzoekschriftprocedures het openbaar ministerie niet geacht wordt iets te verzoeken, maar te vorderen. Dit is overigens uitsluitend een terminologische kwestie, omdat artikel 429a Rv wel aangeeft dat ook wanneer het openbaar ministerie in de daar bedoelde zaken iets vordert, de gewone algemene regels van de verzoekschriftprocedure van toepassing zijn. De aparte verwijzing naar vorderingen van het openbaar ministerie wordt in dit wetsvoorstel in verband het bovenstaande geschrapt, zodat ook het openbaar ministerie in de desbetreffende gevallen gewoon een verzoekschrift moet indienen. De grens tussen dagvaardings- en verzoekschriftprocedures wordt daarmee ook voor de onderhavige materie scherper getrokken, hetgeen de duidelijkheid van de wettelijke regeling ten goede komt. Een en ander vergt aanpassing van enkele bepalingen in Boek 1 en Boek 2 BW.

Ook in het tweede lid, waarin staat dat het openbaar ministerie voor procedures voor de rechtbank of het gerechtshof geen, maar voor de Hoge Raad wel verplichte procesvertegenwoordiging geldt, wordt het advies van de Subcommissie gevolgd. Het eerste wordt thans reeds algemeen aangenomen; de tweede onduidelijkheid wordt nu opgeheven.

Ook in het derde en het vierde lid vindt men het advies van de Subcommissie terug, met slechts redactionele wijzigingen. Het gaat hier om enkele technische verduidelijkingen met betrekking tot het optreden van het openbaar ministerie in de bedoelde procedures.

Er bestaat verschil van inzicht en verwarring over de vraag wie in hoger beroep of in cassatie moet komen als het openbaar ministerie in het ongelijk is gesteld en wie de procedure dan moet voeren. Het voorgestelde derde lid lost deze vragen – en ook de vraag tegen wie het hoger beroep en het beroep in cassatie moeten worden ingesteld als het openbaar ministerie in het gelijk is gesteld – op in deze zin, dat overeenstemming wordt bereikt met wat in strafzaken is voorgeschreven.

Dat het openbaar ministerie in het openbaar belang procedeert, mag op zichzelf geen reden zijn de wederpartij een kostenveroordeling te onthouden als het de procedure verliest, zeker niet als dit bij voorbeeld geschiedt door het maken van fouten die tot niet-ontvankelijkheid leiden. Ook de Staat voert vele procedures in het algemeen belang en wordt in de kosten veroordeeld als hij in het ongelijk wordt gesteld. Toch komt het gewenst voor, evenals bij de verzoekschriftprocedure en de procedure in cassatie, die veroordeling in de kosten niet dwingend voor te schrijven.

Het vierde lid doet tevens uitkomen dat de ambtenaar van het openbaar ministerie niet persoonlijk in de kosten kan worden veroordeeld.

Artikel 1.5.3

In artikel 1.5.3 is in vergelijking met de huidige wet, waarin artikel 324 nog liefst 14 verschillende gevallen opnoemt waarin het openbaar ministerie «zal worden gehoord», een grote vereenvoudiging aangebracht. De regel is nu dat het openbaar ministerie wordt gehoord indien het de wens daartoe te kennen geeft. Die regel geldt ook nu reeds: zie artikel 324, tweede lid, Rv, dat de aanhef «zal worden gehoord» in feite ongedaan maakt. Daarom is er ook geen behoefte meer aan de lange «waslijst» van dit artikel.

De enige uitzondering die in dit opzicht (uiteraard) gehandhaafd moet blijven vindt men in het tweede lid van het voorgestelde artikel: in cassatieprocedures moet het openbaar ministerie altijd worden gehoord.

Het derde lid bevat in essentie het huidige artikel 328 Rv.¹⁰³ De voorgestelde regeling strekt ertoe hiervoor enige voorschriften te geven, waarbij het informele karakter van de «eenvoudige aantekeningen» wordt beklemtoond; men zie ook de daartoe opgenomen zinsnede «zo nodig in een brief vervatte». De Hoge Raad merkt in het hierboven vermelde arrest nog op dat die aantekeningen niet «in iets anders zouden mogen bestaan dan in het aanwijzen van kennelijke vergissingen waarover in redelijkheid geen discussie meer mogelijk is». Overigens heeft de voorgestelde bepaling ook betrekking op de feitelijke instanties.¹⁰⁴

ZESDE AFDELING

De betekening van exploten

Hoewel in de praktijk, mede met verwijzing naar het opschrift van de Eerste Afdeling van het Eerste Boek van het Wetboek (luidende: Van exploiten van dagvaarding, aanzegging en betekening) wordt aangenomen dat de huidige artikelen 1 tot en met 4 Rv niet alleen op dagvaarding, maar op alle exploten betrekking hebben, lijken die artikelen zelf alleen of in de eerste plaats voor dagvaarding te zijn geschreven. Dit terwijl voorschriften met betrekking tot de betekening van exploten ook voor andere stadia van de dagvaardingsprocedure, als ook voor de executie, en zelfs soms voor verzoekschriftprocedures van belang zijn. Er is dan ook alle reden om de desbetreffende bepalingen op te nemen in de onderhavige Titel met Algemene bepalingen, en deze voorschriften ook als algemene bepalingen te redigeren. Bij de laatste grondige herziening van deze bepalingen bij de recente Wet van 3 juli 1985 houdende wijziging van de bepalingen die betrekking hebben op de betekening van exploiten in burgerlijke zaken (Stb. 384) is dit probleem van wetssystematische aard niet aangeroerd. Thans wordt de gelegenheid om in dit opzicht meer duidelijkheid te scheppen, alsnog benut.

In de huidige Eerste Afdeling bevinden zich voorts bepalingen die wèl specifiek voor dagvaarding gelden, zoals artikel 5 over de inhoud van de dagvaarding, en de artikelen 7 tot en met 12 over de dagvaardings-termijn. De nieuwe op die materie betrekking hebbende bepalingen zijn niet in de onderhavige Afdeling met algemene bepalingen, maar in een nieuwe, aparte Derde Afdeling, getiteld Dagvaarding, opgenomen in de Tweede Titel van dit wetsvoorstel. Op deze wijze zijn de bepalingen van de huidige Eerste Afdeling van de Eerste Titel over twee nieuwe afdelingen uitgesplitst. Ik meen dat dit de systematiek en de overzichtelijkheid van de regeling van deze onderwerpen ten goede komt.

Inhoudelijke wijzigingen zijn, gezien de vrij recente grondige herziening ter gelegenheid van de genoemde Wet van 3 juli 1985, Stb. 384, beperkt gehouden. Voor zover zodanige wijzigingen zijn aangebracht, worden zij hieronder vermeld. Voor het overige wordt de materie bekend veronder-

steld en wordt volstaan met een verwijzing naar de parallelle bepaling in de huidige wet.

De huidige artikelen 16 en 17 Rv keren niet terug. De materie van deze bepalingen is thans opgenomen in het wetsvoorstel houdende de Gerechtsdeurwaarderswet.¹⁰⁵

Artikel 1.6.1

Een algemeen artikel met betrekking tot de minimum-inhoud van exploten ontbreekt thans. Een en ander wordt afgeleid uit het huidige artikel 5 Rv, maar volgens de bewoordingen geldt dit alleen voor dagvaardingen. De nieuwe systematiek biedt ook in dit opzicht meer duidelijkheid.

Het eerste lid bevat een in algemene bewoordingen gestelde inleiding tot de gehele Afdeling. De hier bedoelde bevoegde deurwaarder is, mede blijkens het wetsvoorstel houdende de Gerechtsdeurwaarderswet¹⁰⁶, de gerechtsdeurwaarder die ter plaatse bevoegd is.

Het tweede, derde en vierde lid stemmen zakelijk overeen met het bepaalde in het huidige artikel 5, voor zover het althans niet gaat om voorschriften die alleen voor dagvaardingen gelden. Is dat laatste wel het geval, dan is het voorschrift te vinden in artikel 2.3.1 van dit wetsvoorstel.

Het tweede lid, onder c, vermeldt, gevolg gevend aan de adviezen van de KVG en de Orde¹⁰⁷, niet langer dat de woonplaats van de deurwaarder (vergelijk artikel 5, eerste lid, onder 2 Rv) moet worden vermeld, maar noemt in plaats daarvan diens kantooradres. Deze wijziging is ook in andere artikelen van deze Afdeling doorgevoerd. Aan onderdeel e is, op advies van de Orde¹⁰⁸, toegevoegd de zinsnede «onder de vermelding van diens hoedanigheid». Dit maakt het, zoals de Orde terecht opmerkt, mogelijk om na te gaan of het exploit ook inderdaad is afgegeven aan een huisgenoot in de zin van artikel 1.6.2, eerste lid.

Met betrekking tot het derde lid zie men ook artikel 1.6.15. Beide bepalingen zijn in 1987 ingevoerd bij de Leegstandwet¹⁰⁹ en zijn niet gewijzigd.

Artikel 1.6.2

De eerste twee leden van artikel 1.6.2 stemmen, met enige voor zich sprekende tekstuele aanpassingen, inhoudelijk grotendeels overeen met de huidige artikelen 1 en 3 Rv. Zo is het begrip «huisgenoot» voor degene aan wie, naast de geadresseerde, afschrift kan worden gelaten, gehandhaafd. Nieuw is evenwel dat het afschrift ook kan worden gelaten aan een andere persoon (dus niet aan een huisgenoot) die zich daar bevindt en van wie aannemelijk is dat deze zal bevorderen dat het afschrift degene voor wie het exploit bestemd is, tijdig bereikt. Hier kan het bij voorbeeld gaan om een werknemer die in het huis werkzaam is. Omdat een precieze aanduiding van de personen om wie het hier gaat niet goed mogelijk bleek, is een algemene formulering voorgesteld met een inhoudelijk criterium dat aan de deurwaarder voldoende houvast zal bieden.¹¹⁰

Voorgesteld wordt, naar voorbeeld van het Belgische recht (artikel 33 Ger. Wetb.), een derde lid toe te voegen, dat een antwoord geeft aan de voor de praktijk niet onbelangrijke vraag wat het rechtsgevolg is van een weigering om een exploit in ontvangst te nemen. Heeft de betekening dan wel of niet plaatsgevonden? Die vraag wordt beantwoord in die zin dat een weigering de rechtsgeldigheid van de betekening niet beïnvloedt. Degene voor wie het exploit bestemd is, behoort niet door de bedoelde weigering de civiele rechtspleging te kunnen frustreren. De toepassing van artikel 1.6.3 (zie de slotzin van artikel 1.6.2, derde lid) heeft wel ten gevolge dat de deurwaarder in geval van een weigering het exploit in ontvangst te nemen, het exploit ter plaatse, bij voorbeeld in de brievenbus, moet achterlaten of per post moet verzenden.

Aan het slot van dit lid is, mede gezien de opmerking van de NVvR bij artikel 1.6.3, eerste lid, verduidelijkt dat de regeling hoe te handelen indien het laten van een exploot aan een persoon niet mogelijk is, ook van toepassing is op de situatie van een weigering het stuk in ontvangst te nemen.

Artikel 1.6.3

Zie het huidige artikel 2 Rv. Het derde lid is geschrapt omdat dit, zoals de KVG terecht opmerkt, in artikel 12, derde lid, van het wetsvoorstel houdende de Gerechtsdeurwaarderswet staat.¹¹¹

Artikel 1.6.4

Zie het huidige artikel 4, onder 1°, Rv. In deze en in volgende bepalingen is bij de betekening ten parkette de uitdrukkelijk vermelde mogelijkheid om het exploot uit te brengen aan de persoon van de desbetreffende ambtenaar geschrapt. Het is niet wenselijk dat deze ambtenaar ook buiten kantoortijd met exploten kan worden lastig gevallen, en daaraan is ook geen behoefte, omdat buiten kantoortijd achterlating van het afschrift in de brievenbus kan en mag geschieden, blijkens het ook hier toepasselijke artikel 1.6.3. Om nog eens te onderstrepen dat ook hier de brievenbus mag worden benut, wordt «in het parket» in deze bepaling en ook in de volgende bepalingen van deze Afdeling vervangen door «aan het parket».

Nieuw is de ten aanzien van de Staat ingevoerde mogelijkheid tot het doen van een exploot in persoon. Dit is in het bijzonder van belang bij verstekvonnissen. Door de betekening in persoon vangt de verzettermijn aan (vergelijk artikel 2.7.1, tweede lid, en het huidige artikel 81, tweede lid, Rv), die overigens in dit wetsvoorstel niet meer twee, maar vier weken zal belopen. Zie ook de soortgelijke toevoeging aan de artikelen 1.6.5, 1.6.6 en 1.6.7, alsmede het advies van de KVG.¹¹² De nieuwe regeling voorziet nu ten aanzien van alle rechtspersonen in de mogelijkheid van betekening in persoon.

Het is twijfelachtig of in alle gevallen in een exploit kan worden vermeld «welk ministerie het betreft». In verband daarmee en naar aanleiding van een door de Raad van State¹¹³ hierover gemaakte opmerking, is de formulering van artikel 1.6.4 aangepast in die zin dat deze vermelding slechts dient plaats te vinden indien zulks mogelijk is. Eventueel kan achteraf een toetsing plaatsvinden of dat wel of niet het geval was. Zo zal de rechter onder omstandigheden een na de termijn van artikel 2.7.1. ingesteld verzet van de Staat nog ontvankelijk kunnen verklaren, indien het exploot waarbij het vonnis op de voorgeschreven wijze was betekend, de vermelding van het ministerie niet bevatte, in een situatie waarin deze vermelding zeer wel mogelijk was geweest. Het exploot is dan immers op grond van artikel 1.6.20 nietig. Ten gevolge daarvan is de verzettermijn in het beschreven geval dus nog niet verstreken, en waarschijnlijk zelfs nog niet eens aangevangen.

Artikel 1.6.5

Zie het huidige artikel 4, onder 2°, Rv. De redactie is iets gewijzigd. Het normale geval dat de betekening plaats vindt aan het kantoor van de rechtspersoon wordt nu vooropgesteld. Zie voor de slotzin de toelichting op artikel 1.6.4.

De in dit artikel gekozen volgorde heeft geen normatief karakter. Het woord «of» duidt op een vrije keuze. Zie bij voorbeeld ook de in artikel 1.6.9 genoemde alternatieven, die eveneens worden aangeduid met het woord «of», geplaatst aan het slot van onderdeel b. Wanneer geen sprake is van een vrije keuze, wordt dat in de tekst van de desbetreffende bepaling duidelijk tot uitdrukking gebracht. Zie bij voorbeeld artikel 1.6.3.

Het antwoord op de vraag of onder kantoor in de artikelen 1.6.5, 1.6.7, eerste lid, 1.6.8 en 1.6.10, eerste lid, ook het bijkantoor of filiaal is begrepen, luidt bevestigend, maar alleen indien en voor zover het handelingen betreft welke vanuit dat bijkantoor of filiaal plegen te worden verricht.¹¹⁴

Artikel 1.6.6

Zie het huidige artikel 4, onder 3°, Rv. Het woord «zetel» is geschrapt. «Kantoor» is in dit geval voldoende. Dit is de plaats waar het bedrijf feitelijk wordt uitgeoefend.

Artikel 1.6.7

Zie het huidige artikel 4, onder 4°, Rv. Nieuw is het tweede lid, waarin een soortgelijke betekening aan het kantoor mogelijk wordt gemaakt wanneer het gaat om een maatschap met gemeenschappelijke naam.

Artikel 1.6.8

Zie het huidige artikel 4, onder 5°, Rv.

Artikel 1.6.9

Zie het huidige artikel 4, onder 6°, Rv.

Aan de tekst van dit artikel, onder a, zijn, op advies van de Raad van State¹¹⁵, toegevoegd de woorden «of andere levensgezel». Ook elders is deze levensgezel thans in de tekst van het wetsvoorstel opgenomen: zie artikel 2.11.9.

Artikel 1.6.10

Zie het huidige artikel 4, onder 7°, Rv. In het tweede lid is, gevolgd aan een suggestie van de NVvR¹¹⁶, toegevoegd de zinsnede «en het exploit een te voeren of aanhangige procedure betreft».

Artikel 1.6.11

Zie het huidige artikel 4, onder 8°, Rv.

Het tweede lid is hier nieuw. Het beoogt een oplossing te geven voor het niet meer zeldzame geval dat in Nederland een verstekvonnis wordt gewezen tegen iemand die in een ander land een bekende woon- of werkelijke verblijfplaats heeft. Dat verstekvonnis kan, in verband met te dezer zake geldende rechtspraak van de Hoge Raad¹¹⁷, door betekening nooit gezag van gewijsde krijgen, ook niet indien vaststaat dat het stuk wel aan hem is uitgereikt. Die consequentie lijkt mij in het huidige tijdsgewricht niet aanvaardbaar, daar zij debiteuren de mogelijkheid biedt zich in het buitenland aan executie te onttrekken. Weliswaar kan op verzoek van de schuldeiser uitvoerbaarheid bij voorraad worden toegestaan en op die grond kan in beginsel ook in het buitenland de executie worden aangevangen, maar de schuldeiser zal er vaak de voorkeur aan geven zekerheidshalve pas tot executie over te gaan wanneer het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan.

De voorwaarde wordt gesteld dat het desbetreffende land is aangesloten bij het Haagse Betekeningsverdrag. In dat geval is de betekening in het andere land met voldoende waarborgen omgeven om, als de betekening daadwerkelijk in persoon heeft plaatsgevonden, ook als betekening in persoon in de zin van het huidige artikel 81 Rv (in dit wetsvoorstel: artikel 2.7.1) te kunnen gelden. Het Haagse Betekenings-

verdrag geldt in de rechtsbetrekkingen met een groot aantal landen, waaronder vrijwel alle landen in Europa.

Artikel 1.6.12

Zie het huidige artikel 4, onder 9°, Rv.

Artikel 1.6.13

Zie het huidige artikel 4, onder 10°, Rv.

Artikel 1.6.14

Zie het huidige artikel 4, onder 11°, Rv.

Artikel 1.6.15

Zie het huidige artikel 4, onder 12°, Rv.

Artikel 1.6.16

Zie het huidige artikel 4, onder 13°, Rv. De redactie is iets verbeterd, door opname van de zinsnede «waarvan gesteld wordt dat».

Artikel 1.6.17

In dit artikel is een aantal bepalingen ondergebracht die men thans ook al verspreid in het wetboek aantreft, maar die beter in één artikel in deze Afdeling met algemene bepalingen over betekening kunnen worden ondergebracht.

Het gaat in het eerste lid om een subsidiair betekenisadres bij het instellen van rechtsmiddelen (zie het huidige artikel 343, eerste lid, en het huidige artikel 407, vijfde lid, Rv), waaraan, conform het advies van de KVG¹¹⁸ als nieuwe mogelijkheden zijn toegevoegd het verzetexploot en de betekening aan het kantoor van een gerechtsdeurwaarder. De artikelen 343 en 407, vijfde lid, Rv, waren ingevoegd bij de Wet van 3 juli 1985 houdende wijziging van de bepalingen die betrekking hebben op de betekening van exploiten in burgerlijke zaken (Stb. 384). Er is geen reden om de vereenvoudigde uitbrenging van het exploit waarbij het rechtsmiddel wordt ingesteld niet ook op de voorgestelde wijze bij verzet mogelijk te maken. Aangezien eiser in een zaak waarin in persoon kan worden geprocedeerd ook bij een als gemachtigde optredende deurwaarder woonplaats kan hebben gekozen, is uitbrenging van de dagvaarding aan het kantoor van deze deurwaarder eveneens mogelijk gemaakt. Tevens wordt door de voorgestelde redactie, conform een wens van de NVvR¹¹⁹, een dubbele woonplaatskeuze (zowel bij de procureur als bij de advocaat) mogelijk gemaakt.

Ook de tweede volzin van het eerste lid is nieuw: de verplichting om het nodige te doen opdat het exploit op zijn bestemming komt, kan beter in de wet worden opgenomen.

Men zij wel bedacht op het feit dat de hier geregelde mogelijkheid van betekening aan de gekozen woonplaats van een exploit waarbij een rechtsmiddel wordt ingesteld, in verband met het Haagse Betekeningsverdrag aan beperkingen is onderworpen wanneer de desbetreffende partij in het buitenland woont.¹²⁰

Het tweede lid, dat als betekenisadres ook de in verband met een executie gekozen woonplaats noemt, is gelijk aan het huidige artikel 438a Rv. Met deze overplaatsing wordt tevens gevolg gegeven aan een suggestie van de NVvR.¹²¹

Artikel 1.6.18

Zie het huidige artikel 14 Rv. Laatstgenoemd artikel heeft een ruimere strekking: het heeft niet alleen betrekking op exploten, maar ook op andere handelingen in het kader van beslag en tenuitvoerlegging. Om dit element niet verloren te laten gaan, is in het Tweede Boek een nieuw artikel 438b Rv opgenomen, ter zake waarvan naar de desbetreffende plaats in deze memorie wordt verwezen.

Het begrip «algemeen erkende feestdag», voorkomend in het tweede lid, wordt hier gebruikt in de zin van artikel 3, eerste lid, van de Algemene termijnenwet.

Artikel 1.6.19

Dit is letterlijk het in 1985¹²² herziene, huidige artikel 90 Rv. Hoewel het niet alleen op exploten, maar ook op «akten van rechtspleging» (dat wil zeggen andere proceshandelingen) betrekking heeft, leek opname in de onderhavige Zesde Afdeling toch de meest voor de hand liggende plaats.

Voor zover dit artikel betrekking heeft op exploten, kan van belang zijn wat zijn verhouding is tot het erop volgende, hierna te bespreken artikel 1.6.20.

Men moet in dit verband onderscheid maken tussen de vraag op welke grond eventueel nietigheid kan worden aangenomen, en de vraag of die nietigheid dan inderdaad moet worden uitgesproken en zo ja, of herstel daarvan nog mogelijk is. De eerste vraag wordt bestreken door het onderhavige artikel, de andere door artikel 1.6.20. Dit artikel noemt twee algemene gronden voor nietigheid: nietigheid die uitdrukkelijk in de wet is verankerd, en de meer impliciete (of substantiële) nietigheid. Voorbeeld van de eerste nietigheidsgrond: in een beslagexploot ontbreekt de datum van de betekening. Artikel 1.6.19 zegt nu dat men eerst in de wet moet kijken of dit verzuim überhaupt met nietigheid wordt bedreigd. Dat blijkt het geval te zijn: men zie artikel 1.6.1, tweede lid, onder a. Voor de vraag of het gebrek daadwerkelijk tot nietigverklaring door de rechter moet leiden, is vervolgens de vraag van artikel 1.6.20 van belang: was het in de concrete situatie aannemelijk dat degene voor wie het exploot bestemd is, door het gebrek onredelijk is benadeeld? Het kan bij voorbeeld zijn dat hij door het ontbreken van de datum absoluut niet in staat was te begrijpen om welk beslag het ging. In dat geval moet de rechter het beslagexploot nietig verklaren. Maar hij kan dan tevens herstel bevelen; zie voor dit geval artikel 438, tweede lid, Rv. Wordt een dergelijk bevel opgevolgd, dan zal het gevolg zijn dat het beslag achteraf gezien niet nietig was.

Artikel 1.6.20

In het eerste lid van artikel 1.6.20 vindt men een beginsel dat in het kader van het streven naar deformalisering van het burgerlijk procesrecht in de jaren tachtig is ontwikkeld door de Hoge Raad en dat vervolgens ook in de wetgeving, in het bijzonder in de in 1985¹²³ vernieuwde, huidige artikelen 90 tot en met 94 Rv, tot uitdrukking is gebracht. Het bedoelde beginsel behelst dat nietigheid van proceshandelingen, zoals exploten, alleen dient te worden aangenomen indien en voor zover dat gewenst is in verband met de bescherming van de belangen waarop de geschonden norm betrekking had. Vlg. ook Rapport Commissie-Storme, artikelen 14.2.2. en 14.2.4.1. Zo leidt een vormverzuim in een dagvaarding in beginsel alleen tot nietigheid, indien de gedaagde door dat vormverzuim daadwerkelijk is of dreigt te worden benadeeld (zie in het bijzonder de huidige artikelen 93 en 94 Rv). Is bij voorbeeld alleen zijn achternaam verkeerd gespeld, dan zal die benadeling niet gauw worden aangenomen; anders wordt dat wanneer de rechter het aannemelijk acht dat de gedaagde het stuk ten gevolge van het gebrek in het geheel niet onder

ogen heeft gekregen. Die gedachte dient te worden doorgetrokken naar andere exploten dan dagvaardingen. Ook daar moeten kleine fouten niet per se tot nietigheid leiden. De nietigheid moet ook daar voor «gedekt» kunnen worden verklaard. Vlg. ook Rapport Commissie-Storme, artikel 14.2.4.2.

De toetsing of in een concreet geval van onredelijke benadeling sprake kan zijn, moet allereerst geschieden door de deurwaarder die het eerste exploit uitbrengt. Hij weet op dat moment niet zeker hoe de rechter erover zal denken. Daarom is voorgesteld te zeggen dat de benadeling «aannemelijk» moet zijn. De rechter kan eventueel achteraf, op verzoek van een betrokkene die daar anders over denkt, dit oordeel toetsen.

Het begrip benadeling wordt in dit verband gebezigd in het huidige artikel 94, eerste lid, Rv en in de rechtspraak.¹²⁴ Zie ook artikel 114, tweede lid, NCPC.¹²⁵

Van belang is dat nergens staat dat in geval van constatering van een gebrek in een exploit de nietigheid door de rechter *ambtshalve* moet worden uitgesproken. Wel moet artikel 1.6.20, eerste lid, *ambtshalve* worden toegepast. Dit betekent dat het aan de rechter is overgelaten om uit te maken of al dan niet tot uitspraak van de nietigheid dient te worden overgegaan, waarbij de aard van het gebrek een belangrijke rol kan spelen. Zo lang over een gebrek in bij voorbeeld een beslagexploit, dat op zichzelf nietigheid oplevert (bij voorbeeld in een executiegeschil, vergelijk artikel 438 Rv dat uitdrukkelijk de herstelmogelijkheid noemt) niet wordt geklaagd en zo lang een eventuele klacht niet wordt gehonoreerd, moet in beginsel (dat wil zeggen indien de rechter ook niet *ambtshalve* de nietigheid uitspreekt) van de geldigheid van het beslag worden uitgegaan. Vergelijk ook de geciteerde Franse bepaling.

In het tweede lid wordt dit beginsel aangevuld met een voorschrift omtrent een algemene herstelmogelijkheid.

In de huidige wettelijke regeling van de artikelen 92 tot en met 94 Rv is de mitigering van de nietigheid, alsmede de herstelmogelijkheid, beperkt tot dagvaardingen. Er is echter geen goede grond, een en ander niet eveneens voor andere exploten te laten gelden. Nu in dit wetsvoorstel een Afdeling is opgenomen met algemene bepalingen betreffende exploten, is het thans de gelegenheid deze leemte op te vullen.

Wel bedenke men dat hiernaast voor bijzondere gebieden aparte, meer gedetailleerde regelingen golden en moeten blijven gelden. Zo vereist het instituut van het herstelexploit ook onder de nieuwe regeling een aparte voorziening voor dagvaardingen (zie artikel 2.3.9) en blijven voor beslagexploten de ook in dit opzicht relevante artikelen 438 en 705 Rv gehandhaafd. Deze aparte regelingen hebben als *lex specialis* uiteraard voorrang boven het onderhavige algemene voorschrift. Men zie de voor alle duidelijkheid in het tweede lid opgenomen woorden «tenzij uit de wet anders voortvloeit».

Het initiatief tot het doen uitbrengen van een herstelexploit kan uitgaan van belanghebbenden zelf, maar het tweede lid laat ook ruimte voor de rechter om eventueel *ambtshalve* herstel te bevelen. Wederom geldt hiervoor dat bijzondere regelingen aan deze algemene bepaling kunnen derogeren.

Het kan zoals gezegd ook voorkomen dat iemand zelf ontdekt dat aan een exploit dat hij heeft laten uitbrengen een gebrek kleeft. Net zo goed als in artikel 2.3.9 een mogelijkheid tot spontaan herstel wordt geboden, moet die mogelijkheid ook bestaan als het niet om een dagvaarding gaat. Is bij voorbeeld in een beslagexploit de beslagene met een verkeerde naam aangeduid (vergelijk artikel 1.6.1, tweede lid, onder d), dan valt het te billijken wanneer degene die het beslag wilde leggen het zekere voor het onzekere wil nemen en onmiddellijk een herstelexploit wil laten uitbrengen.

In de regel zal na het uitbrengen van een herstelexploit het oorspronkelijke exploit gelden, ook voor wat de datum betreft. Toch is het naar mijn

mening beter dit niet in de tekst van de bepaling neer te leggen, omdat ik uitzonderingen op die regel mogelijk acht. Wanneer in een beslagexploot een fout is gemaakt, kan bescherming van belanghebbenden die door die fout waren misleid, meebrengen dat het niet aangaat aan de oorspronkelijke beslagdatum vast te houden. Het is aan de executierechter om daarover in voorkomend geval te beslissen.

ZEVENDE AFDELING

Inlichtingen over buitenlands recht

Vergelijk de huidige artikelen 150 en 151 Rv voor de dagvaardingsprocedure en de huidige artikelen 429s en 429t Rv voor de verzoekschriftprocedure. Deze regelingen zijn in elkaar geschoven.

Artikel 1.7.1

Ten aanzien van de opgave door de rechter aan partijen van de te stellen vragen en de te verzenden stukken is in het eerste lid voor de schriftelijke vorm gekozen. Hetzelfde geldt voor de reactie daarop door partijen, zoals vermeld in het tweede en vijfde lid. Deze algemene keuze voor een schriftelijke communicatie, óók in procedures zonder verplichte procesvertegenwoordiging – die op grond van het huidige artikel 429s Rv reeds geldt in de verzoekschriftprocedure – is bewust gemaakt in verband met het feit dat de vragen en stukken naar het buitenland gaan en niet steeds kunnen worden aangevuld. Naar verwachting zal met name over de formulering van de vragen zorgvuldiger worden nagedacht als de schriftelijke vorm is vereist.

Onder de term «partijen» in het eerste, tweede en vijfde lid valt, wat betreft de verzoekschriftprocedure, ieder die op grond van artikel 3.4.2 (vergelijk het huidige artikel 429f Rv) wordt opgeroepen. Daartoe behoren ook de niet verschenen en de onbekende belanghebbenden, hetgeen een uitbreiding ten opzichte van het huidige artikel 429s Rv impliceert. Uit een oogpunt van eenvoud van de regeling zijn deze belanghebbenden niet uitgezonderd, mede omdat van deze uitbreiding in de praktijk nauwelijks of geen extra werk wordt verwacht.

De huidige artikelen 150 en 429s Rv kennen verschillende regelingen ten aanzien van tegen het tussenvonnis of de tussenbeschikking waarin de inhoud van het verzoek om inlichtingen is vastgesteld, in te stellen rechtsmiddelen. De reden hiervan valt niet goed in te zien. Het lijkt beter en duidelijker hiervoor een uniforme regeling te geven. In het vierde lid van het voorgestelde artikel 1.7.1 is de keuze gevallen op uitsluiting van rechtsmiddelen, voor zover het de inhoud betreft van de te stellen vragen en de te verzenden stukken, waarover partijen zich reeds hebben kunnen uitlaten.

Artikel 1.7.2

Vergelijk voor de betekenis van de term «partijen» de toelichting op artikel 1.7.1.

ACHTSTE AFDELING

Herstel van verkeerd inleiden van een procedure

Afdeling 1.8 is nieuw en bevat enkele «wissels» bij verkeerde procesinleiding. De wet biedt hier een soepele regeling voor herstel van de gemaakte fout, waarbij de aanhangigheid van de zaak behouden blijft.

Daarbij kan worden gedacht aan de situatie waarin in eerste aanleg een zaak met een verzoekschrift is ingeleid in plaats van met een dagvaarding of omgekeerd (artikel 1.8.1) en aan de situatie waarin ten onrechte een beroep op de burgerlijke rechter wordt gedaan, terwijl op de voet van de Algemene wet bestuursrecht bezwaar kon worden gemaakt, administratief beroep kon worden ingesteld of beroep bij een administratieve rechter kon worden ingesteld (artikelen 1.8.2 en 1.8.3). Zie ook paragraaf 2.1.4.5 van het algemeen deel van deze toelichting.

Voor de situatie waarin verzuimd wordt procureur te stellen dan wel ten onrechte procureur wordt gesteld, zij verwezen naar de artikelen 2.3.12, 2.3.13 en 3.4.4 en naar de toelichting op deze artikelen.

Artikel 1.8.1

Artikel 1.8.1 beoogt een bijdrage te leveren aan verdere deformalisering van het burgerlijk procesrecht, door een verkeerde keuze van het procesinleidend stuk in principe niet meer fataal te laten zijn. Op dit moment is het uitbrengen van een dagvaarding in gevallen dat een verzoekschrift had moeten worden ingediend, of omgekeerd, nog «dodelijk»: men is niet ontvankelijk, hetgeen te meer kan knellen wanneer een dergelijke vergissing pas in hoger beroep of in cassatie wordt ontdekt. Volgens de Hoge Raad¹²⁶ moet de rechter zich hier aanpassen aan het inleidend stuk: als de zaak ten onrechte met een verzoekschrift is ingeleid, volgt bij beschikking niet-ontvankelijkverklaring. Is men het daarmee niet eens, dan moet hetzelfde spoor worden voortgezet: men moet dan bij verzoekschrift in hoger beroep enzovoort.

Het verdient naar mijn mening de voorkeur om, indien het verkeerde inleidende stuk op zichzelf voldoende gegevens bevat om aan de wederpartij of belanghebbenden duidelijk te maken wat men eigenlijk van de rechter wil, dat stuk (zoveel mogelijk) als het juiste inleidende stuk te behandelen en vervolgens de juiste procedure te volgen. De verschillen zitten immers niet zo zeer in de inleidende stukken, maar in de daarna volgende procedure.

Volgens het eerste lid van artikel 1.8.1 blijft de zaak nu aanhangig. Er volgt in beginsel dus geen niet-ontvankelijkverklaring.

Indien nodig (dit is alleen het geval als in verband met de verkeerde keuze bepaalde gegevens niet zijn vermeld), beveelt de rechter de aanlegger het stuk te verbeteren of aan te vullen. Was bij voorbeeld ten onrechte een verzoekschrift ingediend in een situatie dat gedagvaard had moeten worden, dan wordt, *indien nodig* (dit is niet altijd nodig, zeker niet indien de fout pas in een later stadium wordt ontdekt), het uitbrengen van een herstelexploot bevolen. Ook is een dergelijk bevel niet nodig (en zelfs ongewenst en onjuist), indien de tegenpartij niet is verschenen, aangezien deze dan geen kennis kan nemen van de verbeterde stellingen.

Een en ander past in de door mij gehuldigde opvatting dat het procesrecht in de eerste plaats een dienende functie heeft en derhalve zo weinig mogelijk «valkuilen» dient te bevatten.

Sterk¹²⁷ heeft, ter voorkoming van misbruik, geadviseerd, aan het eerste lid de zinsnede «in eerste aanleg» toe te voegen. Naar mijn mening verdient het de voorkeur, dat niet te doen. Ook in hoger beroep of in cassatie gemaakte fouten als hier bedoeld, moeten in voorkomend geval kunnen worden hersteld. Ik zie geen goede reden, in dit opzicht onderscheid te maken tussen de diverse instanties, te meer daar het goed mogelijk is dat de vraag of een bepaalde keuze juist was, pas in de cassatieprocedure definitief wordt beantwoord. De mogelijkheid tot het misbruik waarop Sterk doelt, is overigens zeer beperkt geworden, nu de appeltermijnen in dagvaardings- en verzoekschriftprocedures grotendeels gelijk getrokken zijn.

Wel is naar aanleiding van de commentaren van de NVvR¹²⁸ en Sterk de tweede volzin van het eerste lid aangepast. Uit de formulering blijkt nu

duidelijk dat bedoeld is dat de zaak aanhangig is vanaf de oorspronkelijke dag van indiening of dagvaarding. Zie ter zake de artikelen 2.4.1 en 3.4.1.

De vraag rijst wat er gebeurt als iemand een bevel van de rechter als in het eerste lid bedoeld, niet nakomt, of als partijen geen gebruik maken van de hun ingevolge het derde lid geboden gelegenheid, hun stellingen aan te passen. Een en ander is dan voor hun eigen risico. In het uiterste geval zou alsnog niet-ontvankelijkheid of afwijzing kunnen volgen.

Een ander, maar wel enigszins verwant geval is dat van de cumulatie van een verzoekschriftprocedure met een dagvaardingsprocedure, iets wat zich in de praktijk herhaaldelijk voordoet. De rechtspraak van de Hoge Raad is hierover niet geheel eenduidig.¹²⁹ Naar mijn mening staat in de bedoelde gevallen er niets aan in de weg dat beide zaken gelijktijdig (in twee aparte procedures) worden behandeld, in die zin dat bij voorbeeld comparitie na antwoord en mondelinge behandeling parallel lopen. Mede gezien de thans in het systeem aangebrachte «wissels» (het onderhavige artikel en de artikelen 2.3.12 en 2.3.13) behoeft dit probleem naar mijn mening geen uitdrukkelijke wettelijke regeling. Hier komt nog bij dat het probleem wat omvang betreft aanzienlijk is gereduceerd nu de grens tussen de verzoekschrift- en de dagvaardingsprocedure (zoals ook elders in deze memorie is aangestipt) scherper is getrokken dan voorheen.

Met «bevel» in het eerste en tweede lid van artikel 1.8.1 wordt overigens bedoeld «vonnis», indien het in de loop van een dagvaardingsprocedure wordt gegeven, en «beschikking», indien het in de loop van een verzoekschriftprocedure wordt gegeven.

De rechter kan op grond van het derde lid partijen de gelegenheid bieden hun stellingen aan te passen aan de dan toepasselijke rechtsregels. De term «stellingen aanpassen» dient ruim te worden opgevat. Niet alleen wordt bedoeld het aanpassen van de feiten en rechtsgronden aan de dan toepasselijke rechtsregels, maar ook bij voorbeeld in geval van overschakeling van een verzoekschriftprocedure op een dagvaardingsprocedure de mogelijkheid dat alsnog een eis in reconventie of incidentele vorderingen met betrekking tot vrijwaring, verwijzing en voeging, en zekerheidstelling van proceskosten, worden ingesteld.

In het vierde lid is, op advies van de NVvR en de Orde¹³⁰, uitdrukkelijk geregeld dat tegen een beslissing ingevolge het eerste, tweede en derde lid van artikel 1.8.1 geen hogere voorziening open staat.

Artikel 1.8.2

Artikel 1.8.2 komt overeen met het huidige artikel 96a Rv, ingevoerd bij de inwerkingtreding van de Awb op 1 januari 1994. Het is een herstelregel voor gevallen van niet-verwijtbaar handelen. Het spiegelbeeld van deze bepaling in het bestuursrecht is te vinden in artikel 8:71 Awb. Zie voor de toelichting ook de kamerstukken ter zake.¹³¹

De bewoordingen zijn aangepast aan de terminologie van dit wetsvoorstel. Daarbij dient te worden bedacht dat de termen «beroep», «beroepschrift», «bezwaar», «orgaan» en «termijn» dienen te worden opgevat in de zin van de Algemene wet bestuursrecht.

Een wijziging ten opzichte van het huidige artikel 96a Rv is dat in het tweede lid niet meer wordt gesproken van «wordt ... vermeld» maar van «kan de rechter ... vermelden». Het zou zich namelijk kunnen voordoen dat voor een aanlegger die het geluk heeft te goeder trouw te zijn, deze omweg mogelijk lijkt ook bij onredelijk laat aanbrengen. Dit zou in strijd met de eisen van een goede procesorde zijn. Door de nieuwe formulering wordt het mogelijk gemaakt dat de rechter dan niet hoeft over te gaan tot vermelding bij welk orgaan alsnog bezwaar kan worden gemaakt of alsnog beroep kan worden ingesteld. Zo kan oneigenlijk gebruik van de in deze bepaling geboden regeling worden voorkomen.

Tegen beslissingen ingevolge artikel 1.8.2 staan overigens de gewone

rechtsmiddelen open, waarbij de normale termijnen in acht moeten worden genomen.

Indien de burger ten onrechte de burgerlijke rechter heeft benaderd als gevolg van verwijtbaar handelen van het bestuursorgaan, kan de rechter op grond van artikel 2.11.9, eerste lid, tweede volzin, de nodeloos gemaakte kosten laten komen voor rekening van de partij die deze heeft veroorzaakt. Het gaat hier om nodeloos gemaakte kosten, aangewend of veroorzaakt door het bestuursorgaan/de Staat. Indien de burger ten onrechte de administratieve rechter heeft benaderd, gelden overigens artikel 8:74, tweede lid, Awb ten aanzien van de griffierechten en artikel 8:75, eerste lid Awb ten aanzien van de overige proceskosten.

Artikel 1.8.3

Artikel 1.8.3 is eveneens een nieuwe en zeer belangrijke bepaling. Het bevat een algemene verwijzingsregel van de burgerlijke rechter naar de administratieve rechter in strikte zin voor uitzonderingsgevallen. Hierdoor is de legitimatie voor verwijzing in de wet te vinden. Ik acht het opnemen van een dergelijke regel in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering niet alleen om deze reden van betekenis, maar ook voor de bevordering van de integratie binnen de rechtbanken. Nu de administratieve rechter in eerste aanleg reeds binnen de rechtbank is geïntegreerd en de kanton-rechter op het punt staat binnen de rechtbank te integreren, dient te worden voorkomen dat de burger zich desondanks bij «verschillende loketten» moet vervoegen met alle problemen die daarbij horen, zoals «een apart volgnummer halen». Bovendien is een dergelijke regel klant-gericht, nu een rechter helpt en aangeeft, hoe te handelen.

Ten slotte is een voordeel dat een procedure niet meer opnieuw aanhangig gemaakt hoeft te worden met alle gevolgen van dien. Doordat de procedure aanhangig blijft, is er immers geen verval van termijnen en hoeft niet opnieuw griffierecht te worden betaald.

Bewust is ervoor gekozen de verwijzing te beperken tot die van de burgerlijke rechter naar de administratieve rechter. Verwijzing naar de procedure om bezwaar te maken op grond van de Awb valt naar mijn mening buiten dit kader van de integratie van de gerechten in eerste aanleg.

Evenals in artikel 1.8.1 is de mogelijkheid van verwijzing naar de administratieve rechter niet beperkt tot de eerste aanleg. Deze mogelijkheid kan ook in hoger beroep van praktisch nut zijn. Opmerking verdient dat door verwijzing naar de administratieve rechter de bezwaarfase wordt overgeslagen. Daartegen bestaat geen bezwaar, aangezien de overheid door verweer te voeren, te kennen heeft gegeven het bezwaar niet te zullen honoreren.

De rechter «kan» tot verwijzing overgaan. Hij is het niet verplicht. De situatie kan zich immers voordoen dat toepassing van artikel 1.8.2 of verwijzing naar de administratieve rechter door de rechter in strijd met de eisen van een goede procesorde wordt geacht.

De rechter is verplicht partijen in de gelegenheid te stellen hun mening hierover kenbaar te maken. Indien dan blijkt dat partijen met opzet voor de aangezochte rechter hebben gekozen, mag de rechter niet overgaan tot verwijzing.

Na verwijzing is de administratieve rechter aan deze beslissing gebonden. Wel staan tegen een beslissing tot verwijzing de gewone rechtsmiddelen open, waarbij de normale termijnen in acht moeten worden genomen.

Partijen krijgen de gelegenheid hun stellingen aan te passen aan de procesregels, die na verwijzing moeten worden gevolgd. De term «stellingen» dient ruim te worden opgevat. Zij ziet bij voorbeeld ook op de mogelijke wijziging van partijen na verwijzing.

Deze bepaling zal bij de aanpassing van de overige wetgeving aan het

onderhavige wetsvoorstel eveneens worden opgenomen in de Awb. Eveneens zullen bij die gelegenheid de consequenties voor onder meer het griffierecht ter zake worden geregeld.

NEGENDE AFDELING

Slotbepaling

Artikel 1.9.1

Zie het huidige artikel 6 Rv. De vraag rees waar het artikel het beste kon worden ondergebracht. De huidige plaats in de Afdeling over exploten of die over dagvaardingen is niet juist, omdat het hier vooral erom gaat dat in civiele procedures waarbij de Koning betrokken is, een bijzondere gemachtigde dient op te treden. De wetgever wilde «de persoon des Konings zoveel mogelijk uit de processtukken en uit de rechtszaal houden»¹³². Het kan overigens gaan om een dagvaardingsprocedure of om een verzoekschriftprocedure. Gezien het algemene karakter, en anderzijds de heel specifieke inhoud van de bepaling, is de aangepaste, in meer algemene bewoordingen gestelde, versie hier als slotbepaling opgenomen.

TWEEDE TITEL

DE DAGVAARDINGSPROCEDURE IN EERSTE AANLEG

In het opschrift van de Tweede Titel is de term «dagvaardingsprocedure» gebruikt, waarmee niet zozeer een wijze van procesinleiding als wel een type procesgang wordt aangeduid. Onder dit begrip vallen ook procedures die weliswaar niet met een dagvaarding aanvangen, maar voor het overige de procesgang als aangegeven in deze Titel en met name in Afdeling 2.4 volgen. Voorbeelden daarvan zijn de eis in reconventie en de renvooiprocedure.

EERSTE AFDELING

Algemene bepalingen

De Eerste Afdeling van de Tweede Titel bevat algemene bepalingen van allerlei aard met betrekking tot het procederen in dagvaardingsprocedures in eerste aanleg. Een centrale plaats in deze Afdeling wordt ingenomen door artikel 2.1.2, waarin is aangegeven in welke zaken verplichte procesvertegenwoordiging geldt en in welke zaken niet, terwijl artikel 2.1.3 een uitwerking hiervan geeft met betrekking tot objectieve cumulatie en artikel 2.1.4 het huidige artikel 43 RO laat voortleven. Aan het onderscheid als bedoeld in artikel 2.1.2 zijn onder meer gevolgen verbonden voor de wijze waarop proceshandelingen moeten worden verricht (artikel 2.1.7), de ondertekening van processtukken (artikel 2.1.8) en de wijze waarop de wederpartij van de inhoud van deze stukken kennis krijgt (artikel 2.1.9). Bij deze bepalingen en ook elders in het wetsvoorstel zijn steeds de zaken waarin procesvertegenwoordiging niet verplicht is en partijen dus in persoon kunnen procederen het eerste genoemd. Numeriek gaat het daarbij immers om de grootste groep van zaken.

Ten slotte vindt men in deze Afdeling bepalingen betreffende gemachtigden, die in zaken zonder verplichte procesvertegenwoordiging als procesvertegenwoordiger kunnen optreden (artikelen 2.1.5 en 2.1.6), het produceren van stukken (artikelen 2.1.10 en 2.1.11), schikkings- en

inlichtingencomparitie (artikelen 2.1.12, 2.1.13 en 2.1.14), de vermelding door de rechtbank van de op een bepaalde roldatum te verrichten proceshandeling (artikel 2.1.15), de verstrekking van processen-verbaal en de wijze van toezending van stukken door de griffier aan partijen (artikelen 2.1.16 en 2.1.17).

Artikel 2.1.1

Dit artikel is nodig naast het parallelle artikel 3.1.1. Het eerste lid somt de zaken op waarop de bepalingen van de Tweede Titel *niet* van toepassing zijn en verklaart de bepalingen van de onderhavige Tweede Titel van toepassing op alle overige zaken. Een dergelijke bepaling ontbreekt in het huidige recht. Met de zinsnede «voor zover daarop niet een andere, bijzondere wettelijke regeling van toepassing is» zijn bedoeld verzoekschriftprocedures die blijkens bijzondere, in het kader van de aanpassingswetgeving nog op te nemen wettelijke voorschriften niet door de bepalingen van de Derde Titel worden beheerst (bij voorbeeld: het verzoek tot faillietverklaring), alsmede andere procedures met een geheel eigen regeling, zoals de rekenprocedure.

Het tweede lid bevat een hulpbepaling. Op enkele plaatsen in het wetsvoorstel wordt ter wille van de eenvoud gesproken van «zaken die bij dagvaarding worden ingeleid»; zie de artikelen 1.1.2, 1.1.6, 1.1.9, 1.1.10, 1.1.11 en 1.9.1. Het tweede lid van artikel 2.1.1 maakt duidelijk dat op die plaatsen in feite het meeromvattende begrip is bedoeld van artikel 2.1.1, eerste lid. Zie ook de toelichting op artikel 1.1.2.

Artikel 2.1.2

De huidige competentieverdeling over kantongerechten en rechtbanken zoals voornamelijk neergelegd in de Wet op de rechterlijke organisatie, verder aangeduid met RO, is in dit wetsvoorstel «vertaald» naar een verschil in procesgang bij de rechtbanken nieuwe stijl. Het voornaamste verschil in procesgang is dat partijen in bepaalde zaken in persoon kunnen procederen («kunnen» omdat het ook bij proces-vertegenwoordiger kan, die echter in deze zaken gemachtigde heet en niet procureur; zie artikel 2.1.5) en in andere zaken slechts vertegenwoordigd door een procureur. Dit onderscheid is neergelegd in artikel 2.1.2.

In het eerste lid zijn de zaken beschreven waarin partijen in persoon kunnen procederen.

In het eerste lid, onder a, vindt men de inhoud van het huidige artikel 38 RO terug, met dien verstande dat de financiële grens¹³³ aan de eisen van de tijd is aangepast en van f 5 000 is opgetrokken naar f 10 000. Door gebruik van het woord «beloop» is aangegeven dat het hier om geldvorderingen gaat. Voorts is – zoals door de Orde in overweging is gegeven¹³⁴ – door opname van de zinsnede «de tot aan de dag van dagvaarding verschenen rente daarbij inbegrepen» de rechtspraak van de Hoge Raad ter zake¹³⁵ gecodificeerd, waarbij het geen verschil maakt of de rente verschuldigd is krachtens de wet of krachtens overeenkomst.¹³⁶

In het eerste lid, onder b, vindt men, mede naar aanleiding van een hiertoe strekkende suggestie van de NVvR¹³⁷, een codificatie van de rechtspraak van de Hoge Raad met betrekking tot vorderingen van onbepaalde waarde¹³⁸: indien duidelijke aanwijzingen bestaan dat de vordering geen hogere waarde vertegenwoordigt dan f 10 000, kan in persoon geprocedeerd worden. Bij een vordering tot ontbinding van een overeenkomst bij voorbeeld, zal het bedrag van de schadevergoeding die gewoonlijk bij dezelfde dagvaarding wordt gevorderd, als zo'n aanwijzing kunnen gelden.

In het eerste lid, onder c, herkent men globaal de inhoud van het huidige artikel 39 RO, waarbij de zaken vermeld in artikel 39, onder 1°, en onder 4°, vallen onder «zaken betreffende een huurovereenkomst». Deze

algemene term impliceert een uitbreiding van de zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen; daaronder valt immers ook de overeenkomst van huur en verhuur (waaronder begrepen de lease-overeenkomst) van roerende zaken. De huidige artikelen 41 en 42 RO, welke thans de kantonrechter in specifieke huurzaken (ontruiming respectievelijk ontbinding) bevoegd maken, komen te vervallen; zij worden begrepen onder «zaken betreffende een huurovereenkomst» in het eerste lid, onder c. Dit betekent dat in ontbindingszaken het bedrag van de jaarlijkse huur geen rol meer zal spelen (zie het huidige artikel 42 RO).

Het eerste lid, onder d, ten slotte is een restbepaling: partijen kunnen ook in persoon procederen in andere zaken ten aanzien waarvan de wet dit bepaalt. Hiertoe zal de gehele wetgeving worden doorgelicht op zaken waarin naar huidig recht de kantonrechter bevoegd is; op die plaatsen zal worden aangegeven dat partijen in de betreffende zaak in persoon kunnen procederen. Dit zal geschieden in een apart wetsvoorstel tot aanpassing van de overige wetgeving in verband met het onderhavige wetsvoorstel.

Het tweede lid bepaalt dat in alle zaken die niet door het eerste lid bestreken worden, partijen niet in persoon kunnen procederen, doch slechts vertegenwoordigd door een procureur. In dit lid is tevens de veronderstelde domiciliekeuze bij de gestelde procureur (vergelijk de huidige artikelen 133, tweede lid, en 137, derde lid, Rv) tot aan het eindvonnis (vergelijk artikel 133, derde lid, Rv) opgenomen, alsmede de regel van het huidige artikel 146 Rv, inhoudend dat de gestelde procureur niet kan worden herroepen zonder dat een andere procureur wordt gesteld.

Artikel 2.1.3

Artikel 2.1.3 geeft een regeling met betrekking tot objectieve cumulatie die in de huidige wet ontbreekt en die enigszins verschilt van de oplossing die de rechtspraak hiervoor thans hanteert.

Het eerste lid stelt voorop dat, voor het bepalen van de procesgang, cumulerende vorderingen bij elkaar moeten worden opgeteld. Dit geldt echter slechts voor de zogenaamde «bedragvorderingen», dat wil zeggen de geldvorderingen en de vorderingen van onbepaalde waarde, zoals respectievelijk aangeduid onder a en b van het eerste lid van artikel 2.1.2. De zogenaamde «aardvorderingen» als vermeld in het eerste lid, onder c, van artikel 2.1.2 worden van deze optelregel uitgezonderd, óók indien een dergelijke aardvordering in geld is uitgedrukt (bij voorbeeld: een bepaald bedrag aan achterstallige huur). Hetzelfde geldt voor de vorderingen gebaseerd op artikel 2.1.2, eerste lid, onder d; ook deze vallen niet onder de optelregel. Tot zover verandert er niets in vergelijking met het huidige recht.

Nieuw is de regel van artikel 2.1.3, tweede lid: indien een aardvordering of een vordering als bedoeld in artikel 2.1.2, eerste lid, onder d, cumuleert met een of meer bedragvorderingen met een (gezamenlijk) beloop of een (gezamenlijke) waarde van meer dan f 10 000, dan volgt de aardvordering of de vordering van artikel 2.1.2, eerste lid, onder d, wat de procesgang betreft de bedragvordering; dat wil zeggen dat dan voor de gehele zaak procureursbijstand verplicht is. Deze regel dient de eenvoud, in verband met het feit dat cumulerende vorderingen veelal verknocht zullen zijn. De eiser die de gevolgen van deze regel niet wenst, kan er uiteraard voor kiezen twee dagvaardingën uit te brengen.

Ter illustratie van de werking van artikel 2.1.3 volgen hier een paar voorbeelden:

- Een vordering tot betaling op grond van een koopovereenkomst ad f 6 000 cumuleert met een zelfde vordering of met een vordering tot ontbinding van een koopovereenkomst, waarbij tevens een bedrag van f 6 000 schadevergoeding wordt gevorderd: de optelregel leidt tot verplichte procureursbijstand in deze zaak.

- Een vordering tot betaling van achterstallige huur ad f 12 000 cumuleert met een vordering tot betaling van f 6 000 op grond van een koopovereenkomst of met een vordering tot ontbinding van een koopovereenkomst waarvan de waarde duidelijk onder de f 10 000 ligt: de optelregel wordt niet toegepast; er kan in persoon geprocedeerd worden.
- Een vordering tot ontbinding van een huurovereenkomst cumuleert met een vordering tot betaling op grond van een koopovereenkomst ad f 12 000, of met twee kleinere vorderingen op grond van koop, die een gezamenlijk beloop van f 12 000 hebben, of met een of meer vorderingen van onbepaalde waarde, waarbij de (gezamenlijke) waarde niet duidelijk onder de f 10 000 ligt: de optelregel wordt niet toegepast, maar de aardvordering wordt ten aanzien van de procesgang «meegetrokken» door de bedragvordering(en); in deze zaak is procureursbijstand verplicht.

Voor de gevallen van subjectieve cumulatie bevat dit wetsvoorstel geen bepaling, aangezien hierin geen verandering wordt beoogd. Bij subjectieve cumulatie blijven de vorderingen zelfstandig; zij worden opgeteld noch meegetrokken.

Artikel 2.1.4

In artikel 2.1.4 keert de mogelijkheid van het huidige artikel 43 RO terug, zij het in een aan het nieuwe systeem aangepaste vorm. Partijen kunnen zich tezamen tot de rechtbank van hun keuze wenden mits de zaak tot hun vrije bepaling staat. Ook indien het een zaak betreft ten aanzien waarvan artikel 2.1.2, tweede lid, verplichte vertegenwoordiging door een procureur voorschrijft, kunnen partijen in dit geval in persoon procederen. Bovendien is, ingevolge het tweede lid, geen hoger beroep mogelijk, tenzij partijen zich dat hebben voorbehouden.

Het huidige artikel 43 RO bevat geen aanwijzingen omtrent de procedure die in dit geval dient te worden gevolgd. Dientengevolge komt aan de kantonrechter in dit opzicht een grote vrijheid toe, zolang processuele beginselen zoals het recht op hoor en wederhoor in acht worden genomen. Die vrijheid zou ik ook in de nieuwe opzet, nu het uitdrukkelijk de bedoeling is artikel 43 RO te laten voortleven, willen handhaven. Het is dus niet de bedoeling dat de procedure die is voorgescreven voor zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, zoals opgenomen in de Tweede Titel van dit wetsvoorstel, moet worden gevolgd. Om die bedoeling beter tot uitdrukking te laten komen, is het derde lid aan artikel 2.1.4 toegevoegd. De situatie is enigszins vergelijkbaar met arbitrage. Men zie artikel 1036 Rv, waarin is bepaald dat partijen of het scheidsgerecht de wijze waarop het geding wordt gevoerd, bepalen. Nu het in het geval bestreken door artikel 2.1.4 om overheidsrechtspraak gaat, acht ik een doorslaggevende invloed van partijen op de wijze van gedingvoering niet op zijn plaats. Wel lijkt het mij juist dat in dit geval de wijze van gedingvoering, met inachtneming van het hierboven opgemerkte, door de rechtbank wordt bepaald.

Artikelen 2.1.5 en 2.1.6

In zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, kunnen zij zich laten bijstaan of zich door een gemachtigde laten vertegenwoordigen. Degene die bijstand verleent of als gemachtigde optreedt kan door de rechtbank worden geweigerd.

Deze materie, die voor het burgerlijke procesrecht is te vinden in de huidige artikelen 101 en 102 Rv, is voor het bestuursprocesrecht geregeld in de artikelen 8:24 en 8:25 Awb. Uit een oogpunt van harmonisatie van het procesrecht is het voorgestelde artikel 2.1.5 zoveel mogelijk op de regeling van de Awb (artikel 8:24) afgestemd. In verband met de eigen aard van het burgerlijke procesrecht bleek harmonisatie van het voorgestelde artikel 2.1.6 met artikel 8:25 Awb echter niet goed mogelijk.

De bepaling van het huidige artikel 101, tweede lid, Rv, keert in artikel 2.1.5 niet terug, aangezien dat niet zou stroken met artikel 3:63 BW en die bepaling ook niet in artikel 8:24 Awb voorkomt.

De nieuwe regeling is niet beperkt tot gemachtigden, maar heeft ook betrekking op personen die een partij bijstand verlenen. Met de neutrale term «persoon» (in artikel 2.1.6) is bedoeld aan te geven dat ook een rechtspersoon als verlener van bijstand of als gemachtigde kan optreden.

Artikel 2.1.5, derde lid, geeft een noodzakelijk verschil te zien met artikel 8:24, derde lid, waar het, naast advocaten en procureurs, ook gerechtsdeurwaarders – die immers in het bestuursprocesrecht geen rol spelen – ontheft van het overleggen van een volmacht.

Artikel 2.1.6 stemt in grote trekken overeen met het huidige artikel 102 Rv.

In het eerste lid is de termijn gedurende welke een persoon geweigerd kan worden niet meer geregeld; deze wordt aan het oordeel van de rechtbank overgelaten. Nieuw is hier wel dat ook een gerechtsdeurwaarder, naast de advocaat en procureur, niet als gemachtigde kan worden geweigerd.

Het tweede en derde lid van artikel 102 Rv zijn samen terug te vinden in artikel 2.1.6, tweede lid, met dien verstande dat op aanbeveling van de NVvR¹³⁹ wordt bepaald dat de weigering niet alleen aan de betreffende partij, maar ook aan de geweigerde persoon moet worden meegedeeld.

Het vierde lid van artikel 102 Rv stemt overeen met het derde lid van artikel 2.1.6.

Artikel 102, vijfde lid, Rv keert terug in artikel 2.1.6, vierde lid, waarbij de arrondissementsrechtbank is vervangen door het gerechtshof.

Het zesde lid van artikel 102 Rv ten slotte is het vijfde lid van artikel 2.1.6 geworden, met dien verstande dat de eis dat het onderzoek in hoger beroep met gesloten deuren plaatsvindt, is verdwenen. Er lijkt anno 1994 geen goede reden te zijn om deze procedure per definitie uit de openbaarheid te houden.

Artikel 2.1.7

De wijze waarop proceshandelingen moeten worden verricht, is in artikel 2.1.7 verschillend geregeld voor zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen (zie het eerste en tweede lid) en voor procureurszaken (zie het derde lid).

De NVvR heeft grote bezwaren van praktische aard geuit tegen de huidige en ook in het Voorontwerp opgenomen mogelijkheid in kantongerechtsprocedures om stukken ter griffie in te dienen.¹⁴⁰ De verwerking van de hiermee gepaard gaande post geeft, aldus de NVvR, een onaanvaardbare werkbelasting voor de griffie. Doordat de conclusie van antwoord tot op de dag van de rolzitting kan worden ingediend en de griffie onmogelijk voor de zitting alle inkomende post kan hebben bekeken en gesorteerd, is de kans op fouten bovendien groot; zo kan er verstek verleend worden terwijl wel tijdig een conclusie van antwoord was ingediend. Tegenover deze nadelen staan volgens de NVvR nauwelijks voordelen. Hoewel het op het eerste gezicht gemakkelijk lijkt voor de justitiabele als hij niet naar de zitting hoeft te komen en slechts zijn stukken hoeft op te sturen, is het in veel gevallen wel degelijk in zijn belang de zitting te bezoeken. De rechter kan dan – hetgeen nogal eens nodig blijkt – aanwijzingen geven voor verbetering of aanvulling van gebrekkige stukken en het verdere procesverloop met partijen bespreken. Om deze redenen heb ik de huidige mogelijkheid om stukken ter griffie in te dienen niet overgenomen. In zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, worden, aldus het eerste lid, conclusies – zowel schriftelijke als mondelinge; zie het tweede lid – en akten dus ter terechtzitting genomen.

In overeenstemming met het huidige artikel 105, eerste lid, Rv, is in het tweede lid bepaald dat in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, ook mondeling kan worden geconcludeerd.

Ten aanzien van procureurszaken bepaalt het derde lid dat conclusies en akten moeten worden genomen ter terechtzitting voor zover die wordt gehouden. Anders dan in het huidige Wetboek is de mogelijkheid van een schriftelijke rolbehandeling, die bij een aantal rechtbanken reeds in praktijk wordt gebracht, nadrukkelijk opengehouden. De term «roldatum», waardoor deze praktijk gesauveerd wordt, wordt hier voor het eerst in het wetvoorstel toegepast. Indien op de roldatum geen terechtzitting plaatsvindt, kunnen de conclusies en akten uiterlijk op de roldatum ter griffie worden ingediend, aldus de tweede volzin van het derde lid. In de praktijk betekent dit dat de stukken in een daarvoor bestemde kast op de rechtbank worden gelegd. Van deze mogelijkheid kan dus geen gebruik worden gemaakt in geval een rolzitting wordt gehouden; het is niet de bedoeling dat procureurs de rolzitting frustreren door daar niet te verschijnen en de stukken tevoren schriftelijk in te dienen.

Bij het in dit artikel voor het eerst genoemde begrip «akten» dient men te denken aan een processtuk van beperkte omvang, bij voorbeeld strekkende tot het in het geding brengen van (bewijs)stukken of het doen van een bewijsaanbod, of het verschaffen van door de rechtbank gevraagde inlichtingen. Een akte mag dus geen verkapte conclusie zijn.

Artikel 2.1.8

Ook ten aanzien van de ondertekening van conclusies en akten is er een verschil tussen zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen en procureurszaken.

Voor de eerste groep zaken bepaalt het eerste lid van artikel 2.1.8 evenals het huidige artikel 117, eerste lid, Rv, dat conclusies en akten worden ondertekend door de partij van wie het stuk afkomstig is of door haar gemachtigde.

Volgens het tweede lid moeten de stukken in procureurszaken worden ondertekend door de procureur; deze bepaling is overgenomen uit het huidige artikel 133, derde lid, Rv.

Artikel 2.1.9

Het eerste lid van artikel 2.1.9 maakt de bepaling van het huidige artikel 117, tweede lid, Rv algemeen; in alle dagvaardingsprocedures wordt van conclusies en akten aan alle wederpartijen een afschrift verstrekt. In procureurszaken worden de afschriften vanzelfsprekend ter zitting overhandigd, of, bij een schriftelijke rol, in de daarvoor bestemde kast op de rechtbank gelegd.

Tevens wordt in het eerste lid voor wat betreft de eerste aanleg gebroken met het zogenaamde fourneersysteem. Bij het fourneersysteem houden partijen hun originele stukken in eigen dossier. Wanneer vonnis wordt gevraagd, worden de partij-dossiers aan de rechtbank overgelegd. Deze bestaan dan voor de helft uit originele, eigen stukken en voor de andere helft uit afschriften, verkregen van de wederpartij. Er wordt dus recht gedaan op de beide partij-dossiers en niet, zoals thans het systeem is bij de kantongerechten, op een door de griffier gevormd dossier dat bestaat uit de hem door partijen verstrekte originele stukken. In het wetsvoorstel is gekozen voor algemene invoering in de eerste aanleg van dit laatste systeem, waarnaar de voorkeur van de NVvR¹⁴¹ uitgaat. De voorkeur van de NVvR voor het kantongerechtssysteem is gebaseerd op de volgende argumenten: bevordering van een vlotter verloop van de zaken omdat met het fourneren meestal een of twee weken gemoeid zijn, in grotere zaken voorkomen van het heen en weer laten gaan van dikke pakken papier en tenslotte afstemming met de gang van zaken in de

verzoekschriftprocedure en het bestuursprocesrecht. Ik kan mij in deze argumenten vinden en heb dan ook in overeenstemming hiermee gekozen voor invoering van het huidige kantongerechtssysteem voor alle zaken. Voorts is op verzoek van de NVvR aan het eerste lid een volzin toegevoegd, waarin is bepaald dat partijen niet alleen aan de wederpartij, maar ook aan de griffier een afschrift van hun conclusies en akten ter beschikking moeten stellen (vergelijk met betrekking tot produkties artikel 2.1.10, eerste lid).

In het tweede en derde lid is een aparte regeling opgenomen voor de zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen met betrekking tot de wijze waarop de wederpartij kennis van de inhoud van conclusies en akten krijgt. Overeenkomstig het huidige artikel 118, eerste lid, Rv, zendt de griffier het afschrift aan de wederpartij, voor zover dit niet al ter zitting aan haar of aan haar gemachtigde is overhandigd. Hij doet dit volgens het tweede lid «zo spoedig mogelijk».

Een bepaling op welke wijze de wederpartij kennis krijgt van de inhoud van een mondelinge conclusie waarbij zij of haar gemachtigde niet aanwezig was, ontbreekt in de huidige wetgeving. In overeenstemming met de huidige praktijk bepaalt het derde lid dat in dat geval de griffier de door hem op te maken weergave van de zakelijke inhoud van de mondelinge conclusie aan de wederpartij of aan haar gemachtigde zendt.

Artikelen 2.1.10 en 2.1.11

De artikelen 2.1.10 en 2.1.11 regelen het produceren van stukken. De naar huidig recht niet in kantongerechtszaken geldende regeling, die is neergelegd in de artikelen 147, 148 en 149 Rv, is voor wat betreft de artikelen 147 en 148 in grote trekken gehandhaafd, maar tevens algemeen geldend voor alle dagvaardingsprocedures gemaakt.

In het eerste lid van artikel 2.1.10 is op verzoek van de NVvR¹⁴² toegevoegd de regel dat een partij die zich op een stuk beroept, daarvan niet alleen aan de wederpartij, maar ook aan de griffier een afschrift moet verstrekken. Vergelijk met betrekking tot conclusies en akten artikel 2.1.9, eerste lid.

Verder is in het tweede lid het tegen ontvangstbewijs («recepis» in het huidige artikel 147, eerste lid, Rv) afgeven van het originele stuk ter inzage tot procureurszaken beperkt. Afgifte aan de wederpartij persoonlijk of aan een gemachtigde is immers niet met evenveel waarborgen omgeven als afgifte aan een procureur. De eis dat de procureur die inzage in het originele stuk wenst, dit bij akte van procureur tot procureur moet verklaren, is vervallen.

Het derde lid stemt inhoudelijk overeen met het tweede lid van het huidige artikel 147 Rv, waarbij «procureur van de wederpartij» is vervangen door «de wederpartij».

Het vierde lid stemt inhoudelijk overeen met het derde lid van het huidige artikel 147 Rv, waarbij «alleen bij de pleidooien» is vervangen door «tot aan het eindvonnis» en waaraan naar aanleiding van het advies van de Raad van State¹⁴³ is toegevoegd het geval dat de wederpartij geen bezwaar maakt terwijl de rechtbank reden heeft te veronderstellen dat zij er niet van op de hoogte is dat een bepaald stuk in het geding is gebracht. Voor beide gevallen geldt, naast de mogelijkheid dat de rechtbank het stuk buiten beschouwing laat, dat de rechtbank de wederpartij alsnog in de gelegenheid kan stellen van het stuk kennis te nemen en daarop te reageren.

Het vierde lid van het huidige artikel 147 Rv is een overbodige vanzelfsprekendheid en is om die reden niet meer opgenomen.

Artikel 2.1.11 stemt vrijwel geheel overeen met het huidige artikel 148 Rv; ook hier is «recepis» vervangen door «ontvangstbewijs». De termijn van acht dagen in artikel 148 is vervangen door een week.

Het huidige artikel 149 Rv is niet meer opgenomen. Het afdwingen van teruggave van stukken is mogelijk via een gewoon kort geding. De bepaling van artikel 149 Rv is daarom overbodig.

Artikelen 2.1.12 en 2.1.13

De artikelen 2.1.12 en 2.1.13 stemmen globaal overeen met de huidige artikelen 19 en 19a Rv. Het betreft de regeling van schikkings- respectievelijk inlichtingencomparitie.

Aandacht verdienen de volgende punten:

In artikel 2.1.12, tweede lid, is de wijze van verschijnen wat meer uitgewerkt voor zaken met en zaken zonder verplichte proces-vertegenwoordiging. Toegevoegd is hier de bepaling van het huidige artikel 429f, vijfde lid, Rv met betrekking tot het zich laten bijstaan door een partij die in persoon verschijnt; deze bepaling leek ook ter zake van een comparitie in een dagvaardingsprocedure wenselijk.

Het tweede en derde lid van het huidige artikel 19 Rv zijn samengevoegd tot het derde lid van artikel 2.1.12, waarin aan de ondertekening van het proces-verbaal door partijen het woord «mede» is toegevoegd. Hiermee wordt aangegeven dat ook de rechtbank en de griffier het proces-verbaal ondertekenen. De bepaling is dus wat dat betreft gelijk getrokken met de bepaling over ondertekening van het proces-verbaal dat van een inlichtingencomparitie wordt gemaakt (vergelijk artikel 2.1.12, derde lid). Het in het derde lid van artikel 2.1.12 bepaalde geldt uiteraard evenzeer indien tijdens een ander soort zitting een schikking tot stand komt.

In het vierde lid is de inhoud van het huidige vierde lid van artikel 19 Rv opgenomen. Aan de term «dag waarop de zaak weer op de rol zal komen» is hier de voorkeur gegeven boven «roldatum», omdat het hier om een beweging (naar de rol) gaat.

In artikel 2.1.13, eerste lid, is een gedeelte van het eerste lid van het huidige artikel 19a Rv verdwenen. Het betreft de bepaling dat de rechtbank in het kader van een inlichtingencomparitie een partij of beide partijen kan bevelen bepaalde stellingen mondeling toe te lichten dan wel bepaalde, op de zaak betrekking hebbende bescheiden over te leggen. Deze mogelijkheid is niet verdwenen; zij is integendeel uitgebreid en als algemeen voorschrift voor alle procedures opgenomen in artikel 1.3.4. Volgens dit artikel kan het bevel in alle gevallen en in elke stand van de procedure worden gegeven. In de kantongerechtsprocedure is dit reeds geldend recht (vergelijk het huidige artikel 110 Rv). Het bevel, voor zover gegeven ter gelegenheid van een comparitie, krijgt overigens in artikel 2.1.14 speciale aandacht.

Aan het eerste lid is toegevoegd dat het tweede lid van artikel 2.1.12, omtrent de wijze van verschijnen bij de schikkingscomparitie, ook van toepassing is op de inlichtingencomparitie.

Het tweede en derde lid stemmen vrijwel overeen met het tweede en derde lid van het huidige artikel 19a Rv. Echter is aan het derde lid een volzin toegevoegd naar aanleiding van de door de NVvR geuite wens¹⁴⁴ de regeling voor het opmaken van het proces-verbaal efficiënter te maken. Mede-ondertekening van het proces-verbaal door partijen is in de voorgestelde regeling nog slechts nodig indien daadwerkelijk inlichtingen door partijen zijn gegeven.

In het vierde lid keert de eerste volzin van het huidige artikel 19a, vierde lid, Rv met betrekking tot de bewijskracht van een partij-verklaring, niet terug, aangezien het Europese Hof voor de rechten van de mens in het zogenaamde *Dombo*-arrest¹⁴⁵ heeft beslist dat er geen ongelijkheid mag zijn tussen de bewijsrechtelijke positie van de partij die wel en de partij die niet de bewijslast heeft. Naar aanleiding van dit arrest keren de bepalingen van de huidige artikelen 19a, vierde lid, eerste volzin, 205, vierde lid, eerste volzin, en 213, eerste lid, Rv niet terug in respectievelijk

de voorgestelde artikelen 2.1.13, vierde lid, 2.8.32, vierde lid, en 2.8.25. Voorts is het bevel stellingen toe te lichten of stukken over te leggen in het vierde lid, evenals in het eerste lid, verdwenen.

Opmerking verdient ten slotte dat de term «ter terechtzitting verschijnen» met betrekking tot partijen in de dagvaardingsprocedure slechts in het kader van een fysieke verschijning voor de rechter, zoals bij een comparitie, wordt gebruikt en niet in de zin van zich stellen als partij in het geding. Gedaagde «verschijnt in het geding» en eiser is al in het geding verschenen door het enkele feit dat hij heeft gedagvaard en de zaak heeft aangebracht. Hij hoeft zelfs geen acte de présence meer te geven door middel van een conclusie van eis.

Artikel 2.1.14

De werking van deze uit het huidige artikel 19a, eerste lid, Rv overgehevelde bepaling strekt zich in het voorstel ook uit tot de schikkingscomparitie. Dit ligt voor de hand, nu het bevel om bescheiden over te leggen in alle zaken en in elk stadium gegeven kan worden.

Artikel 2.1.15

Artikel 2.1.15 is nieuw. Het is opgenomen op verzoek van de NVvR¹⁴⁶ en geldt voor alle rolverwijzingen, zoals na comparities, bewijsverrichtingen of incidenten en voor uitspraak van het vonnis. Indien de rechter bij elke rolverwijzing aangeeft welke proceshandeling moet worden verricht, kan onnodige vertraging, veroorzaakt doordat de zaak wel op de rol komt, maar niet duidelijk is wat daar moet gebeuren, worden voorkomen.

Artikel 2.1.16

Dit uit het huidige artikel 118, derde lid, Rv overgenomen artikel is algemeen geldend gemaakt voor alle dagvaardingsprocedures. De term «zendt» is vervangen door «verstrekt». Hieronder vallen zowel het toezenden van processen-verbaal in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, als het in de «postbus» van een advocatenkantoor bij de rechtbank leggen ervan in procureurszaken.

Wellicht ten overvloede zij vermeld dat het artikel niet betekent dat er ook altijd een proces-verbaal moet worden opgemaakt.

Artikel 2.1.17

Artikel 2.1.17 is evenals het voorgaande een algemeen geldend gemaakte bepaling die – behoudens de zinsnede «met uitzondering van het bepaalde in artikel 104, tweede lid,»; dit in verband met het vervallen van de mogelijkheid per formulier te dagvaarden – is overgenomen uit het huidige artikel 118, vierde lid, Rv. De uitdrukking «onverwijld» is vervangen door «zo spoedig mogelijk»; zie de toelichting op artikel 1.4.1.

TWEDE AFDELING

Relatieve bevoegdheid

In de toelichting bij de Eerste Afdeling van de Eerste Titel, welke handelt over internationale bevoegdheid (rechtsmacht), is uitvoerig ingegaan op de verhouding tussen die nieuwe Afdeling en de thans te bespreken Afdeling over relatieve bevoegdheid in dagvaardingsprocedures. Een van de consequenties van het opnemen van aparte bepalingen over rechtsmacht, is dat de onderhavige Afdeling slechts bestemd is voor de interne

relatieve bevoegdheid. Dit blijkt uit de in artikel 1.1.9 geformuleerde vangnet-bepaling (zie ook de toelichting op dat artikel).

Wel is ook bij het opnieuw redigeren van deze bepalingen van relatieve bevoegdheid acht geslagen op internationale ontwikkelingen, en met name op het Verdrag van Brussel en het Verdrag van Lugano. Afstemming is gewenst omdat de bepalingen van de onderhavige Afdeling ook van toepassing kunnen zijn op gevallen die mede door deze verdragen worden bestreken, en ook om de gelijkvormigheid van verwante regelingen zoveel mogelijk te bevorderen. Om die redenen zijn enkele, aan die verdragen ontleende, nieuwe gronden opgenomen voor de intern-Nederlandse relatieve bevoegdheid. De herkomst van de diverse bepalingen zal hieronder steeds worden aangeduid.

Een kritische beschouwing van het huidige artikel 126 Rv heeft ertoe geleid dat wordt voorgesteld een aantal leden van dit artikel te schrappen, daar het om overbodige of achterhaalde bepalingen gaat. Dit lot valt het derde, vijfde, zesde, tiende, veertiende, vijftiende, zeventiende en achttiende lid van dat artikel te beurt.

De schrapping van het internationaal als exorbitant beschouwde forum actoris (derde en vijfde lid) kwam in de toelichting op Afdeling 1.1 al uitvoeriger ter sprake. Deze lijn dient naar mijn mening te worden doorgetrokken naar het interne bevoegdheidsrecht. Zie hierover echter ook artikel 2.2.11 en de toelichting hierop.

In de andere gevallen (bedoeld worden het zesde, tiende, veertiende, vijftiende, zeventiende en achttiende lid van artikel 126 Rv) kan in beginsel zonder bezwaar de hoofdregel van artikel 2.2.1 of een van de andere regels, waaronder het vangnet van artikel 2.2.11, worden gevolgd.

Ter nadere toelichting op de schrapping van artikel 126, veertiende lid, Rv verdient nog opmerking, dat deze regel, voor wat de rechtsmacht betreft, is opgenomen in artikel 1.1.6, tweede lid, maar dat zij voor de interne relatieve bevoegdheid reeds voortvloeit uit de wettelijke regeling van de vrijwaring, die immers een incident is in de lopende procedure.

Artikel 2.2.1

Artikel 2.2.1, dat de aloude hoofdregel voor de relatieve bevoegdheid in dagvaardingsprocedures bevat, is ontleend aan het huidige artikel 126, eerste en tweede lid, Rv.

Ten aanzien van de in het tweede lid omschreven subsidiaire bevoegdheid (de rechtbank van het werkelijk verblijf) moge worden verwezen naar de toelichting op artikel 1.1.2 en artikel 1.1.9. Dit forum geldt, om redenen als bij die artikelen uiteengezet, uitsluitend als een bepaling van interne relatieve bevoegdheid. Er moet dan op een andere grond wel rechtsmacht zijn; dat station is hier dus al gepasseerd.

Voor het woonplaatsbegrip wordt verwezen naar artikel 1:10 BW.

Artikel 2.2.2

Men dient erop bedacht te zijn dat in artikel 2.2.2 en in alle volgende bepalingen van deze Afdeling de rechtbank in het bedoelde geval steeds «mede» bevoegd is. Dat impliceert dat het telkens gaat om een alternatieve bevoegdheid naast die van artikel 2.2.1, zodat de aanlegger kan kiezen. Exclusieve bevoegdheden zijn zoveel mogelijk vermeden, omdat bij de opstelling van deze bepalingen een belangrijk richtsnoer is geweest dat de onderhavige bepalingen soepel moeten zijn. In een klein land als Nederland zijn er in dagvaardingsprocedures meestal geen doorslaggevende redenen om aan de aanlegger een keuze als hier bedoeld te onthouden. Volgens deze Afdeling bestaat exclusieve bevoegdheid in beginsel alleen in het geval waarin partijen die exclusieve bevoegdheid zelf, blijkens een forumkeuze-beding, hebben gewild (zie artikel 2.2.10 en de toelichting op dat artikel). Daarnaast vloeien met betrekking tot de

relatieve bevoegdheid bij kleine geldvorderingen en in arbeids- en consumentenzaken beperkingen voort uit artikel 2.2.10, tweede lid. In deze zaken is evenwel geen sprake van exclusieve bevoegdheid: men kan immers ook hier kiezen voor de hoofdregel van artikel 2.2.1.

Zie voor het onderhavige artikel ook het gelijkkluidende huidige artikel 98, tweede lid, Rv.

Artikel 2.2.3

Men vergelijk artikel 2.2.3 met het gelijkkluidende huidige artikel 98, derde lid, Rv, dat was geïnspireerd door de artikelen 13 tot en met 15 EEX/EVEX. Zie ook artikel 1.1.5, onder c, en de toelichting daarop, in het bijzonder voor wat betreft de afwijking in dat artikel-onderdeel van de onderhavige bepaling: er is daar een beperking opgenomen met betrekking tot de plaats waar de voor de sluiting van de overeenkomst noodzakelijke handelingen zijn verricht. Voor een interne bepaling van relatieve bevoegdheid bestaat voor een dergelijke beperking onvoldoende grond.

Overigens betekent de huidige plaatsing in een algemene regeling een uitbreiding. Het huidige artikel 98, derde lid, Rv geldt slechts voor kantongerechtsprocedures. Een soortgelijke beperking tot «kleine» consumentenzaken treft men in dit voorstel niet aan. De bepaling krijgt nu een algemene strekking.

Artikel 2.2.4

De in artikel 2.2.4 voorgestelde bevoegdheidsgrond (bij onrechtmatige daad de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan) is in Nederland nieuw. Zij is ontleend aan artikel 5, onderdeel 3, EEX/EVEX; ook komt zij voor in het interne recht van sommige andere Europese landen. Zie bij voorbeeld artikel 32 ZPO en artikel 35 van het Poolse Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Men zie voor de rechtsmacht het corresponderende artikel 1.1.5, onder d.

Artikel 2.2.5

Zie het huidige artikel 98, eerste lid, Rv en artikel 126, achtste lid, Rv en voor de rechtsmacht het corresponderende artikel 1.1.5, onder e. De bevoegdheid betreffende onroerende zaken is, het zij in verband met het in dit opzicht afwijkende stelsel van artikel 16 EEX/EVEX duidelijkheidshalve nog eens gezegd, niet exclusief. Dit betekent een – doelbewuste – afwijking van het huidige artikel 98, eerste lid, Rv. Voor exclusiviteit bestaat onvoldoende reden. De rechtbank in Groningen moet en kan hetzelfde huurrecht toepassen als die in Maastricht. Meestal wordt geen plaatsopneming bevolen. Bovendien kunnen plaatsopnemingen altijd aan de lokale rechter worden opgedragen.

Artikel 2.2.6

Men zie het huidige artikel 126, twaalfde lid, Rv, voor de rechtsmacht het corresponderende artikel 1.1.5, onder f, en voor verzoekschriftprocedures het corresponderende artikel 3.2.6. Er is een eenvoudigere redactie gevolgd dan in artikel 126, twaalfde lid, Rv, hetgeen te meer verantwoord is nu het ook hier, evenals vroeger trouwens, niet om een exclusieve bevoegdheid gaat.

In het tweede lid wordt buiten twijfel gesteld dat het ook volgens deze nieuwe regeling mogelijk is om vorderingen ten laste van de overledene in te stellen bij de rechtbank van het sterfhuis. Men kan er namelijk over twisten of dit «zaken betreffende nalatenschappen» zijn, maar deze

vorderingen worden thans wel genoemd in artikel 126, twaalfde lid, onder 2°, Rv. Er is geen reden deze praktische regel thans af te schaffen.

Artikel 2.2.7.

Zie het huidige artikel 126, elfde lid, Rv en voor de rechtsmacht het corresponderende artikel 1.1.5, onder g. Men vergelijk ook de te handhaven regeling van artikel 2:15 BW.

Artikel 2.2.8

Zie het huidige artikel 126, dertiende lid, Rv en voor de rechtsmacht het corresponderende artikel 1.1.5, onder h, en de toelichting op laatstgenoemde bepaling. De bepaling is materieel gelijk aan het tot dusverre geldende artikel 126, dertiende lid, Rv. Onder meer de faillissementspauliana valt onder haar werking, evenals thans voor de huidige bepaling wordt aangenomen. Het gaat, zoals steeds in deze Afdeling, om een mede-bevoegdheid, niet om een exclusieve bevoegdheid.

Artikel 2.2.9

Zie het huidige artikel 126, zevende lid, Rv en voor de rechtsmacht het corresponderende artikel 1.1.6, eerste lid. Ook hier is wel weer de eis gesteld van samenhang tussen de vorderingen.¹⁴⁷

Er wordt in deze bepaling van uitgegaan dat de rechtbank ten aanzien van de overige verweerders niet al uit anderen hoofde bevoegd is. Is dat wel zo, dan is het uiteraard niet de bedoeling van deze bepaling dat nu als extra bevoegdheidscriterium samenhang wordt geëist.

Er wordt in de voorgestelde formulering geen onderscheid gemaakt tussen woonplaats en verblijfplaats van de verschillende gedaagden. Het gevolg hiervan is dat de rechtbank van de werkelijke verblijfplaats van een gedaagde ook bevoegd is ten aanzien van een medegedaagde, ook al heeft deze elders in Nederland een bekende woonplaats, en omgekeerd.

Artikel 2.2.10

Zie voor de rechtsmacht het corresponderende artikel 1.1.7. Voor het interne Nederlandse recht kan worden gewezen op het huidige artikel 126, zestiende lid, Rv, dat als het ware in de onderhavige bepaling opgaat. Overigens kan het daar geregelde betreffende de gekozen woonplaats niet geheel worden vereenzelvigd met de forumkeuze, die thans als zodanig in het interne Nederlandse bevoegdheidsrecht niet is geregeld: de woonplaatskeuze is een eenzijdige aangelegenheid, de forumkeuze daarentegen vindt plaats in het kader van een overeenkomst en is dus tweezijdig. Het artikel is op vergelijkbare wijze als het parallelle artikel 1.1.7 opgezet, met enkele afwijkingen. Het tweede lid van dat artikel is hier geïncorporeerd in het eerste lid.

Uit het eerste lid («iedere andere rechtbank verklaart zich onbevoegd») vloeit voort dat het in beginsel om exclusieve bevoegdheid gaat. Er moet uiteraard door de eiser die van de clause gebruik maakt, een beroep op worden gedaan. Deze eiser is in beginsel aan de clause gebonden. Zou hij zich desondanks toch wenden tot de rechter die zonder de forumkeuze bevoegd was geweest, dan moet de gedaagde die zich op de clause wil beroepen, dat wel aanstonds (voor alle weren, artikel 2.2.12, eerste lid) doen. Doet de gedaagde dat beroep niet of te laat, dan moet de andere rechter de clause, voor zover hij daarvan al kennis krijgt, negeren.

Hierdoor is evenals vroeger ook stilzwijgende forumkeuze binnen Nederland mogelijk. De rechter hoeft de bepalingen van deze Afdeling niet ambtshalve toe te passen: zie artikel 2.2.12. Wendt een eiser zich tot een andere rechtbank dan die waaraan op grond van de wet relatieve

bevoegdheid toekomt, en beroept de gedaagde zich niet tijdig op de onbevoegdheid, dan is de geadieerde rechtbank bevoegd. Er is in dit opzicht dus een belangrijk verschil met de bepalingen over de rechtsmacht. Zie hierover ook de toelichting op artikel 1.1.8, onder a.

Aan een aparte, uitdrukkelijke voorziening over stilzwijgende forumkeuze als het parallelle artikel 18 EEX/EVEX of het hierboven besproken artikel 1.1.8, onder a, is hier derhalve geen behoefte.

Met betrekking tot het tweede lid zie men het huidige artikel 100 Rv, dat hier voor kleine geldvorderingen en voor (andere) arbeidszaken en consumentenzaken in essentie wordt gehandhaafd. Zie evenwel voor huurzaken het bij artikel 2.2.5 opgemerkte. Forumkeuze wordt mogelijk in huurzaken die geen consumentenzaken zijn (dat laatste is een belangrijke beperking: huur van woonruimte valt meestal onder het begrip consumentenovereenkomst zoals weergegeven in artikel 2.2.3). Men zie voorts ook de (deels) parallelle regeling van artikel 1.1.7, derde en vierde lid.

Het lag voor de hand, ten aanzien van het bewijsvoorschrift het zelfde stelsel te volgen als in artikel 1.1.7, vijfde lid, waarin het stelsel van artikel 1022 Rv is gevolgd. Het derde lid van het onderhavige artikel geeft dit aan.

In het vierde lid vindt men een zelfde bepaling als in artikel 1053 voor de arbitrage. Aan deze praktische regeling, die voorkomt dat een forumkeuzeclausule in het zog van een nietige overeenkomst wordt meegetrokken waardoor de rechter ook die clausule niet meer op zijn geldigheid zou kunnen toetsen, bestaat ook hier behoefte. Zie ook artikel 1.1.7, zesde lid.

Artikel 2.2.11

Een bepaling als hier voorgesteld was in Nederland al bekend in het kader van verzoekschriftprocedures: zie het huidige artikel 429c, veertiende lid, Rv en artikel 3.2.7 in dit wetsvoorstel. Er is echter ook in dagvaardingsprocedures behoefte aan een dergelijke algemene vangnetbepaling. Men denke aan de volgende gevallen:

- er is in een beding als bedoeld in artikel 1.1.7 gekozen voor «de Nederlandse rechter», zonder dat is aangegeven welke Nederlandse rechter men op het oog had;
- er kunnen verdragen zijn die aan de Nederlandse rechter rechtsmacht geven, maar die de bepaling welke rechter in een concreet geval bevoegd is aan het nationale recht overlaten.¹⁴⁸ Men zie ook het huidige artikel 126, achttiende lid, Rv, dat door deze meer algemene voorziening overbodig wordt;
- er kunnen bepalingen van Nederlands recht zijn waaruit rechtsmacht van de Nederlandse rechter voortvloeit, zonder dat daarbij is aangegeven welke Nederlandse rechter dan relatief bevoegd is. Een voorbeeld daarvan is het hierboven genoemde en besproken artikel 1.1.5, onderdeel a (plaats van uitvoering van contractuele verbintenissen), voorts artikel 1.1.8, onderdelen b en c, inzake het zogenaamde forum necessitatis, en verder artikel 1.1.13 inzake de rechtsmacht met betrekking tot het Nederlandse gedeelte van het continentale plat.

In dergelijke gevallen komt men in eerste instantie terecht bij de woonplaats van de eiser; is die er niet, dan wordt de rechtbank te 's-Gravenhage bevoegd. De eerste mogelijkheid is géén nieuw «forum actoris»: de bepaling schept immers geen rechtsmacht; rechtsmacht moet op andere gronden aanwezig zijn. Pas dan en alleen dan speelt vervolgens de vraag van de relatieve bevoegdheid binnen Nederland (zie ook artikel 1.1.12 en de toelichting hierop). Het gaat hier alleen om een praktische regeling, waarvoor onder meer de NVvR¹⁴⁹ heeft gepleit: indien een eiser woonplaats heeft in Nederland en er rechtsmacht is bij voorbeeld op grond van mijn nieuwe artikel 1.1.5, onderdeel a (plaats van uitvoering van contractuele verbintenissen, voorbeeld: aan een Canadees bedrijf zijn

goederen geleverd, waarvoor betaling wordt gevorderd), heeft het geen zin deze eiser, indien deze bij voorbeeld in Groningen woont, te dwingen zijn zaak in 's-Gravenhage aanhangig te komen maken. Zie ook de toelichting op laatstgenoemd artikel.

Artikel 2.2.12

Zie de huidige artikelen 154, tweede lid, 157a, eerste lid, en 157b Rv, voor de rechtsmacht het corresponderende artikel 1.1.10 en voor verzoekschriftprocedures het corresponderende artikel 3.2.8.

Het artikel brengt geen wijziging in het thans geldende recht, met dien verstande dat de categorische uitsluiting van hoger beroep in de eerste zin van het derde lid iets verder gaat dan het huidige artikel 157b Rv, dat in sommige gevallen hoger beroep toelaat.

DERDE AFDELING

Dagvaarding

Ter inleiding op deze Afdeling moge allereerst worden verwezen naar het hierboven opgemerkte als inleiding op Afdeling 1.6. In aansluiting daarop nog het volgende.

Nu in het wetsvoorstel een aparte Titel wordt gewijd aan de dagvaardingsprocedure in eerste aanleg, ontstond de behoefte aan aparte bepalingen over de rechtsingang in deze procedure. Deze vindt van oudsher plaats door dagvaarding. In dit wetsvoorstel is dat niet anders. De onderhavige procedure ontleent er, blijkens het opschrift van de Tweede Titel, zelfs zijn naam aan. Wel moet daarbij worden opgemerkt dat dagvaarding in civiele procedures volgens thans geldend recht, namelijk sinds de inwerkingtreding van de Wet van 31 januari 1991 tot wijziging van de civiele kantongerechtsprocedure (Stb. 50) onder omstandigheden behalve door deurwaardersexploot ook kan plaatsvinden door toezending per post aan de gedaagde van een door de eiser ingevuld dagvaardings-formulier (zie het huidige artikel 104 Rv).

De NVvR heeft dringend aanbevolen deze «formulierdagvaarding» te schrappen.¹⁵⁰ Geconstateerd moet worden dat, wat er ook zij van de argumenten voor of tegen handhaving van de mogelijkheid van dagvaarding bij formulier, hiervan in de praktijk geen veelvuldig gebruik wordt gemaakt, terwijl bovendien uit de daarop door de NVvR geuite kritiek blijkt dat aldaar voor dit instrument onvoldoende draagvlak bestaat. Onder die omstandigheden geef ik er de voorkeur aan om, in overeenstemming met de subsidiaire aanbeveling van de Raad van State¹⁵¹, de formulierdagvaarding te schrappen.

Een opmerking van terminologische aard: in dit wetsvoorstel is, anders dan in de huidige wet, het woord «dagvaarding» uitsluitend gebezigd in de betekenis van de proceshandeling waarbij de gedaagde wordt opgeroepen om in de procedure te verschijnen, maar niet in de betekenis van het document waarbij dat gebeurt. Wordt het document bedoeld, dan spreekt dit wetsvoorstel van «exploot» (van dagvaarding).

De inhoud van deze Afdeling bevat niet veel nieuws. Het gaat om voorschriften over de inhoud van het exploit van dagvaarding, de wijze waarop de zaak, nadat dagvaarding heeft plaatsgevonden, aanhangig moet worden gemaakt, de dagvaardingstermijnen en de mogelijkheid fouten in de dagvaarding te herstellen. Nieuw is hier vooral artikel 2.3.13. Het overgrote gedeelte van deze Afdeling was al geldend recht. Wel is hier en daar van de gelegenheid gebruik gemaakt, het bestaande recht te vereenvoudigen, te verduidelijken of te verbeteren. Hieronder zal vooral op die onderdelen worden ingegaan.

Vooraf zij nog slechts opgemerkt dat het voorschrift van het huidige

artikel 133, vierde lid, niet terugkeert, daar deze bepaling reeds thans in de praktijk niet wordt nageleefd en aan een dergelijke regeling met betrekking tot het al dan niet kunnen doorberekenen van kosten van proceshandelingen in de wet geen behoefte bestaat.

Het voorschrift van het huidige artikel 5a Rv is niet in de nieuwe regeling opgenomen, daar dit een bepaling is die, indien hieraan al behoefte bestaat, thuis hoort in de Wet tarieven in burgerlijke zaken.

Voorts keren de huidige artikelen 12 en 13 Rv niet terug, omdat er van uit mag worden gegaan dat het in deze bepalingen geregelde voor zich spreekt.

In dit verband moge er tevens op worden gewezen dat het huidige artikel 96 evenmin terugkeert. De materie van de aansprakelijkheid van de bedoelde personen is materieelrechtelijk van aard. Vergelijk ook de wijziging van het huidige artikel 58 Rv (het vroegere «eigen beursje») en hetgeen daarover in de toelichting op artikel 2.11.16 is opgemerkt.

Artikel 2.3.1

Het eerste lid van artikel 2.3.1 bepaalt dat dagvaarding bij exploit geschiedt (vergelijk het huidige artikel 1 Rv).

In het tweede lid vindt men allereerst die onderdelen van de huidige artikelen 5, 103, onder a, en 133, eerste lid, Rv die specifiek op het exploit van dagvaarding betrekking hebben.

Met betrekking tot onderdeel b verdient vermelding dat als de gemachtigde een beroepsgemachtigde is, het adres, evenals bij de procureur, diens kantooradres is. Omdat de gemachtigde niet altijd een beroepsgemachtigde is, wordt daar de neutrale term «adres» gebezigd.

Nieuwe elementen vindt men ook in de onderdelen g, h en i, met dien verstande dat deze bepalingen, die ertoe strekken de gedaagde behoorlijk in te lichten omtrent zijn rechten en verplichtingen, voor de kantongerechtsprocedure al golden krachtens het huidige artikel 103 Rv, onder b en c. Het kwam mij voor dat deze onderdelen van artikel 103 Rv zich lenen voor veralgemening. Aldus moet nu ook in zaken met verplichte procesvertegenwoordiging in het dagvaardingsexploit aan de gedaagde worden meegedeeld op welke wijze hij in het geding moet verschijnen en wat er gebeurt als hij dit nalaat. Dit past in de door mij voorgestane koers om ook in dit wetsvoorstel zoveel mogelijk te bevorderen dat het procesrecht geen belemmering vormt voor de procederen, maar een hulpmiddel zal zijn dat met name aan onwetenden een handreiking biedt. Vlg. ook Rapport Commissie-Storme, artikelen 2.1.3.2. en 2.1.3.3. Gezien de strekking van het hieronder te bespreken artikel 2.3.9 zullen verzuimen in dit opzicht overigens niet per se tot nietigheid van de dagvaarding leiden.

In onderdeel i zijn de woorden «in eerste aanleg» opgenomen. De hier bedoelde waarschuwing, met de daaraan verbonden sanctie van nietigheid, past minder in een appel- of cassatieprocedure, waarin partijen doorgaans een procesvertegenwoordiger moeten hebben. Bovendien doet het in artikel 2.6.1 bedoelde rechtsgevolg zich in hoger beroep en in cassatie niet in die vorm voor. Zie in dit verband ook de slotzin van artikel 2.7.1, tweede lid.

Artikel 2.3.2

Voor het eerste lid van artikel 2.3.2 vergelijk men het huidige artikel 135, eerste lid, Rv. Ingevolge artikel 1.3.14 duurt de dag op de griffie van 9.00 tot 17.00 uur.

Het tweede lid is ontleend aan het huidige artikel 288a, eerste lid, Rv.

Artikel 2.3.3

De gewone dagvaardingstermijn was sinds de invoering van de Wet van 31 januari 1991 tot wijziging van de civiele kantongerechtsprocedure (Stb. 50) vier weken in kantongerechtszaken en acht dagen in rechtbankzaken. De termijn van vier weken in kantongerechtszaken was destijds voorgesteld en ingevoerd in verband met de formulierdagvaarding: bij die wijze van dagvaarding was verlenging van de minimumtermijn nodig omdat bij de daar voorgeschreven aangetekende verzending niet binnen acht dagen kan worden vastgesteld of het stuk de wederpartij heeft bereikt. Vervolgens is ter wille van het vermijden van onnodige verschillen ook de termijn bij de exploitdagvaarding tot dezelfde omvang (vier weken) verlengd. Men zie in die zin het huidige artikel 7 Rv, dat voor kantongerechtszaken algemeen een dagvaardingstermijn voorschrijft van vier weken, maar voor rechtbankzaken een termijn geeft van acht dagen.

Nu de mogelijkheid per formulier te dagvaarden is geschrapt, kan worden teruggekeerd naar een uniforme gewone dagvaardingstermijn van ten minste acht dagen. Het leek mij niet wenselijk om in het kader van mijn streven om termijnen zo veel mogelijk in weken uit te drukken, ook deze dagvaardingstermijn op één week te stellen. De dagvaardingstermijn van acht dagen is ingeburgerd en bestaat ook in België en Frankrijk.

Artikel 2.3.4

Artikel 2.3.4 bevat nu de voorschriften voor de dagvaardingstermijn wanneer de gedaagde niet in Nederland woont of verblijft. De in dat opzicht thans geldende regels van de huidige artikelen 9 en 10 Rv en van het Koninklijk Besluit van 3 november 1934, Stb. 566, zijn sterk vereenvoudigd. Bovendien is in dit opzicht nu uitdrukkelijk aansluiting gezocht bij het Haagse Betekeningsverdrag. Het systeem waaraan ik denk, is dat in de gevallen dat de gedaagde woont of verblijft in een bij dat Verdrag aangesloten Europees land, de dagvaardingstermijn vier weken bedraagt, en in alle andere gevallen drie maanden. Ik geef aan dit nieuwe criterium de voorkeur boven het huidige, waarbij alleen de ligging van het land een rol speelt. In het huidige tijdsgewricht speelt die ligging niet zo'n grote rol meer; belangrijker zijn de in een bepaald geval aanwezige communicatiekanalen. In dergelijke kanalen (via «centrale autoriteiten») en in een soepele en uitgewerkte, van waarborgen voorziene regeling voor de betekening van stukken in het buitenland, voorziet het genoemde Verdrag. Veel landen zijn hierbij aangesloten. In 1995 ging het, met inbegrip van Nederland, om 33 landen. Binnen de kring van lid-staten van de Europese Unie ontbreekt thans alleen Oostenrijk. Men zie ook het hierboven al besproken artikel 1.6.11, tweede lid, waarin om vergelijkbare redenen eveneens een link wordt gelegd met het Haagse Betekeningsverdrag. Nu dit Verdrag (naast andere verdragen) voor het internationale rechtsverkeer steeds belangrijker wordt, meen ik dat ook het nationale procesrecht in gevallen waarin dat zin kan hebben expliciet aan dat verdrag dient te refereren.

Wel is in dit geval de werking van de regeling beperkt tot in Europa gelegen landen, omdat in het intercontinentale rechtsverkeer, zelfs als het landen betreft die zijn aangesloten bij het Haagse Betekeningsverdrag, een termijn van vier weken toch te krap is. Hierop is gewezen door de Orde.¹⁵²

Voor het derde lid vergelijk men het huidige artikel 11 Rv. De dagvaardingstermijn is ook hier op acht dagen gehandhaafd.

Artikel 2.3.5

Artikel 2.3.5 betreft twee bijzondere gevallen van oproeping waarin om voor zich sprekende redenen een bijzondere oproepingstermijn dient te gelden. Men zie de huidige artikelen 4, onder 7°, tweede lid, en 9, derde lid, Rv.

Artikel 2.3.6

Zie de huidige artikelen 7, tweede lid, 9, tweede lid, en 10, tweede lid, Rv.

Artikel 2.3.7

Vergelijk het huidige, in 1992 ingevoerde¹⁵³ artikel 12a Rv. De positie van deze derden in het geding is verder uitgewerkt in artikel 2.6.2, derde lid.

Artikel 2.3.8

Artikel 2.3.8, dat handelt over het aanvangs- en eindtijdstip van de dagvaardingstermijn, is een herhaling van het huidige artikel 8 Rv.

Artikel 2.3.9

Vergelijk de huidige artikelen 91 en 92 Rv. Zoals ook in de huidige artikelen 92 tot en met 94 is aangegeven, zal de nietigheid niet in alle gevallen behoeven te worden uitgesproken. Indien de gedaagde in het geding verschijnt, geldt de regeling van artikel 2.3.11. Verschijnt hij niet, dan geldt de regeling van artikel 2.3.10. Verwezen mag ook worden naar de toelichting op laatstgenoemde bepalingen.

Artikel 2.3.10

Vergelijk het huidige artikel 93 Rv, ingevoerd in 1985.¹⁵⁴

In het eerste lid is de zinsnede «dan wel verzuimt procureur te stellen hoewel hem dat bij dagvaarding is aangezegd» opgenomen naar aanleiding van het advies van de NVvR.¹⁵⁵ Men zie ook artikel 2.6.1 en de toelichting op dat artikel.

In het derde lid treft men een afwijking aan van het corresponderende tweede lid van het huidige artikel 93 Rv. Deze afwijking is in feite een codificatie van latere rechtspraak van de Hoge Raad¹⁵⁶, waarbij er bewust naar is gestreefd artikel 93 Rv eng uit te leggen, teneinde het aantal gevallen waarin een beroep op nietigheid van een dagvaarding succes zou kunnen hebben, verder terug te dringen. De Hoge Raad ziet de herstelkans als hoofdzaak en de nietigheid als uitzondering. Ook de wetbepaling is thans in die zin geredigeerd. De volgorde van het tweede en het derde lid is om die reden in vergelijking met het huidige artikel 93 Rv omgedraaid. Uitsluitend in het geval bedoeld in het derde lid is er dus nog sprake van een ambtshalve nietigverklaring.

Artikel 2.3.11

Artikel 2.3.11 stemt inhoudelijk vrijwel overeen met het huidige voor alle gedingen geldende artikel 94 Rv.

In het eerste lid is het woord «onredelijk» toegevoegd met betrekking tot de eis dat gedaagde niet in zijn verdediging is benadeeld. Dezelfde formulering vindt men ook in artikel 1.6.20, eerste lid. De rechter krijgt hierdoor meer ruimte om het gebrek te laten herstellen.

Artikel 2.3.12

Artikel 2.3.12 is een belangrijk nieuw artikel, dat in iedere stand van het geding een speciale herstelkans biedt in geval verzuimd is bij dagvaarding procureur te stellen. Voor alle duidelijkheid merk ik op dat de eiser bij dagvaarding uiteraard zijn keuze met betrekking tot procureurstelling moet maken, maar dat het uiteindelijk de rechtbank is die – ambtshalve – bepaalt of een zaak een procureurszaak is of niet.

Het eerste lid opent met de zinsnede «Indien de eiser ten onrechte geen procureur heeft gesteld,....». Onder het ten onrechte geen procureur stellen door de eiser wordt verstaan dat hij in een procureurszaak als bedoeld in artikel 2.1.2, tweede lid, in persoon procedeert of bij een gemachtigde die geen procureur is. Vermeldenswaard in dit verband is de rechtspraak van de Hoge Raad betreffende vermindering van eis door een eiser die bemerkt een te hoge vordering bij de kantonrechter te hebben ingesteld; deze eiser kan onder het huidige recht de bevoegdheid van de kantonrechter «redden» door zijn vordering te verminderen en zo verwijzing naar de rechtbank voorkomen.¹⁵⁷ Vertaald naar nieuw recht betekent dit dat de eiser die op enigerlei wijze bemerkt dat hij procureur had moeten stellen, de verkeerd gekozen procesgang kan redden door zijn eis zodanig te verminderen dat het een zaak wordt waarin partijen in persoon kunnen procederen. Na deze vermindering van eis kan immers niet meer worden gezegd dat «ten onrechte» geen procureur is gesteld.

Men houde in het oog dat *voor het overige* een vermindering van eis geen wijziging brengt in de gevolgde procesgang. In een procureurszaak waarin geheel volgens de regels procureur is gesteld, leidt vermindering van eis tot onder de f 10 000 er niet toe dat de zaak van procesgang verandert. Naar huidig recht is dit ook zo, immers, de rechtbank wordt niet onbevoegd door een eisvermindering tot onder de f 5 000.

Verzuim van procureurstelling in de dagvaarding heeft, evenals onder het huidige artikel 133, eerste lid, Rv, blijkens artikel 2.3.1, tweede lid, onder c, nietigheid ten gevolge. Stelt eiser geen procureur, waaronder begrepen het geval dat een procureur uit een ander arrondissement gesteld wordt, dan kan deze nietigheid langs de speciale weg van artikel 2.3.12 worden opgelost. De door artikel 2.3.12 aan eiser in geval van deze specifieke nietigheid geboden herstelkans staat dus los van de algemene regeling van herstel van nietigheden in de dagvaarding (zie de artikelen 2.3.9 tot en met 2.3.11), maar kan daarmee, zoals hierna zal blijken, wel cumuleren. Zoals vermeld, heeft eiser ook de mogelijkheid door een vermindering van eis de procesgang te «redden».

Ingevolge het eerste lid van artikel 2.3.12 zal de rechtbank eiser de gelegenheid bieden binnen een door haar te bepalen termijn alsnog procureur te stellen. De rechtbank biedt de herstelkans ambtshalve, ongeacht of de gedaagde in het geding is verschenen of niet. Indien echter de gedaagde wel in het geding is verschenen maar in persoon of bij gemachtigde en dus eveneens ten onrechte geen procureur heeft gesteld, krijgt ook hij de gelegenheid dit alsnog te doen binnen een door de rechtbank te bepalen termijn. In gelijke zin Rapport Commissie-Storme, artikel 8.3.

Het verzuim van procureurstelling door gedaagde kan verschillende oorzaken hebben. Het kan zijn dat eiser niet heeft voldaan aan de op straffe van nietigheid voorgeschreven eis van artikel 2.3.1, tweede lid, onder h, inhoudende dat de dagvaarding in een zaak waarin partijen niet in persoon kunnen procederen, moet vermelden dat gedaagde vertegenwoordigd door een procureur in het geding moet verschijnen. Aan dit voorschrift kan per ongeluk niet zijn voldaan (een zogenaamd «tekstverwerkingsfoutje»), terwijl eiser zelf wel procureur heeft gesteld; in dat geval geldt de regeling voor herstel van nietigheden van artikel 2.3.11 en komt toepassing van artikel 2.3.12 niet aan de orde. Vermoedelijk vaker zal de oorzaak echter zijn dat eiser, in de veronderstelling dat het niet om

een procureurszaak gaat, de vermelding in de dagvaarding dat gedaagde procureur moet stellen, bewust heeft weggelaten. In dat geval zullen zowel eiser als gedaagde geen procureur stellen en geldt voor beiden de herstelregeling van artikel 2.3.12, eerste lid, en voor de gedaagde die zich op nietigheid van de dagvaarding beroept vanwege verzuim van het voorschrift van artikel 2.3.1, tweede lid, onder h, bovendien artikel 2.3.11, eerste lid: doordat hem de mogelijkheid tot herstel van artikel 2.3.12 wordt geboden, is hij door het gebrek niet onredelijk benadeeld, zodat zijn beroep zal worden verworpen. Het is echter ook mogelijk dat gedaagde in persoon of bij gemachtigde in het geding verschijnt, ondanks een correcte vermelding in de dagvaarding dat hij procureur moet stellen. Het is dan niet waarschijnlijk dat de eiser eveneens geen procureur gesteld heeft en dus zal er in de regel verstek tegen gedaagde worden verleend. Artikel 2.6.1 bepaalt immers dat verstek wordt verleend niet alleen tegen de gedaagde die niet in het geding verschijnt, maar ook tegen de gedaagde die verzuimt procureur te stellen hoewel hem dat bij dagvaarding is aangezegd. Dit verstek kan hij echter volgens artikel 2.6.4 zuiveren door alsnog een procureur in te schakelen. In het andere, meer theoretische geval dat eiser eveneens geen procureur heeft gesteld, geldt weer de regeling van artikel 2.3.12.

Tot zover de mogelijkheden indien de gedaagde in een procureurszaak geen procureur stelt, maar wel in persoon of bij gemachtigde in het geding verschijnt. Indien de gedaagde *op geen enkele wijze* in het geding verschijnt, zal in het algemeen verstek tegen hem verleend worden. Dit is echter anders wanneer blijkt dat de dagvaarding niet vermeldt dat hij procureur had moeten stellen; alsdan geldt de herstelregeling van artikel 2.3.10, tweede lid (herstelexploit met aanzegging van een nieuwe roldatum). De herstelregeling van artikel 2.3.12 is bij in het geheel niet in het geding verschijnen van de gedaagde dus voor hem niet aan de orde. Wel kan het zijn – en zal het vaak zo zijn – dat de zoëven genoemde nietigheid samengaat met procureursverzuim van de eiser. In dat geval cumuleert bij niet in het geding verschijnen van de gedaagde de regeling van artikel 2.3.12 voor de eiser met die van artikel 2.3.10, tweede lid. De eiser zal dan zowel zijn procureursverzuim moeten herstellen als een herstelexploit aan gedaagde uitbrengen waarin hij hem alsnog aanzegt dat hij procureur moet stellen. Doet hij dit niet, dan volgt alsnog ontslag van instantie voor gedaagde. Stelt hij wel procureur maar brengt hij geen herstelexploit uit, dan zal de dagvaarding nietig verklaard worden.

Resumerend kan gesteld worden dat de herstelmogelijkheid van artikel 2.3.12, eerste lid, benut kan worden voor de eiser die ten onrechte geen procureur heeft gesteld, ongeacht de processuele houding van gedaagde, en voor de gedaagde die ten onrechte geen procureur heeft gesteld slechts voor zover dit samenloopt met procureursverzuim van eiser.

In het tweede, derde en vierde lid van artikel 2.3.12 zijn de gevolgen geregeld van het al dan niet gebruik maken van de geboden herstel-mogelijkheid.

Het tweede lid bepaalt allereerst dat indien de eiser de mogelijkheid tot herstel niet benut, de gedaagde van de instantie wordt ontslagen, ongeacht of de gedaagde in het geding is verschenen of niet. Ook indien ingevolge het eerste lid aan beide partijen de herstelmogelijkheid is geboden, doet het er voor de toepassing van het tweede lid niet toe of de gedaagde hiervan gebruik maakt of niet. Tegen de eiser die zijn herstel-mogelijkheid niet benut, wordt geen verstek verleend. Het verstek tegen eiser van het huidige artikel 75 Rv is in dit wetsvoorstel vervallen in verband met de afschaffing van de conclusie van eis; zie de toelichting op artikel 2.4.4. De essentie van artikel 75 Rv, ontslag van instantie van gedaagde, is voor het in het tweede lid bedoelde geval echter behouden.

In het derde lid zijn de gevolgen geregeld van de situatie dat aan beide partijen de mogelijkheid is geboden hun procureursverzuim te herstellen en de eiser hiervan wel gebruik heeft gemaakt maar de gedaagde niet. In

dat geval geldt de gedaagde als niet in het geding verschenen en wordt conform artikel 2.6.1 verstek tegen hem verleend. Gedaagde kan, nadat vervolgens een verstekvonnis tegen hem is gewezen, bij procureur in verzet komen. De procureur kan het verweer opnieuw opzetten. Door de gedaagde in de voorafgaande procedure gedane erkenningen gelden dan als buitengerechtelijke erkenningen.

Het vierde lid bepaalt hoe het verder gaat indien beide partijen alsnog procureur hebben gesteld. Het geding wordt voortgezet in de stand waarin het zich bevindt, met dien verstande dat partijen, wanneer reeds de dag van de uitspraak was bepaald (zie hieromtrent artikel 2.11.1 en de toelichting op dat artikel), zich nog over de zaak mogen uitlaten. Hoewel het uiteraard wenselijk is dat in een zo vroeg mogelijk stadium reeds duidelijkheid bestaat over de vraag of het om een procureurszaak gaat of niet, is deze laatste bepaling nodig aangezien nog in een zeer laat stadium, soms pas bij het concipiëren van het eindvonnis, kan blijken dat de zaak waarin partijen zonder procureur hebben geprocedeerd, eigenlijk een procureurszaak is. Dit wordt veroorzaakt doordat het gevorderde niet meer alleen bepalend is voor de vraag of bij procureur geprocedeerd moet worden, nu onder het Nieuw Burgerlijk Wetboek allerlei verweer kan worden gevoerd (zoals het invoeren van vernietigingsgronden; zie artikel 3:51, derde lid BW) zonder dat daartoe een eis in reconventie nodig is. Aldus zal het verweer een ander licht op de beantwoording van deze vraag kunnen werpen dan het enkele gevorderde. De alsnog ingeschakelde procureurs zijn gebonden aan de door hun cliënten reeds te berde gebrachte stellingen, maar mogen deze – binnen dit kader van gebondenheid – aanpassen dan wel aanvullen.

Om eindeloze debatten tussen partijen over de kwalificatie van de zaak door de rechter te voorkomen, sluit het vijfde lid hoger beroep en cassatie tegen beslissingen, genomen krachtens het eerste, tweede en vierde lid, uit.

Artikel 2.3.13

Artikel 2.3.13, eerste lid, bevat een herstelregel voor de situatie dat eiser ten onrechte procureur heeft gesteld. De regel bevat de gedachte van het huidige artikel 154 en, beperkter, van het huidige artikel 157 Rv. Hoewel er op het eerste gezicht niets op tegen lijkt zich ook in een zaak waarin in persoon geprocedeerd kan worden, van procureursbijstand te voorzien, is het toch zeer wel denkbaar dat de gedaagde daartegen, bij voorbeeld met het oog op de kosten, bezwaar heeft. Om deze reden moet de rechtbank hier, evenals in het omgekeerde geval van artikel 2.3.12, de zaak ambts-halve kwalificeren en bepalen dat een zaak die ten onrechte bij procureur is begonnen, wordt voortgezet als een zaak waarin partijen in persoon kunnen procederen. Hierop is echter één uitzondering, namelijk het geval dat de gedaagde eveneens procureur heeft gesteld en deze zich er niet op beroept dat de zaak in het verkeerde spoor zit. In dat geval wordt de zaak als een procureurszaak behandeld. De gedaagde die geen procureur wenst te stellen, kan er dus voor kiezen niet in het geding te verschijnen. De rechtbank kan dan geen verstek tegen hem verlenen, maar moet eerst de zaak overzetten naar het andere spoor. Ook als de gedaagde in persoon of bij gemachtigde in het geding verschijnt, geldt dat het spoor ambts-halve door de rechtbank moet worden omgezet. In de meeste van de hier bedoelde gevallen zal in de dagvaarding hebben gestaan dat gedaagde procureur moest stellen, zodat de dagvaarding ook een nietigheid bevat. De eiser moet dan tevens een herstelexploot uitbrengen (zie artikel 2.3.10, tweede lid).

Het tweede lid bepaalt dat indien de gedaagde wel procureur heeft gesteld en deze zich erop beroept dat de zaak in het verkeerde spoor zit, dat beroep vóór het antwoord moet plaatsvinden; daarna is het niet meer mogelijk. Het lijkt niet wenselijk dat een dergelijk beroep in een later

stadium nog kan worden gedaan (vergelijk het huidige artikel 154, tweede lid, Rv).

Het derde lid sluit, evenals het vijfde lid van artikel 2.3.12, hoger beroep en cassatie tegen de kwalificatie van de zaak door de rechter uit.

VIERDE AFDELING

Verloop van de procedure

Deze Vierde Afdeling van de Tweede Titel geeft een zoveel mogelijk geïntegreerde regeling voor het verloop van de procedure in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen enerzijds en procureurszaken anderzijds. De volgende onderwerpen hebben hier een plaats gekregen: aanhangigheid, anticipatie, de mogelijkheid van inschrijving van de zaak door gedaagde, eisvermindering, -vermeerdering en -verandering, de verschillende conclusies, de comparitie na antwoord, het pleitrecht, het verkorten van de procedure in spoedeisende zaken en de kennisgeving van het procesverloop door de griffier in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen. Het betreft de materie die in het huidige Wetboek is geregeld in de artikelen 104, derde lid, 105, 109, 112, 115 en 118, tweede lid, Rv voor de kantongerechtsprocedure en 134 tot en met 146 Rv voor de colleges. Daarvan zijn vervallen de bepalingen van de artikelen 137, tweede lid, aangezien er niet steeds een zitting plaatsvindt en 140 omdat de conclusie van eis is afgeschaft (zie wederom de toelichting op artikel 2.4.4). De bepaling van artikel 138 Rv is niet in deze Afdeling opgenomen, maar keert terug in het kader van het verstek in artikel 2.6.1. De artikelen 137, derde lid, en 146 Rv zijn opgenomen in artikel 2.1.2, tweede lid.

Artikel 2.4.1

Artikel 2.4.1 betreft de aanhangigheid, die in de huidige wet niet is geregeld.

Het eerste lid, bepalend dat het geding aanhangig is vanaf de dag van dagvaarding, is in overeenstemming met vaste rechtspraak hieromtrent.¹⁵⁸

Het tweede lid codificeert de rechtspraak van de Hoge Raad met betrekking tot behoud van de aanhangigheid indien is verzuimd de zaak tijdig te laten inschrijven.¹⁵⁹ Hoewel deze rechtspraak betrekking heeft op hoger beroep en cassatie, waarbij formeelrechtelijke termijnen gelden die met de gegeven regel van de dreiging dat zij zullen verlopen, kunnen worden gered, lijkt er geen reden aanwezig in eerste aanleg strengere normen te hanteren. Ook voor het instellen van een vordering in eerste aanleg kan het verlopen van een termijn immers fataal zijn.

Artikel 2.4.2

Dit artikel betreft het recht van anticipatie en stemt in grote trekken overeen met het huidige artikel 136 Rv dat ingevolge het huidige artikel 97, tweede lid, Rv op de kantongerechtsprocedure van overeenkomstige toepassing is.

Aandacht verdienen de volgende punten.

In het eerste lid wordt in plaats van «oproeping tegen een vroegere rechtsdag» gesproken van «aanzegging van een vroegere roldatum». Voor de gevallen waarin een rolzitting wordt gehouden, bepaalt het eerste lid dat het exploit tevens het uur daarvan moet vermelden.

In het tweede lid is, vanuit het streven naar harmonisatie van de termijnen, de aanzeggingstermijn verlengd van vijf dagen tot een week. In afwijking van het huidige artikel 135, eerste lid, Rv is het niet de eiser, maar de gedaagde die het anticipatie-exploit ter griffie moet indienen.

Doet hij dat niet tijdig, dat wil zeggen uiterlijk op de laatste werkdag voor de vervroegde roldatum, dan blijft ingevolge artikel 2.4.3, derde lid, de oorspronkelijk in de dagvaarding vermelde roldatum gehandhaafd. Voor deze oplossing – in beginsel indiening door gedaagde van het anticipatie-exploot – is gekozen om het systeem niet al te ingewikkeld te maken. Zou de eiser het anticipatie-exploot moeten indienen, dan zou immers, bij verzuim van de eiser om dit tijdig te doen, de huidige mogelijkheid van artikel 139 Rv dat gedaagde alsnog de zaak laat inschrijven in combinatie met de herstelregeling van artikel 2.4.1 wel erg complicerend werken. Het thans voorgestelde systeem is mijns inziens overzichtelijker.

In het derde lid is toegevoegd «op straffe van nietigheid», omdat voor mede-gedaagden op dit punt hetzelfde moet gelden als voor de eiser in het tweede lid. Deze nietigheid valt overigens onder de herstelregeling van artikel 1.6.20, tweede lid.

In het vierde lid zijn de woorden «met inachtneming van het tweede en het derde lid van dit artikel» als overbodig niet overgenomen.

Artikel 2.4.3

De NVvR en de Orde hebben er in hun adviezen¹⁶⁰ op gewezen dat indien eiser het exploot van dagvaarding niet tijdig ter griffie indient, de gedaagde in verband met reeds door hem gemaakte kosten belang kan hebben bij de mogelijkheid de zaak zelf te laten inschrijven. De Orde heeft daar nog als extra argument aan toegevoegd dat gedaagdes belang ook kan zijn gelegen in de instelling van een eis in reconventie. Om deze redenen is, anders dan in het Voorontwerp, in artikel 2.4.3, eerste lid, de ook thans bestaande mogelijkheid van inschrijving van de zaak door gedaagde gehandhaafd (zie het huidige artikel 139 Rv). Deze speelt uiteraard geen rol indien per formulier is gedagvaard, aangezien na indiening van het formulier ter griffie inschrijving van de zaak voorafgaat aan verzending van het formulier door de griffier aan de gedaagde.

Het tweede lid bepaalt dat de gedaagde die van zijn in het eerste lid gegeven bevoegdheid gebruik maakt, daarbij tevens ontslag van instantie en veroordeling van de eiser in de kosten kan vorderen (zie ook het huidige artikel 75 Rv).

In het derde lid is de uitspraak van de Hoge Raad, inhoudende dat indien in geval van anticipatie de zaak niet tijdig vóór de vervroegde roldatum is ingeschreven – in het voorstel dus: door de gedaagde; zie artikel 2.4.2, tweede lid – de oorspronkelijk in de dagvaarding vermelde roldatum blijft gehandhaafd.¹⁶¹

Artikel 2.4.4

De conclusie van eis voegt in de praktijk niets toe aan de dagvaarding en is in het wetsvoorstel dan ook afgeschaft. In de kantongerechts-procedure is dit reeds geldend recht. Afschaffing van de conclusie van eis heeft een aantal gevolgen. Door dagvaarding en laten inschrijven van de zaak is de eiser reeds in het geding, zodat ook in geval hij daarna geen enkele proceshandeling meer verricht, geen verstek tegen hem kan worden verleend. De regeling van het huidige artikel 75 Rv is dus niet overgenomen. Het verstek tegen eiser is over de hele linie afgeschaft, terwijl het ontslag van instantie van de gedaagde nog slechts een rol speelt in de regeling van artikel 2.3.12 ter zake van procureursverzuim van eiser en in het hierboven toegelichte artikel 2.4.3, tweede lid. Voor de mogelijkheid stukken in het geding te brengen of de eis te veranderen of vermeederen, is de afschaffing van de conclusie van eis geen gemis; eiser kan daartoe immers een akte nemen, ook indien de gedaagde formeel aan het woord is voor antwoord. Consequenties heeft de afschaffing nog voor de proceskosten; de conclusie van eis wordt in het vigerende puntenstelsel immers meegerekend.

De eerste in het geding te nemen conclusie is dus volgens artikel 2.4.4, tweede lid, de conclusie van antwoord; vergelijk de huidige artikelen 105 en 141 Rv. Dit gebeurt schriftelijk, of, in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, ingevolge artikel 2.1.7, tweede lid, desgewenst mondeling. De wijze waarop de wederpartij van de inhoud van deze conclusie kennis kan nemen, is geregeld in artikel 2.1.9. Deze regeling beslaat meer situaties dan die van de eerste leden van de huidige artikelen 118 en 141 Rv; zie daaromtrent de toelichting op artikel 2.1.9.

De regel van de concentratie van het verweer, die naar huidig recht niet geldt in de kantongerechtsprocedure, is in het derde lid voor alle gedingen voorgeschreven. Er is niet voldoende reden om in dit opzicht verschil te maken tussen zaken met en zonder verplichte proces-vertegenwoordiging. De regel maakt het immers slechts in een beperkt aantal gevallen onmogelijk om in een later stadium van het geding nog met bepaalde processuele weren, de zogenaamde excepties, te komen, zoals nietigheid van de dagvaarding, onbevoegdheid van de rechtbank, het ontbreken van de bevoegdheid als procespartij op te treden en het recht om zich als erfgenaam gedurende een zekere termijn te beraden. Door deze beperkte betekenis is het naar mijn mening niet zeer bezwaarlijk om de regel voor alle zaken te laten gelden.

Het vierde lid, betreffende de exceptie van beraad, stemt inhoudelijk overeen met het derde lid van het huidige artikel 141 Rv. Deze regel kan zonder bezwaar ook buiten de procureurszaken gelden.

Artikel 2.4.5

Vermindering van eis kan plaatsvinden tot aan het eindvonnis, zo bepaalt artikel 2.4.5 in het algemeen. De wijze waarop dat moet gebeuren, is niet expliciet aangegeven. Deze vloeit voort uit de algemene regels met betrekking tot het verrichten van proceshandelingen in zaken met en zonder verplichte procesvertegenwoordiging, dat wil zeggen schriftelijk – bij conclusie of akte – in procureurszaken en mondeling of schriftelijk in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, net zoals dat thans ingevolge de huidige artikelen 134, eerste lid, respectievelijk 112, eerste lid, Rv, gebeurt.

Vermindering van eis brengt op zich geen wijziging van de gevolgde procesgang met zich mee. Bepalend voor de te volgen procesgang is immers hetgeen eiser bij dagvaarding heeft gevorderd. Wel zal de eiser in een zaak waarin hij ingevolge artikel 2.1.2, tweede lid, procureur had moeten stellen en dit niet heeft gedaan, de verkeerd gekozen procesgang kunnen redden door zijn vordering zodanig te verminderen dat procureurstelling niet nodig is. Dit is in overeenstemming met de huidige rechtspraak betreffende de vergelijkbare situatie dat een eiser zijn bij de kanton-rechter aanvankelijk te hoog ingestelde vordering vermindert tot onder de f 5 000¹⁶². Zie ook de toelichting op artikel 2.3.12.

Artikel 2.4.6

De hier gegeven regels met betrekking tot verandering en vermeerdering van eis zijn grotendeels terug te vinden in het huidige artikel 134 Rv. Voorgesteld wordt dit zogenaamde «piepsysteem» algemeen te doen gelden voor zowel procureurs- als in-persoon-zaken. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de bezwaren van de Orde¹⁶³ tegen handhaving van het kantongerechtssysteem van de huidige artikelen 112, tweede lid en 115 Rv voor de in-persoon-zaken. In dit laatste systeem heeft de eiser voor een verandering of vermeerdering van eis toestemming van de rechter nodig. De Orde acht deze procedure te zwaar. Ik meen niet de opinie van de Orde ter zake te moeten volgen, die inhoudt dat deze regeling, indien gehandhaafd, dan toch slechts zou moeten gelden voor de gevallen waarin daadwerkelijk in persoon, dus zonder gemachtigde

wordt geprocedeerd. Een dergelijk onderscheid tussen in-persoons-zaken met gemachtigden en in-persoons-zaken zonder gemachtigden komt immers op geen enkele plaats in het wetsvoorstel voor en zou teveel differentiatie geven, hetgeen de integratie niet ten goede komt. Een uniforme regeling voor alle zaken, als voorgesteld in het eerste lid, is naar mijn mening beter. Opmerking verdient dat dit systeem thans ook wordt voorgesteld voor de verzoekschriftprocedure, waarin ingevolge het huidige artikel 429i Rv eveneens toestemming moet worden gevraagd voor een verandering of vermeerdering van het verzoek; zie artikel 3.4.6 en de toelichting daarop. In de bescherming die voor zowel de gedaagde in de dagvaardingsprocedure bij de kantonrechter, als voor de belanghebbende in de verzoekschriftprocedure is gelegen in de rechterlijke controle vervat in de huidige artikelen 112, tweede lid, respectievelijk 429i Rv, zal, zoals hieronder zal blijken, op andere wijze worden voorzien.

De verandering of vermeerdering moet, in verband met het belang dat de omvang van het geschil voor betrokkenen duidelijk vastligt, schriftelijk plaatsvinden, bij conclusie of akte. Ook onder de werking van het huidige artikel 115 Rv moet de vordering tot verandering of vermeerdering van eis schriftelijk worden ingesteld. Daarentegen is de eis dat de gedaagde die bezwaar wil maken tegen de verandering of vermeerdering, dit bij akte ter rolle moet doen, geschrapt. Dientengevolge kan dit bezwaar worden gemaakt op de wijze waarop in het algemeen proceshandelingen moeten worden verricht, dat wil zeggen schriftelijk, bij conclusie of akte, in procureurszaken en mondeling of schriftelijk in in-persoon-zaken.

Nieuw is het criterium waaraan de rechtbank moet toetsen, namelijk of de verandering of vermeerdering strijd oplevert met de eisen van een goede procesorde. Dit criterium is ontleend aan de rechtspraak van de Hoge Raad ter zake¹⁶⁴ en impliceert de huidige criteria: onredelijke bemoeilijking van de mogelijkheid verweer te voeren (het huidige artikel 112, tweede lid, Rv) en onredelijke bemoeilijking van de verdediging dan wel onredelijke vertraging van het geding (het huidige artikel 134, tweede lid, Rv); expliciete vermelding van deze criteria is daarmee overbodig geworden. Toegevoegd is de bepaling dat de rechtbank op dezelfde grond ook ambtshalve een verandering of vermeerdering van eis buiten beschouwing kan laten. Hiermee wordt in de eerste plaats voorzien in de bescherming die – onder het huidige recht – de gedaagde in de kantongerechtsprocedure en de belanghebbende in de verzoekschriftprocedure genieten ingevolge respectievelijk de artikelen 112, tweede lid en 429i Rv en die hun door de invoering voor alle zaken van het «piepsysteem» wordt ontnomen. Er is echter onvoldoende reden in deze onderscheid te maken tussen de verzoekschriftprocedures en de in-persoon-zaken enerzijds en de procureurszaken anderzijds. De grond waarop de rechtbank de eiswijziging buiten beschouwing kan laten, is immers geen inhoudelijke, maar houdt veeleer verband met een efficiënte procesvoering. De hier bedoelde ambtshalve bevoegdheid van de rechtbank in alle zaken is dan ook te beschouwen als een uitwerking van de verplichting van de rechter te waken tegen onredelijke vertraging van het geding, neergelegd in artikel 1.3.2, eerste lid.

Het tweede lid sluit, in overeenstemming met het huidige artikel 134, derde lid, Rv, hoger beroep en cassatie tegen de beslissingen van de rechtbank op de vordering tot eisverandering of -vermeerdering dan wel op het verzet daartegen, uit.

Het derde lid bevat de hierboven reeds vermelde regel dat een verandering of vermeerdering van eis is uitgesloten als een of meer van de partijen niet in het geding zijn verschenen. Hierop is op voorstel van de NVvR¹⁶⁵ een uitzondering gemaakt voor het geval de verandering of vermeerdering van eis tijdig bij exploit aan de gedaagde is kenbaar gemaakt. Hierdoor is de regeling iets soepeler geworden.

Aangezien evenals naar huidig recht een verandering of vermeerdering van eis, in tegenstelling tot vermindering van eis, wél een wijziging van de

procesgang tot gevolg kan hebben, geeft het vierde lid daarvoor een regeling. Indien door verandering of vermeerdering van eis een zaak waarin partijen in persoon konden procederen, verandert in een procureurszaak, krijgen partijen de gelegenheid alsnog procureur te stellen. Doet de eiser dat niet, dan zou het onbillijk zijn hem in zijn gehele vordering niet ontvankelijk te verklaren; er is immers voor een gedeelte van de vordering correct geprocedeerd. Om die reden bepaalt de tweede volzin van het tweede lid dat eiser aldan niet ontvankelijk wordt verklaard in zijn vordering, *voor zover veranderd of vermeerderd*. Dit geldt ongeacht of gedaagde alsnog procureur heeft gesteld. Indien de eiser wel alsnog procureur heeft gesteld, wordt het geding voortgezet in de stand waarin het zich na de verandering of vermeerdering van eis bevindt. Ook dit geldt ongeacht of gedaagde alsnog procureur heeft gesteld, dat wil zeggen dat, indien gedaagde dit niet heeft gedaan, geen verstek tegen hem wordt verleend en acht wordt geslagen op hetgeen door of namens gedaagde naar voren is gebracht vóór de verandering of vermeerdering van eis; hij was immers in het geding verschenen. In dat geval mag eiser echter zijn eis niet opnieuw veranderen of vermeerderen. Dit vloeit voort uit de algemene, in het derde lid neergelegde regel, dat een verandering of vermeerdering van eis is uitgesloten indien een of meer van partijen niet in het geding zijn verschenen. Deze regel is ook in het huidige artikel 134, vierde lid, Rv terug te vinden.

Het systeem zoals neergelegd in het vierde lid brengt met zich mee dat ook indien in het kader van de verandering van eis de oorspronkelijke eis niet is gehandhaafd en de eiser vervolgens geen procureur stelt, de eisiwijziging door de rechtbank wordt «genegeerd»; er wordt voortgeprocedeerd over de oorspronkelijke eis, waarna de eiser roeyement kan vragen overeenkomstig artikel 2.12.2.

Artikel 2.4.7

Inhoudelijk stemt artikel 2.4.7 grotendeels overeen met het huidige artikel 141a Rv, dat ingevolge het tweede lid van het huidige artikel 97 Rv ook in de kantongerechtsprocedure geldt. Enige redactionele aanpassing heeft plaatsgevonden in verband met de omstandigheid dat niet in alle zaken een terechtzitting wordt gehouden. Voorts is de situatie van verzet buiten beschouwing gelaten; daarvoor geldt artikel 2.7.5.

In de slotzin is de neutrale term «beslissing» gebruikt. Daaronder valt zowel een vonnis als een rolbeschikking. De beslissing dat een comparitie wordt gehouden, is een vonnis; vergelijk ook de in de artikelen 2.1.12 en 2.1.13 gebezigde term «bevelen», die op een vonnis duidt. De beslissing dat géén comparitie wordt gehouden, kan echter een rolbeschikking zijn.

Deze slotzin bevat een door de NVvR¹⁶⁶ aanbevolen wijziging ten opzichte van het huidige recht, inhoudende dat geen hogere voorziening openstaat tegen de beslissing over het al dan niet houden van een comparitie na antwoord. Dit betekent dat niet alleen tegen een negatieve, maar ook tegen een positieve beslissing (een bevel) geen hoger beroep en cassatie meer mogelijk zijn. De reden hiervoor is dat appel in deze gevallen zeer tijdrovend en vrijwel zeker zinloos is.

Zoals ook thans al wordt aangenomen, kan ook in geval van een eis in reconventie aanstonds een comparitie na antwoord worden bevolen. In dit geval kan de comparitie tevens worden benut voor het geven van een reactie op de eis in reconventie.

Artikel 2.4.8

Het eerste lid van artikel 2.4.8 stemt, wat betreft de eerste en tweede volzin, inhoudelijk overeen met de huidige artikelen 109, eerste volzin, en 142, eerste lid, Rv. De «schriftelijke toelichting» van artikel 109 Rv is vervangen door de meer ingeburgerde termen repliek en dupliek.

De derde volzin is overgenomen uit het tweede lid van het huidige artikel 142 Rv. Uiteraard kan de rechtbank ook in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, toestaan dat na re- en dupliek meer conclusies worden genomen. Het woord «kan» geeft aan dat geen gelegenheid voor het nemen van nadere conclusies na bij voorbeeld enquête of een comparitie in een later stadium van het geding behoeft te worden gegeven, indien dat de rechtbank – die immers ingevolge artikel 1.3.2, eerste lid, medeverantwoordelijk is voor een vlot verloop van het geding – niet zinvol voorkomt.

De NVvR heeft betoogd dat de bepaling van het huidige artikel 109, tweede volzin, Rv, ook in procureurszaken gerechtvaardigd lijkt¹⁶⁷. Bij gedingen waarin een comparitie na antwoord wordt gehouden, gaat het immers, aldus de NVvR, om de wat eenvoudiger zaken waarin dikwijls particulariseren of kleine zelfstandigen optreden voor wie de last van een langdurig proces extra zwaar is. Een grondige behandeling tijdens de comparitie na antwoord kan er dan toe leiden dat verder schriftelijk procederen niet meer nodig is. In een dergelijke situatie mag met het oog op de duur van de bewuste procedure – waarvoor zoals hierboven reeds is opgemerkt ook de rechtbank verantwoordelijk is – van de eiser die toch nog schriftelijk wil repliceren, worden verlangd dat hij duidelijk maakt waarom dat nog goede zin heeft. Als dat niet duidelijk gemaakt kan worden, lijkt het een goede zaak dat de rechtbank daarvoor dan geen gelegenheid meer biedt. Ik kan mij in dit betoog vinden en heb daarom in het tweede lid de werking van de bedoelde regel uitgebreid tot alle zaken.

Artikel 2.4.9

Het eerste lid van artikel 2.4.9 is overgenomen uit de huidige artikelen 109 en 143, eerste lid, Rv. De termijnen worden niet van geval tot geval bepaald; de rechtbanken plegen standaardtermijnen te hanteren die veelal zijn opgenomen in een «rolregeling».

De eerste volzin van het tweede lid is, hoewel slechts ten dele terug te vinden in het huidige artikel 105, tweede lid, Rv, in overeenstemming met de praktijk. De tweede volzin stemt overeen met het tweede lid van het huidige artikel 143 Rv. Deze bepaling kan zonder bezwaar voor alle zaken gelden.

Artikel 2.4.10

Artikel 2.4.10 behelst het pleitrecht dat op aanbeveling van zowel de Orde als de NVvR als de NORA¹⁶⁸ wordt uitgebreid tot alle zaken. Daaraan kan immers ook in de meer gecompliceerde zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, zoals arbeidszaken, behoefte bestaan. Thans geldt het pleitrecht slechts in procureurszaken; zie de huidige artikelen 144 en 97, tweede lid, Rv. In vergelijking met het huidige artikel 144 Rv is de redactie van de eerste volzin van het eerste lid aangepast aan de eisen van de praktijk; pleidooien komen immers in relatief maar zeer weinig zaken voor.

Ter bevordering van een vlot procesverloop is op voorstel van de NVvR¹⁶⁹ aan het eerste lid een volzin toegevoegd, inhoudende dat als op de daarvoor bepaalde dag het pleidooi niet doorgaat, er, behoudens bijzondere omstandigheden, geen nieuwe dag wordt bepaald. Indien het pleidooi niet doorgaat omdat partijen bij voorbeeld in onderhandeling zijn getreden en de uitkomst daarvan is dat geen schikking wordt bereikt, kan als alternatief voor het niet aangehouden pleidooi over en weer een nadere conclusie worden genomen. In door partijen te motiveren bijzondere gevallen zal echter nog aanhouding kunnen plaatsvinden.

Het tweede lid van het huidige artikel 144 Rv is niet overgenomen in verband met de bepaling van artikel 1.3.4.

Het tweede lid van artikel 2.4.10 is overgenomen uit het huidige artikel 20 Rv.

Het huidige artikel 47, eerste lid, Rv is, hoewel de Orde om handhaving heeft verzocht¹⁷⁰, niet overgenomen. Voor zover van de aldaar geboden mogelijkheid al gebruik wordt gemaakt, levert dat gebruik slechts meer vertraging op. De mede-verantwoordelijkheid van de rechter voor een vlot verloop van het proces, zoals neergelegd in artikel 1.3.3, geldt ook ten aanzien van het vonnis wijzen.

Het derde lid is een voor de hand liggende doortrekking van de bepaling in de artikelen 2.1.12, tweede lid, en 2.1.13, eerste lid, inhoudende dat bij een comparitie verschijning van partijen in persoon kan worden bevolen. Ook bij pleidooi kan het praktisch zijn dat de rechtbank aan partijen zelf vragen kan stellen.

Artikel 2.4.11

Het eerste en tweede lid van artikel 2.4.11 stemmen inhoudelijk vrijwel overeen met het huidige artikel 145 Rv, dat ingevolge het huidige artikel 97, tweede lid, Rv van overeenkomstige toepassing is in de kantongerechtsprocedure. Aangezien de beschikking tot verval van re- en dupliek aan het hoofd van het exploit van dagvaarding moet worden vermeld, is in het eerste lid bepaald dat het geven ervan tot de bevoegdheid van de president van de rechtbank behoort.

Nieuw is het bepaalde in het derde lid, waaraan in de praktijk behoefte blijkt te bestaan. Naar verwachting zal hierdoor van de verkorte procedure meer gebruik worden gemaakt.

Artikel 2.4.12

Het in artikel 2.4.12 bepaalde stemt inhoudelijk overeen met het huidige artikel 118, tweede lid, Rv. De redactie is echter aangepast aan de terminologie van dit wetsvoorstel. Het gaat hier om het berichtgeven van rolbeschikkingen.

VIJFDE AFDELING

Reconventie

De Vijfde Afdeling van de Tweede Titel behelst de materie van de huidige artikelen 250 tot en met 252 Rv. Daarvan is vervallen het tweede lid van het huidige artikel 252 Rv, betreffende splitsing en verwijzing bij absolute onbevoegdheid ten aanzien van de conventionele dan wel de reconventionele vordering. In plaats daarvan is een regel geformuleerd voor de gevallen waarin de procesgang in de conventionele zaak verschilt van die in de reconventionele zaak.

De huidige artikelen 250, tweede lid, en 253 Rv zijn overgebracht naar de titel over hoger beroep; zie respectievelijk artikel 353, eerste lid, slot (Artikel II, onder R) en artikel 332, derde lid (Artikel II, onder D).

Artikel 2.5.1

Dit artikel stemt vrijwel geheel overeen met het eerste lid van het huidige artikel 250 Rv. De woorden «in alle zaken» zijn echter weggelaten, aangezien er ook buiten de vermelde uitzonderingen zaken zijn waarin een reconventionele vordering niet kan worden ingesteld, zoals een schadestaatprocedure en een onteigeningsprocedure.¹⁷¹

Artikel 2.5.2

Artikel 2.5.2 stemt vrijwel geheel overeen met het huidige artikel 251 Rv. De woorden «van den verweerder in conventie» zijn als overbodig vervallen. Vanzelfsprekend kan een eis in reconventie ook bij verzet-dagvaarding worden ingesteld; zie de artikelen 2.7.4, tweede lid, en 2.7.5.

Artikel 2.5.3

Het eerste lid van artikel 2.5.3 stemt inhoudelijk vrijwel overeen met het eerste lid van het huidige artikel 252 Rv. Vervallen zijn de woorden «het hof of», die in deze Titel over het geding in eerste aanleg niet passen. Voorts is, als vanzelfsprekend, vervallen de zinsnede «in welke geval zulks zal vermogen plaats te hebben, blijvende niettemin de alsdan nog onafgedane eisch in conventie of reconventie bij hetzelfde hof of dezelfde rechtbank aanhangig tot het eindvonnis daarin te vallen».

Nieuw is het tweede lid, dat een regeling geeft voor de situatie dat de conventionele vordering een zaak betreft waarin partijen in persoon kunnen procederen, terwijl de reconventionele vordering een procureurszaak betreft, of omgekeerd. De gegeven regel is gelijk aan die van artikel 2.1.3, tweede lid, ten aanzien van de objectieve cumulatie, namelijk dat de zaak waarin partijen in persoon kunnen procederen, wat de procesgang betreft de procureurszaak volgt. Partijen of een van hen kunnen echter in dit geval de rechtbank vragen de zaken te splitsen, dat wil zeggen de ene zaak bij eindvonnis af te doen vóór de andere. Het spreekt vanzelf dat dit verzoek zo spoedig mogelijk moet worden gedaan, dat wil zeggen op de roldatum waarop de eis in reconventie wordt ingesteld of op de eerstvolgende roldatum daarna; een later gedaan verzoek zal veelal in strijd met de goede procesorde zijn. Het verzoek kan zowel door de procureur als door een partij persoonlijk of diens gemachtigde worden gedaan. De wijze waarop het verzoek wordt gedaan, zal daarbij dienen te zijn aangepast: schriftelijk, bij conclusie of akte, door de procureur en mondeling of schriftelijk door de partij zelf of diens gemachtigde.

Na het instellen van een vordering in reconventie betreffende een procureurszaak, zal de eiser in conventie wiens vordering een zaak betrof waarin partijen in persoon kunnen procederen, bij zijn eerste proces-handeling procureur moeten stellen.

ZESDE AFDELING

Verstek

In deze en de volgende, Zevende Afdeling vindt men de materie van de huidige Zesde Afdeling van de Eerste titel van het Eerste Boek Rv (artikelen 75 tot en met 89a, opschrift: Van vonnissen bij verstek en van verzet). Op dit moment zijn de onderwerpen verstek en verzet geregeld in de Eerste Titel van het Eerste boek (Algemeene bepalingen). Deze onderdelen worden nu verplaatst naar de Tweede Titel. Die plaats is beter, omdat het gaat om onderwerpen die thuis horen in de regeling van de dagvaardingsprocedure (vergelijk het opschrift van de onderhavige Titel). In verzoekschriftprocedures bestaat geen verstek en is er, ingevolge de herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht, evenmin verzet.

Voor zaken die thans niet onder de bevoegdheid van de kantonrechter vallen, komt de mogelijkheid dat niet tegen de gedaagde, maar ook tegen een eiser verstek kan worden verleend (zie het huidige artikel 75 Rv), te vervallen. Dit artikel 75 Rv was voor kantongerechtsprocedures al uitgesloten in de Wet van 31 januari 1991 tot wijziging van de civiele

kantongerechtsprocedure (Stb. 50); zie het huidige artikel 97, eerste lid, Rv. Die lijn wordt thans doorgetrokken. Wanneer men een zaak op rechtsgeldige wijze, overeenkomstig het daarover in de Derde en Vierde Afdeling van deze Titel bepaalde, heeft aangebracht, is er geen reden meer om aan de eiser nadere voorwaarden te stellen voor zijn toelating tot het geding (afgezien van de voorwaarde dat in sommige zaken procureur moet worden gesteld; zie echter over de mitigering van die toelatingseis artikel 2.3.12 en de toelichting op dat artikel). Mede in verband hiermee is nu ook in andere zaken dan kantongerechtszaken de conclusie van eis afgeschaft; ook daarover is hierboven reeds gesproken in de toelichting op artikel 2.4.4.

Ook de huidige artikelen 77 en 78 Rv zijn geschrapt. Zij kunnen zonder schade worden gemist.

De huidige artikelen 80 en 86 Rv zijn eveneens verdwenen. Er is geen reden voor handhaving van de hier bedoelde termijn van acht dagen waarbinnen een verstekvonnis niet ten uitvoer mag worden gelegd. Wel moet het vonnis natuurlijk, zoals steeds, ingevolge artikel 430 Rv aan de debiteur worden betekend voordat de tenuitvoerlegging kan aanvangen. Overigens waren de artikelen 80 en 86 Rv beperkt tot het geval dat het vonnis niet uitvoerbaar bij voorraad was verklaard, zodat de praktische betekenis reeds minimaal was. Een soortgelijke bepaling bij hoger beroep, het vroegere artikel 342 Rv, is in 1982 al geschrapt.¹⁷²

Artikel 2.6.1

Zie het huidige artikel 76, eerste lid, Rv.

Het tweede lid van artikel 76 is voor zover nodig opgenomen in artikel 2.11.2, tweede lid.

Nieuw is de zinsnede «dan wel verzuimt procureur te stellen hoewel hem dat bij dagvaarding was aangezegd», die ook in artikel 2.3.10, eerste lid, is opgenomen. Zie hierover de toelichting op artikel 2.3.12, alsmede het advies van de NVvR.¹⁷³ Deze zinsnede brengt tot uitdrukking dat niet beslissend is of de gedaagde volgens de wettelijke regeling procureur had dienen te stellen, maar of hem dat in de dagvaarding was aangezegd. Alleen in dat laatste geval kan het verstek worden verleend. Ontbrak de bedoelde aanzegging, dan wordt geen verstek verleend, aldus nog eens uitdrukkelijk het eerste lid van artikel 2.3.10.

Artikel 2.6.2

Met betrekking tot de in artikel 2.6.2 behandelde situatie van pluraliteit van gedaagden bestaan thans twee van elkaar afwijkende stelsels: voor de kantongerechtsprocedure dat van artikel 107 Rv en voor de rechtbankprocedure dat van artikel 79 Rv.

Geplaatst voor de vraag of in een geïntegreerde procedure, waarin zo veel mogelijk naar harmonisatie van procesregels wordt gestreefd, dit verschil gehandhaafd diende te blijven en zo nee, welk stelsel dan de voorkeur zou verdienen, gaf ik in dit geval de voorkeur aan veralgemening van het stelsel van het nieuwe artikel 107 Rv. Reden hiervoor is de thans bestaande grote behoefte aan snelheid en efficiency. Daarmee is het naar mijn mening niet goed te rijmen, dat iemand die reeds met inachtneming van alle voorschriften is gedagvaard, opnieuw moet worden gedagvaard, met alle kosten en tijdverlies van dien, alleen omdat hij niet, maar andere gedaagden wel in het geding waren verschenen. De hoofdregel waaraan ik vast wil houden, is dat één goede oproep voldoende moet zijn. Een gedaagde kan aan het exploit zien dat er meer gedaagden zijn en kan dus rekening houden met het in dit artikel geregelde gevolg van niet verschijnen. Dat gevolg is voor hem, concreet, dat hij, hoewel tegen hem verstek wordt verleend, niet in verzet kan gaan en dus één instantie voor het voeren van verweer verspeelt (zie het tweede lid). Zijn verweer kan hij

eventueel, in een zaak waarin hoger beroep openstaat, nog wel in hoger beroep aanvoeren.

In geval van buitenlandse gedaagden moet artikel 15 van het Haagse Betekeningsverdrag in acht worden genomen (vergelijk artikel 2.6.1), dat wil zeggen dat in dat geval het verstek pas kan worden verleend na herhaalde oproeping. Ook met het oog op die situatie heeft het mijn voorkeur dat onze interne wettelijke regeling niet óók in een herhaalde oproeping voorziet. Men dreigt anders door de samenloop van de bedoelde regelingen in een spiraal van nieuwe oproepingen te belanden.

Het derde lid is nieuw. Het voorziet in een leemte die voortvloeide uit de opname, in 1992¹⁷⁴, van een nieuw artikel 12a Rv; verzuimd was daarbij tevens aan te geven hoe gehandeld dient te worden indien een of meer van deze derden niet in het geding verschijnen, alsmede welk rechtsmiddel hun vervolgens ter beschikking staat. Met dit derde lid is de positie van deze derden in het geding verduidelijkt, in overeenstemming met een suggestie in die zin van Sterk.¹⁷⁵

Artikel 2.6.3

Vergelijk het huidige artikel 89 Rv.

Artikel 2.6.4

Vergelijk het huidige artikel 89a Rv, dat thans alleen voor rechtbank-zaken geldt. Het streven naar harmonisatie leidt ertoe dat wordt voorgesteld dat de mogelijkheid het verstek te zuiveren weer algemeen wordt. Nu in beginsel één procedureregeling geldt, is er onvoldoende reden in deze mogelijkheid in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, niet te voorzien.¹⁷⁶

ZEVENDE AFDELING

Verzet

Zie ook hierboven de inleiding bij de Zesde Afdeling (Verstek) van de Eerste Titel.

De huidige artikelen 84 tot en met 87 Rv keren niet terug, daar aan deze bepalingen geen behoefte lijkt te zijn. Voor het overige is in deze Afdeling in beginsel slechts sprake van overname van bestaande bepalingen. Daarin zijn echter enkele niet onbelangrijke wijzigingen aangebracht.

Artikel 2.7.1

Men vergelijke het huidige artikel 81 Rv.

In de eerste volzin van het tweede lid van artikel 2.7.1 wordt voorgesteld de verzettermijn, die thans veertien dagen bedraagt, te verlengen tot vier weken. Dit voorstel is onderdeel van het streven in dit wetsvoorstel om allerlei termijnen (dagvaardingstermijnen, termijnen voor het instellen van rechtsmiddelen) zo veel mogelijk te harmoniseren.¹⁷⁷ Met betrekking tot de termijnen voor het instellen van rechtsmiddelen wordt een algemene termijn voorgesteld van drie maanden (zie bij voorbeeld de nieuwe appeltermijn in verzoekschriftprocedures in het nieuwe artikel 358, tweede lid, en de toelichting op dat artikel) en wordt als korte termijn voorgesteld: vier weken. Deze korte termijn zal gelden in die gevallen waarin voor een kortere termijn dan drie maanden een bijzondere reden bestaat. Het verzet is zo'n geval. Zie voor een ander voorbeeld hiervan artikel 339, tweede lid, (Artikel II, onder H): hoger beroep tegen een vonnis in kort geding of tegen een vonnis waarbij een voorlopige voorziening wordt getroffen of geweigerd).

In de tweede volzin van het tweede lid van artikel 2.7.1 wordt de verzettermijn verdubbeld in gevallen waarin de gedaagde op het aldaar bedoelde moment in het buitenland woonachtig was. Deze bepaling, die nieuw is, is opgenomen mede in verband met het feit dat ingevolge artikel 1.6.11, tweede lid, in gevallen waarin het Haagse Betekeningsverdrag van toepassing is, een betekening in den vreemde soms in Nederland kan worden aangemerkt als betekening in persoon. Daar dit met name voor de verzettermijn verstrekende consequenties kan hebben, leek een verdubbeling van die termijn op haar plaats. Die verdubbeling is evengoed op haar plaats ten aanzien van gevallen waarin dat verdrag niet van toepassing is en waarin dus slechts een in het buitenland verrichte daad van bekendheid als aanvangstijdstip voor de verzettermijn kan gelden.¹⁷⁸ Ik geef voor de buitenlandse betekeningen aan de combinatie van de (ook door de Orde met instemming begroete¹⁷⁹) invoering van betekening in persoon in artikel 1.6.11, met de hier geregelde verdubbeling van de verzettermijn, de voorkeur boven het nogal ingewikkelde en ook tot de nodige onzekerheid en onduidelijkheid leidende voorstel van de NVvR.¹⁸⁰

Het derde lid van artikel 2.7.1 bevat een niet onbelangrijke wijziging in vergelijking met het huidige artikel 81, tweede lid, Rv. Dit laatste artikel maakt het mogelijk dat iemand aan wie een verstekvonnis niet in persoon is betekend, in feite geen verzetmogelijkheid meer heeft indien hij pas van het vonnis kennis neemt wanneer dit tegen hem ten uitvoer is gelegd. Daarom wordt nu voorgesteld de bepaling zo te redigeren dat de verzettermijn (thans van vier weken) in de bedoelde gevallen niet eindigt, maar pas ingaat op de dag waarop het vonnis ten uitvoer is gelegd. De huidige bepaling kan onder omstandigheden in strijd komen met het bepaalde in artikel 6 EVRM. Tevens wordt hierdoor het probleem dat wordt gemeld door de NVvR¹⁸¹ opgelost. Ten slotte wordt hierdoor het probleem ondervangen dat wordt signaleerd door de KVG.¹⁸²

Artikel 2.7.2

Zie het huidige artikel 82, eerste lid, Rv. Het daarin bepaalde over de staat van personen is niet overgenomen, omdat alle familierechtelijke procedures inmiddels bij de herziening van het scheidingsprocesrecht en bij de herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familerecht verzoekschriftprocedure zijn geworden.

Artikel 2.7.3

Zie het huidige artikel 82, tweede lid, Rv.

Artikel 2.7.4

Vergelijk het huidige artikel 83 Rv.

Door het vervallen van de conclusie van eis ook in de verzetprocedure, moest in het tweede lid worden verduidelijkt op welk tijdstip de eis in reconventie moet worden ingesteld.

Het woord «summierlijk» (het huidige artikel 83, eerste lid, Rv) is niet meer opgenomen. Immers ook in een dagvaarding worden de gronden vaak «summierlijk» opgenomen; er is geen reden het verzetexploot in dit opzicht in een uitzonderingspositie te plaatsen. Zowel de gronden van het verzet als die van een eventuele reconventionele eis dienen aanstonds te worden vermeld. Mocht dat niet mogelijk zijn, dan kan een aparte eis worden ingesteld en kan voeging worden verzocht. Komt de geopposeerde op in de procedure, dan kunnen die gronden in een later stadium desgewenst worden aangevuld of veranderd, overeenkomstig het (krachtens artikel 2.7.5) ook hier toepasselijke artikel 2.4.6.

Artikel 2.7.5

Artikel 2.7.5 is ontleend aan het nu alleen voor de kantongerechts-procedure geldende artikel 106, tweede lid, tweede volzin, Rv. Naar aanleiding van een opmerking van de KVG¹⁸³ wijs ik erop dat het feit dat in artikel 2.7.1, tweede lid, expliciet wordt vermeld dat het verzetexploot een dagvaardingsexploot is, meebrengt dat ook de bepalingen van Afdeling 2.3 (Dagvaarding) van toepassing zijn.

ACHTSTE AFDELING

Bewijs

Het bewijsrecht, zoals geregeld in de Achtste Afdeling van de Tweede Titel, is, gelet op het feit dat het recentelijk geheel is herzien¹⁸⁴, in grote trekken hetzelfde gebleven. De volgende aanpassingen en nova verdienen de aandacht.

Het huidige artikel 182 Rv, over de overeenkomstige toepasselijkheid van bewijsrechtelijke regels op de verzoekschriftprocedure, is verplaatst naar de regeling van de verzoekschriftprocedure; zie artikel 3.4.7, eerste en vierde lid en de toelichting op dat artikel.

Het mogelijke optreden van een rechter- of raadsheer-commissaris als vertegenwoordiger van een meervoudige kamer is opgenomen als algemene bepaling in de Tweede Afdeling van de Eerste Titel; zie artikel 1.2.1, vierde lid en artikel 1.2.2, vijfde lid. De vermeldingen hieromtrent, zoals die in het huidige bewijsrecht voorkomen in de artikelen 192, derde lid, 216, eerste lid, tweede volzin, 223, vijfde lid, eerste volzin, 226, derde lid, en 229, eerste lid, tweede volzin, Rv, zijn om die reden in de corresponderende nieuwe artikelen niet overgenomen.

Aan de paragraaf Algemene bepalingen van bewijsrecht is een extra artikel toegevoegd, artikel 2.8.7, waarin het thans her en der (zie het huidige artikel 212 Rv, waarnaar verwezen wordt in de huidige artikelen 217, 226, vierde lid, tweede volzin en 230 Rv) voorkomende voorschrift, dat de rechter voor wie het bewijs is bijgebracht, zoveel mogelijk tot het eindvonnis moet medewerken, tot algemene bepaling van bewijsrecht wordt verheven. Om die reden is de bepaling van artikel 212 Rv vervallen.

Na de paragraaf over schriftelijk bewijs is een nieuwe paragraaf opgenomen: Openlegging van boeken, bescheiden en geschriften. Het betreft hier overbrenging van artikel 8 Wetboek van Koophandel, hierna aangeduid met WvK, dat beter op zijn plaats is in het bewijsrecht. De artikelen 6 en 11 WvK zijn onlangs naar het BW overgebracht.¹⁸⁵ Artikel 7 WvK betreft de vrije bewijskracht van boekhouding en kon, als niet afwijkend van de hoofdregel van artikel 2.8.4, tweede lid (vergelijk het huidige artikel 179, tweede lid, Rv), vervallen. Vervallen is ook artikel 9 WvK. Aan deze rogatoire commissie-bepaling blijkt geen behoefte te bestaan. In de praktijk geeft de rechter een partij opdracht de boeken die zich buiten het arrondissement bevinden, op te halen. Artikel 10 WvK was reeds vervallen. Artikel 8 WvK is in iets gemoderniseerde vorm overgenomen.

Het derde lid van het huidige artikel 191 Rv betreffende het verschoningsrecht in bepaalde familierechtelijke zaken is niet opgenomen in artikel 2.8.17, maar verplaatst naar artikel 3.4.7, aangezien de bedoelde familierechtelijke zaken door de reeds vermelde herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht alle verzoekschrift-procedures zijn geworden.

Ten gevolge van het boven reeds genoemde Dombo-arrest keren de huidige artikelen 205, vierde lid, eerste volzin, en 213, eerste lid, Rv niet in het wetsvoorstel terug.

Nieuw is de regeling van gijzeling van getuigen in artikel 2.8.26, tweede, derde en vierde lid.

De regeling van het bewijs door deskundigen is wat overzichtelijker opgesteld. Voorts is als novum opgenomen het kunnen voorbrengen door partijen van niet door de rechter benoemde deskundigen in artikel 2.8.51, met een pendant in de regeling van het voorlopige deskundigenbericht (zie de artikelen 2.8.53 en 2.8.56).

§1. Algemene bepalingen van bewijsrecht

Artikelen 2.8.1 tot en met 2.8.6

De artikelen 2.8.1 tot en met 2.8.6 stemmen overeen met de huidige artikelen 176 tot en met 181 Rv, inhoudende de algemene bepalingen van bewijsrecht.

Artikel 2.8.7

Artikel 2.8.7 is een nieuwe algemene bepaling van bewijsrecht, waarmee het huidige artikel 212 Rv komt te vervallen. De redactie van het eerste lid is iets anders dan die van artikel 212, eerste lid, Rv, dat immers slechts op getuigenbewijs betrekking heeft, terwijl artikel 2.8.7 een ruimere werking heeft en ook de verwijzingen naar artikel 212 in de artikelen 217, 226, vierde lid, tweede volzin, en 230 Rv overbodig maakt. De redactie is voorts aangepast aan de praktijk van overwegend enkelvoudige behandeling.

De bedoeling van de zinsnede «ten overstaan van wie in een zaak het bewijs is bijgebracht» is, dat hieronder alle middelen vallen waaraan bewijs ontleend kan worden: niet alleen getuigenverklaringen en de zaken of situaties die de rechter bij een descente waarneemt, inclusief de voorlopige varianten daarvan, maar ook het schriftelijke bericht en het mondelinge verslag van deskundigen, inclusief de voorlopige varianten daarvan, alsmede voorwerpen die partijen als bewijs meebrengen bij een comparitie en schriftelijke stukken, voor zover die althans direct door de rechter aan wie ze worden overgelegd, (kunnen) worden gelezen.

§2. Akten en vonnissen

Artikelen 2.8.8 tot en met 2.8.13

De artikelen 2.8.8 tot en met 2.8.13 betreffen het bewijs door akten en vonnissen en stemmen overeen met de huidige artikelen 183 tot en met 188 Rv.

Met betrekking tot artikel 2.8.13 merk ik op dat onder «de Nederlandse strafrechter» mede de strafrechter van de Nederlandse Antillen en die van Aruba moet worden begrepen.¹⁸⁶

§3. Openlegging van boeken, bescheiden en geschriften

Artikel 2.8.14

Artikel 2.8.14 betreft de openlegging van boeken en stemt vrijwel overeen met het huidige artikel 8 WvK. De redactie is iets gemoderniseerd en ingekort. De zinsnede «teneinde daarvan inzage of een uittreksel te doen nemen, voorzoveel hij dit noodig acht in verband met het punt in geschil» is als overbodig vervallen.

Artikelen 2.8.15 tot en met 2.8.38

De artikelen 2.8.15 tot en met 2.8.38 betreffende het getuigenbewijs stemmen grotendeels overeen met de huidige artikelen 189 tot en met 213 Rv. Aandacht verdienen de volgende punten.

Het derde lid van het huidige artikel 191 Rv is, zoals vermeld in de inleiding op deze Afdeling, niet opgenomen in artikel 2.8.17, maar verplaatst naar artikel 3.4.7.

Het derde lid van het huidige artikel 192 Rv betreft de rechter-commissaris en is, in verband met het bepaalde in artikel 1.2.1, vierde lid, in artikel 2.8.18 niet overgenomen.

De dagvaarding van een onwillige getuige, vermeld in de huidige artikelen 197 en 198 Rv, is in de artikelen 2.8.23 en 2.8.24 vervangen door een oproeping bij exploit. Dit past beter bij de positie van de getuige, die immers geen partij is in het geding; vergelijk ook artikel 3.3.7, tweede en derde lid.

Artikel 2.8.25 behelst het tweede lid van het huidige artikel 213 Rv, echter uitgebreid tot de situatie dat de partij-getuige niet ter terechtzitting verschijnt. In deze vorm past het artikel beter tussen de sanctie-artikelen 2.8.23, 2.8.24 en 2.8.26 dan aan het einde van de paragraaf over getuigenbewijs. Het eerste lid van het huidige artikel 213 komt namelijk, in verband met het in de inleiding op deze Afdeling vermelde *Dombo-arrest* waarin het Europese Hof voor de rechten van de mens ongelijkheid tussen de bewijsrechtelijke positie van de partij die wel en de partij die niet de bewijslast heeft, ontoelaatbaar heeft geoordeeld, te vervallen¹⁸⁷, evenals de eerste volzin van het vierde lid van het huidige artikel 205 Rv, dat voor het overige is terug te vinden in artikel 2.8.32. Vergelijk ook artikel 2.1.13, vierde lid, en de toelichting op dat artikel.

De beide leden van het huidige artikel 199 Rv betreffende de gijzeling van getuigen zijn in artikel 2.8.26 samengevoegd tot een eerste lid. Daaraan zijn, naar aanleiding van een advies van de Adviescommissie BPR van 1988, een tweede, derde en vierde lid toegevoegd, waarin waarborgen voor de bescherming van de gegijzelde worden gegeven. Bij de nakoming van de getuigplicht gaat het om het belang van de waarheidsvinding. In die waarheidsvinding ligt de rechtsgrond voor de inbreuk op het recht op persoonlijke vrijheid, die bij toepassing van lijfswang gegeven is. Daarom wordt in het tweede lid met zoveel woorden bepaald dat de rechtbank de gijzeling slechts beveelt, indien naar haar oordeel het belang van de waarheidsvinding toepassing van deze maatregel rechtvaardigt. Bovendien is het wenselijk, ter vermijding van onevenredigheid tussen doel en middel, enige mogelijkheden te geven om de duur van de lijfswang te beperken en eventueel op een later moment te herzien. Ingevolge het eerste lid is de gijzeling immers in beginsel van onbepaalde duur («totdat hij aan zijn verplichting zal hebben voldaan.») Het derde lid bepaalt dan ook dat de rechtbank de duur van de gijzeling in het bevel, dus reeds bij voorbaat, kan beperken. Het vierde lid ten slotte bepaalt dat de rechtbank een eenmaal bevolen gijzeling kan beëindigen, indien naar haar oordeel het belang van de waarheidsvinding niet meer door de gijzeling wordt gediend. De rechtbank die de gijzeling heeft bevolen, kan dit niet alleen op verzoek van de gegijzelde doen, maar ook ambtshalve.

Artikel 2.8.33, tweede lid, is, in vergelijking met het corresponderende huidige artikel 206, tweede lid, Rv, aangepast aan de moderne tekstverwerkingsmogelijkheden.

De «kantongerechtszaken» in het huidige artikel 207 Rv zijn in artikel 2.8.34 vervangen door «zaken». In navolging van een suggestie van de NVvR¹⁸⁸ is deze bepaling iets minder stringent geformuleerd dan het huidige artikel 207 Rv: er *behoeft* geen proces-verbaal te worden

opgemaakt, in plaats van: er wordt geen proces-verbaal opgemaakt. De Orde¹⁸⁹ heeft terecht opgemerkt dat deze regel beperkt dient te blijven tot zaken die in eerste aanleg bij de *rechtbank* dienen en niet aan hoger beroep onderworpen zijn. In zaken die in eerste aanleg bij het gerechtshof (de Ondernemingskamer) dienen en waarin dus geen hoger beroep mogelijk is, moet met het oog op cassatie wel een proces-verbaal worden opgemaakt. Om deze reden is voorgesteld aan artikel 1001 Rv een nieuw achtste lid toe te voegen, luidende: «Artikel 2.8.34 is niet van toepassing». Zie Artikel IV, onder II van dit wetsvoorstel.

Artikel 212 Rv is niet overgenomen in verband met opname van het nieuwe artikel 2.8.7; zie de toelichting op dit artikel.

§5. Voorlopig getuigenverhoor

Artikelen 2.8.39 tot en met 2.8.45

De artikelen 2.8.39 tot en met 2.8.45 inzake het voorlopig getuigenverhoor zijn, afgezien van het hieronder vermelde, in overstemming met de huidige artikelen 214 tot en met 220 Rv.

Het tweede lid van het huidige artikel 214 is verouderd en daarom vervallen. Hetzelfde lot is het huidige artikel 215, derde lid, onder e, te beurt gevallen.

De kantonrechter, voorkomend in het huidige artikel 215, eerste lid, Rv, keert in artikel 2.8.40 niet terug.

De laatste volzin van het eerste lid van het huidige artikel 216 Rv betreffende de rechter-commissaris is in verband met het bepaalde in artikel 1.2.1, vierde lid, niet overgenomen in artikel 2.8.41.

§6. Deskundigen

Artikelen 2.8.46 tot en met 2.8.50

De regeling van de deskundigen is inhoudelijk vrijwel gelijk gebleven aan die van de huidige artikelen 221 tot en met 225 Rv. De artikelen 2.8.46 tot en met 2.8.50 zijn echter wat overzichtelijker gegroepeerd.

Artikel 2.8.46, eerste, tweede en derde lid, betreft het bevel tot een bericht of verhoor van deskundigen, alsmede hun benoeming en is inhoudelijk terug te vinden in het huidige artikel 221 Rv. Het vierde lid bepaalt wat er kan gebeuren als een deskundige de benoeming niet aanneemt of zijn taak niet naar behoren zal kunnen volbrengen, waarbij het geval van overlijden niet meer apart is vermeld. De inhoud van dit lid komt uit het huidige artikel 222, eerste lid, Rv. Toegevoegd is voor alle duidelijkheid de zinsnede «ambtshalve of op verzoek van de meest gerede partij, na overleg met partijen,». Het vijfde lid komt uit het huidige artikel 224, tweede lid, Rv. De NVvR¹⁹⁰ heeft er op gewezen dat het nuttig is de rechter die de deskundige opdracht heeft gegeven schriftelijk te rapporteren, de mogelijkheid te bieden om na ontvangst van het rapport dit – al dan niet op verzoek van partijen of een van hen – mondeling in aanwezigheid van de deskundigen te behandelen, conform de praktijk in onteigeningszaken. Daartoe kan in het bijzonder aanleiding bestaan indien het rapport op bepaalde punten voor verschillende uitleg vatbaar is. Om deze reden is aan het vijfde lid toegevoegd dat het geven van nadere toelichting of aanvulling door deskundigen op bevel van de rechtbank mondeling of schriftelijk geschiedt, op verzoek van een partij of ambtshalve. Verder is toegevoegd dat andere deskundigen kunnen worden benoemd «na overleg met partijen».

Artikel 2.8.47 betreft de kostenbegroting en het te deponeren voorschot. De bepaling is overgenomen uit het huidige artikel 223, tweede lid, Rv, met vervanging van de Wet rechtsbijstand aan onen minvermogenden

door de inmiddels in werking getreden Wet op de rechtsbijstand.¹⁹¹ Toegevoegd is dat ook een aanvullend voorschot kan worden opgelegd. Aangezien deskundigen in de praktijk niet aan hun taak beginnen voordat het voorschot is gestort, is het stellen van een fatale termijn daarvoor, zoals gesuggereerd door de NVvR¹⁹², niet nodig.

Artikel 2.8.48 geeft regels voor de bepaling door de rechtbank van tijd en plaats van een in te stellen onderzoek, de termijn waarbinnen het bericht moet worden ingeleverd dan wel het verslag moet worden uitgebracht en van wat er kan gebeuren als die termijn niet wordt gehaald. De drie leden stemmen, behoudens kleine redactionele aanpassingen, respectievelijk overeen met het eerste, derde en vierde lid van het huidige artikel 223 Rv, met dien verstande dat de laatste volzin van het derde lid niet op deze plaats terug keert, maar in artikel 2.8.49, derde lid.

Artikel 2.8.49 geeft in hoofdzaak aan wat er van de deskundigen wordt verwacht. De algemene verplichting hun taak onpartijdig en naar beste weten te volbrengen staat voorop in het eerste lid en stemt overeen met het huidige artikel 222, tweede lid, Rv. De wijze waarop het onderzoek door deskundigen plaatsvindt, is geregeld in het tweede lid en stemt vrijwel geheel overeen met het huidige artikel 223, vijfde lid, Rv. De rechter-commissaris als leider van het onderzoek is hier echter in verband met het bepaalde in artikel 1.2.1, vierde lid, niet overgenomen. Nieuw is, in het verlengde van de in artikel 1.3.3 neergelegde verplichting van partijen, het derde lid, waarin de verplichting van partijen om mee te werken aan een onderzoek door deskundigen is neergelegd. Het vierde lid geeft regels voor het schriftelijke bericht ten aanzien van motivering, dissenting opinion en ondertekening. Wat betreft de ondertekening is, voor het geval niet alle deskundigen hebben ondertekend, aangesloten bij de regeling hieromtrent ten aanzien van het proces-verbaal van het mondelinge verslag (vergelijk het vierde lid). Afgezien van deze uitbreiding is het derde lid een mengeling van het bepaalde in de huidige artikelen 224, eerste lid en 223, derde lid, laatste volzin, Rv. Het vijfde lid stemt geheel overeen met het huidige artikel 223, zesde lid, Rv.

Artikel 2.8.50 stemt vrijwel geheel overeen met het huidige artikel 225 Rv. In het tweede lid is «van de minuut» vervangen door «op de minuut»; het bevelschrift van tenuitvoerlegging wordt immers «op» het stuk gesteld.

Artikel 2.8.51

De in artikel 2.8.51 gegeven mogelijkheid niet door de rechtbank benoemde deskundigen te doen horen, is nieuw. Deze mogelijkheid bestaat naar huidig recht reeds in arbitrale gedingen; vergelijk artikel 1042, vijfde lid, Rv. Invoering ervan is voor het gewone burgerlijke procesrecht voor de overheidsrechter bepleit door Sterk.¹⁹³

De term «niet door de rechtbank benoemde deskundigen» is gekozen in plaats van de ook wel gebruikte term «partij-deskundigen», welke laatste term – in verband met het begrip «partij-getuige» verwarrend zou kunnen werken. De bewijskracht van hetgeen deze deskundigen naar voren brengen is uiteraard vrij; hierover is geen bepaling nodig. Beëdiging lijkt niet geïndiceerd, nu ook de door de rechter benoemde deskundige niet wordt beëdigd. Mocht men deze deskundige ook als getuige willen horen, dan dient hij uiteraard wel als zodanig te worden beëdigd.

De beslissing om in de gewone loop van het geding een verhoor van de hier bedoelde deskundige toe te staan, is vanzelfsprekend steeds interlocutoir. Als er reeds een interlocutoir vonnis is gewezen waarbij een getuigenverhoor, deskundigenonderzoek of een descente is bevolen, hoeft de zaak niet opnieuw naar de rol, maar kan de rechter ten overstaan van wie het bewijs zal worden bijgebracht, zelf beslissen. Wel is steeds tijdige aanzegging voorgeschreven om verrassingen te voorkomen. De

uitvoering van een en ander kan aan een soepel samenspel tussen rechter en partijen worden overgelaten.

Een regeling voor schriftelijke rapporten van deze deskundigen lijkt niet nodig; deze kunnen gewoon als produktie in het geding worden gebracht.

In het verlengde van artikel 2.8.46, vijfde lid, kan ingevolge het vierde lid ook aan deze deskundigen het geven van een nadere, mondelinge of schriftelijke toelichting worden bevolen.

Het vijfde lid van artikel 2.8.51 verklaart een aantal bepalingen omtrent het getuigenverhoor van overeenkomstige toepassing op het verhoor van de hier bedoelde deskundige. Daartoe behoort ook artikel 2.8.20 betreffende de contra-enquête. Voor alle duidelijkheid vermeld ik dat bedoeld is de *modaliteiten* die artikel 2.8.20 geeft voor het tegenbewijs door getuigen van overeenkomstige toepassing te doen zijn op het tegenbewijs door een andere, niet door de rechtbank benoemde deskundige.

§7. Plaatsopneming en bezichtiging

Artikel 2.8.52

Artikel 2.8.52 betreft de descende en stemt grotendeels overeen met het huidige artikel 226 Rv.

Het derde lid van artikel 226 Rv is niet overgenomen, in verband met het bepaalde over de rechter-commissaris in artikel 1.2.1, vierde lid.

§8. Voorlopig bericht of verhoor van deskundigen, voorlopige plaatsopneming en bezichtiging

Artikelen 2.8.53 tot en met 2.8.58

De artikelen 2.8.53 tot en met 2.8.58 bevatten een regeling van het voorlopig bericht of verhoor van deskundigen en van de voorlopige descende. Zij stemmen vrijwel geheel overeen met de huidige artikelen 227 tot en met 232 Rv, met dien verstande dat in artikel 2.8.55, eerste lid, het optreden van een rechter-commissaris niet uit artikel 229, eerste lid, Rv is overgenomen. Dit in verband met het bepaalde in artikel 1.2.1, vierde lid.

Uit de samenhang van de artikelen 2.8.53 en 2.8.56 blijkt dat men ook niet door de rechtbank benoemde deskundigen voorlopig kan doen horen.

NEGENDE AFDELING

Incidentele vorderingen

In de Negende Afdeling van de Tweede Titel is allereerst een paragraaf algemene bepalingen opgenomen. Voorts zijn in aparte paragrafen uitgewerkte regelingen voor de volgende incidenten opgenomen: vrijwaring, voeging en tussenkomst, verwijzing en voeging van zaken, voorlopige voorzieningen en zekerheidstelling voor proceskosten. De algemene bepalingen zijn op deze incidentele vorderingen van toepassing, voor zover daarvan in de eigen regeling niet is afgeweken.

Een aantal andere bij incidentele conclusie ingeleide incidenten is elders in de Tweede Titel geregeld. Het betreft de exceptie van onbevoegdheid (artikel 2.2.12), de exceptie van beraad (artikel 2.4.4, vierde lid), de vordering dat een vonnis alsnog uitvoerbaar bij voorraad zal worden verklaard (artikel 2.11.6) en de vordering dat alsnog zekerheid zal worden gesteld als voorwaarde voor uitvoerbaarheid bij voorraad (artikel 2.11.7). Deze incidenten zijn wegens hun verband met andere onderwerpen niet in

Afdeling 2.9 geplaatst. Het ligt echter voor de hand dat de rechter de algemene bepalingen van Afdeling 2.9 hierbij zoveel mogelijk zal volgen.

Andere, niet bij incidentele conclusie ingeleide verwikkelingen staan her en der in het Wetboek verspreid: wraking en verschoning (Afdeling 1.4), inlichtingen over buitenlands recht (Afdeling 1.7), schikkingscomparitie (artikelen 2.1.12 en 2.4.7), rogatoire commissies (artikelen 2.8.27 tot en met 2.8.29), schorsing en hervatting (Afdeling 2.10), royement (Afdeling 2.12), alle in het Eerste Boek, en rechtsweigerings in het Derde Boek, Zesde Titel, Achtste Afdeling. De algemene bepalingen van Afdeling 2.9 lenen zich doorgaans niet voor toepassing op deze verwikkelingen.

Het nieuwe van Afdeling 2.9 is vooral dat verwante onderwerpen bij elkaar geplaatst zijn. Inhoudelijk is daarin echter niet veel gewijzigd. De reeds eerder genoemde Gemengde Commissie van de Orde en de NVvR heeft op dit terrein een aantal ideeën gelanceerd. Het komt mij niet wenselijk voor thans wetswijzigingen voor te stellen die wellicht niet zullen blijken te stroken met de ervaringen die in de voorgenomen experimenten met bedoelde ideeën zullen worden opgedaan. Zonodig kunnen in een later stadium wijzigingen in deze Afdeling worden aangebracht. Wel is het taalgebruik aangepast («roldatum») en gemoderiseerd. Opmerking verdient ten slotte dat, anders dan in het Voorontwerp, de vordering tot ontkenning van gerechtelijke verrichtingen zowel als zelfstandige vordering als als incident is afgeschaft.¹⁹⁴ Frankrijk en Duitsland gingen ons daarin reeds voor. De praktische betekenis van dit instituut is zeer gering. Het desaveu slaagt ook zelden, maar kan wel grote vertraging meebrengen. Voor zover een erkenning per vergissing is gedaan, kan deze worden herroepen (artikel 2.8.6, vergelijk het huidige artikel 181 Rv). De gevolgen van andere vormen van onterechte erkenningen kunnen met een actie tot schadevergoeding worden opgelost.

§1. Algemene bepalingen

Artikelen 2.9.1 tot en met 2.9.2

De artikelen 2.9.1 en 2.9.2 behelzen de algemene bepalingen die te zamen de eerste paragraaf van Afdeling 2.9 vormen. Zij zijn terug te vinden in de huidige artikelen 247 tot en met 249 Rv, met dien verstande dat het tweede lid van het huidige artikel 248 Rv niet is overgenomen. Dit lid is een dode letter, daar de bedoelde kosten als nodeloos gemaakt zullen worden beschouwd en reeds op die grond buiten beschouwing zullen worden gelaten.

Het eerste lid van artikel 2.9.1 is een samenvoeging van het eerste en tweede lid van het huidige artikel 247 Rv, waarbij echter een uitbreiding heeft plaatsgevonden, doordat in het voorstel incidentele vorderingen niet meer alleen bij incidentele conclusie, maar ook reeds bij dagvaarding kunnen worden ingesteld. Asser en Van Dam¹⁹⁵ hebben er terecht op gewezen dat dit de consequentie van het afschaffen van de conclusie van eis is. Meer specifieke wijzen van instellen van een incidentele vordering zijn te lezen in de artikelen 2.9.3, eerste en tweede lid, 2.9.11, 2.9.13, tweede en derde lid en 2.9.15, tweede lid. Voor alle duidelijkheid merk ik met betrekking tot de incidentele conclusie op dat deze ook kan worden opgenomen in een conclusie in de hoofdzaak, mits maar duidelijk wordt gemaakt dat het ook een conclusie in het incident betreft. Een aparte conclusie is dus niet nodig. In vergelijking met de huidige artikelen 113 tot en met 115 Rv brengt artikel 2.9.1, eerste lid, in verband met artikel 2.1.7, tweede lid, een versoepeling met zich mee doordat in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen, incidentele conclusies ook mondeling genomen mogen worden.

Het tweede lid stemt overeen met het derde lid van het huidige artikel 247 Rv, waarbij, op voorstel van de NVvR¹⁹⁶, om onnodig oponthoud door

de toch al vertraging meebrengende incidenten te voorkomen, «op eenparig verzoek van partijen» is vervangen door «in bijzondere gevallen».

Het derde lid is terug te vinden in het huidige artikel 248, eerste lid, Rv, waaraan echter is toegevoegd «zoveel mogelijk». Dit is meer in overeenstemming met de realiteit, daar – zoals ook uit het tweede lid van het huidige artikel 248 Rv blijkt – incidentele vorderingen wel degelijk na elkaar kunnen worden ingesteld. Bestaat daarvoor geen goede reden, dan zullen de kosten als nodeloos gemaakt worden beschouwd.

Artikel 2.9.2 stemt inhoudelijk overeen met het huidige artikel 249 Rv.

§2. Vrijwaring

Artikelen 2.9.3 tot en met 2.9.9

Het onderwerp vrijwaring is thans op een merkwaardige plaats geregeld: in de Vijfde Afdeling van de Eerste Titel (Algemeene bepalingen), in de artikelen 68 tot en met 74 Rv, ver verwijderd van het verwante onderwerp voeging en tussenkomst. Voor de kantongerechts-procedure geeft het huidige artikel 113 Rv speciale regels ter zake van vrijwaring. Het streven naar zoveel mogelijk uniformiteit ten aanzien van de regels in zaken met en zonder verplichte procesvertegenwoordiging heeft er toe geleid dat een keuze is gemaakt tussen de beide bestaande regelingen, die ten gunste van de algemene regeling is uitgevallen.

De huidige artikelen 68 tot en met 74 Rv keren inhoudelijk dan ook vrijwel geheel terug in de artikelen 2.9.3 tot en met 2.9.9, die te zamen de tweede paragraaf van Afdeling 2.9 vormen.

In artikel 2.9.3 zijn, in vergelijking met het huidige artikel 68 Rv, enige wijzigingen aangebracht.

De minder juiste term «verzoek» tot oproeping in vrijwaring is vervangen door «vordering»; zie het derde en vijfde lid.

In het derde lid is de zinsnede «zal de regter eenen voldoende termijn verleen, naarmate van den afstand van des waarborgs woonplaats» vervallen. De reguliere dagvaardingstermijnen moeten in acht worden genomen.

In het vierde lid is in afwijking van het huidige artikel 68 Rv bepaald dat bij de dagvaarding tot vrijwaring slechts de dagvaarding in de hoofdzaak in afschrift moet worden betekend. Uiteraard moet de waarborg ook de beschikking krijgen over de andere tot dan toe in het geding gebrachte stukken, maar ten aanzien daarvan wordt – mede in verband met de daaraan verbonden kosten, met name in het buitenland niet meer de eis van betekening gesteld. Met het voorschrift dat de dagvaarding tot vrijwaring «de inhoud van het vonnis» vermeldt, is bedoeld: het dictum van dat vonnis.

De artikelen 2.9.4 tot en met 2.9.9 stemmen inhoudelijk overeen met de huidige artikelen 69 tot en met 74 Rv, waarbij echter het tweede gedeelte van artikel 74 Rv (na de punt komma) als overbodig niet is overgenomen. Ook in artikel 2.9.4 is «het verzoek» vervangen door «de vordering».

§3. Voeging en tussenkomst

Artikelen 2.9.10 tot en met 2.9.12

Deze artikelen, te zamen vormende de derde paragraaf van Afdeling 2.9, geven een regeling voor voeging en tussenkomst. In het huidige Wetboek is deze regeling te vinden in de artikelen 285 tot en met 288 Rv voor de colleges en in artikel 114 Rv voor de kantongerechtsprocedure. Evenals bij de vrijwaring is tussen beide regelingen gekozen en besloten de meer algemene regeling te handhaven. Van de huidige artikelen 285 tot en met

288 Rv is artikel 288 niet overgenomen; dit artikel is, naast de algemene bepaling van artikel 2.9.2, overbodig.

De overige drie artikelen keren inhoudelijk terug in de artikelen 2.9.10 tot en met 2.9.12.

Volgens artikel 2.9.11 moet de vordering worden ingesteld vóór of op de roldatum waarop de laatste conclusie wordt genomen. Wellicht ten overvloede zij hier vermeld dat dit betekent dat de vordering tot voeging of tussenkomst niet meer kan worden ingesteld nadat vonnis is gevraagd; wordt vervolgens een tussenvonnis gewezen, dan kan de vordering daarna weer wel worden ingesteld, totdat opnieuw vonnis is gevraagd.

Aan artikel 2.9.12 is, vanuit het streven naar terugdringing van de gevolgen van nietigheid, toegevoegd dat op nietigheden wegens het niet voldoen aan de inhoudseisen van de conclusie waarbij de vordering tot voeging of tussenkomst wordt ingesteld, artikel 2.3.11, geschreven voor het beroep op nietigheid van de dagvaarding, van overeenkomstige toepassing is.

§4. Verwijzing en voeging van zaken

Artikelen 2.9.13 tot en met 2.9.15

De artikelen 2.9.13 tot en met 2.9.15 regelen de verwijzing en voeging van zaken bij litispending of connexiteit. Zij vormen te zamen de vierde paragraaf van Afdeling 2.9 en stemmen grotendeels overeen met de huidige artikelen 158, 158a en 159 Rv.

De wijze waarop gedaagde de vordering kan instellen is in artikel 2.9.13 in een apart derde lid ondergebracht; vergelijk het eerste lid van het huidige artikel 158 Rv.

De artikelen 158, tweede lid, en 159, derde lid, Rv bepalen respectievelijk ten aanzien van verwijzing en voeging dat de eiser zijn daartoe strekkende vordering slechts kan instellen bij conclusie van eis. Aangezien de conclusie van eis is afgeschaft (zie de toelichting op artikel 2.4.4), bieden de artikelen 2.9.13, tweede lid, en 2.9.15, tweede lid, eiser de gelegenheid zijn vordering tot verwijzing of voeging bij de inleidende dagvaarding of daarna bij incidentele conclusie vóór de conclusie van antwoord te doen.

Voeging van een procureurszaak met een zaak waarin partijen in persoon kunnen procederen is niet uitgesloten, mits aan de in artikel 2.9.15 voor voeging gestelde eisen is voldaan. Aangezien de beide zaken na voeging zelfstandig blijven¹⁹⁷, behoeft in de zaak waarin partijen in persoon kunnen procederen, geen procureur te worden gesteld.

§5. Voorlopige voorzieningen

Artikel 2.9.16

Artikel 2.9.16 geeft een regeling voor voorlopige voorzieningen tijdens aanhangig geding en vormt de vijfde paragraaf van Afdeling 2.9.

Evenals ten aanzien van vrijwaring en voeging en tussenkomst is de keuze tussen de algemene regeling van het huidige artikel 51 Rv en de regeling voor de kantongerechtsprocedure van het huidige artikel 116 Rv ten gunste van de algemene regeling uitgevallen. Dat betekent niet dat artikel 116 verdwijnt; de inhoud ervan is enerzijds verwerkt in de onderhavige regeling en anderzijds in de regeling van het kort geding (vergelijk artikel 2.13.2, eerste lid.)

Artikel 2.9.16 stemt niet overeen met het huidige artikel 51 Rv, waarin de mogelijkheid een provisionele vordering in te stellen niet wordt beschreven maar wordt voorondersteld. Artikel 2.9.16 stelt in het eerste lid de mogelijkheid voorop om een voorlopige voorziening te vragen voor de duur van het geding. Hiermee is aangegeven dat, hoewel een

voorlopige voorziening in de regel – behoudens hoger beroep van het provisionele vonnis – haar werking behoudt totdat de einduitspraak in de hoofdzaak in kracht van gewijsde is gegaan, zij eveneens haar werking verliest indien de hoofdzaak wordt ingetrokken.

In overeenstemming met de huidige opvattingen bepaalt het tweede lid dat de provisionele vordering verband moet houden met de hoofdvordering.

Volgens het eerste lid kan iedere partij een voorlopige voorziening vragen.

§6. Zekerheidstelling voor proceskosten

Artikel 2.9.17

Artikel 2.9.17 betreft de zekerheidstelling voor proceskosten, ook wel cautie genoemd. Dit is de zesde paragraaf van Afdeling 2.9.

Hoewel Nederland partij is bij diverse verdragen op dit gebied, vervult artikel 2.9.17 een nuttige functie ten aanzien van vreemdelingen die ingezetenen zijn van landen die geen partij zijn bij een dergelijk verdrag.

De cautie is thans geregeld in de artikelen 152 en 153 Rv; artikel 2.9.17 is een samenvoeging van deze artikelen.

Het eerste lid van het huidige artikel 152 Rv is opgesplitst en opgenomen als eerste en tweede lid van artikel 2.9.17. Daarin is de minder juiste term «het verzoek» vervangen door «de vordering».

Het tweede lid van het huidige artikel 152 Rv keert terug als derde lid van artikel 2.9.17.

Het huidige artikel 153 Rv is als vierde lid aan artikel 2.9.17 toegevoegd.

TIENDE AFDELING

Schorsing en hervatting

De Tiende Afdeling van de Tweede Titel bestaat uit vier artikelen welke inhoudelijk grotendeels zijn ontleend aan de huidige artikelen 254 tot en met 261 Rv. De voorgestelde artikelen zijn wat overzichtelijker en pregnanter opgesteld, alsmede enigszins gemoderniseerd. Mij is niet aanstonds duidelijk op welke wijze de door de NVvR¹⁹⁸ in dit verband bepleite verdere vereenvoudiging zou dienen te worden uitgewerkt.

Van de huidige artikelen zijn niet overgenomen het tweede en derde lid van artikel 255 Rv, welke, al naar gelang de schorsingsgrond, verschillende antwoorden geven op de vraag wanneer een geding in staat van wijzen is. Dit onderscheid veronderstelt dat het pleidooi slechts een juridische toelichting is op de stellingen van partijen in de conclusies. In de huidige rechtspraak heeft het pleidooi zich echter ontwikkeld tot een meer omvattend instituut, waarbij de strijd over de feiten niet geschuwd behoeft te worden. Het onderscheid van het tweede en derde lid van het huidige artikel 255 Rv is daarom niet meer gerechtvaardigd.

Eveneens is niet overgenomen het tweede lid van het huidige artikel 261 Rv. Het lid is overbodig, omdat als zich niemand stelt op de dagvaarding tot hervatting, in ieder geval te dien aanzien verstek zal worden verleend, waarna de hoofdzaak wordt hervat en kan worden beslist op basis van de stand waarin het geding zich bij de schorsing bevond (zie het huidige artikel 261, eerste lid, Rv). Waarom nu in de hoofdzaak «dadelijk» kan worden beslist in geval de weggevallen procureur niet is vervangen, zoals het tweede lid wil, is onbegrijpelijk.

Artikel 260 is reeds vervallen.

Artikelen 2.10.1 en 2.10.2

In de artikelen 2.10.1 en 2.10.2 betreffende de schorsing van een geding is de inhoud van de huidige artikelen 254, 255, eerste lid, en 256 Rv ondergebracht. De schorsingsgronden, thans gevierd vermeld in artikel 254 Rv, zijn gesplitst in drie gronden waarbij de keuze om al dan niet te schorsen aan degenen die daarbij belang hebben, wordt overgelaten, en één grond die van rechtswege schorsing medebrengt. Deze zijn in de eerste leden van respectievelijk artikel 2.10.1 en 2.10.2 vermeld. Daarbij zij aangetekend dat onder het ophouden van de rechtsbetrekkingen waarin een partij het geding voerde door een andere oorzaak dan overlijden (artikel 2.10.1, eerste lid, onder c), is begrepen het geval van rechtsopvolging onder bijzondere titel.

Dat de schorsing in het geval vermeld in artikel 2.10.2, eerste lid, van rechtswege plaatsvindt, is aldaar uitdrukkelijk vermeld (vergelijk het huidige artikel 256, tweede lid, laatste volzin, Rv). In artikel 2.10.2, eerste lid, is voorts de zinsnede «In zaken waarin partijen niet in persoon kunnen procederen,» opgenomen omdat deze bepaling in andere zaken geen zin heeft. Dit is een belangrijk verschil met de schorsingsgronden vermeld in artikel 2.10.1.

Aangezien schorsing conform artikel 2.10.1 niet van rechtswege plaatsvindt, vermeldt het tweede lid van dat artikel hoe dat dan moet, namelijk door betekening van de schorsingsgrond door de belanghebbenden aan de wederpartij (vergelijk het huidige artikel 265, eerste lid, Rv), dan wel door een daartoe strekkende akte ter rolle. Deze laatste mogelijkheid is nieuw; zij schept voldoende zekerheid voor de wederpartij en past bij de mogelijkheid dat een partij zelf procedeert.¹⁹⁹

Het derde lid van artikel 2.10.1, betreffende de nietigheid van na de schorsing verrichte proceshandelingen, stemt inhoudelijk overeen met het tweede lid, eerste volzin, van het huidige artikel 256 Rv.

Het vierde lid van artikel 2.10.1 stemt inhoudelijk overeen met het eerste lid van het huidige artikel 255 Rv, dat bepaalt dat schorsing niet meer kan plaatsvinden wanneer het geding in staat van wijzen is; dit is het geval nadat de dag van de uitspraak is bepaald (zie hieromtrent artikel 2.11.1 en de toelichting op dat artikel).

Artikel 2.10.2, tweede lid, verklaart het derde en vierde lid van artikel 2.10.1 van toepassing.

Artikelen 2.10.3 en 2.10.4

De artikelen 2.10.3 en 2.10.4 regelen de hervatting van het geding na schorsing. De inhoud van de huidige artikelen 257, 258, 259 en 261, eerste lid, Rv is hierin ondergebracht. De hervatting van artikel 2.10.3 correspondeert met de schorsing van artikel 2.10.1, terwijl artikel 2.10.4 aanhaakt bij artikel 2.10.2.

In artikel 2.10.3 herkent men de bepalingen van de huidige artikelen 257 (aanhef en onder a) en 258, eerste lid (aanhef en onder b, eerste volzin) en 261, eerste lid (onder b, laatste volzin) Rv. Opmerking verdienen de volgende punten.

In de aanhef is het ouderwetse «achtereenvolgens de laatste gedingstukken» vervangen door «in de stand waarin dit zich bij de schorsing bevond».

Onder a zijn de mogelijkheden tot hervatting door de partij bij wie de schorsingsgrond zich heeft voorgedaan in vergelijking met het huidige artikel 257 Rv uitgebreid op tweeërlei wijze. In de eerste plaats kan de verklaring dat het geding wordt hervat ook nog geschieden na de betekening van de schorsingsoorzaak, bij apart exploit. Voorts kan een minder formele weg worden bewandeld doordat, met instemming van de wederpartij, een tot hervatting strekkende akte ter rolle wordt genomen. De instemming van de wederpartij is nodig ten aanzien van de wijze van

hervatten, dus niet ten aanzien van de hervatting zelf. Deze informele wijze van hervatting is in artikel 2.10.3 opgenomen naar analogie van de rechtspraak van de Hoge Raad met betrekking tot de huidige artikelen 258 en 259 Rv, inhoudend dat vervanging van de procureur ter rolle, met instemming van de wederpartij, mogelijk is.²⁰⁰ Instemming van de wederpartij is in dit geval, evenals in artikel 2.10.4, onder a, vereist omdat het om een nieuwe oproeping gaat; de zaak is dan immers van de rol af. Om deze reden moeten hier meer waarborgen gelden dan in artikel 2.10.1, tweede lid, ten aanzien van de mededeling bij akte ter rolle dat geschorst wordt; in die situatie staat de zaak nog op de rol.

Ter zake van het opnieuw procureurstellen is, evenals in artikel 2.10.2, toegevoegd de zinsnede «in zaken waarin partijen niet in persoon kunnen procederen,».

Indien het geding niet vrijwillig wordt hervat door de partij bij wie de schorsingsgrond zich heeft voorgedaan, ligt de beslissing over al dan niet hervatting bij de wederpartij. Deze kan ingevolge het in artikel 2.10.3, onder b, bepaalde dagvaarden tot hervatting. Dit stemt overeen met het huidige artikel 258, eerste lid, Rv.

Blijft de gedagvaarde partij vervolgens stilzitten, dan wordt, in overeenstemming met het huidige artikel 261, eerste lid, Rv, verstek tegen haar verleend voor zover het de hervatting betreft. Het geding wordt echter hervat (onder b, laatste volzin), en wel in de stand waarin het zich bij de schorsing bevond (aanhef). Indien de eiser in de hoofdzaak tevens de eiser tot hervatting is, en de gedaagde voor de schorsing in het geding was verschenen, moet de rechtbank daarmee rekening houden en kan zij in de hoofdzaak dus geen verstekvonnis wijzen.

Artikel 2.10.4 betreft de hervatting na een schorsing van rechtswege en bevat globaal de inhoud van de huidige artikelen 258, tweede lid, 259 en 216, eerste lid, Rv. Betekening van de schorsingsgrond is in dat geval niet voorgeschreven. De verklaring dat het geding hervat wordt, kan dus ook niet bij zodanige betekening worden gedaan. Daarom bepaalt artikel 2.10.4, onder a, dat de partij van wie de procureur is weggefallen het geding kan hervatten door een akte van procureur tot procureur, waarbij zij haar procureur vervangt, dan wel, met instemming van de wederpartij, door een daartoe strekkende akte ter rolle. Men herkent hier de inhoud van het huidige artikel 259 Rv respectievelijk de hierboven bij artikel 2.10.3 vermelde rechtspraak van de Hoge Raad. Met betrekking tot het vereiste van instemming van de wederpartij indien de hervatting bij akte ter rolle plaatsvindt, wordt verwezen naar de toelichting hierboven bij artikel 2.10.3, onder a.

Artikel 2.10.4, onder b, bepaalt in overeenstemming met het huidige artikel 258, tweede lid, Rv dat als het geding niet wordt hervat door de partij wier procureur is weggefallen, de wederpartij haar tot hervatting kan dagvaarden.

Onder b, laatste volzin, is, in overeenstemming met het huidige artikel 261, eerste lid, Rv, bepaald dat het geding dan wordt hervat en wel in de stand waarin het zich bij de schorsing bevond (aanhef); dit geldt evenals in artikel 2.10.3 ongeacht het al of niet in het geding verschijnen van de tot hervatting gedagvaarde partij.

ELFDE AFDELING

Het vonnis

In de huidige wetgeving hebben de artikelen 44 tot en met 67, 76, tweede lid, 111, 118, derde lid, en 288a, vierde lid, Rv betrekking op het vonnis. Deze bepalingen zijn in het onderhavige ontwerp in de Elfde Afdeling van de Tweede Titel overgenomen. Daarbij is het taalgebruik gemoderniseerd en is de volgorde gewijzigd. Zo zijn in paragraaf 1 de

bepalingen opgenomen betreffende het vonnis in het algemeen en in paragraaf 2 de bepalingen betreffende de kosten.

Een belangrijke wijziging ten aanzien van het huidige recht is evenwel dat het onderscheid tussen de verschillende tussenvonnissen is komen te vervallen. In het vervolg zal slechts onderscheid worden gemaakt tussen deel- en tussenvonnissen. Zie ook de toelichting op artikel 2.11.4, eerste lid.

Verschiedende artikelen zijn komen te vervallen dan wel elders in het wetsvoorstel opgenomen, te weten de huidige artikelen 44, 45, eerste lid, en tweede lid gedeeltelijk, 47, 48, 50, 51, 56, vierde lid, 57, tweede, derde, vierde en vijfde lid, 58, 60, eerste lid, eerste zinsnede, en tweede lid, 62, onder 1°, 65, 66 en 111 Rv.

Het huidige artikel 44 Rv is niet in het wetsvoorstel opgenomen aangezien de toepassing van de Afdeling inzake het vonnis op het verzet en het verstek voor zich spreekt, nu vonnissen, verstek en verzet worden geregeld in de Tweede Titel betreffende de dagvaardingsprocedure.

De huidige artikelen 45, eerste lid, (beginsel van hoor en wederhoor) en 48 Rv zijn overgebracht naar de Derde Afdeling van de Eerste Titel (Algemene voorschriften met betrekking tot procedures). Zie de artikelen 1.3.1 respectievelijk 1.3.7. Het gedeelte van artikel 45, tweede lid, betreffende het zich doen overleggen van de stukken door de rechter, is in verband met de afschaffing van het fourneersysteem vervallen; zie de artikelen 2.1.9 en 2.11.1 en de toelichting op die artikelen.

Het eerste lid van het huidige artikel 47 Rv is komen te vervallen omdat een aparte bepaling met betrekking tot de pleidooien in dezen overbodig is. Advocaten maken vrijwel geen gebruik van dit artikel. Door namelijk pleidooi te vragen en vervolgens te houden moet een advocaat wederom vonnis vragen en gaat de termijn weer opnieuw lopen met alle vertraging in zo'n geval van dien. Wel is de gedachte dat de rechter waakt tegen een onredelijke vertraging van de procedure overgebracht naar de Derde Afdeling van de Eerste Titel (Algemene voorschriften met betrekking tot procedures). Zie artikel 1.3.2, eerste lid.

Het tweede lid van het huidige artikel 47 Rv²⁰¹ is op aanbeveling van de Adviescommissie BPR komen te vervallen, omdat deze bepaling overbodig is. Partijen mogen altijd verzoeken om uitstel van de dag van de uitspraak.

Het huidige artikel 50 Rv is geschrapt. Een eerder voorstel om dit artikel in te trekken is gedaan in het kader van het nieuwe bewijsrecht, maar in de loop van de parlementaire geschiedenis ingetrokken.²⁰² Als reden werd toentertijd gegeven dat de bepaling nog van nut zou kunnen zijn bij artikel 749 Rv. Laatstgenoemd artikel is inmiddels komen te vervallen²⁰³, zodat verdere handhaving van het huidige artikel 50 Rv niet meer nodig is.

Het huidige artikel 51 Rv is overgebracht naar paragraaf 5 betreffende de voorlopige voorzieningen van de Negende Afdeling (Incidentele vorderingen) van de Tweede Titel. Zie artikel 2.9.16.

Het vierde lid van het huidige artikel 56 Rv is niet opgenomen aangezien het een overbodige bepaling is. De hedendaagse praktijk is immers dat zelden of nooit een staat van de kosten wordt overgelegd en dus bij gebreke daarvan het bedrag door de rechtbank zelf wordt begroot en vastgesteld.

Het tweede tot en met het vijfde lid van het huidige artikel 57 Rv zijn geschrapt omdat zij, gelet op de praktijk (denk bij voorbeeld aan het tussen de rechterlijke macht en de balie overeengekomen Liquidatietarief) en de nieuwe opzet van de bepalingen, overbodig zijn en voor zichzelf spreken.

Zie met betrekking tot het schrappen van het huidige artikel 58 Rv de toelichting op artikel 2.11.16.

De huidige artikelen 60 en 62, onder 1°, Rv²⁰⁴ zijn, voor zover zij het audiëntieblad betreffen, op advies van de NVvR²⁰⁵ en na overleg met de

Adviescommissie BPR komen te vervallen, omdat deze bepalingen een interne en overbodige (de NVvR spreekt zelfs van «de reanimatie van een morsdode letter») regel bevatten.

De huidige artikelen 65, 66 en 111 Rv zijn eveneens geschrapt omdat zij, gelet op de praktijk, overbodig zijn of voor zichzelf spreken.

Ten slotte verdient nog te worden opgemerkt dat artikel 2.11.10 van het Voorontwerp is overgezet in artikel 1.3.12 van dit wetsvoorstel. Zie ook de toelichting op laatstgenoemd artikel.

§1. Algemeen

Artikel 2.11.1

Artikel 2.11.1, eerste lid, is ontleend aan het laatste gedeelte van het tweede lid van het huidige artikel 45 Rv. Voorts is bepaald dat de rechtbank de dag van de uitspraak aan partijen, voor zover in het geding verschenen, bekend moet maken. Het is voor hen immers van belang deze te weten, aangezien de uitspraak de aanvang van de appeltermijn markeert. Door de afschaffing van het fourneersysteem (zie artikel 2.1.9 en de toelichting op dat artikel) kon het eerste gedeelte van dit tweede lid «De regter zal, na het voldingen en bepleiten der zaak, zich de stukken doen overgeven» vervallen. In het voorgestelde systeem krijgt de rechtbank direct bij het nemen van conclusies en akten de originele exemplaren van deze stukken. Daardoor komt, in tegenstelling tot de huidige rechtbankpraktijk, waarin partijen vonnis vragen en ter gelegenheid daarvan de originele stukken overleggen, het initiatief tot vonnis wijzen bij de rechtbank te liggen. Deze gang van zaken is reeds usance bij de kantongerechten en is ook overigens niet in strijd met enige rechtsregel: voor het wijzen van vonnis is immers geen toestemming van partijen nodig.²⁰⁶ Zij past voorts in het op diverse plaatsen in dit wetsvoorstel tot uiting komende streven naar terugdringing van de lijdelijkheid van de rechter en is een praktische oplossing in de gevallen waarin de rechtbank op de voet van artikel 2.4.8, tweede lid, in zaken waarin een comparitie na antwoord is gehouden, besluit geen gelegenheid meer te geven voor re- en dupliek, maar vonnis te wijzen. Indien partijen (nog) geen vonnis wensen, bij voorbeeld omdat zij in serieuze onderhandeling zijn geraakt, staat het hun uiteraard vrij dit – gemotiveerd – onder de aandacht van de rechter te brengen, die daarmee rekening zal kunnen houden voor zover dit niet in strijd komt met zijn verplichting onredelijke vertraging van het geding te voorkomen; zie artikel 1.3.2, tweede lid en hetgeen omtrent de wens van partijen tot bevrozing van de procedure in de toelichting op dat artikel reeds is opgemerkt.

Voor alle duidelijkheid merk ik op dat de formulering van het eerste lid impliceert dat de uitspraak ook aanstonds bij de mededeling dat vonnis zal worden gewezen, kan worden gedaan. Het spreekt voor zich dat een uitspraak, indien deze aanstonds wordt gedaan (bij voorbeeld in kort geding), naderhand zo spoedig mogelijk op schrift dient te worden gesteld met inachtneming van de vereisten van artikel 2.11.2.

Het tweede lid van artikel 2.11.1 stemt overeen met het huidige artikel 288a, vierde lid, Rv.

Artikel 2.11.2

Artikel 2.11.2²⁰⁷ is een samensmelting van de huidige artikelen 59 tot en met 62 en 76, tweede lid, Rv.

In het eerste lid van artikel 2.11.2 zijn de huidige artikelen 59 en 62 Rv opgenomen. Daarbij is de zinsnede uit artikel 59 «zodanig als hetzelfde door den regter wordt uitgesproken» geschrapt en is onder hetgeen verplicht in het vonnis dient te worden vermeld «de dag van de uitspraak»

uit artikel 62 opgenomen (zie artikel 2.11.2, eerste lid, onder h). Reden hiervoor is de sinds de totstandkoming van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering wezenlijk gewijzigde rolpraktijk. Zie hiervoor paragraaf 2.1.4.6 van het algemeen deel van deze toelichting.²⁰⁸

Op aandringen van de NVvR²⁰⁹, de Orde²¹⁰ en de Adviescommissie BPR is teruggekomen op het in het Voorontwerp voorgestelde systeem dat het vonnis niet door de uitspraak maar door het geschrift tot stand komt. Deze vernieuwing zou voor de praktijk te veel vraagtekens oproepen en naleving zou niet kunnen worden gewaarborgd. Van Nispen juichte het nieuw voorgestelde systeem toe, maar constateerde daarbij terecht dat enige waarborg dat het vonnis gereed zou zijn vóór de uitspraak ontbrak.²¹¹ Dergelijke waarborgen zijn nauwelijks, mogelijk zelfs geheel niet in een wet inzake procesrechtelijke regels vast te leggen, aangezien een en ander de interne organisatie van de rechtbanken betreft.

In het in dit wetsvoorstel voorgestelde systeem wordt, zoals reeds in paragraaf 2.1.5.9 van het algemeen deel van deze toelichting is aangegeven, onder de uitspraak verstaan de mededeling van de beslissing aan partijen, die het moment bepaalt waarop de rechterlijke beslissing haar werking verkrijgt en waarop de termijnen voor hoger beroep of cassatie aanvangen. Het vonnis is de schriftelijke neerslag en uitwerking van de beslissing die aan de eisen van artikel 2.11.2 voldoet, met dien verstande dat het pas een vonnis is als het daadwerkelijk is uitgesproken. Zonder schriftelijk stuk is er alleen een uitspraak en dus geen vonnis. De ideale situatie is dus dat het schriftelijke stuk reeds vóór de uitspraak gereed is. Uitzondering op deze situatie vormen artikel 2.11.1, tweede volzin, eerste zinsnede, (de rechtbank doet aanstonds uitspraak) en artikel 2.11.4, tweede lid.

In dit kader dient er op te worden gewezen dat steeds moet worden uitgegaan van de regel dat naar huidig recht de uitspraak van het vonnis in het openbaar plaatsvindt. Zie artikel 121 van de Grondwet en artikel 20 RO. Naar Nederlands recht impliceert dit «ter openbare terechtzitting». Het is aan de rechtspraak om nadere invulling aan het vereiste van uitspraak in het openbaar te geven; een leerstuk dat in ontwikkeling is.²¹²

Op advies van de Orde²¹³ en de Adviescommissie BPR zijn de onder b en onder e van het eerste lid van artikel 2.11.2 gestelde vereisten opgenomen respectievelijk nader omschreven. Zo is nu onder b opgenomen dat in het vonnis «het verloop van het geding» dient te worden vermeld, aangezien dit de appelprocedure ten goede komt, en is onder e verduidelijkt dat onder «de gronden van de beslissing» ook dienen te worden begrepen «de feiten waarop de beslissing rust». Hierbij dient te worden bedacht dat de vereisten, zoals onder b en onder e van het eerste lid gesteld, een nadere uitwerking zijn van de artikelen 1.3.5 tot en met 1.3.7.

In het tweede lid van artikel 2.11.2 is inhoudelijk het huidige artikel 76, tweede lid, Rv overgenomen. Deze bepaling geeft een regeling voor het stempelvonnis. Vanuit de praktijk was op een dergelijke regeling aangedrongen. Terecht hebben de NVvR²¹⁴ en de Adviescommissie BPR er op gewezen dat in het tweede lid ten onrechte de term «conclusies» wordt gebruikt. Deze term is vervangen door «vorderingen».

In het derde lid van artikel 2.11.2 wordt de ondertekening van het vonnis geregeld. Zie de huidige artikelen 60, eerste lid, en 61 Rv. Nieuw is de tweede volzin waarin om praktische redenen de mogelijkheid is opgenomen dat ook de rechter die het vonnis uitsprekt, het vonnis kan tekenen. Er wordt gesproken van «de rechter die het uitsprekt», aangezien uitgegaan wordt van het ideaal dat het stuk op het moment van de ondertekening wordt uitgesproken. Bovendien is het, in geval de rechter die het vonnis heeft gewezen, ziek is of met vakantie is, praktisch, indien de uitsprekende rechter het stuk óók kan ondertekenen.

Artikel 2.11.3

Zie met betrekking tot artikel 2.11.3²¹⁵ de huidige artikelen 64 en 118, derde lid, Rv. Deze bepalingen zijn iets aangescherpt doordat de griffier het afschrift op de dag van de uitspraak moet verstrekken.

Artikel 2.11.4

Artikel 2.11.4²¹⁶ is gebaseerd op het huidige artikel 46 Rv. Zoals hierboven reeds is aangegeven, is in deze Afdeling het onderscheid tussen alle tussenvonnissen komen te vervallen. Slechts bij hoger beroep en cassatie wordt nog onderscheid gemaakt tussen provisionele en andere tussenvonnissen. Voor het instellen van hoger beroep heeft dit wel als consequentie dat in tegenstelling tot de huidige situatie van praeparatoire vonnissen niet meer slechts na eindvonnis hoger beroep zal kunnen worden ingesteld. De huidige artikelen 336 en 401 Rv zijn dan ook niet overgenomen, terwijl de huidige artikelen 337 en 401a Rv in bovenvermelde zin zijn aangepast. Zie ook de toelichting op deze artikelen.

In deze Afdeling zal slechts nog onderscheid worden gemaakt tussen deel- en tussenvonnissen. Daarbij zal de vaststelling van wat onder een deelvonnissen dient te worden verstaan aan de (reeds bestaande en zich nog ontwikkelende) rechtspraak op dit punt worden overgelaten.

Het tweede lid van artikel 2.11.4 is op aandringen van de NVvR²¹⁷, de Orde²¹⁸ en de Adviescommissie BPR herzien. Zie ook hierboven in de toelichting op artikel 2.11.2 met betrekking tot vonnis en uitspraak. Op terechtzittingen als bedoeld in de artikelen 2.1.12 en 2.1.13 moet het mogelijk zijn, dat de uitspraak mondeling wordt gedaan en naderhand in een (tussen)vonnis dan wel in het proces-verbaal wordt opgenomen, indien alle partijen ter terechtzitting zijn verschenen en hiermee instemmen, een en ander met inachtneming van de vereisten van artikel 2.11.2.

Een rechter-commissaris die ter uitvoering van een meervoudig gewezen vonnis een comparitie houdt, kan een vonnis als in het tweede lid bedoeld wijzen.

Het vereiste van instemming wordt in het tweede lid gesteld, omdat partijen het er mee eens moeten zijn dat van de artikelen 2.11.2 en 2.11.3 wordt afgeweken. Dit vereiste geldt dus ook voor het geval dat de rechtbank reeds bij tussenvonnis heeft aangekondigd dat zij tot een bewijsopdracht wil komen, maar daaraan voorafgaand eerst nog een comparitie heeft bepaald. Niet houdt het vereiste van instemming in dat partijen eerst hierover nog kunnen concluderen: partijen zijn ter terechtzitting aanwezig en kunnen dus aldaar meteen aangeven of zij instemmen of niet.

Met de zinsnede «voor zover nodig» wordt aangegeven dat afwijking van de artikelen 2.11.2 en 2.11.3 niet altijd noodzakelijk zal zijn.

Artikelen 2.11.5 tot en met 2.11.7

De huidige (nog onlangs herziene en pas op 1 januari 1992 in werking getreden) artikelen 52 tot en met 54 Rv zijn overgenomen in de artikelen 2.11.5 tot en met 2.11.7.²¹⁹ Wel is ter verduidelijking de tekst van de artikelen 2.11.6 en 2.11.7 gewijzigd.

Artikel 2.11.8

Zie het huidige artikel 67 Rv.

Artikel 2.11.9

Het huidige artikel 56 Rv is onder schrapping van het vierde lid (zie hierboven) in gemoderniseerde vorm in artikel 2.11.9 overgenomen.

Op advies van de NVvR²²⁰ en in afwijking van HR 1 december 1989, NJ 1990, 216 zijn in het eerste lid behalve de echtgenoten ook «de andere levensgezellen» opgenomen. Dit sluit beter aan bij de huidige maatschappelijke opvattingen ter zake²²¹; zie ook artikel 1.6.9, onder a, en de toelichting op dat artikel. Met de nieuw opgenomen bewoordingen is aangesloten bij die van de artikelen 379 en 432 van Boek 1 BW, ontwerp-artikel 451, eerste lid, van Boek 1 BW²²² en ontwerp-artikel 1653u, derde lid, van Boek 7 BW.²²³

In de laatste volzin van het vierde lid is op advies van de NVvR²²⁴ ter verduidelijking de zinsnede «Tegen een beschikking krachtens dit lid» vervangen door «Hiertegen».

Artikel 2.11.10

Artikel 2.11.10 is toegespitst op de kostenveroordeling in zaken waarin partijen niet in persoon kunnen procederen.

Het huidige artikel 57a, eerste en tweede lid, Rv is in gemoderniseerde vorm overgenomen. De tekst is zo geredigeerd dat alleen de zuivere proceskosten worden vergoed, aangezien de andere kosten ook in zaken waarin partijen niet in persoon kunnen procederen, niet worden vergoed.

Artikel 2.11.11

De kostenveroordeling in zaken waarin partijen niet in persoon kunnen procederen, wordt in artikel 2.11.11 geregeld. Het komt overeen met het huidige artikel 57, eerste lid, Rv. Daarbij is de zinsnede «indien alléén een procureur voor haar werkzaam was» geschrapt aangezien deze, gelet op de huidige praktijk, overbodig is.

Artikel 2.11.12

Artikel 2.11.12 komt overeen met de huidige artikelen 57, zesde lid, en 57a, derde lid, Rv.

Artikelen 2.11.13 tot en met 2.11.15

De huidige artikelen 57ab tot en met 57c Rv zijn overgenomen in de artikelen 2.11.13 tot en met 2.11.15.

Artikel 2.11.16

Het huidige artikel 58 Rv betreft, evenals de huidige artikelen 17 en 96 Rv, de veroordeling van anderen dan procespartijen in de kosten van het geding wegens door hen begane verzuimen. Deze bepalingen zullen op advies van de Adviescommissie BPR²²⁵ worden geschrapt.

De voornaamste reden om de huidige artikelen 17, 58 en 96 Rv te schrappen is dat het ongelukkig is dat in drie wetsartikelen telkens op een andere wijze is bepaald dat anderen dan partijen in bepaalde kosten kunnen worden veroordeeld. In de huidige tijd, waarin op ieders recht op een «fair and public hearing» als bedoeld in artikel 6 van het EVRM zo de nadruk wordt gelegd, is het onaanvaardbaar dat een dergelijke veroordeling nog kan plaatsvinden zonder dat de aldus veroordeelde persoon vooraf wordt gehoord en zonder dat hem achteraf een rechtsmiddel tegen die veroordeling wordt gegund.²²⁶ Bovendien past een in wezen (histo-

risch overigens wel te verklaren) tuchtrechtelijk ingrijpen van de rechter niet meer in de huidige tijd, waarin voor de hier bedoelde professionele rechtshulpverleners een deugdelijk tuchtrecht tot stand is gekomen respectievelijk, naar het zich laat aanzien, binnenkort tot stand zal komen.²²⁷ Wel staat het de rechter natuurlijk vrij in zijn uitspraak te laten uitkomen dat een grove fout tot de uitspraak heeft geleid, maar het blijft aan de gedupeerde partij overgelaten, of zij iets wil ondernemen.

In geval van schrapping van de huidige artikelen 17, 58 en 96 Rv achtte de Adviescommissie BPR het in haar bovengenoemd advies wel noodzakelijk om een wettelijke voorziening op te nemen voor het geval de winnende partij blijkt te hebben gestaan tegenover een partij die niet bestaat of niet rechtsgeldig in het geding is geweest. Dit laatste kan zich voordoen doordat een daartoe niet bevoegde persoon voor haar is opgetreden of tot het voeren van het geding opdracht had gegeven. De door de Adviescommissie BPR in haar advies voorgestelde tekst is in artikel 2.11.16 overgenomen.

In de praktijk komt het nogal eens voor dat in de rechterlijke uitspraak komt vast te staan dat aan de zijde van de verliezende partij is opgetreden voor een niet-bestaande persoon of voor een persoon die niet rechtsgeldig in het geding is geweest doordat een daartoe niet bevoegde voor hem is opgetreden.²²⁸

In al deze gevallen pleegt de rechter de kosten waarop de winnende partij recht heeft en die hij niet ten laste kan brengen van de in het ongelijk gestelde partij zelf, nu die geen partij blijkt te zijn, ten laste te brengen of van de procureur, soms de advocaat, of rechtstreeks ten laste van degene die de opdracht gaf, zoals bestuursleden van de niet bestaande rechtspersoon. Waren deze opdrachtgevers voor de rechter niet kenbaar, dan wordt wel eens de procureur in de kosten veroordeeld met de overweging dat het «op de weg ligt van zijn opdrachtgevers om die kosten te dragen». Om geen afbreuk te doen aan de rechten van de wederpartij, zou deze praktijk gehandhaafd moeten blijven. Daartoe is, zeker nu de huidige artikelen 17, 58 en 96 Rv worden geschrapt, een wettelijke voorziening nodig, omdat analogische toepassing van deze bepalingen tot nu toe nog een grondslag voor die praktijk kon bieden.

TWAALFDE AFDELING

Royement

Afdeling 2.12 vervangt de huidige Vijftiende en Zestiende Afdeling van de Derde Titel (artikelen 277 en 278 Rv), achtereenvolgens getiteld: «Van het doen van afstand der instantie», en «Van het vervallen der instantie». De belangrijkste elementen van deze Afdelingen zijn gehandhaafd en samengevoegd tot een geheel nieuwe regeling, een amalgaam waarin ook het huidige royement een plaats heeft gekregen. Hiertoe is overgegaan mede op advies van de NVvR²²⁹, die terecht opmerkt dat afstand van instantie in de praktijk hoogst ongebruikelijk is, terwijl het thans niet in de wet geregelde royement juist heel vaak wordt toegepast.

Bij het opstellen van het voorstel voor deze Afdeling is dankbaar gebruik gemaakt van een recente publikatie van H. Stein²³⁰, waarin deze een uitgewerkt voorstel in de door mij voorgestane zin had opgenomen. Anders dan Stein meen ik dat het royement wel in een aparte Afdeling en niet bij de incidenten dient te worden opgenomen, aangezien het royement, anders dan een incident, in beginsel een einde maakt aan het geding.

De term royement heeft nu de ruimere betekenis gekregen van beëindiging van de procedure anders dan door een vonnis waarin het geschil wordt beslecht; over laatstbedoeld vonnis handelt de vooraf-

gaande, Elfde Afdeling. Het in de Twaalfde Afdeling geregelde royement omvat, behalve datgene wat thans onder royement wordt verstaan (te weten de doorhaling van de zaak op de rol op verzoek van beide partijen), ook de eenzijdige afstand van instantie door de eiser en het verval van instantie indien de zaak gedurende meerdere jaren niet is voortgezet. Naar mijn mening kan in al deze gevallen gevoeglijk van royement worden gesproken. In de voorgestelde regeling is het telkens de rechtbank die «het geding beëindigt door royement».

Royement in de zin van dit wetsvoorstel kan slechts plaatsvinden op verzoek van ten minste één partij. Aan het ambtshalve doorhalen op de rol ingevolge artikel 42 van Reglement I bestaat geen behoefte meer.²³¹

Het huidige artikel 280 Rv dat in de commentaren als overbodig wordt bestempeld, is in de regeling niet verwerkt. Vervallen zijn eveneens de huidige artikelen 278, eerste en tweede lid, derde lid onder 2° en vierde lid, 279, tweede lid, 281 en 282, eerste lid, zij het dat sommige daarvan in de nieuwe opzet ten dele zijn verwerkt. Het huidige artikel 284 Rv is overgebracht naar de titel over hoger beroep en aldaar opgenomen als een nieuw artikel 353a; zie Artikel II, onder S.

Artikel 2.12.1

Artikel 2.12.1 stemt inhoudelijk overeen met artikel 2.9.24 in het voorstel van Stein; er zijn slechts redactionele en terminologische verschillen. Hier gaat het om het royement in de thans gebruikelijke, in de wet niet geregelde betekenis van royement (doorhaling van de zaak op de rol) op verzoek van beide partijen, indien zij het over het royement en zijn gevolgen geheel eens zijn. Met deze situatie is gelijk te stellen de situatie van een vordering tot royement van de ene partij waarmee de andere partij instemt; zie ook het huidige artikel 277, tweede lid, Rv. Het artikel geeft niet aan op welke wijze het verzoek tot royement kan worden gedaan. Dit kan bij voorbeeld bij akte ter rolle of per brief.

De vraag of de vordering in geval van royement ingevolge dit artikel opnieuw kan worden ingesteld, wordt niet in de wet beantwoord, daar dit afhangt van de regeling die partijen ter zake treffen. Zie de door Stein gegeven voorbeelden en de door hem in noot 3 van zijn artikel aangehaalde rechtspraak, waaruit blijkt dat verschillende mogelijkheden bestaan en ook moeten bestaan.

Het derde lid geeft een oplossing voor het in de praktijk gesignaleerde probleem dat de ene partij een vordering tot royement als bedoeld in het eerste lid instelt waarop de andere partij niet reageert. Om te voorkomen dat men dan drie jaar moet wachten alvorens de vordering op grond van artikel 2.12.2, tweede lid, te kunnen instellen, is bepaald dat de wederpartij wordt geacht met royement in te stemmen indien zij zich daarover niet uitlaat op de daartoe door de rechtbank bepaalde of nader bepaalde (dit in verband met een eventueel gevraagd uitstel) roldatum.

Artikel 2.12.2

In artikel 2.12.2 worden de verschillende situaties geregeld waarin een eenzijdige vordering tot royement wordt gedaan, te vergelijken met de huidige afstand van instantie respectievelijk de huidige vordering tot verval van instantie. Gemeenschappelijk kenmerk is dat het telkens gaat om een eenzijdige vordering, die slechts onder bepaalde voorwaarden kan worden ingewilligd.

Het artikel stemt in grote lijnen overeen met artikel 2.9.25 van het voorstel van Stein.

Het eerste lid geeft voor de verschillende situaties een regeling voor de vorm van het verzoek: dit kan bij conclusie of akte ter rolle. Dit zijn proceshandelingen die op de rol moeten worden verricht. Het lid komt in

de plaats van de nodeloos ingewikkelde regelingen van de huidige artikelen 278, eerste lid, en 282, eerste lid, Rv.

Het eerste en het tweede lid, in onderling verband, geven inhoudelijk het huidige artikel 277, eerste lid, Rv weer. Vóór de conclusie van antwoord kan de eiser het geding eenzijdig (doen) beëindigen, indien hij bereid is de kosten voor zijn rekening te nemen.

In het derde lid, in samenhang weer met het eerste lid, vindt men de pendant van hetgeen thans is geregeld in de artikelen 279 en 281. Ook in het voorgestelde systeem vindt het royement na drie jaar niet automatisch of ambtshalve plaats, maar moet een daartoe strekkende vordering worden gedaan. Instemming van de wederpartij is (uiteraard in dit geval) niet vereist; wel kan de vordering worden afgewezen indien zij in strijd zou komen met de eisen van een goede procesorde. Men vergelijk artikel 279, tweede lid, Rv. Ook zie men de voorbeelden die Stein geeft van gevallen waarin de eisen van een goede procesorde aan toewijzing van de eenzijdige vordering tot royement na tijdsverloop in de weg zouden staan. De veelheid van gevallen die zich kunnen voordoen, maakt het nodig in dit geval met een algemeen geformuleerd criterium te volstaan.

Alleen in het in het tweede lid bedoelde geval is aanstonds duidelijk wie de kosten moet betalen. In het geval bedoeld in het derde lid moet de rechtbank daarop met inachtneming van de omstandigheden beslissen. Zie de slotzin van het derde lid; zie ook het strakkere huidige artikel 278, derde lid, onder 2°, en artikel 282, tweede lid, tweede volzin, Rv. Rekening is gehouden met een suggestie van Haardt om de beslissing over de kosten in dit geval geheel aan de rechter over te laten.²³²

Deze bepaling is te beschouwen als een *lex specialis* naast de regeling van de kosten van het geding (zie daarover in dit wetsvoorstel hierboven de artikelen 2.11.9 tot en met 2.11.16). De bepaling verplicht overigens de rechter niet een uitspraak te doen over de kosten; hij kan zo'n uitspraak desgewenst ook achterwege laten.

Artikel 2.12.3

Artikel 2.12.3 regelt de gevolgen van het royement op eenzijdige vordering. Het vorderingsrecht gaat in dit geval, aldus het eerste lid, niet te niet, zodat in beginsel (namelijk tenzij intussen bij voorbeeld verjaring is opgetreden) opnieuw een geding kan worden geëntameerd. Bovendien wordt ingevolge het eerste lid tussen partijen de toestand van vóór de inleidende dagvaarding hersteld. Vergelijk in die zin ook de huidige artikelen 278, derde lid, onder 1°, en 282, tweede lid, eerste volzin, Rv.

In het huidige artikel 284 Rv, in dit wetsvoorstel overgenomen in een nieuw artikel 353a, wordt, bij royement in hoger beroep, het vonnis in eerste aanleg gesauveerd. Uitbreiding van de werking van dit royement tot de procedure en het vonnis in eerste aanleg is bepleit door Stein²³³, die erop wijst dat thans een gedaagde in eerste aanleg die het geding verloren heeft en in appel gaat, als eiser in hoger beroep geen afstand van instantie zal doen of verval van instantie zal vorderen, aangezien dat zou betekenen dat het beroepen vonnis onherroepelijk wordt. Gezien de problemen die in dit systeem kunnen rijzen indien het vonnis in eerste aanleg reeds geëxecuteerd was, alsmede de ongerijmde resultaten waartoe de toepassing van artikel 2.12.2, tweede lid, in hoger beroep zou leiden, indien de appellant in eerste aanleg de verliezende gedaagde was, heb ik gemeend deze suggestie niet te moeten volgen.

In het tweede lid van artikel 2.12.3 vindt men, in gemoderniseerde vorm, het bepaalde in artikel 283 Rv terug.

DE TIENDE AFDELING

Kort geding

In de huidige wetgeving hebben de artikelen 5a, 116 (voor de kantongerechtsprocedure) en 289 tot en met 297 Rv betrekking op het kort geding. Deze bepalingen zijn in het onderhavige wetsvoorstel in de Dertiende Afdeling van de Tweede Titel²³⁴ verwerkt. Zij zijn wat taalgebruik en volgorde betreft gemoderniseerd en gewijzigd. De literatuur ter zake is daarbij in de overwegingen betrokken.²³⁵

Aantekening verdient dat artikel 116 Rv tevens is verwerkt in artikel 2.9.16, voor zover de bepaling betrekking heeft op voorlopige voorzieningen.

De artikelen 5a, 295, 295a, 296 en 297 Rv zijn komen te vervallen. Artikel 5a is komen te vervallen, omdat een mededeling omtrent het vast recht in deze Afdeling niet op zijn plaats is en in de Wet tarieven in burgerlijke zaken geregeld dient te worden.

Artikel 295, eerste en tweede lid, is overbodig, terwijl de in het derde lid geregelde beroepstermijn is gewijzigd en overgebracht naar de titel over hoger beroep en is geplaatst als artikel 339, tweede lid (zie Artikel II, onder H). Het vierde lid is overbodig omdat de verdubbeling van de appeltermijn als cassatietermijn reeds voortvloeit uit artikel 402, tweede lid.

Artikel 295a is voor wat betreft het hoger beroep overbodig, immers in meer algemene zin geregeld in het voorgestelde artikel 353 (zie Artikel II, onder O), en voor wat betreft het verzet in het wetsvoorstel op andere wijze geregeld in artikel 2.13.6, slotzin.

Artikel 296 was artikel 2.14.5 van het Voorontwerp en is na overleg met de Adviescommissie BPR geschrapt, omdat de inschrijving van de minuut op de griffie in een afzonderlijk register een interne aangelegenheid is. Regeling in het Reglement wordt meer geschikt geacht. Het bepaalde betreffende de ondertekening van het vonnis in kort geding was in het Voorontwerp reeds geschrapt, omdat de ondertekening van vonnissen, en dus ook de ondertekening van deze vonnissen in kort geding, reeds is geregeld in het derde lid van artikel 2.11.2.

Artikel 297 ten slotte is komen te vervallen, omdat door de komst van computers en kopieerapparaten de minuut en de grosse vrijwel gelijktijdig gereed zijn.

Aantekening verdient tenslotte dat in dit wetsvoorstel geen regeling voor een incassogeding is opgenomen, zoals was vervat in een voorontwerp dienaangaande dat in juli 1993 door het Ministerie van Justitie voor commentaar is rondgezonden. Op dit voorstel is kritiek gekomen van de NVvR²³⁶, de Orde²³⁷ en de Adviescommissie BPR, alsmede in de literatuur.²³⁸ Men betwijfelt of een aparte regeling nodig is. De NVvR ziet als oplossing voor de hedendaagse praktijk, waarin slechts bij enkele rechtbanken een kort geding inzake incasso kan worden gevoerd, de mogelijkheid van het kort geding zodanig in de wet aan te scherpen dat voortaan bij alle rechtbanken kort gedingen inzake incasso kunnen worden gevoerd. Ik acht dit een ongewenste oplossing gelet op het feit dat men in kort geding slechts een voorlopige voorziening verkrijgt en geen bodembeslissing. De Orde ziet, gelet op de ervaring dat het merendeel van de zaken verstekzaken zijn, meer in een betere organisatie van de rechtbank, waardoor bij iedere rechtbank vrij snel een verstekvonnis kan worden verkregen. Zie ook paragraaf 2.1.3.4 betreffende het streven naar efficiency.

Artikel 2.13.1

Het huidige artikel 289 Rv is verwerkt in artikel 2.13.1. Daarbij is het huidige derde lid komen te vervallen, aangezien de aldaar genoemde mondelinge last wordt geacht aanwezig te zijn.

Het huidige onderscheid tussen «onverwijlde spoed» en «nog meer spoed vereischende omstandigheden» heeft geen betekenis meer. Het laatstgenoemde criterium is daarom komen te vervallen.

In het eerste lid van artikel 2.13.1 is de algemene bevoegdheid van de president geregeld om in alle spoedeisende zaken waarin, gelet op de belangen van partijen, een onmiddellijke voorziening bij voorraad wordt vereist, deze te geven. Op advies van de NVvR²³⁹ is de zinsnede «In alle zaken waarin uit hoofde van onverwijlde spoed» vervangen door «In alle spoedeisende zaken waarin», zodat accurater wordt aangegeven dat het om een spoedeisend belang gaat.

Uit de gehanteerde terminologie («dagvaarding» in artikel 2.13.1, tweede lid, en «vonnis» in artikel 2.13.5) blijkt dat de president de voorziening bij vonnis geeft.

Het tweede lid van artikel 2.13.1 is een samenvoeging van het tweede en het vierde lid van artikel 2.14.1 van het Voorontwerp, aangezien het aldaar bepaalde bij elkaar hoort. Tevens is verduidelijkt dat de zaak bij dagvaarding moet worden aangebracht. Dit tweede lid bevat de hoofdregel dat de president de dag en het uur van de behandeling per zaak bepaalt. De huidige beperkte mogelijkheid om ook elders de behandeling te laten plaatsvinden («te zijnen huize») is verruimd tot «op een andere plaats dan in het gerechtsgebouw».

De derde volzin van het tweede lid, inhoudend dat de president aan de dagbepaling voorwaarden kan verbinden, is nieuw. De voorwaarden beperken zich tot de oproeping van of kennisgeving aan de wederpartij. Dit kan dus zijn een dagbepaling of een uiterste termijn waarop de dagvaarding moet zijn uitgebracht. Het kan ook betreffen het verzorgen van een tijdige vertaling van de dagvaarding, dan wel het faxen daarvan. Deze voorwaarden moeten in de dagvaarding kenbaar worden gemaakt aan de tegenpartij. Op deze wijze wordt ook de president op de zitting aan de voorwaarden herinnerd, hetgeen van belang is indien de eiser de voorwaarden niet heeft nageleefd. Opgemerkt zij wel dat uitgangspunt hierbij is dat in beginsel de gewone regels betreffende de termijnen van oproeping gelden, indien de dag waartegen wordt gedagvaard, dit toelaat²⁴⁰. Indien echter de dag waartegen wordt gedagvaard geen toepassing van de wettelijke voorschriften betreffende de oproepingstermijnen toelaat, impliceert dit een oproepingstermijn die korter is dan de wettelijk voorgeschreven termijn van oproeping. De niet-naleving van de wettelijk voorgeschreven termijn zal in zo'n geval niet tot nietigheid leiden.

In het derde lid van artikel 2.13.1 is de bijzondere mogelijkheid vastgelegd dat de president op vaste dagen een speciaal soort zaken behandelt, zoals dit bij voorbeeld bij sommige rechtbanken gebeurt ten aanzien van incassozaken.

Artikel 2.13.2

Artikel 2.13.2 is een samensmelting van de huidige artikelen 116 en 290 Rv. Daarbij heeft het opnemen van artikel 116 in artikel 2.13.2 tot gevolg dat van deze kortgeding-vonnissen nu ook hoger beroep en cassatie mogelijk zijn.

De wens van de NVvR²⁴¹ om de huidige artikel 116-voorziening zonder de mogelijkheid van hoger beroep en cassatie te laten bestaan naast het gewone kort geding van Afdeling 13 van de Tweede Titel, past niet binnen de voorgestelde procesregeling, waarin zoveel mogelijk naar harmonisering van de procedureregels voor zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen en voor die waarin zij dat niet kunnen, wordt gestreefd. Dit zou bovendien tot teveel gelijksoortige procedures naast elkaar leiden. De onduidelijkheid die daardoor zou ontstaan, is zeer ongewenst. Bovendien zou handhaving van de huidige artikel 116-voorziening zonder de mogelijkheid van hoger beroep en cassatie

leiden tot rechtsongelijkheid. Zoals de NVvR zelf aangeeft, is deze voorziening «bij bepaalde gerechten» tot grote bloei gekomen: dat wil zeggen dat slechts enkele gerechten op grond van het huidige artikel 116 Rv een «kantonrechters-kort geding» hebben geconstrueerd maar dan zonder de mogelijkheid van hoger beroep en cassatie. Afhankelijk dus van het kantongerecht waar men procedeert, verkrijgt men over dezelfde soort zaken een uitspraak, waartegen bij het ene gerecht geen hoger beroep en cassatie mogelijk is en bij het andere gerecht wel. Uit een oogpunt van rechtszekerheid en rechtsgelijkheid is dit niet gewenst. Daar komt nog bij dat op deze wijze sommige kantonrechters momenteel op grond van het huidige artikel 116 Rv beslissingen nemen met een veel verder strekkender karakter dan de president in kort geding, terwijl hun beslissingen in tegenstelling tot die van de president in kort geding door het ontbreken van toetsing door een hogere rechter met minder waarborgen zijn omgeven. Uit een oogpunt van rechtszekerheid en rechtsgelijkheid is dit evenmin gewenst.²⁴²

In het eerste lid is de huidige regeling van procesvertegenwoordiging in artikel 116-procedures en in kort geding gehandhaafd: in zaken waarin partijen in persoon kunnen procederen (nu de artikel 116-kort gedingen), procederen zij, evenals thans het geval is, in persoon of bij gemachtigde; in zaken waarin partijen niet in persoon kunnen procederen, is procureurstelling slechts voor de eiser verplicht en kan de gedaagde behalve bij procureur ook in persoon, maar niet bij gemachtigde procederen. De bedoeling van artikel 290 Rv is daarmee voor deze laatste categorie zaken gehandhaafd. Tegen de gedaagde in laatstgenoemde zaken die niet ter terechtzitting verschijnt en die geen procureur stelt, wordt verstek verleend.

Het tweede en derde lid zijn in gemoderniseerde vorm gehandhaafd.

Artikel 2.13.3

Artikel 291 is in aangepaste vorm opgenomen in artikel 2.13.3. Overbodige passages zijn geschrapt. Zo is bij voorbeeld het criterium «dat zonder groot en onherstelbaar nadeel de zaak uitstel gedooft» geschrapt omdat de president immers kan oordelen dat in de desbetreffende zaak geen onmiddellijke voorziening nodig is. De passage betreffende de «verwijzing» is geschrapt, omdat deze misleidend is. In de aldaar bedoelde gevallen is geen sprake van echte verwijzing. Wel staat het de president vrij te wijzen op de mogelijkheid van de verkorte termijn-procedure. Dit hoeft echter niet in de wet te worden geregeld. Hij kan dat toch al. Het is voldoende als de tekst bepaalt dat de president de gevraagde voorziening moet weigeren in het geval de zaak niet geschikt is om in kort geding te worden behandeld.

De zinsnede «op de terechtzitting» was in het Voorontwerp vervangen door «bij de behandeling», maar is op advies van de NVvR²⁴³ en de Adviescommissie BPR geschrapt. De nieuwe formulering «De president oordeelt» omvat namelijk niet alleen de situatie dat slechts hetgeen wat tijdens de terechtzitting blijkt, relevant is maar eveneens de situatie dat de president ook na de zitting, bij het doornemen van de stukken of bij het maken van het vonnis, nog tot het oordeel kan komen dat de zaak zich niet leent voor behandeling in kort geding.

Het spreekt uiteraard vanzelf dat, dit in antwoord op de KVG²⁴⁴, artikel 2.13.3 geen afbreuk doet aan artikel 438, derde lid, Rv.

Artikel 2.13.4

Artikel 2.13.4 komt overeen met het huidige artikel 292 Rv.

Artikel 2.13.5

Artikel 2.13.5 bevat het met ingang van 1 januari 1992²⁴⁵ vervallen artikel 293 Rv, voor zover het de president de mogelijkheid bood het vonnis ambtshalve uitvoerbaar bij voorraad te verklaren. Gelet op het karakter van het kort geding en het ordenende optreden van de president in deze procedure, is het wenselijk weer een bepaling op te nemen die het mogelijk maakt dat de president ambtshalve een vonnis uitvoerbaar bij voorraad kan verklaren. Dit geldt te meer nu de eiser in kort geding soms ook in persoon kan procederen zonder de bijstand van een procureur en deze partijen in het algemeen niet op de hoogte zullen zijn van de mogelijkheid om de president te verzoeken het vonnis uitvoerbaar bij voorraad te verklaren.

Artikel 2.13.6

De mogelijkheid van verzet is geregeld in artikel 2.13.6. Zie het huidige artikel 294 Rv.

Op advies van de NVvR²⁴⁶ dient het verzet te worden gedaan bij de president in plaats van, zoals in het Voorontwerp in artikel 2.14.7 was opgenomen, bij de rechtbank.

DERDE TITEL

DE VERZOEKSCHRIFTPROCEDURE IN EERSTE AANLEG

De Derde Titel behelst vier Afdelingen, die zoveel mogelijk op dezelfde wijze zijn opgebouwd als de eerste vier Afdelingen van de Tweede Titel inzake de dagvaardingsprocedure in eerste aanleg. De bepalingen van de Derde Titel zijn voor wat betreft de Eerste, Tweede en Vierde Afdeling grotendeels ontleend aan de huidige Twaalfde Titel van het Eerste Boek (Van de rechtspleging in zaken die met een verzoekschrift worden ingeleid), en voor wat betreft de Derde Afdeling aan het Besluit oproepingen, mededelingen en zendingen verzoekschriftprocedure.

Van de huidige Twaalfde Titel van het Eerste Boek, bestaande uit de artikelen 429a tot en met 429t Rv, zijn in dit wetsvoorstel verscheidene artikelen of gedeelten van artikelen buiten de Derde Titel geplaatst dan wel niet overgenomen.

Zo is de inhoud van artikel 429d, vierde lid, Rv, betreffende de indiening van verzoekschriften door een deurwaarder, voor zover het betreft executie overgebracht naar het Tweede Boek (zie Artikel III, onder B: het nieuw voorgestelde artikel 438a, tweede lid, Rv) en voor zover het betreft bewarende maatregelen naar het Derde Boek (zie Artikel IV, onder K: het nieuw voorgestelde artikel 710a Rv).

Het huidige artikel 429e Rv is niet overgenomen. De rechtbank kan zich nog slechts aanstonds onbevoegd verklaren in geval haar rechtsmacht ontbreekt. Bij gebreke van relatieve bevoegdheid verklaart zij zich slechts onbevoegd indien een of meer opgeroepen belanghebbenden niet in de procedure verschijnen dan wel indien een in de procedure verschenen belanghebbende zich op haar onbevoegdheid beroept; in scheidingszaken zelfs uitsluitend indien de andere echtgenoot de bevoegdheid betwist. Zie daarvoor artikel 3.2.8 en de toelichting op dat artikel.

De inhoud van het huidige artikel 429f, tweede en derde lid, Rv, over de enkel- en meervoudige kamer, is verwerkt in artikel 1.2.1, eerste en vierde lid. Het zesde lid van artikel 429f is vanzelfsprekend en om die reden niet overgenomen.

Het huidige artikel 429i Rv, betreffende verandering of vermeerdering van het verzoek, is inhoudelijk niet overgenomen. De regeling is geharmo-

niseerd met die van de verandering of vermeerdering van eis, zoals voorgesteld in artikel 2.4.6; zie artikel 3.4.6.

Het eerste en tweede lid van het huidige artikel 429g Rv betreffen de openbaarheid van de behandeling. Dit onderwerp is in dit wetsvoorstel, voor wat de facultatieve afwijking van openbaarheid in het eerste lid betreft, in meer algemene zin geregeld in artikel 1.3.9, eerste lid, en voor wat de verplichte sluiting der deuren in specifiek aangeduide familie-rechtelijke zaken betreft, overgebracht naar het familieprocesrecht (zie Artikel IV, onder P: wijziging van artikel 803 Rv) en naar het scheidings-procesrecht (zie Artikel IV, onder V: toevoeging van een vijfde lid aan artikel 818 Rv).

De huidige artikelen 429n tot en met 429q betreffende het hoger beroep van beschikkingen zijn in dit wetsvoorstel overgebracht naar de Zevende Titel van het Eerste Boek over het hoger beroep en vormen daar te zamen een nieuwe Vierde Afdeling (artikelen 358 tot en met 363 Rv) onder het opschrift Hoger beroep tegen beschikkingen. Daardoor worden in deze Derde Titel, zoals het opschrift ook aangeeft, slechts regels gegeven voor de verzoekschriftprocedure in eerste aanleg voor de rechtbank. Met betrekking tot de verzoekschriftprocedures waarin het gerechtshof in eerste aanleg oordeelt, zijn in de voorgestelde nieuwe artikelen 998a en 1007 (Artikel IV, onder GG en NN) de bepalingen van deze Derde Titel van het Eerste Boek van overeenkomstige toepassing verklaard, voor zover uit de desbetreffende Tiende en Twaalfde Titel van het Derde Boek niet anders voortvloeit.

Het huidige artikel 429r Rv bepaalt dat oproepingen, mededelingen en zendingen in verzoekschriftprocedures geschieden op bij algemene maatregel van bestuur te bepalen wijze. Deze algemene maatregel van bestuur is het Besluit oproepingen, mededelingen en zendingen verzoekschriftprocedure, waarvan de inhoud, zoals reeds is vermeld, grotendeels is opgenomen in de Derde Afdeling van deze Titel. Dit verbetert de vindbaarheid van de betreffende bepalingen; tevens komt de parallellie met de dagvaardingsprocedure hierdoor meer tot uiting. Het huidige artikel 429r Rv is dus niet overgenomen.

De inhoud van de huidige artikelen 429s en 429t Rv betreffende inlichtingen over buitenlands recht is verwerkt in de voorgestelde Zevende Afdeling van de Eerste Titel, alwaar deze artikelen zijn geïntegreerd met de huidige artikelen 150 en 151 Rv.

Aldus resteren van de huidige Twaalfde Titel van het Eerste Boek (gedeelten van) de artikelen 429a tot en met 429d en 429f tot en met 429m Rv, soms met andere inhoud, die zijn verdeeld over de voorgestelde Eerste, Tweede en Vierde Afdeling van deze Titel.

EERSTE AFDELING

Algemene bepaling

Artikel 3.1.1

Artikel 3.1.1 bepaalt op welke zaken de voorschriften van de Derde Titel van toepassing zijn, zoals het parallelle artikel 2.1.1 dat doet ten aanzien van de voorschriften van de Tweede Titel. Evenals in artikel 2.1.1 gaat het in dit artikel om zaken die binnen de werkingssfeer van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering vallen, dat wil zeggen privaatrechtelijke zaken.

Inhoudelijk stemt het artikel grotendeels overeen met de huidige artikelen 429a (zie het eerste lid) en 429b (zie het tweede lid) Rv. Aandacht verdienen de volgende verschillen.

In het eerste lid is uit het huidige artikel 429a Rv niet overgenomen de zinsnede «of op vordering van het openbaar ministerie»; dit in verband

met artikel 1.5.2, eerste lid, waarin onder meer is bepaald dat, wanneer het openbaar ministerie als partij optreedt, de inleiding van de zaak volgens de gewone regels geschiedt. Dit betekent dat het openbaar ministerie in zaken waarin de rechter een beschikking geeft zijn vordering moet instellen bij verzoekschrift en in de overige zaken bij dagvaarding. Vergelijk ook de toelichting op artikel 1.5.2. Wanneer nu het openbaar ministerie zijn vordering bij verzoekschrift heeft ingesteld, valt dit reeds onder het criterium «zaken die met een verzoekschrift moeten worden ingeleid» in artikel 3.1.1, eerste lid, zodat de woorden «of op vordering van het openbaar ministerie» kunnen worden gemist.

In het tweede lid is niet overgenomen het zogenaamde materiële criterium van het huidige artikel 429b, onder b, Rv. Dit is niet meer nodig nu er sinds de invoering van de huidige artikelen 429a tot en met 429r Rv in 1970 meer orde in de afbakening tussen dagvaardings- en verzoekschriftprocedures is gekomen. Bovendien is het formele criterium zodanig geformuleerd («uit de wet voortvloeit») dat dit het materiële criterium in wezen al omvat. Overigens heeft het materiële criterium in de praktijk nooit een rol gespeeld.

Artikel 3.1.1 geeft een gesloten systeem. Aangegeven is op welke zaken de bepalingen van de Derde Titel van toepassing zijn, echter «voor zover uit de wet niet het tegendeel voortvloeit». Het systeem is dus dat in verzoekschriftprocedures de Derde Titel van toepassing is, tenzij uit de wet voortvloeit dat dit niet zo is. Dit systeem is nieuw. Naar huidig recht is het net andersom; immers, de bepalingen van de huidige artikelen 429a tot en met 429r Rv zijn slechts rechtstreeks van toepassing in verzoekschriftprocedures waarvoor zij bij wet in werking zijn getreden. Daarbuiten hebben zij echter volgens de rechtspraak van de Hoge Raad²⁴⁷ een reflexwerking: in verzoekschriftprocedures waarvoor de artikelen 429a tot en met 429r Rv (nog) niet in werking zijn getreden, geldt deze regeling desondanks, tenzij uit de wet het tegendeel voortvloeit. Ook naar huidig recht is er dus een tendens naar een zo groot mogelijk bereik van deze artikelen.

De nieuwe regeling trekt deze lijn door door het systeem om te keren: de Derde Titel is van toepassing, voor zover uit de wet niet het tegendeel voortvloeit. Het opsporen van de zaken die van toepasselijkheid van de Derde Titel dienen te worden uitgezonderd, geschiedt in het kader van de aanpassing van de overige wetgeving in verband met het onderhavige wets voorstel.

TWEEDE AFDELING

Relatieve bevoegdheid

Met betrekking tot het karakter en de strekking van deze Afdeling moge allereerst worden verwezen naar het gestelde in de inleiding tot de Afdelingen 1.1 (Rechtsmacht) en 2.2 (Relatieve bevoegdheid in dagvaardingsprocedures). In het bijzonder geldt ook voor de bepalingen van de onderhavige Afdeling dat zij alleen een intern-Nederlandse dimensie hebben overgehouden, omdat ook in verzoekschriftprocedures de internationale bevoegdheid nu wordt bestreken door Afdeling 1.1.

De bepalingen betreffende de relatieve bevoegdheid in verzoekschriftprocedures, zoals thans te vinden in artikel 429c Rv, zijn deels nog (zeer) onlangs opnieuw vastgesteld, te weten in de Invoeringswet Boeken 3–6 Nieuw BW (eerste gedeelte), bij de herziening van het scheidingsprocesrecht, de herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht en bij de Wet houdende mentorschap ten behoeve van meerderjarigen.²⁴⁸ Bij die gelegenheden was het bevoegdheidsrecht echter niet ten principale, maar meer terloops aan de orde. Nu het hele bevoegdheidsrecht systematisch gemoderniseerd wordt, bleek het

wenselijk opnieuw veranderingen voor te stellen, die overigens vooral de strekking hebben dit bevoegdheidsrecht verder te vereenvoudigen.

Dit heeft onder meer geresulteerd in de schrapping van een aantal bepalingen. Geschrappt zijn van het huidige artikel 429c, zoals dit sedert 1 januari 1995 luidt, het tweede, derde, achtste, tiende, elfde, dertiende en vijftiende lid. Achtergrond daarvan is telkens dat aan deze specifieke bevoegdheden geen grote behoefte lijkt te bestaan, zodat zij kunnen worden gemist. De desbetreffende gevallen kunnen ook via de hoofdregels, zoals deze thans zijn geformuleerd, worden behandeld.

Een enkele bepaling is ook verplaatst: bij nader inzien bleek het voor de overzichtelijkheid beter om het huidige artikel 429c, twaalfde lid, Rv dat handelt over verzoekschriftprocedures betreffende executie, over te brengen naar de algemene bepalingen van het Tweede Boek, waar het volgens dit wetsvoorstel wordt opgenomen in een nieuw artikel 438a Rv (zie Artikel III, onder B). Immers ook in dagvaardingsprocedures betreffende executie zijn en blijven de bepalingen die op relatieve bevoegdheid betrekking hebben, opgenomen in die algemene bepalingen (zie artikel 438 Rv).

Artikel 3.2.1

Evenals in de parallelle bepaling betreffende de rechtsmacht (artikel 1.1.3, onder a, zie ook de toelichting op dat artikel-onderdeel) is gebeurd, vindt men in onderdeel a, dat de hoofdregel bevat, anders dan thans, naast de aanknoping aan de woon- of verblijfplaats van de verzoeker tevens aanstonds een aanknoping aan de woon- of verblijfplaats van een belanghebbende. Die laatste aanknoping is, evenals in artikel 1.1.3, onder a, niet subsidiair, maar alternatief bevoegdheidscheppend. Verwezen mag worden naar de toelichting op laatstgenoemd artikel. De reden dat deze uitbreiding tot belanghebbenden is voorgesteld, is dat deze bevoegdheidsgrond in feite in enkele vaak gehanteerde bepalingen (relatieve bevoegdheid in scheidingszaken en in zaken betreffende levensonderhoud) al voorkwam en door opname in de hoofdregel in die specifieke (maar in de praktijk zeer frequente) gevallen niet meer apart behoeft te worden genoemd. Dit maakte de totale regeling optisch en ook gebruikstechnisch iets eenvoudiger. De twee voorbeelden geven overigens aan dat in de praktijk in de meerderheid van de bij de rechtbanken gevoerde verzoekschriftprocedures het verweerde forum in feite ook voorheen als een frequent, zij het sinds 1 januari 1993 (invoeringsdatum van het nieuwe scheidingsprocesrecht) subsidiair forum geldt. Het scheppen van deze parallel met het stelsel van de relatieve bevoegdheid in dagvaardingsprocedures (vergelijk artikel 2.2.1) is temeer gerechtvaardigd nu het bij echtscheiding en alimentatie in wezen om contentieuze zaken gaat, waarin men in beginsel slechts met één als verweerder optredende belanghebbende te maken heeft. Het verweerde forum is dan als alternatief, naast het verzoekersforum, op zijn plaats. In verband met het vorenstaande kon ook het huidige artikel 429c, dertiende lid, Rv vervallen. Dit lid is nu immers opgenomen in het hier besproken onderdeel van artikel 3.2.1.

Onderdeel b bevat een bepaling die een zelfde strekking heeft als artikel 1.1.3, onderdeel b. Men zie de toelichting op dat artikel-onderdeel.

Artikel 3.2.2

Evenals het geval was in de toelichting op artikel 2.2.2, is er aanleiding de toelichting op dit artikel aan te vangen met een algemenere opmerking van wetssystematische aard die betrekking heeft op dit artikel en de verdere artikelen van deze Afdeling, met uitzondering alleen van artikel 3.2.6. In al deze artikelen wordt bepaald dat de rechtbank «bevoegd» is; anders dan in Afdeling 2.2 staat er niet dat de rechtbank «mede» bevoegd

is. De bedoeling van dit verschil is, tot uitdrukking te brengen dat in de onderhavige Afdeling, bevattende bepalingen voor de relatieve bevoegdheid in verzoekschriftprocedures, geen alternatieve bevoegdheden worden gegeven naast de hoofdregel van artikel 3.2.1, maar specifieke bevoegdheden die in beginsel de desbetreffende materie beheersen. Het systeem is daardoor minder soepel dan het systeem dat geldt voor de dagvaardingsprocedures. Dat is ook de bedoeling en het strookt met de gedachte dat er in verzoekschriftprocedures minder plaats is voor vrijheid van de betrokkenen om de procedure te beïnvloeden. Uitgangspunt is in deze zaken dat de rechtbank de relatieve bevoegdheid ambtshalve moet toetsen. Immers het gaat doorgaans om zaken waarin de rechtsgevolgen niet ter vrije bepaling van partijen staan. Dat heeft zijn consequenties ook voor het bevoegdheidsrecht. Overigens blijkt uit artikel 3.2.8 en de op dat artikel gegeven toelichting dat het systeem ook niet volstrekt rigide is: in beginsel is stilzwijgende forumkeuze mogelijk. Daarop wordt hieronder teruggekomen.

Het onderhavige artikel is ontleend aan het huidige artikel 429c, zesde lid, Rv. In de redactie is een vereenvoudiging aangebracht door een tussenzin weg te laten die bij nader inzien gemist blijkt te kunnen worden.

Artikel 3.2.3

Artikel 3.2.3 is ontleend aan het huidige artikel 429c, vierde lid, Rv.

Artikel 3.2.4

Artikel 3.2.4 is ontleend aan het huidige artikel 429c, vijfde lid, Rv.

Artikel 3.2.5

Artikel 3.2.5 is ontleend aan het huidige artikel 429c, zevende lid, Rv. Men zie ook de op 14 september 1966 te Athene tot stand gekomen Overeenkomst inzake het vaststellen van overlijden in bepaalde gevallen (Trb. 1986, 102).²⁴⁹

Artikel 3.2.6

Artikel 3.2.6 is deels ontleend aan het huidige artikel 429c, negende lid, Rv en is veralgemeend om een volkomen parallel te scheppen met het zusterartikel 2.2.7. Men lette erop dat hierdoor alléén in dit artikel de rechtbank «mede» (en dus niet uitsluitend) bevoegd is. Er is onvoldoende reden om in deze zaken een andere lijn te volgen dan in dagvaardingsprocedures betreffende nalatenschappen.

Artikel 3.2.7

Artikel 3.2.7 is vrijwel gelijk aan het huidige artikel 429c, veertiende lid, Rv. Anders dan dat artikel heeft het echter uitsluitend nog betekenis voor de relatieve bevoegdheid binnen Nederland, zoals hierboven al meerdere malen uiteengezet werd.

Artikel 3.2.8

Op artikel 3.2.8 is al even ingegaan in de toelichting op artikel 3.2.2. Men zie ook artikel 1.1.10 en de parallelle bepaling voor de dagvaardingsprocedure in artikel 2.2.12. Er is echter een belangrijk verschil. Ingevolge het eerste lid van de onderhavige bepaling moet de rechtbank ambtshalve verwijzen indien niet alle opgeroepen belanghebbenden zijn verschenen. Ook moet hij, evenals in artikel 2.2.12 is bepaald, verwijzen indien een verschenen belanghebbende zich op de onbevoegdheid beroept. Indien

echter de belanghebbende, of, als het om meer personen gaat, alle belanghebbenden, verschijnt respectievelijk verschijnen en geen verweer voert (voeren) met betrekking tot de onbevoegdheid, blijft verwijzing naar de bevoegde rechtbank achterwege.

Voor scheidingszaken geeft het tweede lid nog een iets soepeler regeling: verwijzing vindt slechts plaats indien de andere echtgenoot de bevoegdheid betwist. Een scheidingszaak die bij een relatief onbevoegde rechtbank is aangebracht, zal dus niet worden verwezen als de andere echtgenoot niet in de procedure verschijnt. Hierdoor wordt de huidige praktijk, inhoudende dat met name in scheidingszaken soms om redenen die te maken hebben met de privacy van de betrokkenen de zaak, met instemming van die betrokkenen, in een ander arrondissement wordt aangebracht dan dat waar de echtgenoten wonen, in stand gelaten.

Dit tussensysteem lijkt mij voor verzoekschriftprocedures aanvaardbaar, omdat de betrokkene om wiens belang het gaat altijd zelf of via zijn procesvertegenwoordiger kan aangeven dat hij of zij slechts wil procederen voor de rechtbank die de wet hem of haar toekent. Vraagt een verschenen betrokkene echter niet zelf om verwijzing, dan is er geen reden hem of haar een bescherming te verlenen die hij of zij, naar men in die situatie mag aannemen, zelf niet wenst. Dat zou een te starre benadering zijn van het bevoegdheidsrecht, dat ook in verzoekschriftprocedures enige soepelheid moet hebben. Ik herhaal in dit verband nog eens dat steeds bedacht moet worden dat er voor de relatieve bevoegdheid wel een regeling moet zijn, maar dat voor het interne Nederlandse recht de vraag welke rechtbank bevoegd is, doorgaans niet zeer gewichtig is. Dat geldt ook voor verzoekschriftprocedures.

Men zij er wel op bedacht dat het, zoals de tekst van artikel 3.4.2, eerste lid, aangeeft, ook in de toekomst mogelijk blijft dat een rechter zich in een verzoekschriftprocedure aanstonds ambtshalve onbevoegd verklaart, maar dan zal het niet gaan om de intern-Nederlandse relatieve bevoegdheid die in de onderhavige Afdeling aan de orde is, maar om een situatie waarin internationale bevoegdheid (rechtsmacht) ontbreekt, terwijl het gaat om een zaak die niet ter vrije bepaling van partijen staat (zodat het bepaalde van artikel 1.1.8, onder a, toepassing mist). In een dergelijk geval dient de rechter aanstonds zijn onbevoegdheid uit te spreken.

DERDE AFDELING

Oproeping

De bepalingen van de Derde Afdeling van de Derde Titel zijn grotendeels ontleend aan het Besluit oproepingen, mededelingen en zendingen verzoekschriftprocedure, hierna te noemen Besluit OMV, dat recentelijk is gewijzigd.²⁵⁰

Overgenomen is de inhoud van de huidige artikelen 2, 3, 4, 5, 6 en 7, eerste lid van het Besluit OMV, voor zover het betreft de oproeping; de wijze van verzending van stukken en mededelingen is op gelijke wijze geregeld en neergelegd in artikel 3.4.14 (vergelijk artikel 2.1.17 voor de dagvaardingsprocedure). Hetgeen op het hoger beroep betrekking heeft is uit de tekst gelaten.

Niet overgenomen zijn de huidige artikelen 1, 3a, 7, tweede lid, 8, 9, 10, 11 en 12 van het Besluit OMV. Aan de artikelen 1 en 12 bestaat bij regeling van deze materie in de wet geen behoefte. Met betrekking tot het in 1991 ingevoegde artikel 3a van het Besluit OMV over de oproeping van belanghebbenden, bedoeld in de artikelen 482 en 484 Rv, geldt dat dit thans beter in die artikelen zelf geregeld kan worden, hetgeen is gebeurd in Artikel III, onder G, van dit wetsvoorstel. De materie van de artikelen 7, tweede lid, (oproeping gaat vergezeld van een afschrift van het verzoek-

schrift) en 11 (geen hernieuwde oproeping bij aanhouding van de zaak) van het Besluit OMV leek beter op haar plaats in de Vierde Afdeling (verloop van de procedure) en is geplaatst in respectievelijk het tweede en vijfde lid van artikel 3.4.2. De artikelen 8 en 9 van het Besluit OMV regelen de oproeping van getuigen. Er is geen goede reden aanwezig met betrekking tot dit onderwerp voor de verzoekschriftprocedure een andere regeling te geven dan voor de dagvaardingsprocedure, behoudens ten aanzien van de door de rechtbank aangewezen getuigen. Zie artikel 3.4.7, eerste en tweede lid, en de toelichting daarop. Artikel 10 van het Besluit OMV betreffende de oproeping van deskundigen is vervallen; de toepasselijkverklaring in artikel 3.4.7, eerste lid, van de gewone regels met betrekking tot deskundigen volstaat naar mijn mening.

Artikelen 3.3.1 tot en met 3.3.4

De artikelen 3.3.1 tot en met 3.3.4 stemmen inhoudelijk overeen met hetgeen ten aanzien van de oproeping is bepaald in respectievelijk de huidige artikelen 2, 3, 4 en 5 van het Besluit OMV. Hetgeen in de artikelen 2 en 3 is vermeld omtrent de appelinstantie is niet overgenomen.

Artikel 3.3.5

Artikel 3.3.5 stemt inhoudelijk vrijwel overeen met het huidige artikel 6 van het Besluit OMV, waarbij «stuk» in de eerste volzin is vervangen door «oproeping». Voorts is aan het slot toegevoegd de zinsnede «, tenzij de rechtbank anders bepaalt». Hierdoor krijgt de rechtbank de gelegenheid in deze probleemgevallen anders te handelen, bij voorbeeld door oproeping bij exploit te gelasten.

Artikel 3.3.6

Artikel 3.3.6 stemt overeen met het eerste lid van het huidige artikel 7 van het Besluit OMV.

VIERDE AFDELING

Verloop van de procedure

Evenals de Vierde Afdeling van de Tweede Titel geeft deze Vierde Afdeling van de Derde Titel een zoveel mogelijk geïntegreerde regeling voor zaken waarin een verzoekschrift door verzoeker in persoon kan worden ingediend en zaken waarin daartoe een procureur benodigd is. Het criterium vindt men in de eerste volzinnen van het tweede en derde lid van artikel 3.4.1: «Het verzoekschrift wordt ondertekend en ter griffie ingediend. Tenzij de wet bepaalt dat de indiening niet door een procureur behoeft te geschieden, wordt het verzoekschrift ondertekend door een procureur.» Dit betekent dat ook ten aanzien van verzoekschriftprocedures de gehele wetgeving moet worden doorgelicht op verzoeken die naar huidig recht bij de kantonrechter worden ingediend. Op die plaatsen zal telkens worden vermeld dat het desbetreffende verzoekschrift in persoon kan worden ingediend. Deze operatie zal geschieden ter gelegenheid van de aanpassing van de wetgeving in verband met het onderhavige wetsvoorstel.

Zoals in de algemene toelichting op de Derde Titel is beschreven, zijn verscheidene van de huidige artikelen 429a tot en met 429t Rv geheel of gedeeltelijk elders geplaatst. De voorgestelde Vierde Afdeling is echter waar het de procesgang in verzoekschriftprocedures betreft, in vergelijking met de huidige corresponderende artikelen, een uitgewerkter en completer geheel geworden.

De Afdeling bevat voorschriften ten aanzien van inhoud en indiening van het inleidend verzoekschrift, dagbepaling voor de behandeling, oproeping van verzoeker en van belanghebbenden, wijze van verschijnen, bijstand en vertegenwoordiging door een gemachtigde, herstel van procureursverzuim, indiening van een verweerschrift, verandering of vermeerdering van het verzoek, het bewijsrecht, verwijzing en voeging bij litispendingie of connexiteit, bekendmaking van de dag waarop de beschikking zal worden uitgesproken, inhoud en ondertekening van de beschikking, uitvoerbaarverklaring bij voorraad, veroordeling in de proceskosten, het recht op inzage en afschrift en ten slotte de wijze van verzending van processtukken en mededelingen door de griffier.

Enkele van deze onderwerpen zijn nieuw of hebben een nieuwe regeling gekregen, zoals hierna in de toelichting op de artikelen 3.4.3, 3.4.4, 3.4.6, 3.4.7, 3.4.9, 3.4.10 en 3.4.13 zal blijken.

Artikel 3.4.1

De eerste drie leden van artikel 3.4.1 stemmen vrijwel overeen met de eerste drie leden van het huidige artikel 429d Rv. Indien aan de eisen met betrekking tot inhoud of ondertekening van het verzoekschrift niet of onvoldoende is voldaan, leidt dit niet tot nietigheid. De rechter zal, in overeenstemming met zijn actieve rol in deze procedure, naar bevind van zaken gelegenheid kunnen geven het gebrek te herstellen. Een wettelijke herstelregeling, zoals het wetsvoorstel die kent ten aanzien van exploten in het algemeen en dagvaardingsexploten in het bijzonder, is hier dus niet geboden.

In het eerste lid is «het sterfhuis» vervangen door «de laatste woonplaats van de overledene», ter afstemming op elders in het wetsvoorstel gebruikte terminologie.

Voor de duidelijkheid is in het tweede lid bepaald dat het verzoekschrift vóór indiening ondertekend moet worden.

In het derde lid is aangegeven dat de ondertekening van het verzoekschrift door een procureur moet geschieden, tenzij de wet bepaalt dat het niet door een procureur hoeft te worden ingediend. Zoals hierboven reeds is aangegeven, zal dit dus in het BW en in andere wetten uitgewerkt moeten worden.

Het vierde lid is toegevoegd; een regel met betrekking tot datering door de griffier werd, hoewel in de praktijk reeds gebruikelijk, nog gemist.

Artikel 3.4.2

Artikel 3.4.2 is uit (onderdelen van) diverse huidige artikelen samengesteld.

Het eerste lid betreft de dagbepaling voor de behandeling en stemt vrijwel overeen met het huidige artikel 429f, eerste lid, Rv. Toegevoegd is het woord «onverwijd». De zinsnede «tenzij zij zich aanstonds onbevoegd verklaart» heeft nog slechts betrekking op het ontbreken van rechtsmacht en niet meer op het ontbreken van relatieve bevoegdheid; zie daarvoor de toelichting op artikel 3.2.8.

Het tweede lid is overgenomen uit het huidige artikel 7, tweede lid, van het Besluit OMV.

Het derde lid betreft de wijze van verschijnen en is een samenvoeging van het vierde en vijfde lid van het huidige artikel 429f Rv. Evenals dat onder het huidige recht het geval is, kunnen zowel de verzoeker als belanghebbenden zich in zaken waarin het verzoekschrift door een procureur moet worden ingediend, slechts laten vertegenwoordigen door een procureur. Bijstand aan een verzoeker of belanghebbende die in persoon verschijnt, kan in deze zaken slechts worden verleend door een advocaat of procureur.

Het vierde lid betreft het van de behandeling op te maken proces-

verbaal en is overgenomen uit het huidige artikel 429g, derde lid, Rv, met dien verstande dat de aldaar vermelde uitzondering («behalve in geval het verzoekschrift rechtstreeks aan de president ter hand is gesteld») is weggelaten, aangezien in de praktijk ook in die zaken wel eens een behandeling plaatsvindt. Door de meer algemene formulering van het voorgestelde vierde lid moet steeds als een mondelinge behandeling plaatsvindt, dus ook indien het verzoekschrift aan de president is ter hand gesteld en deze belanghebbende(n) hoort alvorens te beslissen, een proces-verbaal worden opgemaakt.

Het vijfde lid is overgenomen uit het huidige artikel 11 van het Besluit OMV.

Artikel 3.4.3

Artikel 3.4.3 is nieuw. Het verklaart de artikelen 2.1.5 en 2.1.6, betreffende bijstand en vertegenwoordiging door een gemachtigde en weigering door de rechtbank van personen die bijstand verlenen en van gemachtigden, van overeenkomstige toepassing op verzoekschrift-procedures waarin het verzoekschrift niet door een procureur behoeft te worden ingediend. Een dergelijke bepaling werd voor de verzoekschrift-procedure nog gemist.

Artikel 3.4.4

Artikel 3.4.4 is eveneens een nieuw artikel. Het bepaalt dat de rechtbank de verzoeker die zijn verzoekschrift ten onrechte niet door een procureur heeft laten indienen, de gelegenheid geeft dit verzuim te herstellen. Vergelijk het parallelle artikel 2.3.12 voor de dagvaardingsprocedure. In geval de verzoeker van deze gelegenheid geen gebruik maakt, wordt hij niet ontvankelijk verklaard. Deze sanctie verschilt noodzakelijkerwijs van die in artikel 2.3.12; ontslag van instantie past immers niet in de verzoekschriftprocedure, waarin er niet steeds belanghebbenden zijn en voor zover zij er wel zijn, hun belang niet altijd tegengesteld is aan dat van verzoeker.

Artikel 3.4.5

Artikel 3.4.5 betreft het door belanghebbenden in te dienen verzoekschrift en stemt globaal overeen met het huidige artikel 429h Rv. In het eerste en tweede lid is toegevoegd dat naast de verzoeker ook de andere opgeroepen belanghebbenden een afschrift van het verzoekschrift ontvangen. In het eerste lid is de term «verstrekking» gebruikt met het oog op een eventueel niet verschijnen van betrokkenen; het afschrift moet hen dan alsnog worden toegezonden door de griffie.

Hoewel in de literatuur wel²⁵¹ wordt verdedigd dat de oorspronkelijke verzoeker bij indiening van een reconventioneel verzoek altijd door de rechter in de gelegenheid moet worden gesteld om daarop schriftelijk te reageren, heb ik er in het vierde lid voor gekozen deze mogelijkheid facultatief te laten. Het voeren van schriftelijk verweer is immers niet altijd nodig; in een aantal gevallen kan met een mondelinge verweer worden volstaan. Vergelijk het slot van de toelichting op artikel 2.4.7.

Artikel 3.4.6

Artikel 3.4.6 betreft de verandering of vermeerdering van het verzoek. De regeling wijkt inhoudelijk af van die van het huidige artikel 429i Rv; zij is om redenen van gewenste harmonisatie op dezelfde wijze ingericht als de regeling van de verandering of vermeerdering van eis. Zie artikel 2.4.6 en de toelichting op dit artikel.

Artikel 3.4.7

Het huidige artikel 182 Rv betreffende de toepasselijkheid van bewijsrechtelijke regels op de verzoekschriftprocedure is overgebracht van het bewijsrecht naar de verzoekschriftprocedure. Het derde lid van deze bepaling²⁵² is overigens komen te vervallen gelet op het huidige artikel 810a.

Het eerste lid van artikel 3.4.7 bevat een nieuwe regel die aanzienlijk verder gaat dan het huidige artikel 182, eerste lid, Rv. Ingevolge laatstgenoemd artikellid zijn naar huidig recht op de verzoekschriftprocedure van overeenkomstige toepassing: wat betreft het getuigenbewijs een aantal specifiek aangegeven wettelijke bepalingen en wat betreft het bewijs door deskundigen en de descende alle daarop betrekking hebbende wettelijke bepalingen. Tijdens de parlementaire behandeling van het in 1988 ingevoerde bewijsrecht heeft de Minister er echter meermalen op gewezen dat de vermelding van toepasselijke artikelen in artikel 182, eerste lid, Rv, niet aan analogische toepassing van andere, niet aldaar genoemde artikelen in de weg staat.²⁵³ In de praktijk blijkt dit ook te gebeuren, met name in contentieuze verzoekschriftprocedures.²⁵⁴ Ook het zoveel mogelijk analogisch toepassen van de algemene bepalingen van bewijsrecht en van de bepalingen ten aanzien van schriftelijk bewijs ligt voor de hand. Naar mijn mening is er thans geen goede reden aanwezig om bepaalde bewijsrechtelijke voorschriften uitdrukkelijk van overeenkomstige toepasselijkheid op de verzoekschriftprocedure uit te zonderen. Ook de Adviescommissie BPR bleek deze mening te zijn toegedaan. Dientengevolge verklaart het eerste lid van artikel 3.4.7 het gehele wettelijke bewijsrecht zoals neergelegd in Afdeling 2.8 van overeenkomstige toepassing op de verzoekschriftprocedure, echter: tenzij de aard van de procedure zich hiertegen verzet. Zo zal in een verzoekschriftprocedure waarin er alleen een verzoeker is en geen belanghebbende, het recht op tegenbewijs van artikel 2.8.3, tweede lid, geen rol kunnen spelen. Maar ook de spoedeisendheid van een zaak kan aan toepassing van de bewijsrechtelijke voorschriften in de weg staan. Hierbij kan met name worden gedacht aan conservatoire maatregelen, spoedeisende artikel 7A:1639w BW-procedures en voorlopige voorzieningen.

De eerste volzin van het tweede lid van artikel 3.4.7 stemt overeen met het huidige artikel 429j Rv. Dit betreft het getuigenbewijs en past goed in dit artikel. De tweede volzin bepaalt dat de oproeping van door de rechtbank aangewezen getuigen door de griffier kan geschieden. Vergelijk het huidige artikel 8, eerste lid, van het Besluit OMV. Uiteraard geldt voor de griffier dezelfde wijze van oproepen als voor een partij, dat wil zeggen bij exploit of bij aangetekende brief.

In het derde lid van artikel 3.4.7 keert de inhoud van het huidige artikel 191, derde lid, Rv met betrekking tot het verschoningsrecht in familie-rechtelijke zaken terug. Plaatsing in het voor het overige met het huidige artikel 191 Rv corresponderende artikel 2.8.17 lag niet in de rede, aangezien sedert de herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht per 1 april 1995 alle in het betreffende lid aangegeven familierechtelijke procedures verzoekschriftprocedures zijn.

Het vierde lid van artikel 3.4.7 bevat vrijwel de inhoud van het tweede lid van het huidige artikel 182 Rv.

Artikel 3.4.8

Artikel 3.4.8 betreft voeging en verwijzing wegens litispendentie of connexiteit en stemt overeen met het huidige 429m Rv.

Artikel 3.4.9

Artikel 3.4.9 stemt wat betreft het eerste gedeelte overeen met het huidige artikel 429k, eerste lid, Rv, met dien verstande dat «de beschikking geven» voor alle duidelijkheid is vervangen door «uitspraak doen». De dag van de uitspraak is voor de verzoeker en de verschenen belanghebbenden onder meer van belang als de dag waarop de appeltermijn gaat lopen en dient daarom aan hun bekend gemaakt te worden. Vergelijk voor de dagvaardingsprocedure het parallelle artikel 2.11.1.

Bekendmaking van de dag van de uitspraak na afloop van de behandeling is uiteraard niet mogelijk als er geen behandeling plaatsvindt, dat wil zeggen als de rechtbank zich aanstonds onbevoegd verklaart of het verzoek aanstonds toewijst (vergelijk artikel 3.4.2, eerste lid). Dat staat echter niet aan de mogelijkheid van openbare uitspraak van de beschikking conform artikel 1.3.9, eerste lid, in de weg; zie de toelichting op laatstgenoemd artikel.

Artikel 3.4.10

Nieuw in artikel 3.4.10, eerste lid, is, dat naast artikel 2.11.2, derde lid, betreffende de ondertekening van het vonnis (vergelijk het huidige artikel 60 Rv), ook artikel 2.11.2, eerste lid, op de beschikking van overeenkomstige toepassing is verklaard. Iedere beschikking zal daardoor – behoudens de uitzondering van het tweede lid – aan dezelfde inhoudseisen moeten voldoen als een vonnis. Vergelijk het huidige artikel 429k, derde lid, eerste volzin, Rv, dat slechts de motivering van eindbeschikkingen betreft.

Het tweede lid bevat de mogelijkheid van de zogenaamde stempelbeschikking van het huidige artikel 429k, derde lid, eerste volzin, slot. Bij verzoeken aan de president, waarop deze toewijzend beschikt, kan met betrekking tot de ingevolge artikel 2.11.2, eerste lid, onder a, c, e en f te vermelden gegevens worden volstaan met verwijzing naar een door de griffier gewaarmerkt afschrift van het oorspronkelijke verzoekschrift, waarop de beschikking wordt gesteld of dat aan de beschikking is gehecht (vergelijk artikel 2.11.2, tweede lid). Conform de bestaande praktijk kan dit gebeuren door op het afschrift van het verzoekschrift de woorden «toegestaan als verzocht» of woorden van gelijke strekking te plaatsen. Daarmee worden de gegevens van verzoeker en eventuele belanghebbenden, de motivering van het verzoek en dergelijke uit het verzoekschrift in de beschikking overgenomen. De NVvR heeft terecht opgemerkt dat soms op een aan de president ter hand gesteld verzoekschrift pas wordt beslist na verhoor van de belanghebbende(n), in welk geval een ongemotiveerde beschikking niet voor de hand zal liggen.²⁵⁵ Om deze reden is artikel 3.4.10, tweede lid, uitdrukkelijk als «kan»-bepaling geformuleerd; de president kan in de aldaar genoemde gevallen naar bevind van zaken een stempelbeschikking dan wel een gewone beschikking geven.

Artikel 3.4.11

De mogelijkheid dat een eindbeschikking uitvoerbaar bij voorraad wordt verklaard, staat thans in artikel 429k, derde lid, tweede volzin, Rv. Inhoudelijk zijn er geen wijzigingen. Evenals naar huidig recht kan een beschikking ambtshalve uitvoerbaar bij voorraad worden verklaard. Dit staat niet expliciet in de voorgestelde tekst van artikel 3.4.11, aangezien dit tot verwarring of a contrario-redeneringen zou kunnen leiden op andere gebieden van het procesrecht. De rechter kan immers veel regels ambtshalve toepassen zonder dat dit uitdrukkelijk in de wet vermeld is.

Artikel 3.4.12

De mogelijkheid van een veroordeling in de proceskosten bij eindbeschikking vindt men thans in het huidige artikel 429k, derde lid, tweede volzin, Rv; de toepasselijkheid van het huidige artikel 57b Rv (het voorgestelde artikel 2.11.14) in de derde volzin. Evenals voor artikel 3.4.11 geldt hier dat een proceskostenveroordeling ambtshalve kan worden uitgesproken, ook in familierechtelijke zaken, bij voorbeeld in geval van chicanerende of querulerende verzoekers.

Artikel 3.4.13

Het recht van iedere belanghebbende op inzage en afschrift van de processtukken is in het eerste lid van artikel 3.4.13 overgenomen uit het huidige artikel 429l Rv. Voor alle duidelijkheid is dit recht expliciet ook aan de verzoeker toegekend.

Het tweede lid is nieuw en bevat de parallel van artikel 2.1.16 van processen-verbaal verstrekt de griffier zo spoedig mogelijk een afschrift aan de verzoeker en aan de in de procedure verschenen belanghebbenden.

Het derde lid is eveneens nieuw en de parallel van artikel 2.11.3: de verzoeker en de verschenen belanghebbenden krijgen, ook zonder dat zij erom gevraagd hebben, zo spoedig mogelijk van de griffier kosteloos een afschrift van de beschikking. Het afschrift bestemd voor degene die tot tenuitvoerlegging van de beschikking kan overgaan, is opgemaakt in executoriale vorm. Voor de niet verschenen belanghebbenden geldt aldus de regel van artikel 1.3.10, tweede lid.

Artikel 3.4.14

Dit artikel betreft de wijze van verzending van processtukken en mededelingen door de griffier aan verzoeker en belanghebbenden en is overgenomen uit het Besluit OMV. Vergelijk het parallelle artikel 2.1.17.

ARTIKEL II

Overige wijzigingen van het Eerste Boek

Deze wijzigingen hebben betrekking op de onderwerpen prorogatie en rechtsmiddelen.

In dat kader verdient opmerking dat er hier van uitgegaan wordt dat de huidige Vierde Titel, Van rechtspleging inzake beperking van de aansprakelijkheid van scheepseigenaren, bevattende de artikelen 320a 320z Rv, is overgeplaatst naar het Derde Boek. Het (onder meer) daartoe strekkende wetsvoorstel is op 26 januari 1995 bij de Tweede Kamer ingediend²⁵⁶ en is aldaar thans aanhangig.

Met betrekking tot de rechtsmiddelen (behalve het verzet; dit is hierboven besproken in het kader van de dagvaardingsprocedure in eerste aanleg waarvan dit rechtsmiddel deel uitmaakt; zie Afdeling 2.7) wordt in dit wetsvoorstel zoals gezegd terughoudendheid betracht.

Wel verkeer ik in de gelukkige omstandigheid dat, min of meer toevalligerwijs, bij deze gelegenheid reeds één rechtsmiddel gemoderniseerd kan worden. In 1992 heeft de Adviescommissie voor het burgerlijk procesrecht een advies uitgebracht over het rekest civiel (de huidige Tiende Titel van het Eerste Boek, bevattende de artikelen 382–397 Rv). Dit advies ging vergezeld van een geheel uitgewerkt ontwerp voor een nieuwe regeling en van een ontwerp-memorie van toelichting. Er leek geen reden te bestaan, met de realisering van dit voorstel te wachten, integendeel: het onderhavige project is een geschikte gelegenheid om ook

dat onderdeel «mee te nemen». Ik heb daarbij dankbaar gebruik gemaakt van het bedoelde advies, dat in dit wetsvoorstel integraal wordt overgenomen.

De revisie (de huidige Achtste Titel) wordt thans reeds afgeschaft, omdat de zaken waarom het hier gaat niet meer in eerste aanleg bij de Hoge Raad zullen komen. Daarmee is ook dit rechtsmiddel, dat uitgaat van een dergelijke behandeling in eerste aanleg, obsoleet geworden.

Aangezien, zoals hier boven reeds is vermeld, de regeling van de cassatie nog in 1963 geheel is herzien, zal in de toekomst in het bijzonder nog moeten worden gekeken naar de regeling van het hoger beroep en die van het derdenverzet. In feite gaat het daarbij straks om de laatste nog resterende oude onderdelen van het Wetboek, zodat hun modernisering, te zamen met die van nog enige resterende kleinere onderdelen van het Derde Boek, in feite de voltooiing zal zijn van een stapsgewijze algehele herziening van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, gedurende de afgelopen decennia en het thans lopende decennium.

Intussen bleek het niet mogelijk, in dit wetsvoorstel de regelingen van het hoger beroep en de cassatie geheel buiten schot te laten. De algehele herziening van de rechtsgang in eerste aanleg werkt onvermijdelijk ook door bij die rechtsmiddelen, in het bijzonder bij het hoger beroep. Het gaat hieronder met betrekking tot deze rechtsmiddelen om drie soorten wijzigingen:

1. vanzelfsprekende terminologische aanpassingen, bij voorbeeld vervanging van de term «de hogere rechter» door «het gerechtshof», daar dit hof in de nieuwe constellatie de enige rechter is bij wie nog hoger beroep kan worden ingesteld;
2. wijziging van de bepalingen die aangeven welke artikelen of onderwerpen die regels bevatten over de rechtsgang in eerste aanleg, ook bij de rechtsmiddelen van toepassing moeten zijn (zie vooral de hieronder besproken wijzigingen van de artikelen 347, 353 en 418a Rv);
3. wijzigingen die rechtstreeks voortvloeien uit het feit dat de regeling van de tussenvonnissen in dit wetsvoorstel sterk wordt vereenvoudigd (zie artikel 2.11.4 en de toelichting op dit artikel). Allerlei bepalingen met betrekking tot beroep tegen deze tussenvonnissen dienen daardoor eveneens te worden vereenvoudigd.

Ten slotte nog een inleidende opmerking over de thans gevolgde opzet van de wettelijke regeling van de rechtsmiddelen in verband met hun werking voor de verzoekschriftprocedure. In de huidige Twaalfde Titel vindt men voor deze procedure naast de regeling van de rechtsgang in eerste aanleg ook de regeling voor het hoger beroep. Nu echter in dit wetsvoorstel deze regeling voor de rechtsgang in eerste aanleg wordt overgebracht naar de Derde Titel, dreigt de regeling voor het hoger beroep hier in de lucht te komen hangen. Om dat te voorkomen wordt zij overgebracht naar een andere, zeer voor de hand liggende plaats: zij is thans een aparte nieuwe (Vierde) Afdeling in de Zevende Titel (waarvan het nieuwe opschrift luidt: Hoger beroep). Voor de nieuwe regeling van het rekest civiel (thans herroeping genaamd, zie de nieuwe Tiende Titel) wordt een soortgelijke oplossing voorgesteld. Op deze wijze zijn straks alle op verzoekschriftprocedures betrekking hebbende rechtsmiddelen als aparte afdelingen opgenomen in aansluiting op en in de zelfde Titel als de rechtsmiddelen die op dagvaardingsprocedures betrekking hebben. Bij de regeling van de cassatie was dat al het geval.

Hieronder worden alleen nog die onderdelen afzonderlijk toegelicht die meer dan aanpassingen van verwijzingen of zuiver redactionele wijzigingen bevatten.

D

De appelgrens is thans opgenomen in de Wet RO. Overbrenging naar artikel 332 Rv verdient de voorkeur. De huidige appelgrens van f 2 500 is, evenals de grens voor de verplichte procesvertegenwoordiging, verdubbeld en dus opgetrokken van f 2 500 naar f 5 000. Zie hieromtrent onderdeel 2.1.1 van het algemeen deel van deze toelichting. Toegevoegd is dat daarbij is inbegrepen de tot aan de dag van dagvaarding in eerste aanleg verschenen rente; vergelijk daaromtrent artikel 2.1.2, eerste lid, onder a, en de toelichting op dit artikel. Tevens is aan artikel 332, eerste lid, Rv toegevoegd een regel die is ontleend aan de rechtspraak van de Hoge Raad met betrekking tot de competentiegrens²⁵⁷ en die inhoudt dat eveneens hoger beroep mogelijk is ten aanzien van vorderingen van onbepaalde waarde, tenzij het duidelijk is dat een vordering van onbepaalde waarde in feite een waarde vertegenwoordigt die onder de appelgrens ligt, een en ander tenzij de wet anders bepaalt. Vergelijk ook artikel 2.1.2, eerste lid, onder b, en de toelichting op dit artikel.

Met betrekking tot het nieuwe tweede lid van artikel 332 moge worden verwezen naar het verwante artikel 2.1.3, eerste lid, en de toelichting daarop.

Het derde lid heeft betrekking op zaken waarin een reconventionele eis is ingesteld. Hier is thans ondergebracht de in artikel 253 Rv neergelegde regel voor de appellabiliteit in dergelijke zaken. Het is overzichtelijker ook deze bepaling thans in de titel over hoger beroep onder te brengen, en wel in het onderhavige artikel, in aansluiting op de hoofdregel met betrekking tot de appelgrens. De regel is uitgebreid met een regel voor de appellabiliteit indien een van de vorderingen van onbepaalde waarde is; vergelijk ook het eerste lid en de toelichting daarop. Het vonnis is dan steeds appellabel, tenzij duidelijke aanwijzingen bestaan dat de beide vorderingen te zamen geen hogere waarde vertegenwoordigen dan f 5 000. Met betrekking tot de renteberekening over de reconventionele vordering is in aanvulling op het eerste lid een bijzondere regeling opgenomen.

De tweede volzin van dit derde lid stemt inhoudelijk overeen met het tweede lid van het huidige artikel 253 Rv. Deze regel vindt toepassing indien aan twee voorwaarden is voldaan: de zaken zijn gesplitst en in beide zaken is afzonderlijk een eindvonnis gewezen. Aan deze voorwaarden is dus niet voldaan wanneer de rechtbank bij één eindvonnis de vordering in conventie toewijst en de eiser in reconventie niet ontvankelijk verklaart in zijn vordering. De zaken zijn dan niet gesplitst. In dat geval wordt de appellabiliteit beoordeeld aan de hand van het eerste en tweede lid. Hetzelfde geldt als de rechtbank in één vonnis zowel een tussenvonnis in conventie als een eindvonnis in reconventie of andersom heeft gegeven; de zaken zijn dan wel gesplitst, maar er zijn niet twee eindvonnissen.

F

De schrapping van artikel 336 Rv vloeit voort uit het verdwijnen van preparatoire vonnissen als aparte categorie van tussenvonnissen in de regeling van de rechtsgang in eerste aanleg; zie met name artikel 2.11.4 en de toelichting op dit artikel.

G

Deze wijzigingen in artikel 337 Rv vloeien eveneens voort uit de vereenvoudiging van de regeling van de tussenvonnissen.

H

In artikel 339 zijn in een nieuw tweede lid de huidige artikelen 295, eerste, tweede en derde lid, die handelen over het hoger beroep tegen een in kort geding gewezen vonnis, verwerkt. Opname in de Titel over hoger beroep is om redenen van systematiek meer op zijn plaats. De zinsnede «het zij dezelve al dan niet bij voorraad kan worden ten uitvoer gelegd» uit het eerste lid van artikel 295 Rv is komen te vervallen, omdat deze overbodig is. In het kader van het streven naar harmonisering van de termijnen in dit wetsvoorstel is bovendien de termijn van veertien dagen gewijzigd in een termijn van vier weken. Zie hierover ook paragraaf 2.1.4.7 van het algemeen deel van deze toelichting. Tevens is hier opgenomen een nieuwe bepaling over de termijn voor het instellen van hoger beroep tegen vonnissen betreffende voorlopige voorzieningen. Het lag voor de hand, deze termijn niet te laten afwijken van de termijn van hoger beroep tegen een vonnis in kort geding gewezen.

I

De in artikel 341 vermelde appeltermijn voor erfgenamen die van het recht van beraad gebruik maken, is omgezet van een maand naar vier weken; zie het algemeen deel van deze toelichting, paragraaf 2.1.4.7.

J

Het in het nieuw voorgestelde artikel 343 niet overgenomen gedeelte van het eerste lid is in meer algemene zin, namelijk ook betrekking hebbend op verzet en cassatie, terug te vinden in artikel 1.6.17, eerste lid. In verband met het vervallen van artikel 133, lid 4, Rv kon ook de zinsnede «en zonder dat daarbij afschrift van de stukken behoeft te worden gevoegd» vervallen.

Het tweede lid van artikel 343 Rv wordt inhoudelijk niet afgeschaft, maar in verband met het feit dat de desbetreffende huidige bepalingen over de nietigheid nu meer verspreid in de Eerste en de Tweede Titel zijn opgenomen, moest ook deze verwijzing worden aangepast. Voor zover nietigheidsbepalingen in de nieuwe Eerste Titel zijn opgenomen (artikelen 1.6.19 en 1.6.20) gelden zij zonder meer ook voor de rechtsmiddelen, waaronder het hoger beroep (zie de inleidende opmerkingen bij de Eerste Titel). Voor zover nietigheidsbepalingen in de nieuwe Tweede Titel zijn opgenomen (artikelen 2.3.10, 2.4.7 en 2.6.5) gelden zij in hoger beroep krachtens het hieronder nog te bespreken gewijzigde artikel 353 Rv.

L

De inhoud van artikel 344a Rv is overgeplaatst naar artikel 1.2.2. Zie ook de toelichting op dit artikel.

M

Het huidige artikel 345 geeft een regeling voor hoger beroep in verzoekschriftprocedures die niet vallen onder de regeling van de Twaalfde Titel. Aangezien evenwel, zoals elders in deze memorie is uiteengezet, door dit wetsvoorstel de algemene regeling van de verzoekschriftprocedure (de nieuwe Derde Titel) in beginsel van toepassing zal zijn op alle verzoekschriftprocedures (voor zover van die regeling en van dat uitgangspunt niet uitdrukkelijk is afgeweken), is aan het huidige artikel 345 Rv geen behoefte meer en dient het te vervallen. Voor het hoger beroep in verzoekschriftprocedures gelden straks uitsluitend de artikelen 358–363 Rv, zoals in dit wetsvoorstel opgenomen.

Hierdoor kwam er een plaats vrij voor een nieuwe bepaling, die

noodzakelijk is geworden doordat voor de eerste aanleg het fourneer-systeem is afgeschaft (zie de artikelen 2.1.9 en 2.11.1 en de toelichting op die artikelen). Het voorgestelde artikel 345 behelst de verplichting van de griffier van het gerechtshof om het originele procesdossier in eerste aanleg op te vragen bij de griffier van de rechtbank zodra de zaak in hoger beroep aanhangig is gemaakt, alsmede de verplichting van de griffier van de rechtbank om dit verzoek aanstonds in te willigen.

N

In het eerste lid van artikel 347 Rv is het woordje «alleen» misleidend, omdat er veel meer verschillen zijn. Zie bij voorbeeld reeds het tweede lid van dit zelfde artikel. Andere verschillen vloeien onder andere voort uit artikel 353 Rv.

Het tweede lid is systematisch in het gewijzigde artikel 353 beter op zijn plaats en is daarin opgenomen.

P

In dit nieuwe artikel 351 wordt een voor de praktijk wenselijke verduidelijking voorgesteld met betrekking tot de vraag of, en zo ja, onder welke voorwaarden, in hoger beroep een vordering in vrijwaring kan worden ingesteld. Dat kan, aldus deze bepaling, alleen wanneer in eerste aanleg ook al een dergelijke vordering was ingesteld, waarbij het geen verschil maakt of die vordering in eerste aanleg was afgewezen of toegewezen, terwijl bovendien niet tevens in de vrijwaringszaak hoger beroep is ingesteld. Met inachtneming van deze beperkingen bestaat aan een dergelijke voorziening behoefte, omdat er problemen ontstaan wanneer bij voorbeeld in eerste aanleg een vordering in vrijwaring wordt toegewezen, maar de hoofdvordering wordt afgewezen, waarna de oorspronkelijke eiser op het laatste moment in hoger beroep gaat. De regel is reeds geldend recht.²⁵⁸

Q

In artikel 352, zoals thans voorgesteld, herleeft het in 1992 verdwenen artikel 351 Rv.²⁵⁹ Bij nader inzien was die schrapping minder gelukkig. Het is niet doelmatig wanneer men, eenmaal in hoger beroep gekomen of in geval van een voornemen daartoe, gedwongen is om een apart kort geding bij de president van de rechtbank aanhangig te maken enkel en alleen om de schorsing van de uitvoerbaarheid bij voorraad te vorderen. De in artikel 2.11.7 opgenomen mogelijkheid om het stellen van zekerheid te vorderen kan niet alle problemen voorkomen of ondervangen.

R

Voor artikel 353 Rv, dat handelt over de vraag welke voorschriften van het procesrecht voor de eerste aanleg in hoger beroep van overeenkomstige toepassing zijn, wordt een andere benadering voorgesteld. Op de keper beschouwd moeten vrijwel alle bepalingen van de nieuwe Tweede Titel in hoger beroep van overeenkomstige toepassing zijn. Daarop zijn slechts enkele uitzonderingen. In die situatie verdient het de voorkeur, niet, zoals thans, in artikel 353 op te sommen welke onderdelen van het procesrecht voor de eerste aanleg van toepassing zijn, maar omgekeerd, uit te gaan van overeenkomstige toepasselijkheid en slechts de uitzonderingen op die regel op te noemen.

De belangrijkste uitzondering is, dat partijen in hoger beroep slechts bij procureur kunnen procederen. Deze regel impliceert tevens de niet-toepasselijkheid in appel van alle bepalingen in de Tweede Titel die betrekking hebben op de situatie dat partijen niet bij procureur, maar in

persoon procederen, zoals volgens artikel 2.1.2 voor de eerste aanleg in veel gevallen is toegestaan.

Dat in hoger beroep geen eis in reconventie kan worden ingesteld, staat thans in artikel 250, tweede lid. De bepaling is beter op haar plaats in het nieuwe artikel 353.

Er zijn verder slechts drie specifieke uitzonderingen genoemd. Twee daarvan, de artikelen 2.1.9 en 2.11.1, hebben te maken met het feit dat voor de appelprocedure (en voor de cassatieprocedure) is gekozen voor handhaving van het fourneersysteem, terwijl voor de eerste aanleg, op advies van de NVvR, is overgestapt op het systeem dat thans bij de kantongerechten geldt en waarin op de griffie een dossier met originele stukken wordt gevormd. De derde uitzondering, de uitsluiting van artikel 2.4.7, is ontleend aan het huidige artikel 347, tweede lid, Rv.

De Tweede Titel is voorts in hoger beroep slechts van overeenkomstige toepassing «voor zover uit deze Titel, dan wel uit een andere wettelijke regeling niet anders voortvloeit». De Zevende Titel bevat zelf uiteraard de meeste afwijkingen; sommige daarvan impliceren ook weer dat bepaalde onderdelen van de Tweede Titel buiten toepassing blijven. Zo is artikel 2.4.8 uiteraard niet van toepassing, omdat uit artikel 347 Rv al blijkt dat in hoger beroep geen conclusie van repliek wordt genomen. Bij het anders voortvloeien «uit een andere wettelijke regeling» kan bijvoorbeeld worden gedacht aan artikel 69 R.O., dat voor de gerechtshoven strikt genomen een van de Tweede Afdeling van de Tweede Titel afwijkende regeling van de relatieve bevoegdheid bevat. Die regel impliceert dat de meeste bepalingen van de genoemde Tweede Afdeling in hoger beroep niet rechtstreeks van toepassing zijn.

S

Artikel 353a stemt zakelijk overeen met het huidige artikel 284 Rv. Zie over het roeyement verder de Twaalfde Afdeling van de Tweede Titel en de toelichting daarop.

T

Zoals hierboven in de toelichting op artikel 353 werd vermeld, is het de bedoeling dat voor de gerechtshoven het fourneersysteem wordt gehandhaafd. Artikel 354 legt dit uitdrukkelijk vast. Het artikel wijkt af van artikel 2.11.1, dat alleen voor de eerste aanleg geldt.

U en V

Wijzigingen in de artikelen 355 en 356 die voortvloeien uit de eerder genoemde vereenvoudiging van het stelsel van de tussenvonnissen.

W

Dit artikel is nieuw. Het voorziet in een leemte die was ontstaan door schrapping in 1954 van het vroegere artikel 358²⁶⁰ en waarin onder het huidige recht op de hier aangegeven wijze is voorzien door een recente uitspraak van de Hoge Raad.²⁶¹

X

In de hier opgenomen nieuwe artikelen 358 tot en met 363 is globaal te vinden hetgeen thans in de artikelen 429n tot en met 429q staat. Zie ook de inleidende opmerkingen bij het onderhavige Artikel II.

Aandacht verdient de wijziging van de appeltermijn voor verzoekschrift-procedures, zoals voorgesteld in artikel 358, tweede lid; zie hierover ook het algemeen deel van deze toelichting, paragraaf 2.1.4.7, waar is

ingegaan op het streven om in dit wetsvoorstel appeltermijnen (en andere termijnen) zo veel mogelijk te harmoniseren. Daarin past ook de hier voorgestelde verlenging van de bedoelde termijn van twee maanden naar drie maanden. Er is geen werkelijk steekhoudende reden voor een verschil in appeltermijn tussen verzoekschrift- en dagvaardingsprocedures, terwijl daarentegen de mogelijkheid dat men zich vergist, door gelijktrekking afneemt.

De aandacht verdient voorts dat in het tweede lid van artikel 358 het aanvangstijdstip van de termijn voor hoger beroep is gewijzigd: dit tijdstip is niet meer, zoals thans nog in artikel 429n Rv, de dagtekening van de beschikking, maar de dag van de uitspraak. Deze wijziging hangt samen met de in artikel 1.3.9, eerste lid, voor vonnissen en beschikkingen voorgeschreven openbare uitspraak, die op haar beurt weer voortkomt uit het feit dat bij de herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht in artikel 429k Rv is opgenomen dat in verzoekschrift-procedures steeds een openbare uitspraak plaatsvindt, in verband waarmee tevens artikel 429n Rv in dezelfde zin is gewijzigd.

Het aan het slot van artikel 429n, tweede lid, Rv gebruikte woord «verschenen» is vervangen door: opgeroepen. Het verdient de aandacht dat ten gevolge hiervan een ruimere kring van personen een afschrift van het beroepschrift zal ontvangen. Dit houdt verband met de nieuwe regeling van artikel 361, derde en vierde lid, Rv.

Het bepaalde in het huidige artikel 429q, eerste lid, is (te zamen met de materie van artikel 344a) overgebracht naar artikel 1.2.2.

Voorts bevat artikel 361 twee nieuwe leden die verband houden met de in de praktijk gebleken behoefte dat in een appelprocedure voor het indienen van verweerschriften een termijn geldt. Het wordt als minder gelukkig ervaren wanneer in deze procedures pas tijdens de behandeling blijkt dat er een verweerschrift wordt ingediend. Deze wijziging was ook reeds opgenomen in de Wet herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht. In verband met de harmonisering van termijnen is de termijn hier van zes weken teruggebracht naar vier weken.

Artikel 362 is nieuw. Het is de verzoekschriftprocedure-pendant van artikel 357.

Artikel 363 is vrijwel het oude artikel 429q, zesde lid, Rv.

Y

Het vervallen van de Achtste Titel (Van revisie) is hierboven bij de inleidende opmerkingen bij het onderhavige Artikel II toegelicht.

AA

Hierboven bij de inleidende opmerkingen bij het onderhavige Artikel II is al even ingegaan op deze nieuwe Tiende Titel, die is ontleend aan het advies van de Adviescommissie voor het burgerlijk procesrecht van 1992. Ook de thans volgende toelichting is aan dat advies ontleend.

De Tiende Titel van Boek I met het opschrift «Van requeste civiel» is in 1838 in het Wetboek opgenomen en sindsdien niet materieel gewijzigd. Deze Titel is grotendeels een vertaling van de artikelen 480–504 van de Franse Code de Procédure Civile van 1806. Bij de invoering van de NCPC in 1975 is de regeling in Frankrijk ingrijpend gewijzigd. Hetzelfde geldt voor het Belgische recht waar, bij de vervanging in 1969 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering door het Ger. Wetb., ook de regeling van het request civiel geheel is herzien.

Ook in Nederland is reeds lang herziening van de regeling van het request civiel bepleit. In het ontwerp voor een nieuw Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering van 1865, dat zonder gevolg is gebleven, werd de regeling geheel veranderd. Niettemin werden de voorgestelde wijzigingen in de regeling van het request-civiel met instemming

ontvangen door Schenkenberg van Mierop²⁶² en van Boneval Faure.²⁶³ Ook in het Ontwerp 1920 werd een herziening van de regeling voorgesteld. Nadien is door Cleveringa²⁶⁴ opnieuw wijziging bepleit. G. J. Scholten²⁶⁵ heeft zich daarbij aangesloten. Th. B. ten Kate²⁶⁶ heeft de gebreken van de huidige regeling nader onderzocht en voorstellen voor verbetering gedaan.

Ook thans bestaat in de literatuur overeenstemming over de ondeugdelijkheid van de regeling en de wenselijkheid haar te herzien.

Bij de parlementaire behandeling van de wijziging van de regeling van de civiele cassatie, werd van de zijde van de Tweede Kamer voorgesteld ook de regeling van het request civiel aan te passen. Bij memorie van antwoord van 4 december 1962²⁶⁷ werd dit door de Regering afgewezen met het argument, dat het niet gewenst leek de regeling van het request civiel slechts incidenteel te wijzigen. In het kader van een geleidelijke modernisering van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zou te zijner tijd ook de aan request civiel gewijde titel voor een grondige herziening in aanmerking komen.

De belangrijkste bezwaren tegen de huidige regeling zijn de volgende.

1. In de literatuur bestaat sinds jaar en dag overeenstemming, dat verzuimen van de rechter als bedoeld in artikel 382, onder 2–6, dienen te worden geredresseerd door de aanwending van een gewoon rechtsmiddel en geen grond voor request civiel dienen op te leveren. Reeds in de Ontwerpen tot herziening van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering van 1865 en 1920 werd voorgesteld die gronden te schrappen.

2. De in artikel 382, onder 2–6, bedoelde verzuimen van de rechter scheppen – afgezien van artikel 399 Rv – de mogelijkheid daartegen op te komen zowel door het instellen van beroep in cassatie, als door het instellen van het buitengewone rechtsmiddel van request civiel. De mogelijkheid van samenloop van de beide rechtsmiddelen bij verschillende rechters tegen hetzelfde vonnis, is een bron van ongewenste complicaties.

3. De eis van artikel 382 Rv dat alleen vonnissen in laatste ressort gewezen herroepen kunnen worden, maakt in een aantal gevallen herroeping onmogelijk, hoewel die herroeping op zichzelf gerechtvaardigd zou zijn. Men denke aan gevallen waarin, na het verstrijken van de termijn voor hoger beroep, wordt ontdekt dat de uitspraak door bedrog in de procedure is verkregen, dat stukken van beslissende aard zijn achtergehouden of dat stukken die in het geding zijn gebracht, vals zijn. De herroeping van het vonnis kan dan niet worden gevorderd, omdat het niet in laatste ressort – in hoogste feitelijke instantie – is gewezen.

4. Artikel 385 Rv eist, dat de herroeping wordt gevorderd binnen drie maanden nadat het vonnis is gewezen, behoudens de uitzondering in artikel 387 Rv voor de gronden genoemd in artikel 382, onder 1, 7 en 8, Rv. Deze eis betekent dat de herroeping moet worden gevorderd voordat de termijn voor het instellen van cassatie is verstreken. Daarmee heeft de partij die door het vonnis is bezwaard de keus tussen het gewone rechtsmiddel van cassatie en het buitengewone rechtsmiddel van herroeping. Hij kan zelfs beide rechtsmiddelen instellen, wat leidt tot de hiervoor onder het als tweede bezwaar vermelde onwenselijke samenloop van beide rechtsmiddelen.

5. De wet voorziet niet in de mogelijkheid van request civiel tegen beschikkingen, ook niet in procedures die weliswaar met een verzoekschrift worden ingeleid, maar niettemin van contentieuze aard zijn. Dit is een gemis dat zich sterker doet voelen naarmate voor meer gevallen de verzoekschriftprocedure wordt voorgeschreven.

6. Een eenvoudige mogelijkheid om kennelijke vergissingen in een rechterlijk vonnis te verbeteren, kent ons recht niet. Rectificatie kan alleen worden verkregen door in beroep te gaan of door middel van request civiel, indien het vonnis in laatste feitelijke instantie is gewezen en de

vergissing tevens een van de gronden van artikel 382, onder 2–6, Rv oplevert. Bij de herziening van de regeling van de arbitrage in 1986 is wel een mogelijkheid ingevoerd tot herstel van een kennelijke rekenfout of schrijffout in het arbitrale vonnis. Zie artikel 1060, eerste lid, Rv. Het is wenselijk om tegelijk met een nieuwe regeling van het request civiel tevens de mogelijkheid te scheppen tot verbetering van kennelijke vergissingen in een vonnis of beschikking, indien die zich voor eenvoudig herstel lenen. In dit wetsvoorstel is deze mogelijkheid tot verbetering opgenomen in artikel 1.3.11 en aldaar toegelicht.

Het wetsvoorstel beoogt de hiervoor genoemde bezwaren tegen de huidige regeling op te heffen door – in aansluiting op andere moderne regelingen – de regeling ingrijpend te wijzigen.

De gronden voor de herroeping van een vonnis worden beperkt tot de gevallen die thans in artikel 382, onder 1, 7 en 8, Rv zijn genoemd, te weten bedrog in het geding, achterhouden van stukken van beslissende aard en valsheid van stukken waarop het vonnis berust. De gronden genoemd in artikel 382, onder 2–6, Rv komen ook in andere moderne regelingen van de herroeping van vonnissen niet meer voor. Men zie artikel 1068 Rv dat voor de herroeping van een arbitraal vonnis dezelfde gronden kent als dit wetsvoorstel en voor België artikel 1133 Ger. Wetb., voor Frankrijk artikel 595 NCPC en voor Duitsland §579 ZPO. Door de schrapping van de gronden genoemd in artikel 382, onder 2–6, Rv, die ook reden voor het instellen van beroep in cassatie kunnen opleveren, wordt samenloop van de vordering tot herroeping met beroep in cassatie vermeden.

Een ander belangrijk uitgangspunt van het wetsvoorstel is dat herroeping van een vonnis slechts kan worden gevorderd, nadat het in kracht van gewijsde is gegaan. Dat betekent dat, zolang een gewoon rechtsmiddel mogelijk is, de weg van het buitengewone rechtsmiddel van herroeping niet open staat. De vernietiging van het vonnis kan dan immers door de aanwending van een gewoon rechtsmiddel worden bereikt.

Met de eis dat herroeping van een vonnis alleen kan worden gevorderd van vonnissen die in kracht van gewijsde zijn gegaan, volgt het wetsvoorstel de unanieme opvatting van de schrijvers, alsmede de wetgeving in de ons omringende landen. Zie bij voorbeeld artikel 1132 Ger. Wetb., artikel 593 NCPC en §578 ZPO.

In het wetsvoorstel is het instellen van het rechtsmiddel mogelijk tegen elk vonnis dat berust op een grond, die het voor herroeping vatbaar maakt en dat in kracht van gewijsde is gegaan, ongeacht of het in eerste dan wel in hoogste ressort is gewezen. De eis van «laatste ressort» in het huidige artikel 382 Rv berust op het – op zichzelf juiste – uitgangspunt, dat geen request civiel moet openstaan indien tegen de onjuistheid van het vonnis kan worden opgekomen door de aanwending van een gewoon rechtsmiddel. In de gevallen waarvoor het buitengewone rechtsmiddel van de herroeping juist van belang is, zoals indien in het geding bedrog is gepleegd of valse stukken zijn overgelegd of stukken van beslissende aard zijn achtergehouden, is de eis dat een gewoon rechtsmiddel is ingesteld alleen reëel, indien de verliezende partij tijdig het bedrog, de valsheid van de stukken of de achterhouding van stukken heeft ontdekt. Indien eerst na het verstrijken van de voor het gewone rechtsmiddel bepaalde termijn, het bedrog enzovoort wordt ontdekt, heeft zij onder de huidige regeling geen mogelijkheid meer om de herroeping van het vonnis te bewerkstelligen. In de Franse en Belgische wet is het vereiste van «laatste ressort» eveneens geschrapt. De Duitse wet stelt het evenmin.

De bijzondere grond voor request civiel die thans in artikel 383 Rv is opgenomen, te weten dat een minderjarige in een procedure niet verdedigd is geweest, komt in het wetsvoorstel te vervallen. De bescherming die de minderjarige nodig heeft, moet hij vinden in het

materiële recht. De ouders of de voogd van het kind dienen er op toe te zien, dat de minderjarige de bescherming die het recht hem biedt ook daadwerkelijk geniet, zoals door het zorgen voor rechtsbijstand. Schieten zij hierin te kort, dan zijn zij als ouder of als voogd tegenover de minderjarige aansprakelijk voor hun tekortkoming. Een grond voor herroeping van vonnissen die bij verstek tegen de minderjarige zijn gewezen, levert dat verzuim echter niet op. Ook in het Franse en het Belgische recht is deze bijzondere grond voor request civiel komen te vervallen. In het Duitse recht heeft zij nooit bestaan.

Naar huidig recht is request civiel alleen mogelijk tegen vonnissen. Dientengevolge kunnen beschikkingen in beginsel niet worden herroepen. Dat is onwenselijk, nu de verzoekschriftprocedure op het terrein van het familierecht ook voor rechtsbetrekkingen in geschil is voorgeschreven. Het wetsvoorstel geeft daarom het buitengewone rechtsmiddel van de herroeping ook voor beschikkingen. Zie de voorgestelde artikelen 390 en 391. Wel is een uitzondering gemaakt voor beschikkingen waarvan de aard zich tegen herroeping verzet. Daarbij denke men aan beschikkingen waarvan, indien zij berusten op onjuiste gegevens, steeds wijziging kan worden verzocht, zoals alimentatiebeschikkingen. Beschikkingen waarbij verlof tot het leggen van beslag wordt verleend, verzetten zich eveneens naar hun aard tegen herroeping; de beslagene kan tegen een beslag waarvoor het presidiaal verlof met ongeoorloofde middelen is verkregen, opkomen door de opheffing daarvan in kort geding te vorderen.

Opschrift

In het opschrift van de Titel is de term «request civiel» vervangen door «herroeping». De term «request civiel» wekt de onjuiste indruk dat ook de herroeping van vonnissen bij verzoekschrift moet worden verzocht. De term «herroeping» wordt ook in het opschrift van de nieuwe Belgische regeling gebezigd.

Artikel 382

Voor de eis dat het vonnis waarvan de herroeping wordt gevorderd, in kracht van gewijsde moet zijn gegaan, zie men hierboven de inleidende opmerkingen bij de onderhavige nieuwe Tiende Titel, waar tevens is uiteengezet dat de wijziging zowel een beperking als een uitbreiding inhoudt. De beperking bestaat hierin, dat de herroeping niet kan worden gevorderd voordat het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan. Daarmee is tevens het probleem van de samenloop van cassatie en request civiel opgelost. Anderzijds is sprake van uitbreiding, doordat niet meer de eis wordt gesteld, dat het vonnis in hoogste ressort is gewezen.

Het middel is toegelaten tegen alle vonnissen die in kracht van gewijsde zijn gegaan. Voor het maken van een uitzondering voor vonnissen die in kort geding zijn gewezen, bestaat geen goede grond. Door de grote ontwikkeling van de procedure in kort geding, waarbij diep ingrijpende en feitelijk niet of moeilijk te redresseren beslissingen worden gegeven, kan ook daar de behoefte aan het rechtsmiddel van de herroeping bestaan. Voor de vraag welke rechter bevoegd is kennis te nemen van een vordering tot herroeping van een kort geding vonnis, zie het voorgestelde artikel 384.

Uitspraken van de Hoge Raad zijn ook vatbaar voor herroeping, in zoverre de Hoge Raad niet als cassatierechter, maar als in hoogste ressort over de feiten oordelende rechter heeft beslist.²⁶⁸ Voor de bevoegde rechter, indien de Hoge Raad na vernietiging ten principale recht heeft gedaan, zie men het voorgestelde artikel 384.

Zie voor de beperking van de gronden voor herroeping tot die, welke thans in artikel 382, 1, 7 en 8, Rv zijn vermeld, het algemeen deel van deze

toelichting, paragraaf 2.1.4.12. Deze gronden zijn ook behouden in artikel 1133 Ger. Wetb., in artikel 595 NCPC en in artikel 1068 Rv.

In het voorgestelde artikel 382, onder a, is gekozen voor schrapping van «arglist» naast het begrip «bedrog». Een materiële wijziging is daarmee niet beoogd. Het begrip «bedrog» wordt, in overeenstemming met de literatuur, door de rechtspraak ruim uitgelegd en is niet onderworpen aan beperkingen die in het overeenkomstenrecht voor de uitleg van het begrip worden aangelegd. Daaronder valt ook het uitlokken van een valse getuigenverklaring.

Ook overigens is geen materiële wijziging beoogd. Het huidige artikel spreekt van «procedures», terwijl het wetsvoorstel de voorkeur geeft aan «geding». Enige beperking is daarmee niet beoogd. De eis dat het bedrog in het geding moet zijn gepleegd, wordt in de rechtspraak ruim uitgelegd, aldus dat niet nodig is dat het bedrog in de eigenlijke proceshandelingen is gepleegd. Ook bedrog in bij voorbeeld de correspondentie tussen partijen of hun advocaten kan daaronder begrepen zijn.²⁶⁹ Voor een beperking bestaat geen goede grond.

De in de voorgestelde tekst vermelde gronden onder b en c beogen evenmin een materiële wijziging te brengen in de nu onder 7 en 8 opgenomen gronden voor herroeping. De wijzigingen zijn hoofdzakelijk van tekstuele aard.

De onder c opgenomen grond (achterhouden van stukken van beslissende aard) is niet verruimd op de wijze als in artikel 1068, eerste lid, onder c, Rv voor de arbitrage is gebeurd. Daarbij moet worden bedacht, dat over de herroeping van een arbitraal vonnis wordt beslist door het gerechtshof, niet door arbiters zelf. Daarom is voor herroeping van een arbitraal vonnis voldoende geoordeeld, dat de achtergehouden stukken «op de beslissing van het scheidsgerecht van invloed zouden zijn geweest, zonder dat behoeft te worden vastgesteld hoe de beslissing zou zijn uitgevallen, indien arbiters die stukken hadden gekend». In de in het wetsvoorstel voorgestelde procedure (artikel 384 en artikel 387) wordt de vraag of de uitspraak anders zou zijn geweest indien de stukken niet waren achtergehouden, beoordeeld door de rechter van wiens vonnis de herroeping wordt gevorderd. Deze kan derhalve beoordelen of de stukken van «beslissende aard» zijn. In hoeverre de beslissing van het oorspronkelijke geschil uiteindelijk anders moet uitvallen wordt, na voortgezet debat tussen partijen, door hem in de heropende procedure beslist. Zie de artikelen 387 en 388.

Gehandhaafd is de eis dat de stukken «door toedoen» van de wederpartij zijn achtergehouden. Daarvoor is naar huidig recht niet vereist, dat zij opzettelijk zijn achtergehouden. Het achterhouden behoeft geen bedrieglijk karakter te hebben. Daardoor onderscheidt deze grond zich van in het geding gepleegd bedrog.

Voor de schrapping van de thans in artikel 383 Rv opgenomen grond voor request civiel, dat in de procedure een minderjarige partij was die niet was verdedigd, wordt verwezen naar de inleidende opmerkingen bij deze Titel.

Artikel 383

De termijn voor het aanwenden van het rechtsmiddel is drie maanden gebleven. Voor een verkorting tot twee maanden als in artikel 596 NCPC of een verlenging tot zes maanden als in artikel 1136 Ger. Wetb. bestaat onvoldoende grond.

In geval van bedrog in het geding loopt de termijn vanaf de ontdekking daarvan. In beginsel is het bedrog eerst ontdekt, nadat de partij die bedrogen is, beschikt over het bewijs dat het is gepleegd. Voordien zal in het algemeen nog slechts sprake zijn van een gerezen verdenking.

Bepaald is dat de termijn niet aanvangt voordat het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan. Daarmee wordt voorkomen, dat de termijn ten dele

samenloopt met de termijn voor het instellen van hoger beroep in gevallen waarin het bedrog wordt ontdekt voordat het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan.

Het buitengewone rechtsmiddel van herroeping dient in een afzonderlijk geding te worden ingesteld met inachtneming van het in artikel 385 bepaalde. Daaruit vloeit voort dat het bijzondere rechtsmiddel van de vordering tot herroeping niet bij wege van een vordering in reconventie in een later geding tussen partijen kan worden geldend gemaakt.

Artikel 384

Over de vordering tot herroeping wordt geoordeeld door de rechter die in laatste feitelijke instantie over de zaak heeft geoordeeld.

Een uitzondering is gemaakt voor het geval de Hoge Raad na vernietiging van het vonnis of arrest ten principale recht doet. Blijkt nadien dat zich een van de gronden voor herroeping heeft voorgedaan, die in de feitelijke instanties niet is ontdekt, dan zal de vordering moeten worden ingesteld bij de rechter die in laatste feitelijke instantie heeft geoordeeld. Heeft echter de Hoge Raad zelf in cassatie een feitelijke beslissing gegeven naar aanleiding van een eigen feitelijk onderzoek – men denke aan een beslissing over de tijdigheid van de cassatiedagvaarding of een beslissing op het verweer in cassatie, dat het beroep niet ontvankelijk is, omdat in het arrest of vonnis waartegen het cassatieberoep is ingesteld, door de eiser is berust, of aan een beslissing over de kosten van de cassatieprocedure – dan zal de vordering tot herroeping van het arrest van de Hoge Raad bij hem als laatste feitenrechter moeten worden ingesteld.

Geen bijzondere regeling met betrekking tot de bevoegdheid behoeft het geval, dat de Hoge Raad de zaak na vernietiging heeft verwezen. Dan is immers in de regel de rechter naar wie de Hoge Raad de zaak heeft verwezen, de rechter die in laatste feitelijke instantie over de zaak oordeelt en derhalve bevoegd van de vordering tot herroeping kennis te nemen.

Wel is een uitzondering op de hoofdregel gemaakt voor het geval de herroeping wordt gevorderd van een vonnis van de president in kort geding. De vordering moet dan worden ingesteld bij de rechtbank, omdat de procedure voor de president in kort geding zich niet goed leent voor een onderzoek naar de gegrondheid van de vordering tot herroeping van zijn vonnis.

Artikel 385

Op het geding zijn de regels voor de gewone dagvaardingsprocedure in eerste aanleg van toepassing, ongeacht of het voor de rechtbank, het hof of de Hoge Raad wordt gevoerd. De toepasselijkheid van de regels voor de gewone dagvaardingsprocedure betekent overigens niet, dat het geding in alle opzichten een gewoon geding is: hoger beroep staat tegen de uitspraak waarbij het geding wordt heropend, niet open. Zie artikel 388.

Artikel 386

Door de instelling van de vordering tot herroeping, wordt de tenuitvoerlegging van het vonnis niet geschorst. Wel kan de eiser tot herroeping die schorsing vorderen voor de rechter die over de herroeping oordeelt.

De schorsingsbevoegdheid van de rechter die over de zaak moet oordelen, staat niet in de weg aan de bevoegdheid van de president in kort geding om in spoedeisende gevallen de executie desgevorderd te schorsen.

Artikel 387

In het huidige stelsel van de wet leidt de aanneming van het request civiel steeds tot vernietiging van het vonnis met de onmiddellijk intredende verplichting de gevolgen daarvan ongedaan te maken. Eerst daarna wordt in een vervolprocedure opnieuw beslist over de oorspronkelijke zaak. In het ontwerp is gekozen voor een stelsel, waarbij de gegrondbevinding van de vordering tot herroeping niet automatisch leidt tot vernietiging van de uitspraak waarvan de herroeping is gevorderd, maar tot heropening van het geding. Dit stelsel is bij mij bepleit door Ten Kate²⁷⁰, en is ook het in Duitsland geldende stelsel. Zie § 590 ZPO. Aldus wordt bereikt, dat niet meer in twee fasen over de zaak wordt geoordeeld, maar dat de oorspronkelijke zaak, met inachtneming van de beslissing over de gegrondheid van het daartegen aangevoerde rechtsmiddel van herroeping, opnieuw wordt beoordeeld en beslist. Dat brengt mee, dat partijen hun stellingen en verweren moeten kunnen wijzigen en aanvullen. Het is uiteraard mogelijk dat bij een hernieuwde beoordeling van de zaak de rechter tot de conclusie komt dat de eindbeslissing in het vonnis waarvan de herroeping is gevorderd, juist was. De vordering tot herroeping van dat vonnis zal dan worden afgewezen.

De heropening van het geding zal in voorkomende gevallen kunnen worden beperkt tot een deel daarvan. Dat zal zich voornamelijk voordoen indien bij het vonnis over meer van elkaar onafhankelijke vorderingen is beslist, terwijl de grond voor herroeping slechts een van die vorderingen betreft. Veelal echter vormt het feitencomplex waarop de vorderingen berusten één geheel en is splitsing van het geding in een deel dat heropend wordt en een deel dat niet heropend wordt, onwenselijk. Daardoor worden partijen en de rechter immers bij voorbaat beperkt in het verbinden van rechtsgevolgen aan de juist gebleken grond voor herroeping.

Artikel 388

De heropening van het geding betekent, dat de juistheid van het vonnis tenminste aan gerechte twijfel onderhevig is. Het vonnis is dan niet meer een deugdelijke titel voor executie. Vandaar dat bepaald is, dat de tenuitvoerlegging van rechtswege wordt geschorst door het vonnis waarbij het geding is heropend. Wordt het geding slechts gedeeltelijk heropend, dan blijft het vonnis voor het overige deel voor tenuitvoerlegging vatbaar.

Het vonnis waarbij het geding is heropend is niet vatbaar voor hoger beroep, noch voor herroeping. Heeft de gedaagde verstek laten gaan, dan wordt bij verstekvonnis over de vordering tot herroeping beslist. De rechter zal dan met behoedzaamheid moeten beoordelen of de aangevoerde grond de heropening van het geding rechtvaardigt. Tegen dit vonnis is verzet toegelaten. Cassatieberoep tegen het vonnis waarbij het geding is heropend, is evenmin uitgesloten.

Artikel 389

Dit artikel heeft betrekking op het vonnis in het heropende geding. Indien na de heropening van het geding en na voortgezet debat van partijen, blijkt dat het aangevochten vonnis niet in stand kan blijven, wordt het herroepen en wordt tevens opnieuw beslist over de zaak. Blijkt echter, dat het vonnis, ook met inachtneming van de juist bevonden grond voor herroeping, toch in stand moet blijven, dan blijft herroeping achterwege.

Wordt het vonnis herroepen, dan zal de in het ongelijk gestelde partij in de kosten worden veroordeeld. Blijft het vonnis, na heropening van het geding en herbeoordeling van de zaak uiteindelijk in stand, dan zal de

partij die veroorzaakt heeft, dat een grond voor de herroeping van het vonnis bestaat, krachtens artikel 2.11.9 kunnen worden veroordeeld in dat deel van de kosten van de procedure dat daardoor is veroorzaakt.

Hoger beroep en cassatieberoep tegen het eindvonnis waarin aan de gegrondbevinding van de vordering tot herroeping gevolgen worden verbonden, staat open krachtens de gewone regels voor beroep en cassatie. De beperking van de rechtsmiddelen van het voorgestelde artikel 388 heeft alleen betrekking op het vonnis waarbij het geding wordt heropend.

In de gevallen waarin de vordering tot herroeping krachtens het voorgestelde artikel 382 wordt toegewezen, zal sprake zijn van onrechtmatig handelen van de wederpartij, indien deze bedrog in het geding heeft gepleegd. Bij de andere gronden voor herroeping (achterhouden van stukken van beslissende aard, valsheid van stukken) behoeft de uitspraak dat die gronden aanwezig zijn niet te impliceren dat de wederpartij onrechtmatig heeft gehandeld. Een bijzondere regeling voor de vordering tot vergoeding van de onrechtmatig toegebrachte schade is niet nodig en in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ook niet op haar plaats.

Artikel 390

Voor de wenselijkheid van de mogelijkheid van herroeping van beschikkingen, zie de inleidende opmerkingen bij de onderhavige Titel.

De gronden voor de herroeping van beschikkingen zijn dezelfde als voor die van vonnissen. De eis dat zij in kracht van gewijsde moeten zijn gegaan, kan voor beschikkingen niet worden gesteld, omdat beschikkingen veelal geen kracht van gewijsde hebben. Analogische toepassing van die eis voor beschikkingen brengt mee, dat het verzoek tot herroeping slechts kan worden gedaan, indien voor degene die de herroeping verzoekt geen beroep meer open staat.

Behalve de oorspronkelijke verzoeker kan ook een belanghebbende de herroeping verzoeken. Als belanghebbende is aan te merken degene die als zodanig is verschenen of opgeroepen, dan wel door bedrog in de procedure niet verschenen of opgeroepen is. In gevallen waarin de wet slechts aan een beperkte groep van belanghebbenden rechtsmiddelen toekent, kan alleen een tot die groep behorende belanghebbende de herroeping verzoeken.

Zoals reeds in de inleidende opmerkingen uiteen is gezet, hangt het van de aard van de beschikking af of herroeping daarvan mogelijk is. Er is van afgezien om in de wet een min of meer precies criterium neer te leggen voor de afbakening van beschikkingen die naar hun aard wel en niet voor herroeping vatbaar zijn. De ongelijksoortigheid van de gevallen waarin de verzoekschriftprocedure is voorgeschreven en de uitbreiding van de gevallen waarin de dagvaardingsprocedure wordt vervangen door de verzoekschriftprocedure, maken dat onmogelijk.

De wijze van procederen in een procedure die strekt tot herroeping van een beschikking is die van de verzoekschriftprocedure.

Artikel 391

De bepalingen over de herroeping van vonnissen zijn van overeenkomstige toepassing verklaard op de procedure tot herroeping van beschikkingen. Een uitzondering is slechts gemaakt voor het voorgestelde artikel 385, dat speciaal ziet op dagvaardingsprocedures.

De analogische toepasselijkheid van de bepalingen van de Eerste Afdeling van de Tiende Titel brengt mee, dat op dezelfde gronden, onder dezelfde voorwaarden en binnen dezelfde termijn en met dezelfde gevolgen de herroeping van beschikkingen kan worden verzocht.

CC

De schrapping van artikel 401 Rv vloeit voort uit het verdwijnen van preparatoire vonnissen als aparte categorie van tussenvonnissen in de regeling van de rechtsgang in eerste aanleg; zie met name artikel 2.11.4 en de toelichting op dit artikel.

EE

De cassatietermijn voor erfgenamen die van het recht van beraad gebruik maken, is omgezet van één maand naar vier weken na afloop van de daarvoor gestelde termijn; zie het algemeen deel van deze toelichting, paragraaf 2.1.4.7.

FF

Het vijfde lid van artikel 407 kon vervallen in verband met het algemene artikel 1.6.17, eerste lid.

GG

Het nieuwe lid is noodzakelijk omdat ook in cassatie behoefte bestaat aan de mogelijkheid het originele procesdossier in eerste aanleg in te zien. Vergelijk Artikel II, onder M, en de toelichting daarop.

JJ

Zie ook de inleidende opmerkingen bij het onderhavige Artikel II. Om dezelfde redenen als die welke hierboven in de toelichting bij de wijziging van artikel 353 Rv (zie onderdeel R) staan vermeld, moest ook de reeks van onderwerpen die voor de cassatieprocedure van overeenkomstige toepassing moesten worden verklaard, worden uitgebreid.

MM

De cassatietermijn voor beschikkingen wordt evenals die voor vonnissen gesteld op drie maanden; vergelijk deze toelichting, onder 2.1.4.7.

NN

De functie van deze tweede zin wordt nu ook voor de cassatieprocedure overgenomen door het algemene artikel 1.3.9, eerste lid.

ARTIKEL III

Wijzigingen van het Tweede Boek

De wijzigingen in het nog pas in 1992 vernieuwde²⁷¹ executierecht (het Tweede Boek) zijn uiterst beperkt. Het gaat slechts om enkele verschuivingen van onderwerpen en om wijzigingen van verwijzingen. Slechts enkele onderdelen behoeven afzonderlijke toelichting.

B

Het huidige artikel 438a Rv is verplaatst naar artikel 1.6.17, tweede lid. Het nieuwe artikel 438a bevat onderdelen van de algemene regeling van de verzoekschriftprocedure die uitsluitend van belang zijn voor het executierecht. De hernieuwde vaststelling van deze algemene regeling in

de Derde Titel van het Eerste Boek vormde aanleiding, deze onderdelen alsnog over te brengen naar een meer geëigende plaats: de onderhavige Eerste Titel van het Tweede Boek die als opschrift heeft: Algemene regels. Het gaat in casu om de huidige artikelen 429c, twaalfde lid, en 429d, vierde lid, Rv.

C

Het nieuwe artikel 438b is reeds toegelicht bij artikel 1.6.18. Het gaat hier om overplaatsing van het bepaalde in het huidige artikel 14 Rv, voor zover dat artikel betrekking had op executiehandelingen die geen exploitatie zijn.

G

Het besluit waarnaar deze artikelen verwijzen, komt te vervallen. Het wordt in feite opgenomen in de Derde Afdeling van de Derde Titel van het Eerste Boek. In verband daarmee wordt het in dat besluit voor deze artikelen geregelde in deze artikelen zelf opgenomen.

ARTIKEL IV

Wijzigingen van het Derde Boek

Ook de wijzigingen in het Derde Boek zijn in aantal en inhoud bescheiden. Slechts enkele onderdelen behoeven afzonderlijke toelichting.

A en B

De nieuwe regeling van de relatieve bevoegdheid in Afdeling 2.2, alsmede het al bestaande artikel 767 Rv over het zogenaamde «forum arresti», maken veel van het thans in de artikelen 635 en 637 Rv bepaalde overbodig. Het gaat voor wat de bevoegdheid betreft in wezen slechts om twee extra (aanvullende) bevoegdheidscriteria, namelijk voor aanvaringen (artikel 635 Rv) de plaats waar het schip te boek staat, en voor hulpverlening (artikel 637) eveneens de plaats waar het schip te boek staat, alsmede de plaats waar de hulp is verleend. Alleen deze twee criteria vloeien niet reeds uit andere bepalingen over de relatieve bevoegdheid voort.

Men bedenke overigens dat deze artikelen ook van belang zijn en blijven voor de internationale rechtsmacht van de Nederlandse rechter. Men zie artikel 1.1.10 en de toelichting op dit artikel.

K

Zie ook hierboven het in Artikel III, onderdeel B, toegelichte nieuwe artikel 438a. Om dezelfde redenen worden de daarvoor relevante gedeelten van artikel 429d, vierde lid, Rv overgebracht naar het nieuwe artikel 710a in de onderhavige Afdeling met algemene bepalingen die gelden voor middelen tot bewaring van zijn recht.

N

Zie hierboven onder K. Ook deze toevoeging vloeit voort uit de opsplitsing en overplaatsing van artikel 429d, vierde lid, Rv.

P

In het huidige artikel 803 Rv is een voorschrift opgenomen dat overbodig wordt door het algemenere artikel 1.3.4 van het onderhavige wetsvoorstel. De opengevallen plaats wordt benut voor een nieuw artikel 803 Rv dat thans is opgenomen in artikel 429g, tweede lid, en waaraan zijn toegevoegd: vaderschap en afstamming van kinderen en omgang met minderjarigen. Nu het eerste lid van laatstgenoemd artikel echter opgaat in het algemenere artikel 1.3.9, eerste lid, over het beginsel van de openbaarheid van terechtzittingen, is er aanleiding de onderhavige, alleen voor zaken op het terrein van het personen- en familierecht geldende uitzondering, over te brengen naar die plaats in het Derde Boek waar voor die zaken algemene procesregels zijn opgenomen.

Q

Voor de verlenging van de onderhavige appeltermijn van twee maanden tot drie maanden gelden dezelfde overwegingen als hierboven aangevoerd in de toelichting bij het nieuwe artikel 358, tweede lid. Korteheidshalve wordt daarnaar verwezen.

S

Zie artikel 1.1.4.

V

Het nieuwe vijfde lid van artikel 818 Rv heeft de zelfde achtergrond als het hierboven in onderdeel P toegelichte nieuwe artikel 803 Rv.

W

Zie voor de verlenging van de appeltermijn tot drie maanden hierboven de toelichting bij het nieuwe artikel 358, tweede lid, en bij de identieke wijziging van artikel 806 Rv.

X

Zie artikel 1.1.4.

CC

Zie de toelichting op artikel 1.3.8.

HH, II, JJ, en NN

In de slottitels van het Derde Boek komen enkele procedures voor die in eerste aanleg niet bij de rechtbank, maar bij het gerechtshof dienen. De nieuwe Tweede en Derde Titel van het Eerste Boek hebben, anders dan hun voorgangers (de huidige Derde Titel en Twaalfde Titel), alleen betrekking op de rechtsgang in eerste aanleg *voor de rechtbank*. Hierdoor dreigde voor enkele procedures die in eerste aanleg bij het gerechtshof dienen, een leemte te ontstaan die door de in deze onderdelen gegeven aanvullingen wordt opgevuld.

Het voorgestelde nieuwe achtste lid van artikel 1001 verklaart artikel 2.8.34 niet van toepassing op deze procedure voor de Ondernemingskamer, zodat daarin met het oog op cassatie wel steeds proces-verbaal moet worden opgemaakt.

ARTIKEL V

Wijzigingen van het Vierde Boek

De nieuwe regeling van de herroeping van vonnissen en beschikkingen in de Tiende Titel van het Eerste Boek die, zoals hierboven is toegelicht, in de plaats is gekomen van de regeling van het request civiel, werkt ook door in het Vierde Boek (Arbitrage). Conform het advies van de Adviescommissie voor het burgerlijk procesrecht wordt voorgesteld ook in het arbitragerecht te spreken van herroeping, en worden inhoudelijke wijzigingen voorgesteld in artikel 1068 Rv, die voortvloeien uit de wijziging van de Tiende Titel van het Eerste Boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

Voor het overige bevat dit Artikel V geen onderdelen die toelichting behoeven.

B, C en D

In overeenstemming met de voorgestelde herziening van de regeling tot herroeping van vonnissen en beschikkingen (zie de nieuwe Tiende Titel van het Eerste Boek), dienen ook op de aangegeven plaatsen in de regeling van de arbitrage de termen «request civiel» en «herroeping wegens request civiel» te worden vervangen door «herroeping».

E

Ook in het eerste en tweede lid van artikel 1068 Rv moet de term «request civiel» door «herroeping» worden vervangen. De term «herroeping» maakt duidelijk dat het de herroeping betreft van een arbitraal vonnis als bedoeld in de algemene regeling van de herroeping van vonnissen in de voorgestelde artikelen 382 en volgende.

De gronden voor de herroeping van een arbitraal vonnis zijn omschreven in het voorgestelde eerste lid. Zij komen overeen met de gronden genoemd in het voorgestelde artikel 382, met dien verstande echter dat de grond van artikel 1068, eerste lid, onder c, anders is geformuleerd dan de overeenkomstige grond van artikel 382, onder c. Ter verklaring van het verschil moet het volgende worden bedacht. De vordering tot herroeping van een arbitraal vonnis wordt gebracht voor de gewone rechter, niet voor het scheidsgerecht dat het vonnis heeft gewezen. De opdracht van het scheidsgerecht is immers krachtens artikel 1058, tweede lid, geëindigd door de nederlegging ter griffie van het arbitraal vonnis, behoudens het bepaalde in de artikelen 1060 en 1061. Dit heeft tot gevolg dat een ander gerecht dan het scheidsgerecht dat het vonnis heeft gewezen, moet beoordelen of er gronden zijn die beslissing geheel of gedeeltelijk te herroepen. Dat andere gerecht weet niet – en zeker niet altijd – of de stukken die ten onrechte zijn achtergehouden van beslissende aard zouden zijn geweest voor de beslissing van het scheidsgerecht. Dat is anders bij de herroeping van uitspraken van de gewone rechter, waarbij de hoofdregel voorop staat, dat de herroeping moet worden gevorderd voor de rechter die de uitspraak gegeven heeft. Om deze reden sluit de ruimere omschrijving van de herroepingsgrond in het voorgestelde artikel 1068, eerste lid, onder c, (stukken die op de beslissing van het scheidsgerecht van invloed zouden zijn geweest) beter aan bij de bijzondere aard van de herroeping van arbitrale vonnissen dan de in het voorgestelde artikel 382 gegeven omschrijving (stukken van beslissende aard).

Het voorgestelde nieuwe tweede lid van artikel 1068 houdt slechts een technische aanpassing in aan de nieuwe bepalingen van artikel 382 en volgende. Daarbij moet worden bedacht dat de vordering tot herroeping niet kan worden gebracht voor het scheidsgerecht dat het arbitrale vonnis

heeft gewezen. De opdracht aan het scheidsgerecht is immers krachtens artikel 1058, tweede lid, geëindigd door de nederlegging van het laatste eindvonnis ter griffie van de rechtbank. Het voorschrift dat de vordering tot herroeping moet worden ingesteld voor het gerechtshof, is daarbij behouden. Indien het hof de vordering gegrond acht, vernietigt het krachtens het voorgestelde derde lid het arbitrale vonnis geheel of gedeeltelijk. Anders dan in artikel 387 en volgende is bepaald, kan het hof dat een grond voor herroeping aanwezig acht, de zaak niet heropenen en opnieuw beslissen. Het hof is immers niet bevoegd om over de zaak te beslissen. Krachtens artikel 1067 moet de zaak na de herroeping van het vonnis worden beslist door de gewone rechter zijnde de rechter die naar de gewone regels bevoegd is om in eerste instantie van de zaak kennis te nemen of, indien partijen ook voor het geval van herroeping arbitrage zijn overeengekomen, door een nieuw te benoemen scheidsgerecht. Om die reden is in het nieuw voorgestelde derde lid van artikel 1068 Rv bepaald dat gegrondheid van de vordering tot heropening leidt tot vernietiging van het arbitrale vonnis en niet tot heropening van het geding.

ARTIKEL VI

Wijziging van de Algemene slotbepaling

Deze bepaling bevat slechts een redactionele aanpassing.

3. Strafprocesrecht

3.1. Algemeen

In dit hoofonderdeel van het wetsvoorstel zijn de consequenties voor de strafvorderlijke wetgeving van de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken neergelegd. Primair gaat het daarbij uiteraard om – een groot aantal – wijzigingen in het Wetboek van Strafvordering.

De samenvoeging van de kantongerechten en de rechtbanken heeft tot gevolg dat één type gerecht bevoegd wordt voor alle misdrijven en overtredingen in eerste aanleg. Deze algemene competentieregeling is neergelegd in het – gewijzigde – artikel 56 van de Wet RO. Vervolgens doen zich voor de regeling van het procesrecht voor overtredingen twee mogelijkheden voor. De eerste mogelijkheid is, de voormalige rechtbank-overtredingen als aparte groep in het strafprocesrecht te handhaven. De tweede mogelijkheid is, dat niet te doen en deze overtredingen op gelijke wijze te behandelen als de huidige kantongerechts-overtredingen. Uit een oogpunt van overzichtelijkheid en toegankelijkheid van de procedures is gekozen voor de tweede oplossing. Toepassing van de regels van de huidige kantongerechtsprocedure op de overtredingen die in het huidige stelsel al onder de competentie van de rechtbank vallen, brengt enerzijds mee dat een aantal rechten vervalt, met name de mogelijkheid van het indienen van een bezwaarschrift tegen de dagvaarding. Omdat het voor de hand ligt in de nieuwe opzet voor deze groep overtredingen hetzelfde systeem van rechtsmiddelen te laten gelden als voor de andere overtredingen, wordt anderzijds echter een belangrijk nieuw recht toegekend, te weten het – op dit moment uitdrukkelijk uitgesloten – recht op hoger beroep. De beperkingen van de procedure inzake overtredingen zijn overigens niet dwingend opgelegd; indien de zaak niet eenvoudig van aard is, dient het openbaar ministerie de zaak immers aan te brengen bij de meervoudige kamer.

In het wetsvoorstel is gekozen voor de opzet dat de voormalige politierechterzaken alsmede de voormalige kantongerechtszaken kunnen

worden aangebracht voor de enkelvoudige kamer voor de behandeling van strafzaken in eerste aanleg. Daartoe zijn in artikel 369 de overtredingen toegevoegd. Voorts is de verouderde term «politierechter» niet meer opgenomen, maar wordt gesproken over de enkelvoudige kamer voor de behandeling van strafzaken in eerste aanleg. Een deel van de voorschriften voor de kantongerechtsprocedure was al gelijk aan de voorschriften voor de politierechterprocedure; waar mogelijk is dan ook volstaan met één regeling. Daarnaast zijn enkele specifieke bepalingen die betrekking hadden op de kantongerechtsprocedure, zoals de mogelijkheid om in plaats van een dagvaarding te volstaan met een oproeping, gehandhaafd. Wat de overbrenging van de kantongerechtsprocedure betreft is in grote lijnen volstaan met een aantal technische aanpassingen.

Bij de procedure inzake hoger beroep is, behoudens de in onderdeel 2.7. van het algemeen deel van deze toelichting al besproken verhoging van de appelgrens ter zake van commune overtredingen, volstaan met het doorschuiven van de huidige regeling voor de enkelvoudige kamer van de rechtbank rechtdoende in appel naar de enkelvoudige kamer van het hof. Dat betekent dat, evenals thans, unus-rechtspraak in appel mogelijk is indien het gaat om de misdrijven, bedoeld in de artikelen 8 en 163, tweede, zesde, achtste en negende lid, van de Wegenverkeerswet 1994, en indien het gaat om overtredingen. De thans geldende overige voorwaarden voor enkelvoudige afdoening zijn, behoudens één inhoudelijke wijziging, overgenomen. Die uitzondering betreft de regeling van het huidige artikel 426c, tweede lid. Deze keert in het nieuw voorgestelde artikel 424c niet terug. Daarvoor is een aantal redenen. In de eerste plaats is de oorspronkelijke ratio van deze bepaling, namelijk dat het gelet op de verhouding kantongerecht-rechtbank moeilijk zou kunnen liggen als één rechter bij de rechtbank een hogere onvoorwaardelijke vrijheidsstraf zou kunnen opleggen dan één kantonrechter, vervallen. In de verhouding rechtbank-hof speelt deze gevoeligheid niet. Voorts is in de praktijk gebleken dat er onder omstandigheden behoefte aan kan bestaan om de in eerste aanleg opgelegde straf zodanig te kunnen modifieren, dat wel een hogere onvoorwaardelijke vrijheidsstraf wordt opgelegd, bijvoorbeeld ter compensatie van het schrappen van een onvoorwaardelijke ontzegging van de rijbevoegdheid. Ten slotte wordt door deze wijziging een betere benutting van het instituut van de enkelvoudige kamer mogelijk. Verder wordt nog voorgesteld de differentiatie in het appelrecht tussen de verdachte en de officier van justitie te doen vervallen.

Voorts is het Wetboek van Strafrecht aangepast. Daarbij gaat het uitsluitend om de artikelen betreffende de vordering tenuitvoerlegging na voorwaardelijke veroordeling.

Ten slotte wordt de Wet op de economische delicten belangrijk aangepast. De bestaande titels VII tot en met X worden daarbij vervangen door één nieuwe titel VII betreffende de berechting van economische delicten.

Als gevolg van de integratie worden de – op dit moment afwijkende – competentieregels betreffende economische delicten identiek aan de algemene competentieregels in strafzaken. De bijzondere competentieregels kunnen dus vervallen. Mede in verband daarmee worden de afzonderlijke economische kamers bij de rechtbanken en de hoven geschrapt. Ook daardoor wordt de regeling belangrijk vereenvoudigd. Deze wijziging staat er vanzelfsprekend geenszins aan in de weg dat, zoals ook thans het geval is, deze zaken door gespecialiseerde rechters worden behandeld en beslist. Een wettelijk voorschrift is daarvoor echter niet nodig. Overigens worden in de – op onderdelen afwijkende – procedurele

en materiële bepalingen omtrent de berechting van economische delicten geen wijzigingen voorgesteld.

De procedure in eerste aanleg blijft ongewijzigd. Wat de procedure in appel betreft wordt, door de rechtstreekse toepasselijkheid van het nieuw voorgestelde artikel 424a van het Wetboek van Strafvordering, de mogelijkheid geopend om de overtredingen die in eerste aanleg enkelvoudig zijn berecht, ook in hoger beroep enkelvoudig af te doen. Ook wat dat betreft worden de economische delicten nu op gelijke wijze behandeld als de overige delicten. Ten slotte is ook voor de economische delicten de differentiatie in het appelrecht tussen de verdachte en de officier van justitie vervallen.

Wijzigingen die uitsluitend technische en terminologische aanpassingen aan de nieuwe opzet behelzen, worden niet afzonderlijk toegelicht.

Al met al is als gevolg van de integratie sprake van een significante vereenvoudiging van het strafprocesrecht.

3.2. Artikelsgewijze toelichting

ARTIKEL I

Onderdeel K

Deze wijziging houdt verband met de in onderdeel M voorgestelde schrapping van artikel 349, tweede lid. Zie de toelichting bij onderdeel M.

Onderdeel L

Deze bepaling wordt geharmoniseerd met het huidige artikel 226, vijfde lid, van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, welke bepaling in de nieuwe opzet terugkeert in artikel 2.8.52, vierde lid. Artikel 8:50 van de Awb zal in de aanpassingswet in gelijke zin worden aangepast.

Onderdeel M

Door het tot stand brengen van één gerecht van eerste aanleg kunnen competentieproblemen als bedoeld in het huidige artikel 349, tweede lid, zich niet langer voordoen. Bij een telastelegging die primair een misdrijf en subsidiair een overtreding behelst, volgt het subsidiaire feit het primaire feit. De meervoudige kamer is niet onbevoegd om van overtredingen kennis te nemen.

Onderdelen N tot en met S en V

De huidige titels VII en VIII, handelende over onderscheidenlijk het geding voor de politierechter en het geding voor de kantonrechter, wordt vervangen door één nieuwe titel, titel VII, handelende over het geding voor de enkelvoudige kamer voor de behandeling van strafzaken in eerste aanleg. Deze titel is in drie afdelingen verdeeld. De eerste afdeling behelst enkele algemene bepalingen; de tweede afdeling – waarin geen nieuwe bepalingen zijn opgenomen – ziet op de berechting van misdrijven; de derde afdeling – waarin voor zover nodig de huidige kantongerechtsbepalingen zijn ondergebracht – bevat enkele bijzondere bepalingen voor de berechting van overtredingen. Uit deze opzet blijkt de hiervoor beschreven nieuwe constructie: primair wordt onderscheiden tussen zaken die voor de meervoudige kamer moeten gebracht en zaken die voor de enkelvoudige kamer kunnen worden gebracht, waarbij het zowel gaat

om misdrijven als overtredingen. De algemene bepalingen gelden uiteraard voor de berechting door de enkelvoudige kamer van zowel misdrijven als overtredingen. De bepalingen voor misdrijven gelden in beginsel ook voor overtredingen, terwijl daarnaast sprake is van enkele bepalingen specifiek voor overtredingen.

Zoals gezegd is de – verouderde en bij de burgers tot onduidelijkheid aanleiding gevende – term «politierechter» vervallen.

Onderdeel T

Allereerst is dit artikel aangepast aan de nieuwe terminologie.

Voorts is de thans in het eerste lid neergelegde constructie verlaten. In de nieuwe opzet bepaalt de formele wet rechtstreeks dat de maximaal door de enkelvoudige kamer op te leggen vrijheidsstraf (waaronder zowel gevangenisstraf als hechtenis is begrepen) zes maanden bedraagt. Als gevolg hiervan komt de grondslag aan het Besluit van 24 december 1925, Stb. 484, te ontvallen en vervalt daarmee dat besluit.

Ten slotte is de redactie van het tweede lid gemoderniseerd en geharmoniseerd met de vergelijkbare bepalingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en hoofdstuk 8 van de Awb.

Onderdeel U

Naast de aanpassing aan de nieuwe terminologie is deze bepaling geharmoniseerd met het nieuw voorgestelde artikel 424e, derde lid.

Onderdeel W

Naar verwachting zullen er na inwerkingtreding van het onderhavige voorstel aparte zittingen komen waarin de enkelvoudige kamer overtredingen afdoet, naast de zittingen waarin de misdrijven zullen worden afgedaan. Dit artikel voorziet in een regeling voor het geval waarin het openbaar ministerie primair/subsidiair een misdrijf en een overtreding, dan wel uit doelmatigheidsredenen cumulatief een misdrijf en een overtreding heeft telastelegd. Dit artikel schrijft voor dat dan ook de overtreding volgens de tweede afdeling wordt berecht. Dit stelsel komt overeen met het huidige stelsel waarin kantongerechtsfeiten op die manier bij de politierechter kunnen worden aangebracht. Een belangrijk verschil is evenwel, dat in het huidige stelsel de verdachte daardoor een instantie verliest, doordat de politierechter dan in eerste aanleg, tevens in hoogste ressort, oordeelt. In de nieuwe opzet kan, uiteraard met inachtneming van de appelgrens, ook ter zake van de overtreding hoger beroep worden ingesteld.

Onderdelen X tot en met BB

Bij de opzet van de derde afdeling is er, zoals gezegd, naar gestreefd een aantal specifieke bepalingen betreffende de kantongerechtsprocedure te handhaven voor de berechting van overtredingen, waaronder de mogelijkheid van oproeping naast de mogelijkheid van dagvaarding gehandhaafd. De huidige artikelen 383 tot en met 390 zijn derhalve blijven staan. De onderhavige onderdelen bevatten daarom uitsluitend technische aanpassingen, met dien verstande dat in onderdeel Y uit artikel 384, eerste lid, het – obsoleete – horen van de zittende magistratuur is geschrapt.

Onderdeel CC

Het huidige artikel 391 komt overeen met artikel 373, tweede lid, en kan dus in de nieuwe opzet vervallen.

Onderdelen DD en EE

Voor zover de huidige kantongerechtsartikelen gelijklopend zijn aan de bepalingen betreffende de politierechter worden deze van overeenkomstige toepassing verklaard.

De artikelen betreffende verzoek om uitstel, het wijzen van vonnis en afstand van rechtsmiddelen zijn identiek; de bepalingen uit de tweede afdeling zijn derhalve van overeenkomstige toepassing verklaard. De thans in artikel 395, eerste lid, tweede volzin, voor het kantongerecht voorkomende uitzondering dat in geval van een mondeling vonnis artikel 357 en artikel 359, derde en vijfde lid, buiten toepassing blijven, is vervallen, zodat de regeling omtrent de aantekening mondeling vonnis voor misdrijven en overtredingen is gelijkgeschakeld.

Onderdeel FF

In het nieuwe artikel 395 zijn de huidige in artikel 398 neergelegde uitzonderingen op titel V en VI opgenomen, met enkele aanpassingen. Bij het nieuwe onderdeel b is vervallen: tenzij hij vervolgd wordt terzake van misdrijf,; deze uitzondering had alleen betrekking op artikel 314 van het Wetboek van Strafrecht.

Het huidige onderdeel 5° van artikel 398 vervalt, nu deze regeling identiek is aan – het van overeenkomstige toepassing verklaarde – artikel 377.

De huidige onderdelen 13° en 14° van artikel 398 zijn ongewijzigd overgenomen in de onderdelen f en g.

Onderdeel GG

De voorgaande wijzigingen brengen mee dat deze artikelen kunnen vervallen.

Onderdelen II, JJ en PP

Het opschrift van titel II wordt gemoderniseerd.

De tweede afdeling, inzake het hoger beroep bij de rechtbank, kan door de integratie van de kantongerechten en de rechtbanken vervallen, zodat ook onderverdeling van deze titel in twee afdelingen niet meer nodig is.

Onderdeel KK

Zoals gezegd is de regeling inzake het openstaan van hoger beroep uit de Wet RO overgeheveld naar het Wetboek van Strafvordering en – voor civiele zaken – naar het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

Het eerste lid legt, evenals thans het geval is, vast dat in geval van misdrijf altijd hoger beroep kan worden ingesteld, behalve door de verdachte die van de gehele telastelegging is vrijgesproken. Het derde lid sluit daarbij aan voor het geval meer feiten gevoegd aan het oordeel van de rechtbank zijn onderworpen.

Het tweede lid legt vast wanneer in geval van overtreding hoger beroep kan worden ingesteld. De regeling is op twee punten gewijzigd. Ten eerste is zoals gezegd de appelpgrens verhoogd tot f 250. Ten tweede is het huidige onderscheid tussen het appelrecht voor de verdachte en dat voor

de officier van justitie vervallen. Aan deze – nodeloos gecompliceerde – differentiatie bestaat in de praktijk geen behoefte.

Onderdeel MM

Artikel 425 komt te vervallen bij de overheveling van de daarin ten aanzien van de rechtbank in hoger beroep neergelegde bevoegdheden naar het hof. Artikel 425, onder 1°, is opgenomen in het nieuwe vijfde lid van artikel 422. De bepaling van artikel 425, onder 2°, is al te vinden in artikel 422, vierde lid.

Onderdelen NN en OO

Dit betreft de overheveling van de artikelen betrekking hebbende op het appel voor de enkelvoudige kamer van de rechtbank naar de enkelvoudige kamer van het hof. Het merendeel van deze artikelen is thans al van overeenkomstige toepassing. De bevoegdheid van de enkelvoudige kamer van het hof wordt uiteraard uitgebreid met de overtredingen die in eerste aanleg enkelvoudig zijn afgedaan. Aldus wordt geen wijziging gebracht in de bestaande mogelijkheden voor unus-rechtspraak in appel. In enkele gevallen is de redactie verbeterd. Voorts is uitgegaan van de eerdere inwerkingtreding van wetsvoorstel 23 989 (Wijziging van de bepalingen uit het Wetboek van Strafvordering betreffende het proces-verbaal van de terechtzitting en het vonnis).

Op het niet overnemen in artikel 424c van het huidige artikel 426c, tweede lid, werd hiervoor al ingegaan.

Onderdelen TT tot en met YY

Deze onderdelen zien op de aanpassing van de bepalingen betreffende de berechting van jeugdigen. De kantonrechter wordt vervangen door de enkelvoudige kamer voor de behandeling van strafzaken in eerste aanleg. De misdrijven worden in beginsel bij de kinderrechter aangebracht. De overtredingen worden aangebracht bij de enkelvoudige kamer voor de behandeling van strafzaken in eerste aanleg.

ARTIKEL III

Onderdelen A en B

Zoals gezegd zijn alle nog nodige bijzondere bepalingen ten aanzien van de berechting van economische delicten nu bij elkaar gebracht in één nieuwe titel VII. De titels VIII tot en X vervallen daardoor.

Artikel 38

Hierin is het huidige artikel 45, na aanpassing aan de integratie, overgenomen.

Artikel 39

Hierin is, met een enkele redactionele verbetering, artikel 47 overgenomen.

Artikel 40

Hierin is, na aanpassing aan de integratie en met een enkele redactionele verbetering, artikel 48, eerste lid, overgenomen.

Artikel 41

Hierin is, met een technische aanpassing, artikel 48, tweede lid, overgenomen.

Artikel 42

Dit artikel is de opvolger van artikel 51. De bepaling is op enkele punten gewijzigd. Ten eerste is zoals gezegd de differentiatie tussen het appelrecht voor de verdachte en de officier van justitie vervallen. Ten tweede is de bepaling, met handhaving van de bestaande inhoudelijke afwijkingen, waar mogelijk geharmoniseerd met het nieuw voorgestelde artikel 404 van het Wetboek van Strafvordering. Om die reden is ook het derde lid van artikel 404 overgenomen, waarbij in de redactie rekening is gehouden met het feit dat economische delicten tegelijk met andere strafbare feiten gevoegd aan het oordeel van de rechter kunnen onderworpen.

Artikel 43

Hierin is de materiële inhoud van artikel 55 overgenomen.

Artikel 44

Hierin is de materiële inhoud van artikel 56 overgenomen, waarbij in de redactie rekening is gehouden met het feit dat economische delicten tegelijk met andere strafbare feiten gevoegd aan het oordeel van de rechter kunnen onderworpen.

Artikel 45

Hierin is de materiële inhoud van artikel 57 overgenomen, waarbij in de redactie rekening is gehouden met het feit dat economische delicten tegelijk met andere strafbare feiten gevoegd aan het oordeel van de rechter kunnen onderworpen.

4. Overgangs- en slotbepalingen

4.1. Algemeen

De artikelen I tot en met V bevatten het rechtspositionele overgangsrecht. De artikelen I, II en III hebben betrekking op de kantonrechters, artikel IV op de kantonrechters-plaatsvervangers en artikel V op de gerechtssecretarissen en de overige bij een kantongerecht in de ondersteuning werkzame ambtenaren. De artikelen I tot en met IV strekken tot uitvoering van het in onderdeel 2.5. van het algemeen deel van deze toelichting besproken rechtspositie-akkoord met de NVvR.

Artikel VI bevat de instelling van de in onderdeel 2.3. van het algemeen deel van deze toelichting besproken tweede civiele sector, alsmede enkele – deels ook tot uitvoering van het rechtspositie-akkoord strekkende – nadere voorzieningen.

De bepalingen die strekken tot uitvoering van het rechtspositie-akkoord worden alleen toegelicht voor zover dat in aanvulling op onderdeel 2.5. van het algemeen deel nog nodig is.

De artikelen VII tot en met X bevatten het processuele overgangsrecht. Het bleek mogelijk een geïntegreerd processueel overgangsrecht te ontwerpen, dat van toepassing is op alle zaken die tot de bevoegdheid

van de kantonrechter behoren, ongeacht of het gaat om civiele zaken, strafzaken of bestuursrechtelijke zaken.

Artikel XI voorziet in de overdracht van rechtswege van de administratie, het archief en de registers van een kantongerecht aan de desbetreffende arrondissementsrechtbank. Dit artikel wordt niet nader toegelicht.

De artikelen XII, XIII en XIV ten slotte bevatten enkele wetgevings-technische voorzieningen. Artikel XIII voorziet in de vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet bij koninklijk besluit en in de uitgestelde inwerkingtreding van de bepalingen inzake de verhoging van de grens beneden welke partijen in persoon kunnen procederen en de daaraan gekoppelde verhoging van de appelpgrens in burgerlijke zaken. Ook deze artikelen worden niet nader toegelicht.

4.2. Artikelsgewijze toelichting

ARTIKEL I

Artikel I, eerste lid, bepaalt dat de kantonrechters van rechtswege vice-president van de desbetreffende rechtbank worden. In lijn met artikel 5bis van de Wet op de samenstelling van de burgerlijke gerechten, dat in het onderhavige wetsvoorstel wordt vernummerd tot artikel 5, is uitdrukkelijk bepaald dat zij in hun nieuwe functie niet behoeven te worden beëdigd en geïnstalleerd. De oud-kantonrechters die daarop prijs stellen, blijven bevoegd de titel kantonrechter te voeren.

Het is denkbaar dat in een enkel geval een kantonrechter er de voorkeur aan geeft over te gaan naar een andere rechtbank dan op grond van het eerste lid het geval zou zijn. In dat geval kan, in afwijking van het eerste lid, eerste volzin, bij koninklijk besluit benoeming plaatsvinden bij een andere rechtbank. Gekozen is voor een discretionaire formulering, omdat de enkele wens van de betrokken kantonrechter niet voldoende is, maar ook de betrokken rechtbank met de beoogde benoeming zal moeten instemmen. Deze bepaling kan ook dienst doen wanneer, omdat het niet mogelijk is gebleken die functie binnen het arrondissement te vervullen, een kantonrechter is aangezocht om in een ander arrondissement voorzitter van de tweede civiele sector te worden.

Het tweede lid laat de tweede en de derde volzin van het eerste lid onverlet. Ter voorkoming van onduidelijkheid daarover zijn deze uitdrukkelijk van toepassing verklaard.

Het derde lid verzekert het behoud van zowel de benoemings-anciënniteit als de bezoldigingsanciënniteit van de overgaande kantonrechters. In verband met het feit dat artikel 7a, vijfde lid, van de Wet RO inmiddels is vervallen, hoeft – anders dan bij het opstellen van het rechtspositie-akkoord nog het geval was – wat de benoemingsanciënniteit betreft geen afzonderlijke voorziening te worden getroffen voor het «verrekenen» van eventuele deeltijd.

Het vierde lid regelt de inpassing in de van toepassing zijnde salaris-categorie. De bepaling is ontleend aan artikel XVI, derde lid, van de Wet van 4 februari 1994, Stb. 81, tot wijziging van de Wet op de bezoldiging van de rechterlijke ambtenaren en enkele andere wetten (wijziging bezoldigingsstructuur).

Het vijfde lid bevat een specifieke voorziening voor die kantonrechters aan wie op grond van artikel 3 van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren zoals dit thans nog luidt, voor onbepaalde tijd een

zogenoemde opdracht tot het verrichten van kantonrechterswerkzaamheden in een belendend kanton is verleend en welke opdracht onmiddellijk voorafgaand aan de inwerkingtreding van deze wet nog geldt. In een enkel geval is het totale salaris van de betrokken kantonrechter dan hoger dan het maximum van de salariscategorie die geldt voor een vice-president van een rechtbank. In die gevallen wordt het salaris vermeerderd met het verschil tussen het «oude» en het «nieuwe» salaris. Uit de tekst blijkt dat deze bepaling niet van toepassing is op opdrachten voor bepaalde tijd.

ARTIKEL II

Artikel II, eerste lid, bevat de taakgarantie voor de overgaande kantonrechters. Aan hen kunnen, tenzij uiteraard met hun instemming, geen andere werkzaamheden worden opgedragen dan de werkzaamheden die onmiddellijk voorafgaand aan de inwerkingtreding van deze wet tot de bevoegdheid van de kantonrechter behoorden. Aldus hebben de overgaande kantonrechters de zekerheid dat zij niet tegen hun wil kunnen worden ingezet voor andere werkzaamheden dan die zij voorafgaand aan de integratie verrichtten of konden verrichten. Voor alle duidelijkheid merk ik op dat de taakgarantie niet ziet op de concrete werkzaamheden die een individuele kantonrechter onmiddellijk voorafgaand aan de integratie – toevallig – vervulde, maar is gerelateerd aan de categorieën zaken die op dat tijdstip tot de competentie van de kantonrechter behoorden.

Overeenkomstig het rechtspositie-akkoord is de taakgarantie uitgebreid met die civiele zaken waarin voorafgaand aan de inwerkingtreding van deze wet niet in persoon kon worden geprocedeerd en vanaf één jaar na dat tijdstip wel. Daarbij gaat het in hoofdzaak om waardevorderingen tussen de f 5001 en f 10 000.

Complementair aan de taakgarantie is de aanspraak die de overgaande kantonrechters hebben op een takenpakket dat zowel kwalitatief als kwantitatief zoveel mogelijk overeenkomt met hun oorspronkelijke feitelijke takenpakket. Bij de verdeling van de werkzaamheden binnen de rechtbank onderscheidenlijk binnen de tweede civiele sector zal, zoals in het rechtspositie-akkoord is neergelegd, daarmee rekening moeten worden gehouden.

In dit verband is tevens van belang dat in het rechtspositie-akkoord eveneens is neergelegd dat, indien een kantongerecht wordt omgevormd tot nevenlokatie van de rechtbank, aan de voorafgaand aan de inwerkingtreding van deze wet in die standplaats werkzame kantonrechter(s) zoveel mogelijk de oorspronkelijk daar door deze(n) verrichte werkzaamheden zullen worden opgedragen.

Het tweede lid bepaalt dat een oud-kantonrechter ten overstaan van de president van de rechtbank afstand kan doen van de taakgarantie. Dat zal uitdrukkelijk moeten geschieden. Indien een oud-kantonrechter instemt met het, al dan niet tijdelijk, verrichten van andere werkzaamheden, mag uit dat enkele feit niet zonder meer worden afgeleid dat hij afstand heeft gedaan van zijn taakgarantie.

ARTIKEL III

De overgaande kantonrechters wier standplaats verandert doordat hun kantongerecht niet in de hoofdplaats van het arrondissement was gevestigd, zullen in sommige gevallen moeten of willen verhuizen. Zo niet, dan zullen zij veelal verder moeten reizen dan thans. In geval van verhuizing biedt het op grond van artikel 7, eerste lid, van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren van toepassing zijnde

Verplaatsingskostenbesluit 1989 afdoende voorzieningen, ook voor vergoeding van extra reiskosten tot aan de verhuizing. Voor het geval geen verhuizing plaatsvindt, biedt artikel III, waarvan de redactie is ontleend aan artikel 15, eerste lid, van de Wet RO, een voorziening. De regels die in dergelijke gevallen op het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet ten aanzien van de vergoeding van extra reiskosten en de zogenoemde functieverplaatsingstoelage gelden voor het burgerlijk rijkspersoneel, worden van overeenkomstige toepassing verklaard.

ARTIKEL IV

De benoemingen van de kantonrechters-plaatsvervangers worden, aldus artikel IV, eerste lid, eerste volzin, van rechtswege gewijzigd in een benoeming tot rechter-plaatsvervanger in de desbetreffende rechtbank. Zij worden op grond van de tweede volzin als zodanig niet beëdigd en blijven op grond van de derde volzin bevoegd hun oorspronkelijke titel te voeren. Aan alle kantonrechters-plaatsvervangers zal overigens tijdig worden gevraagd of zij deze overgang van rechtswege wensen. Zo niet, dan zal worden voorzien in ontslag als kantonrechter-plaatsvervanger, uiterlijk met ingang van de datum van inwerkingtreding van deze wet.

Het tweede lid bepaalt dat – uiteraard – de kantonrechters-plaatsvervangers die reeds rechter-plaatsvervanger in de desbetreffende rechtbank zijn, niet onder de werking van het eerste lid vallen. Zij zijn dus ook niet bevoegd, als zij dat overigens al zouden willen, om de titel kantonrechter-plaatsvervanger te blijven voeren.

ARTIKEL V

Artikel V voorziet erin dat het ondersteunend personeel bij de kantongerechten van rechtswege overgaat naar de desbetreffende rechtbank. Nadere voorzieningen zijn niet nodig, omdat de rechtspositionele aspecten overigens worden geregeld in de op deze ambtenaren rechtstreeks toepasselijke regels voor het burgerlijk rijkspersoneel.

ARTIKEL VI

Artikel VI heeft betrekking op de tweede civiele sector. In het derde lid is bepaald dat dit artikel vijf jaren na de inwerkingtreding van de wet vervalt.

Het eerste lid schrijft de instelling van de tweede civiele sector voor voor een periode van – ten minste – vijf jaar. De in het voorgestelde artikel 54 van de Wet RO neergelegde discretionaire bevoegdheid van de rechtbank om sectoren in te stellen, wordt door deze specifieke bepaling ingevuld voor zover het de instelling van de tweede civiele sector betreft. Zoals in onderdeel 2.3. van het algemeen deel al aan de orde kwam, worden in de tweede civiele sector – in elk geval – alle burgerlijke zaken behandeld en beslist waarin partijen in persoon kunnen procederen. Er is uitdrukkelijk – evenals overigens in artikel II, eerste lid gekozen voor de term «partijen». Daardoor wordt tot uitdrukking gebracht dat hieronder niet vallen de zaken waarin slechts één partij, althans niet alle partijen, in persoon kan onderscheidenlijk kunnen procederen. Overigens staat het de rechtbank uiteraard vrij om meer categorieën zaken aan deze sector toe te delen.

Als voorzitters van de tweede civiele sector zullen, zoals in het algemeen deel van de toelichting al aan de orde kwam, worden aangewezen de coördinatoren van de arrondissementale kantongerechts-

organisaties die bij de bestuurlijke integratie tot coördinerend vice-president worden benoemd.

Ter uitvoering van het rechtspositie-akkoord bepaalt het tweede lid dat de verdeling van de werkzaamheden binnen de tweede civiele sector geschiedt door de leden van die sector, op voorstel van de sector-voorzitter. Voor alle duidelijkheid merk ik op dat na het verstrijken van de periode van vijf jaar deze bepaling niet meer van toepassing is.

Overigens is het zeer wel denkbaar, dat deze regeling bij de vormgeving van de nieuwe bestuursstructuur van de gerechten als algemene regel voor alle sectoren wordt aanvaard. Dat leidt dan tot een stelsel waarin voor het gerecht als geheel de verdeling over de sectoren van de leden van het gerecht en van de werkzaamheden wordt vastgesteld, waarna per vervolgens per sector de werkzaamheden worden verdeeld door en over de leden van die sector.

ARTIKEL VII

Artikel VII – het eerste artikel van het processuele overgangsrecht – heeft betrekking op de zaken die bij de inwerkingtreding van het nieuwe recht bij een kantongerecht aanhangig zijn.

Het eerste lid bepaalt dat deze zaken van rechtswege, in de stand waarin zij zich bevinden, worden overgedragen aan de rechtbank tot het rechtsgebied waarvan het desbetreffende kantongerecht behoorde. Aldus kan geen enkele onduidelijkheid ontstaan over de bevoegde rechter vanaf het tijdstip waarop het nieuwe recht gaat gelden.

Het tweede lid geeft uitsluitel over de vraag welk procesrecht van toepassing is op de zaken die op grond van het eerste lid zijn overgedragen aan de bevoegde arrondissementsrechtbank. Om reeds in gang gezette procedures niet onnodig te compliceren alsook in verband met de verhoging van de grens waarbeneden in persoon kan worden geprocedeerd, is gekozen voor eerbiedigende werking. Dat betekent dat op die zaken het oude procesrecht van toepassing blijft.

ARTIKEL VIII

Artikel VIII, eerste lid, heeft betrekking op de vraag welk rechtsmiddel kan worden aangewend tegen een beslissing van een kantonrechter die voor de datum van inwerkingtreding van deze wet is tot stand gekomen (dat wil zeggen is uitgesproken of – bij bepaalde beschikkingen – is gedagtekend) en waartegen voor dat tijdstip nog geen rechtsmiddel is aangewend, alsook op de termijn waarbinnen dat rechtsmiddel kan worden aangewend. Vooral in verband met de verhoging van de appelgrenzen is ook hier gekozen voor eerbiedigende werking. Dat betekent dat het oude rechtsmiddel en de oude termijn van toepassing blijven. In geval van verzet of derden-verzet is de rechtbank de bevoegde rechter, in geval van hoger beroep het hof.

Ten aanzien van het rechtsmiddel herziening zijn geen bijzondere bepalingen opgenomen. Artikel 457 van het Wetboek van Strafvordering biedt ook vanaf de inwerkingtreding van deze wet een grondslag voor het aanhangig maken van een vordering onderscheidenlijk een verzoek om herziening ten aanzien van een beslissing van een kantonrechter. Omdat dit rechtsmiddel altijd wordt aangewend bij de Hoge Raad, is een afzonderlijke regeling voor het in de plaats treden van het ene gerecht voor het andere evenmin nodig.

Indien het in aanmerking komende rechtsmiddel al wel voor de datum

van inwerkingtreding van de wet is aangewend, is artikel VIII, eerste lid, uiteraard niet aan de orde. Uit artikel VII, eerste lid, volgt dat in die situatie in geval van verzet of derden-verzet de zaak wordt overgedragen aan de rechtbank, waarbij op grond van artikel VII, tweede lid, het oude procesrecht van toepassing blijft. In geval van hoger beroep volgt uit het ontbreken van een overgangsbepaling terzake dat in die situatie de zaak aanhangig blijft bij de rechtbank.

Uit het samenstel van artikel VII, tweede lid, en artikel VIII, eerste lid, volgt tevens dat ten aanzien van het aanwenden van rechtsmiddelen tegen beslissingen die na de datum van inwerkingtreding worden gegeven, altijd het nieuwe recht van toepassing. Dat geldt dan a fortiori ook voor het daarop toepasselijke procesrecht.

Artikel VIII, tweede lid, bevat een afzonderlijke bepaling ten aanzien van het rechtsmiddel requeste civiel. Dat rechtsmiddel komt in het nieuwe stelsel niet meer voor en is vervangen door het rechtsmiddel herroeping. Daarom is eerbiedigende werking hier niet op haar plaats. Het vorderen van herroeping van een beslissing van een kantonrechter geschiedt ingevolge deze bepaling bij de rechtbank.

Artikel VIII, derde lid, heeft betrekking op de vraag welk procesrecht van toepassing is op de verdere behandeling van zaken waarin voor de datum van inwerkingtreding van deze wet hoger beroep is ingesteld bij de rechtbank en die, zoals juist aan de orde kwam, ook bij de rechtbank blijven. Ook voor deze lopende procedures geldt dat het oude procesrecht van toepassing blijft. Uit deze bepaling kan tevens a contrario worden afgeleid dat op die zaken waarin op grond van artikel VIII, eerste lid, na de datum van inwerkingtreding tegen een beslissing van een kantonrechter een rechtsmiddel is aangewend bij de rechtbank of het hof, het nieuwe procesrecht van toepassing is. Er is geen reden om, waar het hier een nieuwe instantie betreft, op deze procedures het oude procesrecht van toepassing te verklaren.

ARTIKEL IX

Artikel IX, eerste lid, is de pendant van artikel VIII, eerste lid. Het heeft betrekking op de vraag welk rechtsmiddel kan worden aangewend in zaken waarin een rechtbank voor de datum van inwerkingtreding van deze wet een beslissing in hoger beroep heeft gegeven waartegen voor dat tijdstip nog geen rechtsmiddel is aangewend, alsook op de termijn waarbinnen dat rechtsmiddel kan worden aangewend. Ook hier geldt weer dat het oude recht van toepassing is.

Artikel IX, tweede lid, is de pendant van artikel VIII, tweede lid.

Artikel IX, derde lid, is de pendant van artikel VIII, derde lid. Het heeft betrekking op de vraag welk procesrecht van toepassing is op de verdere behandeling van zaken waarin voor de datum van inwerkingtreding van deze wet een rechtsmiddel is aangewend tegen een beslissing in hoger beroep van een rechtbank. Ook voor deze lopende procedures geldt dat het oude procesrecht van toepassing blijft. Uit deze bepaling kan tevens a contrario worden afgeleid dat op die zaken waarin op grond van artikel IX, eerste lid, na de datum van inwerkingtreding tegen een beslissing in hoger beroep van een rechtbank een rechtsmiddel is aangewend, het nieuwe procesrecht van toepassing is. Er is ook hier geen reden om, waar het hier een nieuwe instantie betreft, op deze procedures het oude procesrecht van toepassing te verklaren.

Artikel IX, vierde lid, voorkomt dat tegen een beslissing in hoger beroep van een rechtbank op of na de datum van inwerkingtreding van deze wet onbedoeld hoger beroep bij het hof komt open te staan.

ARTIKEL X

Artikel X, eerste lid, bepaalt dat voor de rechtbanken, los van de in de artikelen VII, VIII en IX bedoelde gevallen, en ook voor de hoven en de Hoge Raad op alle daar aanhangige zaken het oude procesrecht van toepassing blijft. Uit de formulering van deze bepaling blijkt dat zij alleen geldt voor de desbetreffende instantie. Als op of na de datum van inwerkingtreding van deze wet bijvoorbeeld een arrondissementsrechtbank vonnis wijst in een civiele zaak die voor die datum aanhangig was gemaakt, is dat vonnis tot stand gekomen met toepassing van het oude procesrecht, maar is vervolgens op een eventuele volgende instantie het nieuwe recht van toepassing.

Artikel X, tweede lid, bepaalt dat, los van de in de artikelen VIII en IX bedoelde gevallen, ook voor de mogelijkheid van het aanwenden van rechtsmiddelen tegen beslissingen van de rechtbanken, de hoven en de Hoge Raad van voor de inwerkingtreding van de wet en de toepasselijke termijnen het oude recht geldt. Uit artikel X, eerste lid, volgt dat als het rechtsmiddel wordt aangewend voor die datum het oude procesrecht van toepassing blijft, en – a contrario – dat als het rechtsmiddel wordt aangewend op of na die datum het nieuwe procesrecht van toepassing is.

De Minister van Justitie,
W. Sorgdrager

NOTEN

¹ Wet van 1 juli 1992 tot herziening van het scheidingsprocesrecht (Stb. 373).

² Wet van 7 juli 1994 tot herziening van het procesrecht in zaken van personen- en familierecht (Stb. 570).

³ Wet van 2 juli 1986 tot hernieuwde vaststelling van de regelen omtrent arbitrage in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Stb. 372).

⁴ Kamerstukken II, 1993–1994, 23 701, nrs. 1 en 2.

⁵ Wet van 20 juni 1963 houdende wijziging van de regelen met betrekking tot het geding in cassatie (Stb. 272).

⁶ (In alfabetische volgorde, zonder pretentie van volledigheid:) J.A.O.M. van Aerle en A.H. Bäuerle-Hetebrij, Evaluatie van de nieuwe kantonprocedure door het WODC – Wat valt er voor de toekomst uit te leren? In Tremas 1995, blz. 15–17; W.D.H. Asser en I.F. van Dam, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in NJB 1993, blz. 1577–1583; W.D.H. Asser, Salomo's wijsheid, oratie KUN, 1992; idem, De rechter als bestuurder in TCR 1993, blz. 10–12; J.A.L. Breda en A.H. Bäuerle-Hetebrij, Integratie: de huisarts moet het ziekenhuis in in Tremas 1995, blz. 76–81; A.F.M. Brenninkmeijer, Rechtsvordering – een uitdaging voor de wetgever – NJB 1994, blz. 317–326; idem, Burgerlijk procesrecht als Publiekrecht, oratie UvA, 1993; idem, De componist en het burgerlijk procesrecht in TCR 1993, blz. 13–15; S.G. Ellerbroek, Rampspeed en reparatie in TCR 1994, blz. 62–64; P. van Gorkum, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in De Gerechtsdeurwaarder 1994, blz. 2–6; A. W. Jongbloed, Voorstel nieuwe regeling betekening exploiten en dagvaardingen in De Gerechtsdeurwaarder 1993, blz. 125–137; idem, Eerste Boek Rechtsvordering op de helling, WPNR 1994, blz. 47–49; idem, Lijdelijkheid (eindelijk) aan banden? in WPNR 1993, blz. 56–61; C.A. Joutstra, Consumentengeschillen in Voorontwerp Burgerlijke Rechtsvordering in WPNR 1994, blz. 61–67; D. Kokkini-Iatridou en K. Boele-Woelki, De regeling van de «Internationale rechtsmacht» in het Voorontwerp van wet van 1993 in NIPR 1993, afl. 2, blz. 323–364; idem, De regeling van de «Internationale rechtsmacht» in WPNR 1993, blz. 50–55; M.E. Koppenol-Laforce, De rechtsmacht van de Nederlandse rechter in het voorontwerp tot aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in TCR 1994, blz. 5–10; A.I.M. van Mierlo, Een «terloopse» bespreking van het voorontwerp in TCR 1994, blz. 35–38; idem, Het Voorontwerp Burgerlijke Rechtsvordering; een gemiste kans? In NJB 1994, blz. 1003–1004; idem, Deformalisering van het burgerlijk procesrecht in NnBW 1994, blz. 65–69; C.J.J.C. van Nispen, De terloopse hercodificatie van ons burgerlijk procesrecht, oratie VU, 1993; J.P. Smit, Over het indienen van een appelrekest in TCR 1994, blz. 30–34; H. Stein, Leve het roeyement! Enkele kanttekeningen bij het Voorontwerp Rechtsvordering is Advocatenblad 1994, blz. 320–323; T.A.W. Sterk, Het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering wordt aangepast in TCR 1993, blz. 2–6; R.P.J.L. Tjittes, Herstelmogelijkheden bij een verkeerde procesinleiding in TCR 1994, blz.

85–89; A. van Twuijver, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met de herziening van de rechterlijke organisatie in De Gerechtsdeurwaarder in 1993, blz. 145–148; C. van der Werff en E.J.M. Barendse-Hoornweg, Mogelijke gevolgen van verhoging van de competentiegrens in cijfers in Tremas 1994, blz. 275–280; R.J.G.M. Widdershoven, Nieuw Burgerlijk Procesrecht en Nieuw Bestuursprocesrecht in WPNR 1993, blz. 67–72; evenals de themanummers Efficiency in het geding, themanummer van het Advocatenblad 1993, nr. 15; De nieuwe kantonrechtprocedure: een enquête naar de ontwikkelingen rond de nieuwe kantonrechtprocedure Tremas special '92-1 en Voorontwerp Burgerlijke Rechtsvordering. De eerste «Stein» geworpen (Bundel opstellen opgedragen aan Mr. H. Stein), Zwolle 1994.

⁷ Deze Afdeling 2.15 is in juli 1993 als aanvulling op het Voorontwerp gepubliceerd.

⁸ Rapprochement du Droit Judiciaire de l'Union européenne, Approximation of Judiciary Law in the European Union, Marcel Storme (ed.), Dordrecht/Boston/London, 1994.

⁹ Zie met name de NKP-rapportage in Tremas special '92-I; A. Klijn, C. Cozijn en G. Paulides, De civiele procedure bij de kantonrechter: evaluatie van een vernieuwing, WODC-serie Onderzoek en beleid, nr. 134, 1994.

¹⁰ Zie hierover ook de toespraak van de Minister van Justitie op de jaarvergadering van de Orde (september 1993) in Advocatenblad 1993, blz. 579–582.

¹¹ Zie bij voorbeeld EHRM 25 juni 1987, Publ. CEDH Série A vol. 119, NJ 1990, 231 met noot van E.A. Alkema (Capuano).

¹² Zie over dit onderwerp de bijdragen voor de jaarvergadering van 1993 in het themanummer «Efficiency in het geding» van het Advocatenblad, 1993, 15.

¹³ Orde, advies onder punt 2 en Bijlagen 1 (van mr. R.A.A. Duk) en 2 (van mr. G.C. Scholtens).

¹⁴ Kamerstukken II, 1988–1989, 21 206, nr. 2, blz. 56, onder 4.3.4 (inleiding), en blz. 58–59, onder Ad c.

¹⁵ Wet van 20 april 1983 tot verhoging van de grens van de bevoegdheid van de kantonrechters en van de grens van appellabiliteit van vonnissen van deze rechters in burgerlijke zaken, alsmede van de grens, gesteld voor het doen van een verzoek tot een rechterlijk bevel tot betaling (Stb. 182).

¹⁶ Zie onderdeel 2.4. van de memorie van toelichting bij wetsvoorstel 22 495 (Kamerstukken II, 1991–1992, 22 495, nr. 3, blz. 3, 38–40).

¹⁷ Zie blz. 9 bovenaan.

¹⁸ Invoeging van de titels 7 en 12 in Boek 8 van het Burgerlijk Wetboek, Kamerstukken II, 1994–1995, 24 061, nrs. 1–3.

¹⁹ Vooral het op 27 september 1968 te Brussel tot stand gekomen Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (Trb. 1969, 101; ook wel aangeduid met het Verdrag van Brussel of EEX) en het op 16 september 1988 te Lugano tot stand gekomen Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (Trb. 1989, 58; ook wel aangeduid met het Verdrag van Lugano of EVEX). Eerstgenoemd verdrag is overigens

laatstelijk gewijzigd bij het Toetredingsverdrag van San Sebastian van 26 mei 1989 (Trb. 1989, 142).

²⁰ Was in het Voorontwerp de artikelen 2.11.10 en 3.4.13.

²¹ Zie uitgebreid hierover G.J. Boon en F.S.P. van der Wal, De rol (van de) rechter, 1991.

²² Waren de Afdelingen 2.12 en 2.13 in het Voorontwerp.

²³ NVvR, advies bij 2.12 Afstand van instantie en bij 2.13 Verval van instantie.

²⁴ A.w., blz. 320–323.

²⁵ KVG, advies bij artikel 1.6.1, eerste lid.

²⁶ Kamerstukken II, 1991–1992, 22 775, nr. 2. Zie ook het wetsvoorstel inzake Wijziging van de Gerechtsdeurwaarderswet ter nadere regeling van de gevolgen van ambts-handelingen van gerechtsdeurwaarders die in strijd zijn met de volkenrechtelijke verplichtingen van de Staat (Kamerstukken II, 1992–1993, 23 081, nr. 2, Artikel I, onder A).

²⁷ Over het gebruik van deze en andere benamingen zie men Kokkini en Boele-Woelki, a.w., blz. 323–364.

²⁸ Laatstelijk bij het Toetredingsverdrag van San Sebastian van 26 mei 1989 (Trb. 1989, 142).

²⁹ Het op 16 september 1988 te Lugano tot stand gekomen Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (Trb. 1989, 58).

³⁰ In zijn laatste of voorlaatste visie; halverwege 1995 hadden alleen België en Denemarken het Verdrag van San Sebastian nog niet geratificeerd.

³¹ Duitsland, Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje, het Verenigd Koninkrijk, Zweden en Zwitserland.

³² In het bijzonder sinds HR 24 december 1915, NJ 1916, 417.

³³ HR 1 februari 1985, NJ 1985, 698 (Piscator) en HR 28 oktober 1988, NJ 1989, 765 (Harvest Trader).

³⁴ A.w. blz. 328.

³⁵ Zie in die zin ook P. Vlas in zijn bijdrage aan de studiedag over de IPR-schets, 10 december 1993, De regeling van de rechtsmacht in het voorontwerp van wet tot aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, NIPR 1994, blz. 61 e.v.

³⁶ Zoals de voor Nederland op 22 mei 1985 in werking getreden Europese Overeenkomst inzake de Immunititeit van staten van 1972 (Trb. 1973, 43).

³⁷ Kamerstukken II, 1992–1993, 23 081, nrs. 1–3.

³⁸ In deze memorie wordt aldus aangeduid de op 5 oktober 1961 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Convention concernant la compétence des autorités et la loi applicable en matière de protection des mineurs. Trb. 1963, 29.

³⁹ Zie ook Resolutie (72) I van het Comité van Ministers van de Raad van Europa: «In determining whether a residence is habitual, account is to be taken of the duration and the continuity of the residence as well as of other facts of a personal or professional nature which point to durable ties between a person and his residence».

⁴⁰ A.w., blz. 331–337.

⁴¹ A.w., blz. 68 en 69.

⁴² A.W., blz. 5 e.v.

Zie over de parlementaire geschiedenis van artikel 429c, vijftiende lid (oorspronkelijk: tweede lid), Rv: Burgerlijke Rechtsvordering, J.E. Doek en E.M. Wesseling-Van Gent, artikel 429c, aantekening 17.

⁴⁴ In deze memorie wordt aldus aangeduid de op 1 juli 1985 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Convention relative à la loi applicable au trust et à sa reconnaissance (Trb. 1985, 141). Het voorstel van rijkswet tot goedkeuring en het wetsvoorstel tot uitvoering van dit verdrag liggen momenteel ter behandeling in de Tweede Kamer (zie Kamerstukken II, 1992–1993, 23 054 (R 1464), nrs. 1–3, respectievelijk Kamerstukken II, 1992, 1993, 23 027, nrs. 1–3).

⁴⁵ Zie in deze zin ook Vlas, a.w., blz. 69.

⁴⁶ A.w., blz. 61–67, met verwijzing naar HvJ 6 oktober 1976, NJ 1977, 169.

⁴⁷ HvJ 26 mei 1982, NJ 1983, 560 met noot van J.C. Schultsz.

⁴⁸ HR 18 juni 1920, 392.

⁴⁹ Uiteraard voor zover het Verdrag van Brussel en het Verdrag van Lugano niet van toepassing zijn.

⁵⁰ A.w., blz. 65.

⁵¹ HvJ 30 november 1976, NJ 1977, 494; hierin is beslist dat ook rechtsmacht toekomt aan de rechter van het land waar de schade wordt geleden, het «forum damni».

⁵² HvJ 27 september 1988, NJ 1990, 425, met noot van J.C. Schultsz.

⁵³ HR 27 oktober 1978, NJ 1980, 102 met noot van W.H. Heemskerk, en HR 16 mei 1986, NJ 1987, 456, eveneens met noot van W.H. Heemskerk.

⁵⁴ Zie de vordering tot cassatie van AG Franx in de zaak Piscator, alsmede Burgerlijke Rechtsvordering, Verdragen, Vlas, artikel 17 EEX, aantekening 1, en Kokkini en Boele-Woelki, a.w., blz. 342.

⁵⁵ Aldus Kokkini-Iatridou en Boele-Woelki, a.w., blz. 341, die verwijzen naar L. Strikwerda, Inleiding tot het Nederlands Internationaal Privaatrecht, derde druk, 1992, blz. 233.

⁵⁶ Zie Kokkini-Iatridou en Boele-Woelki, a.w., blz. 341.

⁵⁷ HvJ 15 februari 1989, NJ 1990, 698.

⁵⁸ Zie P.A.M. Meijknecht, Het Verdrag van Lugano en het Toetredingsverdrag van San Sabastian, in onderling verband, preadvies Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht, Deventer 1992, blz. 20 e.v.

⁵⁹ Zie P. Sanders, Het nieuwe arbitragerecht, tweede druk, 1991, blz. 51.

⁶⁰ Men zie hierover uitvoerig Kokkini-Iatridou en Boele-Woelki, a.w., blz. 348–353, met veel literatuurverwijzingen en rechtsvergelijkende gegevens.

⁶¹ In deze memorie wordt aldus aangeduid het op 19 juni 1980 te Rome tot stand gekomen Verdrag inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (Trb. 1980, 156); zie artikel 1, eerste lid, onderdeel d, van dit verdrag.

⁶² Het op 30 augustus 1962 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Verdrag betreffende de wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen en andere executoriale titels in burgerlijke zaken (Trb. 1963, 50).

⁶³ A.W., blz. 342, met verwijzing naar HvJ 24 juni 1981, NJ 1981, 546.

⁶⁴ Zie Th.M. de Boer, The Scope of Article 18

of the EEC Jurisdiction Convention, Liber amicorum Voskuil, 1992, blz. 27 e.v.

⁶⁵ Zie HR 20 januari 1984, NJ 1984, 751, met noot van J.C. Schultsz, en HR 13 februari 1987, NJ 1987, 1014, eveneens met noot van J.C. Schultsz. Zie voorts J.P. Verheul en M.W.C. Feteris, Rechtsmacht in het Nederlands Internationaal privaatrecht, Deel 2, 1986.

⁶⁶ A.w., blz. 285.

⁶⁷ A.w., blz. 285.

⁶⁸ De bedoelde bepaling, te vinden in artikel 3, tweede lid, van het bedoelde Progetto di riforma del sistema di diritto internazionale privato, Documenti Giustizia 1990, nr. 1, luidt: La giurisdizione sussiste inoltre nei casi in cui la legge attribuisce, anche per connessione, competenza per territorio a un giudice italiano.

⁶⁹ A.w., blz. 66.

⁷⁰ A.w., blz. 360.

⁷¹ Zie ook HvJ 7 juni 1984, NJ 1985, 331.

⁷² Voor Nederland op 20 maart 1966 van kracht geworden.

⁷³ Kamerstukken II, 1991–1992, 20 603, nr. 14.

⁷⁴ Orde, advies onder punt 17.

⁷⁵ NVvR, advies bij artikel 1.2.1, tweede lid.

⁷⁶ NVvR, advies bij artikel 1.2.1, derde lid.

⁷⁷ Chapitre Premier, Les principes directeurs du procès, omvattende de artikelen 1–24.

⁷⁸ NVvR, advies bij Afdeling 1.3, Algemeen.

⁷⁹ Zie bij voorbeeld HR 27 maart 1987, NJ 1988, 130, met noot van W.H. Heemskerk en HR 24 december 1993, NJ 1994, 194.

⁸⁰ NVvR, advies bij artikel 1.3.2.

⁸¹ Zie ook Sterk, a.w., blz. 4.

⁸² Zie over artikel 138 ZPO Rosenberg/Schwab/Gottwald, Zivil Prozessrecht, München, 1993, blz. 363–366.

⁸³ Vergelijk ook het advies van de NVvR bij Afdeling 1.3, alsmede Sterk, a.w., blz. 3.

⁸⁴ Zie onder meer ook HR 18 maart 1994, RvdW 1994, 75.

⁸⁵ NVvR, advies bij artikel 1.1.3, en Orde, advies onder punt 20.

⁸⁶ Raad van State, advies onder punt 9.

⁸⁷ NVvR, advies bij artikel 1.3.3.

⁸⁸ «Le juge doit se prononcer sur tout ce qui est demandé et seulement sur ce qui est demandé.»

⁸⁹ «et seulement sur ce qui est demandé». Zie voorts HR 22 oktober 1993, RvdW 1993, 209.

⁹⁰ Zie HR 8 april 1929, NJ p. 874 en HR 21 oktober 1929, NJ 1681.

⁹¹ Orde, advies onder punt 22.

⁹² Orde, advies onder punt 24.

⁹³ Orde, advies onder punt 23.

⁹⁴ Orde, advies onder punt 23.

⁹⁵ In het Voorontwerp was de mogelijkheid van verbetering opgenomen in de artikelen 2.11.10 en 3.4.13.

⁹⁶ Raad van State, advies onder punt 10.

⁹⁷ Zie bij voorbeeld Pres. Rb. Dordrecht 27 oktober 1988, KG 1988, 443, over een geval waarin uit dictum en overwegingen bleek, dat uit het dictum essentiële gedeelten waren weggefallen.

⁹⁸ HR 8 maart 1994, Delikt en Delinkwent 24/1994 nr. 96.258.

⁹⁹ Zie Kamerstukken II, 1991–1992, 22 495, nr. 3, blz. 111–115.

¹⁰⁰ Zie het advies van de Orde bij voorbeeld onder de punten 45, 50, 62, 77 en 88.

¹⁰¹ NVvR, advies bij Afdeling 1.4.

¹⁰² Men zie over dit onderwerp de conclusie van AG Berger voor HR 31 januari 1975, NJ

1976, 146, de conclusie van AG Ten Kate voor HR 25 mei 1984, NJ 1984, 737, en de conclusie van AG Berger voor HR 7 juni 1985, NJ 1985, 734.

¹⁰³ Zie over het huidige artikel 382, en vooral over het tweede lid daarvan, HR 16 mei 1986, NJ 1987, 251, waarbij werd beslist dat artikel 328, tweede lid, niet opzij wordt gezet door artikel 418 Rv, zodat dit beginsel ook geldt in de cassatieprocedure.

¹⁰⁴ Zie in dit verband ook de recente uitspraak van het EHRM (Borgers/België, 30 oktober 1991, Publications of the European Court of Human Rights, Series A: Judgments and decisions vol. 214 (1992) blz. 20 e.v.), waarin is overwogen dat het verdedigingsbeginsel in beginsel meebrengt dat een partij nog gelegenheid krijgt te reageren op een voor hem ongunstige conclusie van het openbaar ministerie, maar het betrof daar wel een strafzaak.

¹⁰⁵ Kamerstukken II, 1992–1993, 22 775, nr. 2, artikelen 3 en 25 tot en met 41.

¹⁰⁶ Kamerstukken II, 1992–1993, 22 775, nrs. 2, artikelen 1 en 3.

¹⁰⁷ KVG, advies bij artikel 1.6.1, en Orde, advies onder punt 27.

¹⁰⁸ Orde, advies onder punt 27.

¹⁰⁹ Wet van 21 mei 1981, Stb. 337, houdende regelen omtrent leegstaande woningen en andere gebouwen (Leegstandwet); zie ook de wet van 29 augustus 1985, Stb. 490, tot wijziging van de Leegstandwet.

¹¹⁰ Men zie hierover ook NVvR, advies bij artikel 1.6.2, en Orde, advies onder punt 29.

¹¹¹ Zie KVG, advies bij artikel 1.6.3.

¹¹² KVG, advies bij artikel 1.6.5. Zie ook rapport Commissie Storme, artikel 2.1.2.1.

¹¹³ Raad van State, advies onder punt 11.

¹¹⁴ Zie Burgerlijke Rechtsvordering, W.D.H. Asser, artikel 4, aantekening 4, alsmede de daar genoemde rechtspraak.

¹¹⁵ Raad van State, advies onder punt 13.

¹¹⁶ NVvR, advies bij artikel 1.6.10.

¹¹⁷ HR 30 december 1977, NJ 1978, 576, met noot van W.H. Heemskerk, en HR 22 juni 1990, NJ 1991, 606, met noot van H.J. Snijders.

¹¹⁸ KVG, advies bij artikel 343.

¹¹⁹ NVvR, advies bij artikel 2.7.1, lid 3.

¹²⁰ HR 27 juni 1986, NJ 1987, 764.

¹²¹ NVvR, advies bij artikel 2.7.1, lid 3.

¹²² Wet van 30 mei 1985 tot wijziging van enige bepalingen betreffende nietigheid in het burgerlijk geding (Stb. 304).

¹²³ Wet van 30 mei 1985 tot wijziging van enige bepalingen betreffende nietigheid in het burgerlijk geding (Stb. 304).

¹²⁴ HR 22 december 1989, NJ 1990, 689, en HR 18 oktober 1991, NJ 1992, 298.

¹²⁵ «La nullité ne peut être prononcée qu'à charge pour l'adversaire qui l'invoque de prouver le grief qui lui cause l'irrégularité, même lorsqu'il s'agit d'une formalité substantielle ou d'ordre public.»

¹²⁶ HR 21 oktober 1977, NJ 1978, 382 en 383, met noot van W.H. Heemskerk, en HR 11 oktober 1985, NJ 1986, 106 en 107.

¹²⁷ Sterk, a.w., blz. 4–5.

¹²⁸ NVvR, advies bij artikel 1.8.1.

¹²⁹ Zie laatstelijk HR 10 januari 1986, NJ 1987, 55, met noot van W.H. Heemskerk, HR 29 mei 1987, NJ 1988, 557, met noot van W.H. Heemskerk, HR 13 mei 1988, NJ 1989, 72, met noot van W.H. Heemskerk, HR 6 december 1991, NJ 1992, 152, en HR 20 december 1991,

NJ 1992, 624, met noot van E.A.A. Luijten.
¹³⁰ NVvR, advies bij artikel 1.8.1, eerste en tweede lid, en Orde, advies onder punt 39.
¹³¹ Zie met betrekking tot genoemde artikelen Kamerstukken II, 1992–1993, 22 495, nr. 12, blz. 55 en 66–69, en Kamerstukken II, 1993–1994, 22 495, nr. 5, blz. 28 en 92. Artikel 8:71 Awb was overigens artikel 8.2.6.5a in het wetsvoorstel.
¹³² Burgerlijke Rechtsvordering, F.M.J. Jansen, artikel 6, aantekening 1.
¹³³ Laatstelijk gewijzigd bij de Wet van 20 april 1983, tot verhoging van de grens van de bevoegdheid van de kantonrechters en van de grens van appellabiliteit van vonnissen van deze rechters in burgerlijke zaken, alsmede van de grens, gesteld voor het doen van een verzoek tot een rechterlijk bevel tot betaling (Stb. 182).
¹³⁴ Orde, advies onder punt 41.
¹³⁵ HR 7 januari 1926, NJ 1926, 297, met noot van E.M. Meijers.
¹³⁶ HR 16 oktober 1987, NJ 1988, 1014, met noot van C.J.H. Brunner.
¹³⁷ NVvR, advies bij artikel 2.1.2, eerste lid, onder 2.
¹³⁸ HR 29 oktober 1925, NJ 1925, 1270.
¹³⁹ NVvR, advies bij artikel 2.1.5, tweede lid.
¹⁴⁰ NVvR, advies bij Afdeling 2.1. Algemene bepalingen, Algemeen, onder 5-11.
¹⁴¹ NVvR, advies bij Afdeling 2.1. Algemene bepalingen, Algemeen, onder 3 en 4.
¹⁴² NVvR, advies bij artikel 2.1.9.
¹⁴³ Raad van State, advies onder punt 19, waarbij wordt gewezen op HR 24 december 1993, NJ 1994, 194.
¹⁴⁴ NVvR, advies bij artikel 2.1.13, derde lid.
¹⁴⁵ EHRM 27 oktober 1993, Case of Dombo Beheer BV versus The Netherlands 37/1992/382/460.
¹⁴⁶ NVvR, advies bij artikel 2.1.12, vierde lid, onder b.
¹⁴⁷ Zie ook HR 27 oktober 1978, NJ 1980, 102, met noot van W.H. Heemskerk.
¹⁴⁸ Voorbeelden daarvan zijn, behalve een aantal artikelen van de Tweede Titel van het Verdrag van Brussel en het Verdrag van Lugano, het op 18 april 1961 te Wenen tot stand gekomen Verdrag inzake diplomatiek verkeer (Trb. 1962, 159) en het op 24 april 1963 te Wenen tot stand gekomen Verdrag inzake consulaire betrekkingen (Trb. 1981, 143).
¹⁴⁹ NVvR, advies bij 2.2 (Relatieve) bevoegdheid, Algemeen, onder C.
¹⁵⁰ NVvR, advies bij artikel 2.3.3.
¹⁵¹ Raad van State, advies onder punt 20.
¹⁵² Orde, advies onder punt 65.
¹⁵³ Bij de Invoeringswet Boeken 3–6 Nieuw BW (eerste gedeelte).
¹⁵⁴ Bij de wet van 30 mei 1985 tot wijziging van enige bepalingen betreffende nietigheid in het burgerlijk geding (Stb. 304).
¹⁵⁵ Zie de als bijlage bij het advies van de NVvR opgenomen nota's van C.J.J. van Maanen (d.d. 30 augustus 1993 en 7 oktober 1993).
¹⁵⁶ HR 9 juni 1989, NJ 1990, 106, en HR 9 juni 1989, NJ 1990, 107.
¹⁵⁷ HR 22 januari 1988, NJ 1988, 890, met noot van W.H. Heemskerk.
¹⁵⁸ HR 13 juni 1947, NJ 1947, 385; HR 12 januari 1973, NJ 1973, 148, met noot van D.J. Veegens en HR 21 maart 1975, NJ 1976, 245, met noot van W.H. Heemskerk. Zie ook Rapport Commissie Storme, artikel 2.2.2.2.

¹⁵⁹ HR 17 december 1982, NJ 1984, 59, met noot van W.H. Heemskerk.
¹⁶⁰ NVvR, advies bij artikel 2.4.1. tweede lid, en Orde, advies onder punt 68.
¹⁶¹ HR 28 januari 1983, NJ 1983, 526, met noot van P.A. Stein.
¹⁶² HR 22 januari 1988, NJ 1988, 890, met noot van W.H. Heemskerk.
¹⁶³ Orde, advies onder punt 71.
¹⁶⁴ HR 12 oktober 1990, NJ 1991, 186.
¹⁶⁵ NVvR, advies bij artikel 2.4.5, vijfde lid.
¹⁶⁶ NVvR, advies bij artikel 2.4.7.
¹⁶⁷ NVvR, advies bij artikel 2.4.8, onder 1.
¹⁶⁸ Orde, advies onder punt 75, NVvR, advies bij artikel 2.4.10, onder 2, en NORA, advies bij artikel 2.4.10.
¹⁶⁹ NVvR, advies bij artikel 2.4.10, onder 3.
¹⁷⁰ Orde, advies onder punt 75.
¹⁷¹ Zie hieromtrent ook Burgerlijke Rechtsvordering, J. Gerretsen, artikel 250, aantekening 3.
¹⁷² Wet van 30 juni 1982 houdende invoeging van artikel 589a in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Stb. 420).
¹⁷³ NVvR, advies bij artikel 2.6.1.
¹⁷⁴ Bij de Invoeringswet Boeken 3–6 Nieuw BW (eerste gedeelte).
¹⁷⁵ Nieuwe gevallen van derden in het geding, in: Met grond verbonden, Deventer, 1991, blz. 121 e.v.
¹⁷⁶ Zie ook Rapport Commissie-Storme, artikel 8.5.
¹⁷⁷ Zie paragraaf 2.1.4.7. van het algemeen deel van deze toelichting.
¹⁷⁸ Zie hierover ook het advies van de NVvR bij het onderhavige artikel en bij artikel 1.6.11.
¹⁷⁹ Orde, advies onder punt 33, waar wordt gesproken van een grote verbetering.
¹⁸⁰ NVvR, advies bij artikel 2.7.1, tweede lid.
¹⁸¹ NVvR, advies bij artikel 2.7.1, vierde lid.
¹⁸² KVG, advies bij artikel 2.7.2, onder c, eerste alinea.
¹⁸³ KVG, advies bij artikel 2.7.5.
¹⁸⁴ Wet van 3 december 1987 tot nieuwe regeling van het bewijsrecht in burgerlijke zaken (Stb. 590).
¹⁸⁵ Wet van 8 november 1993 tot wijziging van het BW, het VvK en enige andere wetten terzake van het voeren van een administratie (Stb. 598).
¹⁸⁶ Aldus recentelijk HR 14 januari 1994, NJ 1994, 403.
¹⁸⁷ Zie met een voorstel in gelijke zin M. de Tombe-Grootenhuis, De partij-getuigenverklaring in het burgerlijk procesrecht: het functioneren van de partij-getuige in de civiele rechtspraak, mede gezien tegen de achtergrond van de historische ontwikkeling. Dissertatie Utrecht, 1993; idem, Het Europese Hof en de partij-getuige in NJB 1994, nr. 6, blz. 185–188, met name blz. 188.
¹⁸⁸ NVvR, advies bij artikel 2.8.33.
¹⁸⁹ Orde, advies onder punt 83.
¹⁹⁰ NVvR, advies bij artikel 2.8.48, tweede lid, onder 2.
¹⁹¹ Wet van 23 december 1993 Stb. 775, in werking getreden op 1 januari 1994.
¹⁹² NVvR, advies bij artikel 2.8.47.
¹⁹³ Zie T. A. W. Sterk, Deskundige in rechte, bijdrage aan Vorm en wezen (Heemskerk-bundel), Utrecht 1991, blz. 299–306.
¹⁹⁴ Zie ook Van Nispen, a.w., blz. 19–20.
¹⁹⁵ A.w., blz. 1581.
¹⁹⁶ NVvR, advies bij artikel 2.9.1, tweede lid.
¹⁹⁷ Zie Burgerlijke Rechtsvordering, E. M.

Wesseling-van Gent, artikel 159, aantekening 1.
¹⁹⁸ NVvR, advies bij Afdeling 2.10 Schorsing en hervatting, Algemeen.
¹⁹⁹ Vergelijk ook Burgerlijke Rechtsvordering, G.R. Rutgers, artikel 256, aantekeningen 4 en 5.
²⁰⁰ HR 7 maart 1980, NJ 1980, 535, met noot van W. H. Heemskerk en HR 8 oktober 1965, NJ 1965, 394.
²⁰¹ Was artikel 2.11.3 in het Voorontwerp.
²⁰² Zie Kamerstukken II, 1981, 10 377, nr. 9.
²⁰³ Invoeringswet Boeken 3–6 Nieuw BW (eerste gedeelte).
²⁰⁴ Waren artikel 2.11.8 in het Voorontwerp.
²⁰⁵ NVvR, advies bij artikel 2.11.8.
²⁰⁶ HR 4 juni 1993, NJ 1993, 470.
²⁰⁷ Was artikel 2.11.7 in het Voorontwerp.
²⁰⁸ Zie ook HR 2 november 1990, NJ 1991, 800.
²⁰⁹ NVvR, advies bij artikel 2.11.7, eerste en derde lid.
²¹⁰ Orde, advies onder punt 86.
²¹¹ Van Nispen, a.w., blz. 34–35.
²¹² Zie HR 1 november 1985, NJ 1986, 277 (het op een – te voren bekend gemaakt – tijdstip ter inzage liggen van het vonnis voor partijen en andere geïnteresseerden) en HR 13 september 1991, NJ 1991, 767 (het overhandigen door de griffier van een afschrift van de rol waarop de uitspraak is vermeld, ter openbare terechtzitting aan partijen.). Zie ook de uitspraak van het Europese Hof voor de rechten van de mens in de zaak Pretto (EHRM 8 december 1993, Serie A, nr. 71, par. 26–27).
²¹³ Orde, advies onder punt 86.
²¹⁴ NVvR, advies bij artikel 2.11.7, tweede lid.
²¹⁵ Was artikel 2.11.9 in het Voorontwerp.
²¹⁶ Was artikel 2.11.2 in het Voorontwerp.
²¹⁷ NVvR, advies bij artikel 2.11.2, tweede lid.
²¹⁸ Orde, advies onder punt 85.
²¹⁹ Waren de artikelen 2.11.4 tot en met 2.11.6 in het Voorontwerp.
²²⁰ NVvR, advies bij artikel 2.11.12, eerste lid.
²²¹ Zie ook hierover A. W. Jongbloed, Compensatie van (proces)kosten tussen (ex-)samenwonenden; art. 56 Rv in Trema 1993, nr. 11, blz. 478–481.
²²² Kamerstukken I, 1993–1994, 22 474, nr. 316.
²²³ Kamerstukken I, 1993–1994, 21 561, nr. 286.
²²⁴ NVvR, advies bij artikel 2.11.12, vierde lid, laatste volzin.
²²⁵ Het advies inzake de veroordeling van anderen dan partijen in de kosten van het burgerlijk geding van 22 mei 1987.
²²⁶ Zie Hof 's-Gravenhage 29 mei 1983, NJ 1985, 58 (geen hoger beroep) en rechtbank 's-Gravenhage 29 maart 1985, NJ 1987, 91, met noot van W.L. Haardt (geen derdenverzet).
²²⁷ Zie het thans bij de Tweede Kamer aanhangige wetsvoorstel Gerechtsdeurwaarderswet (Kamerstukken II, 1991–1992, 22 775, nr. 2, artikelen 25 tot en met 41).
²²⁸ Zie met betrekking tot de eerste categorie Hof Arnhem 24 juni 1924, NJ 1925, blz. 454, Hof Amsterdam 1 december 1954, NJ 1955, 446 en hof Arnhem 8 juli 1975, NJ 1977, 8 (een advocaat of procureur trad op voor een niet bestaande vennootschap), en Hof Amsterdam 20 maart 1953, NJ 1953, 317 (in het geding was een zich ten onrechte stichting noemende vereniging die geen rechtspersoonlijkheid bezat). Zie met betrekking tot de tweede categorie HR 29 januari 1943, NJ 1943, 198, HR

24 juni 1949, NJ 1949, 749, Hof Amsterdam 6 april 1950, 708 (een niet bevoegde vertegenwoordiger had voor de procespartij tot het voeren van het geding opdracht gegeven) en HR 12 december 1975, NJ 1976, 569, met noot van W. H. Heemskerk (een voogdes en een toezienende voogd waren in drie instanties zonder de vereiste machtiging van de kantonrechter voor een minderjarige opgetreden).

²²⁹ NVvR, advies bij Afdelingen 2.12 en 2.13.

²³⁰ Zie het reeds in een noot bij paragraaf 2.1.2 vermelde artikel van H. Stein, *Leve het roeyement!* in *Advocatenblad* 1994, nr. 8, blz. 320–323.

²³¹ Hierop wordt terecht gewezen door H. Stein, a.w., blz. 320.

²³² Burgerlijke Rechtsvordering, Haardt, artikel 282, tweede lid, aantekening 1.

²³³ A.w., blz. 321.

²³⁴ Was de Veertiende Afdeling van de Tweede Titel in het Voorontwerp.

²³⁵ Zie over dit onderwerp onder meer H. van Breda, *Het kort geding als donor voor de bodemprocedure nieuwe stijl?* in *NJB* 1993, blz. 1197–1199; F. Bruinsma, *Het kort geding in Amsterdam in NJB* 1990, blz. 337–441; S.G. Ellerbroek, *Voorlopige voorziening door de kantongerecht te Amsterdam in NJB* 1993, blz. 1200–1202; K. Frielink en J.B. de Groot, *Het kantonrechtelijk kort geding ex artikel 116 WvBRv in Trema* 1992, blz. 227–232; H.A. Groen, *Het kort geding naar Nederlands recht in TvP* 1991, blz. 1025–1057; G.J. van der Heide, *Voorlopige voorziening door de kantonrechter in de Gerechtsdeurwaarder* 1992, blz. 44–48; E.J.A. Keijser en K.G. Tjoen-Tak-Sen, *De president en de bloei van het kort geding in Trema* 1992, blz. 183–186; idem, *Rechtshandelingen over het kort geding: aantekeningen en opvattingen over het kort geding*, 1994; A. Klijn, C. Cozijn en G. Paulides, *De civiele procedure bij de kantonrechter: evaluatie van een vernieuwing, WODC-serie Onderzoek en beleid nr. 134*, 1994; en de bijdragen in de bundel «Mogelijkheden en grenzen van het civiele spoedrecht: civiel-snelrechtnotities» onder redactie van E.J.A. Keijser en K.G. Tjoen-Tak-Sen, 1993, evenals de bijdragen in de bundel «Kabaal in Holland» (voor zover van toepassing) onder redactie van U.W. Bentinck, M.M. Beins, A.H. Kist en Th.H. Lind, 1993.

²³⁶ NVvR, advies bij Afdeling 2.15, onder punten 1 en 2.

²³⁷ Orde, advies onder punt 93.

²³⁸ Zie onder meer (in alfabetische volgorde) A.N.A.G. de Boer, *Buitengerechtelijke incassokosten en een korte vooruitblik op het nieuwe incassogeding in TvC* 1994, blz. 5–14; A.H. van Delden, *Incasso van geldvorderingen in NJB* 1992, blz. 827; M. Freudenthal, *Incassotechnieken in NJB* 1993, blz. 1207–1208; C.A. Joustra, *Consumenten-geschillen in het Voorontwerp Burgerlijke Rechtsvordering in WPNR* 1993, blz. 61–67; Van Nispen, t.a.p. blz. 35–36; J. Rademaker, *Het kort geding ter incasso in de praktijk in Trema* 1993, blz. 396–401; P.J. Sandberg, *Incasso van geldvorderingen in NJB* 1992, blz. 1151; M. Ynzonides, *Incassotechnieken in Trema* 1993, blz. 289–291. Zie eveneens de literatuur vermeld in de noot bij de inleiding van Afdeling 14 van Titel 2 (het kort geding).

²³⁹ NVvR, advies bij artikel 2.11.4, eerste lid.

²⁴⁰ Zie ook artikel 2.3.7 (het huidige artikel 7, tweede lid, Rv), en voor rechtspraak Hof Amsterdam, 15 januari 1987, NJ 1988, 307, met noot van W.H. Heemskerk en President Arnhem 14 december 1989, KG 1990, 34.

²⁴¹ NVvR, advies bij 2.14 Het kort geding, onder Algemeen, onder punt 2.

²⁴² Zie ook in deze zin K. Frielink en J.B. de Groot, a.w., blz. 231–232.

²⁴³ NVvR, advies bij artikel 2.14.3.

²⁴⁴ KVG, advies bij artikel 2.14.3.

²⁴⁵ Invoeringswet Boeken 3–6 Nieuw BW (eerste gedeelte).

²⁴⁶ NVvR, advies bij artikel 2.14.7.

²⁴⁷ HR 28 april 1989, NJ 1990, 90; HR 15 december 1989, NJ 1990, 351 en HR 13 maart 1992, NJ 1993, 96, met noot van H.J. Snijders.

²⁴⁸ Wet van 29 september 1994, houdende mentorschap ten behoeve van meerderjarigen (Stb. 757).

²⁴⁹ Convention relative à la constatation de certains décès, opgesteld door de Commission Internationale de l'Etat Civil, voor Nederland in werking getreden op 9 december 1978.

²⁵⁰ Bij KB van 22 augustus 1991, Stb. 437.

²⁵¹ Zie Burgerlijke Rechtsvordering, J.E. Doek en E.M. Wesseling-van Gent, artikel 429h, aantekening 11.

²⁵² Wat het vierde lid van artikel 3.4.7. in het Voorontwerp.

²⁵³ Kamerstukken II, 1980–1981, 10 377, nr. 7, blz. 13 en Kamerstukken II, 1984–1985, 10 377, nr. 13, blz. 31.²⁵⁴ Bij voorbeeld in HR 13 september 1991, NJ 1991, 783 en in Rb 's-Gravenhage 29 mei 1991, NJ 1992, 127, met betrekking tot respectievelijk het honoreren van een bewijsaanbod in een bijstands-verhaalzaak en het leveren van tegenbewijs in een zaak tot ontbinding van een arbeidsovereenkomst.

²⁵⁵ NVvR, advies bij artikel 3.4.1., eerste lid, tweede volzin.

²⁵⁶ Invoeging van de Titels 7 en 12 in Boek 8 van het Burgerlijk Wetboek, Kamerstukken II, 1994–1995, 24 061, nrs. 1–3.

²⁵⁷ HR 29 oktober 1925, NJ 1925, blz. 1270, W. 11447.

²⁵⁸ Vgl. H.J. Snijders en A. Wendels, *Civiel appel*, Zwolle 1992, p. 82, waar wordt opgemerkt dat men niet voor het eerst in appel oproeping in vrijwaring kan vorderen.

²⁵⁹ Invoeringswet Boeken 3, 5 en 6 Nieuw BW (eerste gedeelte).

²⁶⁰ Wet van 21 januari 1954 houdende nieuwe regelen omtrent onbevoegdverklaring en verwijzing in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en enkele daarmee verband houdende wijzigingen in dit Wetboek (Stb. 27).

²⁶¹ HR 7 mei 1993, NJ 1993, 655, met noot van H.E. Ras.

²⁶² Request civiel, dissertatie, Leiden 1890.

²⁶³ Het Nederlandsch Burgerlijk Procesrecht, Deel V (1899).

²⁶⁴ De gronden voor request-civiel, Meijers-bundel (1935), blz. 177 e.v.

²⁶⁵ Cassatie en requeste civiel, Bundel Door tijd en vlijt, 1952, blz. 192 e.v.

²⁶⁶ Het request-civiel, dissertatie, Leiden 1962.

²⁶⁷ Kamerstukken II, 2079, 1962–1963, nr. 5, blz. 6, onder 9.

²⁶⁸ HR 30 juni 1989, NJ 1989, 769.

²⁶⁹ HR 27 november 1953, NJ 1953, 396.

²⁷⁰ A.w., blz. 353/354.

²⁷¹ Wet van 7 mei 1986, Stb. 295, in werking getreden op 1 januari 1992.

Wetsvoorstel	Huidige Rv/anderszins	Opmerkingen
1.1.1	–	
1.1.2	–	
1.1.3	–	
1.1.4	814, 821, lid 5	
1.1.5	–	
1.1.6	–	
1.1.7	–	
1.1.8	–	
1.1.9	–	
1.1.10	–	
1.1.11	–	
1.1.12	–	
1.1.13	–	
1.2.1, leden 1–3 , lid 4	288a, 429f, lid 2 192, lid 3, 226, lid 3, 429f, lid 3	
1.2.2, leden 1–4 , lid 5	344a, 429q, lid 1 192, lid 3, 226, lid 3 429q, lid 5	
1.2.3	102 R.O., leden 1–2	
1.3.1	45, lid 1	
1.3.2, lid 1 , lid 2	143, lid 2 –	
1.3.3	–	
1.3.4, eerste zin , tweede en derde zin	19a, lid 1, 110 –	
1.3.5	–	
1.3.6	–	
1.3.7	48	
1.3.8	844–852	
1.3.9, lid 1 , lid 2 , lid 2	18, lid 1, 429g, lid 1 20, 22–28 20, 22–28	
1.3.10	–	
1.3.11	59, lid 1, onder 3°, 429k, lid 2, eerste volzin	
1.3.12	–	
1.3.13	–	
1.3.14	–	
1.4.1–1.4.6	29–43	
1.5.1, lid 1 , lid 2	322, 325, lid 1 –	
1.5.2, lid 1 , leden 2–4	323 –	
1.5.3, leden 1–2 , lid 3	324 328	
1.6.1	1, lid 1, 5	
1.6.2, lid 1 , lid 2 , lid 3	1, lid 1, 3 1, lid 2 –	
1.6.3	2, leden 1–2	
1.6.4, eerste zin , tweede zin	4, onder 1° –	
1.6.5, eerste zin , tweede zin	4, onder 2° –	
1.6.6, eerste zin , tweede zin	4, onder 3° –	
1.6.7, lid 1, eerste zin , lid 1, tweede zin , lid 2	4, onder 4° – –	
1.6.8	4, onder 5°	
1.6.9	4, onder 6°	
1.6.10	4, onder 7°	
1.6.11, lid 1 , lid 2	4, onder 8° –	
1.6.12	4, onder 9°	
1.6.13	4, onder 10°	
1.6.14	4, onder 11°	
1.6.15	4, onder 12°	

Wetsvoorstel	Huidige Rv/anderszins	Opmerkingen
1.6.16	4, onder 13°	
1.6.17, lid 1	343, lid 1, tweede zin ged., derde zin, 407 lid 5	
, lid 2	438a	
1.6.18	14	
1.6.19	90	
1.6.20	–	
1.7.1	150, 429s	
1.7.2	151, 429t	
1.8.1	–	
1.8.2	96a	
1.8.3	–	
1.9.1	6	
2.1.1	–	
2.1.2, lid 1	38–42 R.O.	
, lid 2	133, leden 2–3, 137, lid 3, 146	
2.1.3	–	
2.1.4, leden 1–2	43 R.O.	
, lid 3	–	
2.1.5	101	
2.1.6	102	
2.1.7, lid 1	117, lid 3	
, lid 2	105, lid 1	
, lid 3, eerste zin	141, lid 1, en 142, lid 1	
, tweede zin	–	
2.1.8, lid 1	117, lid 1	
, lid 2	133, lid 3	
2.1.9, lid 1	117, lid 2	
, lid 2	118, lid 1	
, lid 3	–	
2.1.10	147	
2.1.11	148	
2.1.12	19	
2.1.13	19a	
2.1.14	19a, lid 1 ged.	
2.1.15	–	
2.1.16	118, lid 3	
2.1.17	118, lid 4	
2.2.1, lid 1	126, lid 1	
, lid 2	126, lid 2	
2.2.2	98, lid 2	
2.2.3	98, lid 3	
2.2.4	–	
2.2.5	98, lid 1, 126, lid 8	
2.2.6	126, lid 12	
2.2.7	126, lid 11	
2.2.8	126, lid 13	
2.2.9	126, lid 7	
2.2.10, lid 1	99, 126, lid 16	
, lid 2	100, leden 1–2	
, leden 3–4	–	
2.2.11	–	
2.2.12, lid 1	154	
, lid 2	157a, lid 1	
, lid 3	157b, lid 4	
2.3.1	5, lid 1, 103, 133, lid 1	
2.3.2, lid 1	135, lid 1	
, lid 2	288a, lid 1	
2.3.3	7, lid 1, tweede zin	
2.3.4, leden 1–2	9, lid 1, 10, lid 1	
, lid 3	11	
2.3.5, lid 1	9, lid 1	
, lid 2	9, lid 3	
2.3.6	7, lid 2, 9, lid 2, 10, lid 2	
2.3.7	12a	
2.3.8	8	
2.3.9, lid 1	91, lid 1	
, leden 2–3	92	
2.3.10	93	
2.3.11	94	

Wetsvoorstel	Huidige Rv/anderszins	Opmerkingen
2.3.12, lid 1	–	
, lid 2	75, eerste zin ged.	
, leden 3–5	–	
2.3.13	154, 157	
2.4.1	–	
2.4.2	136	
2.4.3, leden 1–2	139	
, lid 3	–	
2.4.4, lid 1	105, 137, lid 1	
, lid 2	141, lid 1	
, lid 3	141, lid 2	
, lid 4	141, lid 3	
2.4.5	112, lid 1, 134, lid 1	
2.4.6, lid 1	134, leden 1–3	
, lid 2	134, lid 3	
, lid 3	134, lid 4	
, lid 3, slot	–	
, lid 4	–	
2.4.7	141a	
2.4.8, lid 1	109, eerste zin, 142	
, lid 2	109, tweede zin	
2.4.9, lid 1	109, eerste zin, 143, lid 1	
, lid 2	105, lid 2, 143, lid 2	
2.4.10, lid 1, eerste zin	144	
, lid 1, tweede zin	–	
, lid 2	20	
, lid 3	–	
2.4.11, leden 1–2	97, lid 2, 145	
, lid 3	–	
2.4.12	118, lid 2	
2.5.1	250, lid 1	
2.5.2	251	
2.5.3, lid 1	252, lid 1	
, lid 2	–	
2.6.1	76, lid 1, 106, lid 1, 138	
2.6.2, leden 1–2	79, 107	
, lid 3	–	
2.6.3	89	
2.6.4	89a	
2.7.1, leden 1–2, eerste zin	81, lid 1, 106, lid 2	
, lid 2, tweede en derde zin	–	
, lid 3	81, lid 2, 106, lid 2	
, lid 4	81, lid 3, 106, lid 2	
2.7.2, aanhef en onder a–c	82, lid 1, 106, lid 2	
, aanhef en onder d	–	
2.7.3	82, lid 2, 106, lid 2	
2.7.4	83, 106, lid 2	
2.7.5	106, lid 2, tweede zin	
2.8.1	176	
2.8.2	177	
2.8.3	178	
2.8.4	179	
2.8.5	180	
2.8.6	181	
2.8.7, lid 1	212, lid 1, 217, 226, lid 4, 230	
, lid 2	212, lid 2	
2.8.8	183	
2.8.9	184	
2.8.10	185	
2.8.11	186	
2.8.12	187	
2.8.13	188	
2.8.14	8 WvK	
2.8.15	189	
2.8.16	190	
2.8.17	191, leden 1–2 en 4	
2.8.18	192, leden 1–2 en 4	
2.8.19	193	
2.8.20	194	
2.8.21	195	

Wetsvoorstel	Huidige Rv/anderszins	Opmerkingen
2.8.22	8, 196	
2.8.23	197	
2.8.24	198	
2.8.25	213, lid 2	
2.8.26, lid 1	199	
, leden 2–4	–	
2.8.27	200	
2.8.28	201	
2.8.29	202	
2.8.30	203	
2.8.31	204	
2.8.32	205	
2.8.33	206	
2.8.34	207	
2.8.35	208	
2.8.36	209	
2.8.37	210	
2.8.38	211	
2.8.39	214, leden 1 en 3	
2.8.40	215	
2.8.41	216	
2.8.42	217	
2.8.43	218	
2.8.44	219	
2.8.45	220	
2.8.46, leden 1–3	221	
, lid 4	222, lid 1	
, lid 5	224, lid 2	
2.8.47	223, lid 2	
2.8.48, lid 1	223, lid 1	
, lid 2, eerste en tweede zin	223, lid 3	
, lid 2, derde zin	–	
, lid 3	223, lid 4	
2.8.49, lid 1	222, lid 2	
, lid 2	223, lid 5	
, lid 3	–	
, lid 4	223, lid 3, 224, lid 1	
, lid 5	223, lid 6	
2.8.50	225	
2.8.51	–	
2.8.52	226, leden 1–2 en 4–6	
2.8.53	227	
2.8.54	228	
2.8.55	229	
2.8.56	230	
2.8.57	231	
2.8.58	232	
2.9.1, lid 1	247, leden 1–2	
, lid 2	247, lid 3	
, lid 3	248, lid 1	
2.9.2	249	
2.9.3	68	
2.9.4	69	
2.9.5	70	
2.9.6	71	
2.9.7	72	
2.9.8	73	
2.9.9	74	
2.9.10	285	
2.9.11	286	
2.9.12	287	
2.9.13	158	
2.9.14	158a	
2.9.15	159	
2.9.16	51, 116, lid 1	
2.9.17, leden 1–3	152	
, lid 4	153	
2.10.1, lid 1	254, onder 1°–3°	
, lid 2	256, lid 1	
, lid 3	256, lid 2, eerste zin	

Wetsvoorstel	Huidige Rv/anderszins	Opmerkingen
, lid 4	255, lid 1	
2.10.2, lid 1	254, onder 4°, 256, lid 2, tweede zin	
, lid 2	255, lid 1, 256, lid 2, eerste zin	
2.10.3	257, 258, lid 1, 261, lid 1	
2.10.4	258, lid 2, 259, 261, lid 1	
2.11.1, lid 1	45, lid 2	
, lid 2	288a, lid 4	
2.11.2, lid 1	59, 62	
, lid 2	76, lid 2	
, lid 3	60, lid 1, 61	
2.11.3	64, 118, lid 3	
2.11.4	46	
2.11.5	52	
2.11.6	53	
2.11.7	54	
2.11.8	67	
2.11.9, leden 1–3	56, leden 1–3	
, lid 4	56, lid 5	
2.11.10	57a, leden 1–2	
2.11.11	57, lid 1	
2.11.12	57, lid 6, 57a, lid 3	
2.11.13	57ab	
2.11.14	57b	
2.11.15	57c	
2.11.16	–	
2.12.1	–	
2.12.2, lid 1	–	
, lid 2	277, lid 1	
, lid 3	279, lid 1, 282, lid 2, tweede zin	
2.12.3, lid 1, eerste zinsnede	282, lid 2, eerste zin	
, lid 1, tweede zinsnede	278, lid 3, onder 1°	
, lid 2	283	
2.13.1	116, lid 1, 289	
2.13.2	116, lid 1, 290	
2.13.3	291	
2.13.4	292	
2.13.5	–	Zie ook art. 293 Rv van vóór 1.1 1992
2.13.6	294	
3.1.1, lid 1	429a	
, lid 2	429b, onder a	
3.2.1	429c, leden 1 en 13	
3.2.2	429c, lid 6	
3.2.3	429c, lid 4	
3.2.4	429c, lid 5	
3.2.5	429c, lid 7	
3.2.6	429c, lid 9	
3.2.7	429c, lid 14	
3.2.8	–	
3.3.1	2 Besluit OMV	
3.3.2	3 Besluit OMV	
3.3.3	4 Besluit OMV	
3.3.4	5 Besluit OMV	
3.3.5	6 Besluit OMV	
3.3.6	7, lid 1 Besluit O(MV)	
3.4.1, leden 1–3	429d, leden 1–3	
, lid 4	–	
3.4.2, lid 1	429f, lid 1	
, lid 2	7, lid 2 Besluit OMV	
, lid 3	429f, leden 4–5	
, lid 4	429g, lid 3	
, lid 5	11 Besluit OMV	
3.4.3	–	
3.4.4	–	
3.4.5, leden 1–4, tweede zin	429h	
3.4.6	429i	
3.4.7, lid 1	182, lid 1	
, lid 2	429j	

Wetsvoorstel	Huidige Rv/anderszins	Opmerkingen
, lid 3	191, lid 3	
, lid 4	182, lid 2	
3.4.8	429m	
3.4.9	429k, lid 1	
3.4.10, lid 1	429k, lid 2, tweede zin	
, lid 2	429k, lid 3, eerste zin	
3.4.11	429k, lid 3, tweede zin ged.	
3.4.12	429k, lid 3, tweede zin ged., derde volzin	
3.4.13, lid 1	429l	
, leden 2–3	–	
3.4.14	2–3 en 4–6 Besluit OMV	
332, lid 1	38, 39, 42 R.O.	
, lid 2	–	
, lid 3	253	
339, lid 2	295, leden 1–3	
345	–	
351	–	Zie art. 351 van voor 1.1 1992
352	–	
353	353, 347, lid 2	
353a	284	
354	–	
357	–	
358	429n	
359	429o	
360	429p	
361, leden 1–4	429q, leden 2–5	
362	–	
363	429q, lid 6	
382–389	382–397	
390	–	
391	–	
408a, lid 6	–	
438a, lid 1	429c, lid 12	
, lid 2	429d, lid 4, eerste zin ged., tweede zin ged., derde zin	
438b	14	
710a	429d, lid 4	
797a, lid 3	429d, lid 4, tweede zin ged.	
803	18, lid 2, 429g, lid 2	
818, lid 5	18, lid 2, 429g, lid 2	
998a	–	
1000, lid 2	–	Zie opschrift Derde Titel van Eerste Boek
1001, lid 8	–	
1007	–	

Huidige Rv	Wetsvoorstel	Opmerkingen
1	1.6.1, lid 1, 1.6.2, leden 1–2	Eerste zinsnede van art. 1, lid 1, is vervallen
2, leden 1–2	1.6.3	
, lid 3	–	Zie art. 12, lid 3, wetsvoorstel 22 775
3	1.6.2, lid 1, tweede zin	
4, onder 1°	1.6.4	
, onder 2°	1.6.5	
, onder 3°	1.6.6	
, onder 4°	1.6.7	
, onder 5°	1.6.8	
, onder 6°	1.6.9	
, onder 7°	1.6.10	
, onder 8°	1.6.11, lid 1	
, onder 9°	1.6.12	
, onder 10°	1.6.13	
, onder 11°	1.6.14	
, onder 12	1.6.15	
, onder 13°	1.6.16	
5	1.6.1, leden 2–4, 2.3.1	

Huidige Rv	Wetsvoorstel	Opmerkingen
5a	–	
6	1.9.1	
7, lid 1, eerste zin	–	
, lid 1, tweede zin	2.3.3	
, lid 2	2.3.6	
8	2.3.8, 2.8.22, lid 1, derde zin	
9, lid 1	2.3.4, lid 2, 2.3.5, lid 1	
, lid 2	2.3.6	
, lid 3	2.3.5, lid 2	
10, lid 1	2.3.4, lid 1	
, lid 2	2.3.7	
11	2.3.4, lid 3	
12	–	
12a	2.3.7	
13	–	
14	1.6.18, 438b	
15	reeds vervallen	
16	–	Zie art. 3, lid 2, wetsvoorstel 22 775
17	–	
18, lid 1	1.3.7, lid 1	
, lid 2	803, 818, lid 5	
19	2.1.11	
19a	2.1.12–2.1.13	
, lid 1	1.3.4, eerste zin	
20	1.3.9, lid 2, 2.4.10, lid 2	
21	–	
22–28	1.3.9, lid 2	
29–43	1.4.1–1.4.6	
44	–	
45, lid 1	1.3.1	
, lid 2	2.11.1	
46, leden 1–2	2.11.4	
, leden 3–4	–	
47	–	Zie echter art. 1.3.2, lid 1
48	1.3.7	
49	reeds vervallen	
50	–	
51	2.9.16	
52	2.11.5	
53	2.11.6	
54	2.11.7	
55	reeds vervallen	
56, leden 1–3	2.11.9, leden 1–3	
, lid 4	–	
, lid 5	2.11.9, lid 4	
57, lid 1	2.11.11	
, leden 2–5	–	
, lid 6	2.11.12	
57a, leden 1–2	2.11.10	
, lid 3	2.11.12	
57ab	2.11.13	
57b	2.11.14	
57c	2.11.15	
58	–	Zie echter art. 2.11.16
59	1.3.11, 2.11.2, lid 1	
60, lid 1	2.11.2, lid 3	
, lid 2	–	
61	2.11.2, lid 3	
62	2.11.2, lid 1	
63	reeds vervallen	
64	2.11.3, eerste zin	
65	–	
66	–	
67	2.11.8	
68	2.9.3, leden 1–5	
69	2.9.4	
70	2.9.5	
71	2.9.6	
72	2.9.7	
73	2.9.8	

Huidige Rv	Wetsvoorstel	Opmerkingen
74	2.9.9	
75, eerste zin	2.3.12, lid 2, 2.4.3, lid 2	
tweede zin	–	
76, lid 1	2.6.1	
, lid 2	2.11.2, lid 2	
77	–	
78	–	
79, leden 1 en 3	2.6.2, leden 1–2	
, lid 2	–	
80	–	
81	2.7.1	
82, lid 1	2.7.2	
, lid 2	2.7.3	
83	2.7.4, leden 1 en 3	
84–87	–	
88	reeds vervallen	
89	2.6.3	
89a	2.6.4	
90	1.6.19	
91, lid 1	2.3.9, lid 1	
, lid 2	–	
92	2.3.9, leden 2–3	
93	2.3.10	
94	2.3.11	
95	–	Zie wetsvoorstel 22 775
96	–	
96a	1.8.2	
97	–	
97a	reeds vervallen	
98, lid 1	2.2.5	
, lid 2	2.2.2	
, lid 3	2.2.3	
98a	reeds vervallen	
99	2.2.10, lid 1	
99a	reeds vervallen	
100	2.2.10, lid 2	
100a	reeds vervallen	
101	2.1.2, lid 1, 2.1.5, lid 1	
102	2.1.6	
103	2.3.1	
104	–	
105, lid 1	2.3.13, leden 1–2, 2.4.4, lid 2	
, lid 2	2.4.4, lid 2, 2.4.9, lid 2, eerste zin	
, lid 3	–	
106, lid 1	2.6.1	
, lid 2, eerste zin	2.7.1–2.7.4	
, lid 2, tweede zin	2.7.5	
107	2.6.2, leden 1–2	
108	–	
109	2.4.8	
110	1.3.4, eerste zin	
111	–	
112, lid 1	2.4.5	
, lid 2	–	
113	–	
114	–	
115	–	
116, lid 1	2.9.16, lid 1, 2.13.1, 2.13.2, lid 1	
, leden 2–6	–	
117, lid 1	2.1.7, lid 1	
, lid 2	2.1.8, lid 1	
, lid 3	2.3.13, lid 1	
118, lid 1	2.1.8, lid 2	
, lid 2	2.4.12	
, lid 3	2.1.15, 2.11.3	
, lid 4	2.1.16	
119–125	reeds vervallen	
126, lid 1	2.2.1, lid 1	

Huidige Rv	Wetsvoorstel	Opmerkingen
, lid 2	2.2.1, lid 2	
, lid 3	–	
, lid 4	2.2.6	
, lid 5	–	
, lid 6	–	
, lid 7	2.2.9	
, lid 8	2.2.5	
, lid 9	reeds vervallen	
, lid 10	–	
, lid 11	2.2.6	
, lid 12	2.2.7	
, lid 13	2.2.8	
, lid 14	–	
, lid 15	–	
, lid 16	2.2.10, lid 1	
, lid 17	–	
, lid 18	2.2.11	
127–132	reeds vervallen	
133, lid 1	2.3.1, lid 2, onder c	
, lid 2	2.1.2, lid 2, tweede zin	
, lid 3	2.1.2, lid 2, 2.1.7, lid 2	
, lid 4	–	
134, lid 1	2.4.5, 2.4.6, lid 1, eerste zin	
, leden 2–4	2.4.6, leden 1–3	
135, lid 1	2.3.2, lid 1	
, lid 2	–	
136	2.4.2	
137, lid 1	2.4.3, lid 1	
, lid 2	–	
, lid 3	2.1.2, lid 2, tweede zin	
138	2.6.1	
139	2.4.3, leden 1–2	
140	–	
141, lid 1	2.3.12, lid 3, 2.1.8, lid 1,	
	2.4.4, lid 2	
, leden 2–3	2.4.4, leden 3–4	
142	2.4.8, lid 1	
143	2.4.9	
144	2.4.10, lid 1, eerste zin	
145	2.4.11, leden 1–2	
146	2.1.2, lid 2, laatste zin	
147	2.1.9	
148	2.1.10	
149	–	
150	1.7.1	
151	1.7.2	
152	2.9.17, leden 1–3	
153	2.9.17, lid 4	
154	2.3.13, 2.2.12, lid 1	
155	reeds vervallen	
156	–	
157	2.3.13, lid 1	
157a, lid 1	2.2.12, lid 2	
, lid 2	–	
157b, leden 1–3	–	
, lid 4	2.2.12, lid 3	
158	2.9.13	
158a	2.9.14	
159	2.9.15	
160–175	reeds vervallen	
176	2.8.1	
177	2.8.2	
178	2.8.3	
179	2.8.4	
180	2.8.5	
181	2.8.6	
182, lid 1	3.4.7, lid 1	
, lid 2	3.4.7, lid 4	
, lid 3	–	
183	2.8.8	
184	2.8.9	

Huidige Rv	Wetsvoorstel	Opmerkingen
185	2.8.10	
186	2.8.11	
187	2.8.12	
188	2.8.13	
189	2.8.15	
190	2.8.16	
191, leden 1–2 en 4	2.8.17	
, lid 3	3.4.7, lid 3	
192, leden 1–2 en 4	2.8.18	
, lid 3	1.2.1, lid 4, 1.2.2, lid 5	
193	2.8.19	
194	2.8.20	
195	2.8.21	
196	2.8.22	
197	2.8.23	
198	2.8.24	
199	2.8.26, lid 1	
200	2.8.27	
201	2.8.28	
202	2.8.29	
203	2.8.30	
204	2.8.31	
205	2.8.32	
206	2.8.33	
207	2.8.34	
208	2.8.35	
209	2.8.36	
210	2.8.37	
211	2.8.38	
212	2.8.7	
213, lid 1	–	
, lid 2	2.8.25	
214, leden 1 en 3	2.8.39	
, lid 2	–	
215	2.8.40	
216	2.8.41	
217	2.8.42	
218	2.8.43	
219	2.8.44	
220	2.8.45	
221	2.8.46, leden 1–3	
222, lid 1	2.8.46, lid 4	
, lid 2	2.8.49, lid 1	
223, lid 1	2.8.48, lid 1	
, lid 2	2.8.47	
, lid 3	2.8.48, lid 2, 2.8.49, lid 3	
, lid 4	2.8.48, lid 3	
, lid 5	2.8.49, lid 2	
, lid 6	2.8.49, lid 5	
224, lid 1	2.8.49, lid 4	
, lid 2	2.8.46, lid 5	
225	2.8.50	
226, leden 1–2 en 4–6	2.8.52	
, lid 3	1.2.1, lid 4, 1.2.2, lid 5	
227	2.8.53	
228	2.8.54	
229	2.8.55	
230	2.8.56	
231	2.8.57	
232	2.8.58	
233–246	reeds vervallen	
247, leden 1–2	2.9.1, lid 1	
, lid 3	2.9.1, lid 2	
248, lid 1	2.9.1, lid 3	
, lid 2	–	
249	2.9.2	
250, lid 1	2.5.1	
, lid 2	353, lid 1, slot	
251	2.5.2, lid 1	
252, lid 1	2.5.3, lid 1	
, lid 2	–	

Huidige Rv	Wetsvoorstel	Opmerkingen
253	332, lid 3	
254	2.10.1, lid 1, 2.10.2, lid 1	
255, lid 1	2.10.1, lid 4, 2.10.2, lid 2	
, leden 2–3	–	
256, lid 1	2.10.1, lid 2	
, lid 2	2.10.1, lid 3, 2.10.2	
257	2.10.3	
258, lid 1	2.10.3	
, lid 2	2.10.4	
259	2.10.4	
260	reeds vervallen	
261, lid 1	2.10.3–2.10.4	
, lid 2	–	
262	reeds vervallen	
263–272	–	
273–276	reeds vervallen	
277, lid 1	2.12.2, lid 2	
, lid 2	–	
278, lid 1	–	
, lid 2	–	
, lid 3, onder 1°	2.12.3, lid 1	
, lid 3, onder 2°	–	
, lid 4	–	
279, lid 1	2.12.2, lid 3	
, lid 2	–	
280	–	
281	–	
282, lid 1	–	
, lid 2, eerste zin	2.12.3, lid 1, eerste zinsnede	
, lid 2, tweede zin	2.12.2, lid 3, laatste zin	
283	2.12.3, lid 2	
284	–	
285	2.9.10	
286	2.9.11	
287	2.9.12	
288	–	
288a, lid 1	1.2.1, lid 1, 2.3.2, lid 2	
, lid 2	1.2.1, leden 2–3	
, lid 3	–	
, lid 4	2.11.1, lid 2	
288b	–	
289	2.13.1	
290	2.13.2	
291	2.13.3	
292	2.13.4	
293	reeds vervallen	Zie echter art. 2.13.5
294	2.13.6	
295, leden 1–3	339, lid 2	
, lid 4	402, lid 2	
295a	–	
296	–	
297	–	
322	1.5.1, lid 1	
323	1.5.2, lid 1	
324	1.5.3, leden 1–2	
325, lid 1	1.5.1, lid 1	
lid 2	–	
326–327	–	
328	1.5.3, lid 3	
336	–	
343, lid 1	1.6.17, lid 1	
lid 2	353, lid 1	
344a	1.2.2, leden 1–4	
345	–	
347, lid 2	353, lid 1, slot	
357	–	
359–375	–	
382–397	382–389	
401	–	
407, lid 5	1.6.17, lid 1	

Huidige Rv	Wetsvoorstel	Opmerkingen
429a	3.1.1, lid 1	
429b, onder a	3.1.1, lid 2	
, onder b	–	
429c, lid 1	3.2.1	
, leden 2–3	–	
, lid 4	3.2.3	
, lid 5	3.2.4	
, lid 6	3.2.2	
, lid 7	3.2.5	
, lid 8	–	
, lid 9	3.2.6	
, lid 10	–	
, lid 11	–	
, lid 12	438a, lid 1	
, lid 13	3.2.1, onderdeel a	
, lid 14	3.2.7	
, lid 15	–	
429d, leden 1–3	3.4.1, leden 1–3	
, lid 4	438a, lid 2, 710a	
429e	–	
429f, lid 1	3.4.2, lid 1	
, leden 2–3	1.2.1, leden 1 en 4	
, leden 4–5	3.4.2, lid 3	
, lid 6	–	
429g, lid 1	1.3.9, lid 1	
, lid 2	803, 818, lid 5	
, lid 3	3.4.2, lid 4	
429h	3.4.5	
429i	3.4.6	
429j	3.4.7, lid 2	
429k, lid 1	3.4.9	
, lid 2, eerste zin	1.3.10, lid 1	
, lid 2, tweede zin	3.4.10, lid 1	
, lid 3	1.3.11, 3.4.10–3.4.12	
429l	3.4.13, lid 1	
429m	3.4.8	
429n	358	
429o	359	
429p	360	
429q, lid 1	1.2.2, leden 1–4	
, leden 2–5	361, leden 1–4	
, lid 6	1.2.2, lid 5, 363	
429r	3.3.1–3.3.6, 3.4.2, leden 2 en 5, 3.4.14	
429s	1.7.1	
429t	1.7.2	
438a	1.6.17, lid 2	
479f	–	
814	1.1.4	
821, lid 5	1.1.4	
844–852	1.3.8	